Vasili
SUHOMLINSKI

Kollektiivin viisas valta

Vasili
SUHOMLINSKI

Kollektiivin viisas valta

Moskova

KUSTANNUSLIIKE PROGRESS

1983

В. А. Сухомлинский

МУДРАЯ ВЛАСТЬ КОЛЛЕКТИВА

На финском языке

Suomentanut VIOLA ZAKREVSKAJA

ИБ № 12034

Редактор русского текста Н. Парамонова. Контрольный редактор Н. Ругоева. Редактор Г. Леттиева. Художник Ю. Лылов. Художественный редактор И. Карпиков. Технический редактор М. Фотеева. Корректоры Б. Лайдинен, Л. Суомалайнен.

Сдано в набор 24.01.82 г. Подписано в печать 4.10.82 г. Формат 84×108 1/32. Бумага офсетная. Гарнитура таймс. Печать офсетная. Условн-печ. л. 10,92+0,1 печ. л. вклеек. Уч.-изд. л. 11,75. Тираж 3385 экз. Заказ 475. Цена 1 р. 32 к. Издат. № 34438.

Ордена Трудового Красного Знамени издательство «Прогресс» Государственного Комитета СССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. Москва 119021, Зубовский бульвар, 17. Можайский полиграфкомбинат Союзполиграфпрома при Государственном комитете СССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, Можайск, ул. Мира, 93.

Painettu Neuvostoliitossa

© Suomennos. Kustannusliike Progress 1983

С $\frac{60300-023}{014(01)-83}$ 221-83 4306000000

ПОГАШЕНО

1948408

KOULUYHTEISÖ

Tulevan kansalaisen persoonallisuus muovautuu lähinnä hänen kouluvuosinaan, joten kouluyhteisöllä on poikkeuksellisen tärkeä merkitys varttuvan ihmisen kehitykselle. Nimenomaan kouluyhteisö on se sosiaalinen ympäristö, jossa kehittyvät yksilön tarpeet, tulevat esille hänen taipumuksensa ja muovautuvat hänen kykynsä. Kouluyhteisö sen monipuolisine suhteineen turvaa jäsentensä yhteistoiminnan ansiosta yksilön kaikinpuolisen kehityksen sekä valmentaa asianmukaisesti lapsia ja nuorisoa tuotannolliseen työhön, aktiiviseen osallistumiseen yhteiskuntaelämään ja synnyinmaan puolustukseen.

Tunnetut neuvostoliittolaiset pedagogit N. K. Krupskaja (1869–1939), S. T. Šatski (1878–1934) ja A. S. Makarenko (1888–1939) antoivat kouluyhteisölle suuren merkityksen. He pitivät lähtökohtana marxismi-leninismin kasvatusoppia ja ratkaisivat kaikki teoreettiset ja käytännölliset kasvatuskysymykset silmälläpitäen kollektivistien nuoren polven muovaamista.

Lasten kollektiivisen kasvatusjärjestelmän kehitellyt Makarenko korosti, että kollektiivina voidaan pitää vain sosialistiseen yhdistymisperiaatteeseen pohjautuvaa ihmisten sosiaalista yhteyttä. Lapsikollektiivista puheen ollen Makarenko tähdensi, että kun neuvostoliittolainen kasvatusjärjestelmä on sosialistinen, niin kasvatusorganisaatiommekin on muodoltaan kollektiivi. Se ei ole pelkkä nuorison yhteenliittymä, vaan ennen muuta sosialistisen yhteiskunnan solu, jolla on samat ominaisuudet, oikeudet

ja velvollisuudet kuin muillakin kollektiiveilla Neuvostoliitossa.

Käytännössä tunnetuimpana ja kasvatusopissa parhaiten tutkittuna peruskollektiivina on luokkayhteisö.

Tässä kirjassa tulee olemaan puhe *kouluyhteisöstä*. Kouluyhteisöllä ei tarkoiteta yksistään koulun oppilaskuntaa. Siihen kuuluu lisäksi opettajakunta. Oppilas- ja opettajakunta elävät kumpikin omaa elämäänsä ja kummallakin on omat muovautumis- ja kehityslainomaisuutensa. Niiden välille ei kuitenkaan voida vetää jyrkkää rajaa. Ne edustavat yhdessä kouluyhteisöä, joskaan eivät sulaudu eheäksi kokonaisuudeksi.

Pidämme kouluyhteisöä kollektivististen suhteiden korkeimpana ja monimutkaisimpana muotona. Kouluyhteisö on kansalaistunnon kasvattamisen koulu, jossa muovautuvat kommunistisen rakennustyön aktiivisen osanottajan ominaisuudet, se on kuvaannollisesti sanoen pesä, josta linnunpoika lähtee itsenäiseen lentoon.

Neuvostoliiton monissa kouluissa on muovautunut erinomainen kouluyhteisö. On suuri tarve yleistää käytännöllinen kokemus ja tehdä siitä teoreettiset johtopäätökset. Kouluyhteisön kasvattamismetodiikan alalla saadun kokemuksen teoreettisella tutkimuksella ja yleistyksellä on valtava käytännöllinen merkitys koulunjohtajille, opettajille, luokan ja koulun ulkopuolisen työn järjestäjille, nuorisoliitto- ja pioneerityöntekijöille, luokanvalvojille ym. Miten olisi meneteltävä, että kollektiivista tulisi määräävä, opastava ja kasvattava voima? Millainen on kollektiivisen toiminnan sisältö? Miten kollektiivin organisatoriset ja henkiset suhteet saadaan mahdollisimman tarkoituksenmukaisiksi? Miten turvataan kouluyhteisön aatteellisen ja organisatorisen perustan yhteys sekä nuorisoliitto- ja pioneerijärjestön yhteistoiminta? Miten saadaan aikaan, että kouluyhteisön jäseninä olevaa kymmenluokkalaista ja ensiluokkalaista yhdistäisivät toisiinsa samat intressit ja yhteinen toiminta?

Yritän perustella teoreettisesti yllä mainittuja ja eräitä muita kysymyksiä ja antaa käytännöllisiä neuvoja sen pitkäaikaisen kokemuksen perusteella, jonka on saavuttanut Kirovogradin alueella sijaitsevan Pavlyšin kylän keskikoulun opettajakunta.

Kouluyhteisön kasvattamisperiaatteet

Toteuttaakseen asiantuntevasti pedagogisesti harkittua opetus- ja kasvatusprosessia jokaisen opettajan, kasvattajan, koulunjohtajan sekä luokan ja koulun ulkopuolisen työn järjestäjän on löydettävä kouluyhteisön kasvattamisen perusperiaatteet, ts. käytännöllisen toiminnan ohjeena pidettävät tieteelliset perusteet.

Monivuotisen käytännön perusteella voidaan päätellä, että Neuvostoliitossa kouluyhteisön kasvattamisen pohjana ovat seuraavat periaatteet:

Kommunistinen aatteellisuus. Kouluyhteisön on monipuolisissa suhteissaan, työssään ja ajatuksissaan ilmennettävä kommunistisia ihanteita ja elettävä sitä elämää, jota elää koko neuvostokansamme. Kommunistisesta aatteellisuudesta tulee kollektiivin liikkeellepaneva voima vain siinä tapauksessa, että kollektiivin toiminta, ajatukset, tunteet ja elämykset sulautuvat sopusointuisesti yhteen. Tuo yhteys on kollektiivin ja jokaisen yksilön pysyvien aatteellisten v a k a u m u s t e n muovautumisen alkulähde ja tärkein kannustin.

Kouluyhteisön aatteellisen ja organisatorisen perustan yhteys. Se edellyttää nuorisoliitto- ja pioneerijärjestön yhteistoimintaa sekä puoluejärjestön johtavaa roolia kouluyhteisön toiminnan sisällön ja muotojen määrittelyssä. Kouluyhteisön kasvatus merkitsee itse asiassa sitä, että aatteellisesti vakaumukselliset, henkisesti rikkaat ja elämänkokemuksen viisastamat henkilöt, vanhemman sukupolven edustajat, jakavat nuorille elämänkokemustaan. Elämisentaidon opettaminen on hyvin vaikea ja hienovarainen tiede. Sen aakkostotuuksia ovat: varmuus siitä, mitä kukin kasvateista tulee tekemään paitsi huomenna myös vuoden ja viiden vuoden kuluttua, sekä tietoisuus siitä, mihin pohjautuu ihmisten kanssakäyminen, mitä henkisiä rikkauksia ihminen saa kollektiivissa ja mitä hän puolestaan antaa kollektiiville.

Kasvattajan johtava rooli. Kollektiivi on kasvattava voima vain, jos siinä vaikuttaa vanhempien ihmisten suuntaava ja johtava viisaus, jota henkevöittävät jalot kommunistiset ihanteet. Kollektiivista tulee kasvattava voima vain siinä tapauksessa, että sitä henkevöittää koulunjohtajan henkinen rikkaus, äly, elämänviisaus ja kommunistinen vakaumuksellisuus. Kollektiivia ei synny siellä, missä kasvatuskulttuurin ja koko opetus- ja kasvatustyön taso on alhainen. Johtaakseen kollektiivia ja antaakseen oikean suunnan sen toiminnalle koulunjohtajan ja kaikkien kasvattajien on tunnettava hyvin jokaisen lapsen psyykkiset, henkiset ja älylliset ominaisuudet.

Oppilaiden ja kasvattajien välisten, oppilaiden keskisten ja kasvattajien keskisten suhteiden rikkaus. Kasvattajien ja kasvattien intressien yhteisyys ja monipuolisuus, henkisten tarpeiden yhteinen tyydyttäminen sekä henkisten rikkauksien kartuttaminen ja välittäminen toisilleen kuuluvat kouluyhteisön ehdottomiin ominaisuuksiin. On muistettava, että koulussa lapsi ei ainoastaan opiskele. Hän *elää* koulussa. Jos kasvattajat unohtavat tämän totuuden, muuttuu koululaisen opiskelu rasittavaksi. Lapsi kokee opiskelun miellyttäväksi ja kiinnostavaksi, jos se kuuluu yhdysosana monipuoliseen henkiseen elämään. Kollektiivi elää rikasta ja täysiarvoista elämää, mikäli siinä vallitsevat aatteelliset, kansalaistunnon sävyttämät, älylliset, esteettiset ja työsuhteet. Nimenomaan suhteet. Koulun on vedettävä oppilaita puoleensa mielenkiintoisella ja rikassisältöisellä elämällä. Vain siinä tapauksessa opiskelustakin tulee puoleensavetävä.

Kasvattajien ja kasvattien henkisen elämän kirkkaana ilmenevä kansalaishenki. Opettajan ja oppilaan kanssakäymisen paikkana ei saisi olla yksistään luokkahuone, jossa koululainen istuu pulpetissa (hankkien tietoja, vastaten opettajan kysymyksiin ja saaden arvosanoja) ja kasvattaja opettajanpöydän ääressä (jakaen tietoja, esittäen kysymyksiä oppilaalle ja antaen arvosanoja). Jos kanssakäyminen rajoittuu vain luokkahuonesuhteisiin, ei kouluyhteisö pysty olemaan kasvattavana voimana. Opettajan ja oppilaan on kahden kansalaisen tavoin oltava vuorovaikutuksessa, vain

siinä tapauksessa he kelpaavat kasvattajaksi ja kasvatettavaksi. Kouluelämän on herätettävä jokaisessa vastuuntuntoa toisesta ihmisestä ja yhteiskunnasta. Ihminen – kollektiivi – yhteiskunta, sellainen on keskinäisten suhteiden järjestelmä, joka tekee kollektiivista voiman. Tuollainen kollektiivi kasvattaa aktiivisia yhteiskuntaihmisiä, jotka vaistoavat herkästi yhteiskunnalliset ongelmat, se kasvattaa kansalaisia, jotka elävät maansa eduille ja pyrinnöille. Todellisen kollektiivin luonteenomaisena piirteenä ovat oikein rakennetut kansalaissuhteet. Yksilö tuntee silloin olevansa rinnatusten yhteiskunnan kanssa, hän näkee yhteiskunnallisten etujen ja ongelmien konkreettisen, havainnollisen ilmenemisen ja valitsee tietoisesti noiden etujen puolesta käymänsä taistelun tiet. Tuollainen taistelu onkin yhteiskunnallista toimintaa, joka luo kasvattajan ja kasvatin välille ylevimmät, hengenheimolaisuuden suhteet.

Omatoimisuus, luovuus ja aloitteellisuus kollektiivin jäsenten monipuolisten suhteiden erityisinä ilmentyminä. Tässä on tehtävä varaus: omatoimisuus ei ole spontaania. Todellinen omatoimisuus käy mahdottomaksi ilman kasvattajan ja lasten vanhempien määrätietoista ja aatteellista johtamista kollektiivissa. Omatoimisuus merkitsee oman itsensä aatteellista, henkistä, moraalista ja älyllistä rikastuttamista, jotta voisi vaikuttaa toiseen ihmiseen. Vain kollektiivin jokaisen jäsenen aktiivinen osallistuminen kasvatustapahtumaan mahdollistaa todellisen omatoimisuuden, luovuuden ja aloitteellisuuden.

Henkisen pääoman, varsinkin aatteellisten ja älyllisten arvojen vakituinen kartuttaminen. Se on mielestäni kasvatustyön hienovaraisimpia ongelmia etenkin opetus- ja kasvatusalan yhtymäkohdassa.

Ajatusten ja vakaumusten rikkaus riippuu luonnollisesti opiskelun aikana hankittujen tietojen määrästä. Jos oppilaan tiedot rajoittuvat vain hänen tunnilla ja oppikirjoista saamiinsa tietoihin, jää hänen henkinen maailmansa vaillinaiseksi. Hän rikastuu aatteellisesti etupäässä kollektiivin ja yksilön aktiivisessa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Aatteellinen taso ei saa jäädä jälkeen sivistystasosta, vaan sen on aina käytävä edellä.

Kouluyhteisön tärkeänä kasvatusehtona on älyllisen rikkauden jatkuva kartuttaminen. Kouluelämän henki ja kollektiivin kasvattava voima riippuvat siitä, mikä askarruttaa kasvattien ajatuksia, mihin heillä on harrastusta, miten kehittyy ja vakiintuu tietojen tarve ja millainen sija kollektiivin elämässä on älylliseen kanssakäymiseen perustuvilla suhteilla. Kouluelämän päätarkoituksenahan onkin itsenäisen ajattelukyvyn kehittäminen. Ihmisen rikassisältöinen älyllinen ja henkinen elämä, lujat vakaumukset ja kyky kasvattaa itseään tietojen kunnioittamisen hengessä ovat sitkeän ponnistelun takana. Kokemus on vahvistanut, että tuollainen ponnistelu viriää kollektiivin älyllisestä elämästä sekä siitä, että jatkuvasti rikastutetaan henkisesti oppilaiden keskisiä sekä opettajien ja oppilaiden välisiä suhteita koulutuntien ja oppikirjojen ulkopuolella.

Ylevien, jalojen harrastusten, tarpeiden ja toivomusten harmonia. Kollektiivin kasvattava voima riippuu suuresti siitä, millaisia harrastuksia ja henkisiä tarpeita kasvatetaan koululaisissa ja ovatko ne sopusoinnussa heidän toivomustensa, etenkin varhaisnuorten ja yläluokkalaisten toivomusten kanssa. Luokassa, kerhoissa, pioneeriosastoissa ja nuorisoliittojärjestöissä on tehtävä kärsivällistä työtä sen hyväksi, että oppilaissa kasvatettaisiin kiinnostusta ja tarpeita, jotka ovat välttämättömiä yksilön kaikinpuoliselle kehitykselle ja joiden tyydyttäminen tekee onnelliseksi sekä itsensä ihmisen että yhteiskunnan. Sopusointu kollektiivin kasvatuksessa saadaan aikaan vain sillä ehdolla, että ihmisen toivomukset kehittyvät ja vakiintuvat korkeiden siveellisten ja henkisten intressien ja tarpeiden maaperällä.

Perinteiden luominen ja vaaliminen ja niiden välittäminen henkisenä rikkautena sukupolvelta toiselle. Perinteet ovat mielestäni verrattavissa aarteistoon, johon kukin sukupolvi antaa oman pienen arvokkaan panoksensa. Pienet arvot kertyvät valtaviksi aarteiksi. Tarvitaan suurta taitoa, palavaa sydäntä ja kylmää järkeä, jotta noita aarteita ei tuhlattaisi, vaan käytettäisiin asianmukaisesti tulevien sukupolvien henkisessä elämässä. Tällöin on jatkuvasti huolehdittava siitä, että aarteisto rikastuisi uusilla arvoilla.

Kouluyhteisön ja yhteiskuntamme muiden kollektiivien välisten suhteiden aatteellinen, älyllinen ja esteettinen rikkaus. Koulussa on oltava sellaisten aate- ja toimintatovereiden henkisesti rikas kollektiivi, joiden elämänsisältönä on työ yhteisen hyvän nimessä. Nuori ihminen oppii elämään ja taistelemaan kommunismin puolesta vain työtätekevän kollektiivin elämän ja taistelun esimerkin pohjalta, kollektiivin, jonka jäsenten henkilökohtaisena onnena on nimenomaan taistelu yhteiskunnan onnen puolesta.

Yhteisöelämän emotionaalinen rikkaus. Olemme käytännöllisessä työssämme pyrkineet siihen, että kollektiivin jokainen jäsen kokisi ylevimmän inhimillisen ilon: muiden ihmisten hyväksi koituvan luomisen ilon, sisäisten henkisten rikkauksien vakituisen kartuttamisen ilon ja ilon nauttia arvostusta ja kunnioitusta muiden ihmisten taholta. Menestyksekkään kasvatuksen tärkeänä ehtona on, että jokainen oppilas tuntisi vetämystä kollektiiviin ja että kollektiivissa jokainen voisi näyttää itsensa parhaimmalta puolelta.

Yksilön kurinalaisuus ja vastuu työstään ja käytöksestään. Kasvatustaidon yhtenä puolena on kyky saada aikaan kollektiivissa sellaiset keskinäiset suhteet, että sen jokainen jäsen tuntisi olevansa vastuussa kollektiivin kunniasta ja että jokainen tajuaisi ja tuntisi, mikä on luvallista, mikä kiellettyä ja mikä tarpeellista. Pidämme erittäin tärkeänä luoda kollektiiviin sellaiset työ- ja luomisolot sekä toveruussuhteet, että jokainen asettaisi itse itselleen vaatimuksia, tuntisi vastuunsa yhteiskuntaa kohtaan ja tältä pohjalta tajuaisi olevansa vastuussa omalletunnolleen. Vastuu oman itsensä, omantuntonsa edessä muovautuu vastuuntunnosta yhteiskuntaa kohtaan. Kasvatuksessa on kuitenkin huolehdittava siitä, ettei nuori ihminen joutuisi joka askelella olemaan kollektiivin holhottavana. Kasvatuksen tehtävänä on pyrkiä siihen, että kurinalaisuus olisi nuoren ihmisen vakituisena ominaisuutena; se on erittäin tärkeää silloin, kun hän joutuu vastatusten vaikeuksien kanssa, jotka on ehdottomasti voitettava.

Ihmisen huolenpito ja vastuuntunne toisesta ihmisestä on kouluyhteisön organisatorisen ja moraalisen yhteyden perusta

Kouluyhteisössä on eri-ikäisiä, erilaisen moraalisen ja elämänkokemuksen sekä erilaiset tarpeet, intressit, kyvyt ja harrastukset omaavia henkilöitä. On vaikea keksiä sellaista toimintaa, joka kiinnostaisi yhtä suuresti kymmen- kuin ensiluokkalaistakin. Olisi väärin yrittää rakentaa ensiasteisen kollektiivin – luokan, pioneeriosaston – elämää saman intressin pohjalle, joka pystyisi verrattain kauan yhdistämään henkisesti kollektiivin kaikkia jäseniä. Koulunjohtajat, luokanvalvojat sekä luokan ja koulun ulkopuolisen työn järjestäjät ilmaisevat usein huolestusta sen johdosta, että oppilaiden kiintymys johonkin toimintaan on useimmiten lyhytaikaista; oppilaat, etenkin yläluokkalaiset, menettävät mielenkiinnon tuota toimintaa kohtaan ja suorittavat vastahakoisesti valitsemiensa ohjaajien antamia tehtäviä, minkä vuoksi kollektiivin organisatorinen yhtenäisyys heikkenee.

Miksi noin tapahtuu? Miksi on niin vaikeaa järjestää kouluyhteisö ja saada se innostumaan jostain mielenkiintoisesta, tarpeellisesta ja hyödyllisestä? Miksi niin useissa kouluissa ei tähänkään mennessä ole saatu aikaan kiinteitä, eheitä kouluyhteisöjä?

Ei ole olemassa mitään yleispäteviä, yhtenäisiä keinoja ja menetelmiä, jotka tehoaisivat kaikissa olosuhteissa ja tilanteissa ja joiden avulla voitaisiin tehdä mielenkiintoiseksi jokaisen kouluyhteisön elämä. Toiminta on kollektiivin kulmakivi, mutta kollektiivia on mahdoton rakentaa, jos tuo kivi on ainoa. Kollektiivi on sellaisten henkilöiden henkinen yhteisö, jotka eroavat toisistaan älyllisen, aatteellisen, moraalisen, yhteiskunnallisen ja esteettisen kehitystasonsa sekä työteliäisyytensä puolesta ja joilla on erilaiset tarpeet ja intressit. Tarvitaan sellaista perustaa, johon voisi nojata sekä ensiluokkalainen että viimeisen, kymmenennen luokan oppilas samoin kuin kasvatusalalla pitkään toiminut opettajakin.

Millainen on tuo perusta? Miten saadaan aikaan kaikkien kasvattien ja kasvattajien henkinen yhteisyys? Mikä on se tärkein voima, joka yhdistää ihmisiä kollektiivissa?

Kollektiivia yhdistävänä voimana on ihmisen huolenpito toisesta ihmisestä ja ihmisen vastuu kollektiivista ja yhteiskunnasta. Taitavimmat koulunjohtajat, luokan ja koulun ulkopuolisen työn järjestäjät ja kasvattajat pyrkivät käytännöllisessä työssään nimenomaan siihen, että kollektiivin koko toimintaa virittäisi vastuuntunne ja huolenpito ikätoveristaan, nuoremmasta toveristaan, vanhuksesta ja kaikista avun tarpeessa olevista.

Kollektivismiksi nimitettävän mahtavan virran ensimmäiset puroset saavat alkunsa yksilön henkisten voimien uhraamisesta muiden ihmisten, kollektiivinsa jäsenten, ilon ja onnen hyväksi. Kasvattajan taito ilmenee siinä, että hän saa kasvattinsa tuntemaan korkeinta iloa siitä, mitä tämä on tehnyt ja luonut muiden ihmisten hyväksi, iloa siitä, että hän on tehnyt hyvää, tarpeellista ja hyödyllistä muille ihmisille. Huolenpito muista on lapsia yhdistävä tehokas voima, aatteellisuuden alkulähde. On hyvin tärkeää, että tuo voima vaikuttaisi koulun ala-asteella: onhan lapsuus aikaa, jolloin kasvattajan sana ja henkilökohtainen esimerkki vaikuttavat syvällisimmin tulevan kansalaisen henkiseen maailmaan. Kollektivismin kasvattamisen tärkeimpiä tekijöitä on henkinen jalous, joka saa pysyvän sijan lapsen sydämessä silloin, kun lapsi joutuu ajattelemaan ja huolehtimaan enemmän muista kuin itsestään.

Tarkastelkaamme mitä tuohon tarvitaan ja miten tuo saavutetaan käytännössä. On ennen kaikkea opetettava lapsia tuntemaan ihmistä, tiedostamaan järjellä ja vaistoamaan sydämellä kaikki, mitä tapahtuu ihmisen sisimmässä. Tuollaisen kyvyn puuttuessa on turhaa puhuakaan kollektivististen suhteiden rikkaudesta ja kollektiivin henkisestä elämästä. Kokeneet kasvattajat pyrkivät siihen, että yhden lapsen ilot ja surut saisivat sijan muidenkin lasten sydämessä. Esitän joitakin esimerkkejä käytännöstä.

Lähestyy Uusivuosi. Lapset odottavat iloisina juhlaa ja jo uneksivat siitä. Yhtäkkiä, viikkoa ennen Uuttavuotta sairastuu Aljonatyttö. Ellei lasten sydämessä herätetä myötätuntoa Aljonaa kohtaan ja huolestusta hänestä, jää heidän sydämensä levolliseksi ja huolet-

tomaksi. Kuvailen lapsille Aljonan surun: samalla kun me tulemme tanssimaan kuusen ympärille, täytyy vuoteeseen joutuneen tytön olla yksinään kotona. Mutta emmekö me voisi jollain tavoin lieventää ystävämme ikävää? Mitä jos koristaisimme kuusen ja veisimme sen tytön kotiin. Siitä hetkestä, kun lapset ryhtyvät kuvittelemaan, miten kaikki tapahtuu, saa heidän sydämessään sijan toinen ihminen, heidän pieni ystävänsä. Lapset unohtavat omat huolensa mestaroidessaan paperista pöllöjä ja nalleja, jäniksiä ja sudenpentuja. Sitten kuusi viedään tytön kotiin. Eräs pojista on ottanut mukaansa koristelampun ja yrittää sytyttää sitä, mutta tuloksetta, ja se saa pojan pahoilleen. Jokainen yrittää jollain tavalla ilostuttaa Aljonaa.

Kevään tullen sairastui Petrik. Samoihin aikoihin lähdimme koko luokalla metsään. Riemuitsimme sinisestä taivaasta ja ensimmäisistä lumikelloista. »Petrik ei voi ihailla lumikelloja», Aljona surkeili. »Viekäämme lumikelloja Petrikille», tuo ajatus syntyi itsekseen oppilaiden päässä. »Mutta lumikellohan lakastuu jo toisena päivänä», Andrei huomautti. Seuraavassa jonkun mieleen juolahti ajatus kaivaa lumikello maasta juurineen ja multamöykkyineen ja viedä se sellaisena Petrikille. Niin teimmekin. Istutimme lumikellon Petrikin huoneen ikkunan alle, jotta Petrik voisi katsella kevätkukkaa ja tervehtyä pikemmin. Näin poika sai tehokkaan lääkkeen, ilon, joka on ruumiillisen ja henkisen terveyden verraton lähde.

Tovereiden hyvyyden kokeminen ilmentää voimakkaimmin ihmisen vastuuntunnetta kollektiivia ja yhteiskuntaa kohtaan. On tarpeen, että tuollainen hyvyys ilahduttaisi jokaista lasta.

Pyrimme siihen, että varhaisnuoruudessa ja teini-iässä ihminen uhraisi mahdollisimman paljon voimia muiden ihmisten hyväksi. On mahdotonta vakiinnuttaa kasvattiin henkistä jaloutta pelkkien ajatusten ja aikomusten avulla, olkoot ne sitten kuinka kauniita tahansa. Tuo on hyvin herkkä ominaisuus, ja se vakiintuu nuoreen sydämeen vain työn ponnistuksiin ja jännitykseen yhtyneenä.

Oppilaani seurustelivat useita vuosia vanhan yksinäisen miehen Anton Andrejevitšin kanssa. Jo ensimmäisinä kouluvuosinaan oppilaat olivat huomanneet kuinka Anton Andrejevitš vaali mökkinsä vierellä kasvavaa kirsikkapuuta. He saivat myöhemmin tietää, että puun oli istuttanut miehen poika, joka oli kaatunut Suuressa isänmaallisessa sodassa (1941–1945). Kerran keväällä ei kirsikkapuu enää puhjennut kaan kukkaan. Kasvattini opiskelivat silloin kahdeksannella luokalla. Anton Andrejevitš kävi alakuloiseksi. Hän istuskeli iltaisin penkillä ja katseli kirsikkapuuta. Ennen talven tuloa mies kasteli runsaasti puuta toivoen sen elpyvän keväällä. Me ymmärsimme, että puu oli kuihtunut eikä mikään enää pelasta sitä. Meitä huolestutti, että rakkaan puun kuoleminen saattaa koitua suureksi murheeksi Anton Andrejevitšille. Kerran keväällä, kun ystäväämme ei ollut kotona, kaivoimme maasta kuivettuneen kirsikkapuun ja istutimme sen paikalle aivan samanlaisen, koulun puutarhasta otetun puun. Se oli työlästä, mutta tiesimme, että ystävämme ilo korvaa vaivamme.

Todellisen kollektivismin juurruttamiseksi kasvatteihin on siis opetettava heidät näkemään tärkein maailmassa–ihminen–ja antamaan henkiset ja ruumiilliset voimansa ihmisen onnen ja ilon hyväksi.

Miten saadaan aikaan, että jokaisesta kasvatista tulisi kunnon kansalainen? Merkitseehän eläminen ihmisten keskuudessa ja ihmisiä varten sitä, että ihminen pystyy näkemään itsensä kansalaisen silmin ja arvostelemaan itseään yhteiskunnan etujen kannalta. Kehittynyt kansalaistunto on kollektivismin lihaa ja verta. Se vakiintuu ihmisen pysyväksi ominaisuudeksi siinä tapauksessa, että kollektiivisessa toiminnassa ja luovassa työssä kehittyvä ihminen oppii pienestä pitäen antamaan kaikkensa ihmisten hyväksi ja ikään kuin luomaan itsensä toisessa ihmisessä pyrkien vain parhaan toistamiseen.

Mainittu asia on kollektiivin kasvattamisen hyvin tärkeitä lainomaisuuksia. Kyseessä on samanlainen kansalaisvastuu omasta itsestään, muista ja kaikesta ympärillä tapahtuvasta. Kansalaistunnosta alkaa tulla ihmisen henkisen elämän ominaisuus silloin, kun ihminen kasvattaessaan toisia kasvattaa myös itseään. Monivuotinen kokemus vakuuttaa, että kouluyhteisön jokaisen jäsenen vastuuntunne muista on voimakas sisäinen tekijä, joka yhdistää eri-ikäiset koululaiset älylliseksi, aatteelliseksi ja työyhteydeksi. Kuvaannollisesti sanoen se merkitsee, että jokainen kasvatti innostuttuaan itse on velvollinen innostamaan muidenkin sydämet. Ellei hän tee sitä, sammuu hän itsekin. Sellainen on kollektiivisen kasvatuksen logiikka.

Eri-ikäisten oppilaiden moninaiset suhteet kouluyhteisössä

Kouluyhteisö koostuu kymmenistä ensiasteisista kollektiiveista, joiden perustavana tekijänä ovat moninaiset suh-

teet sekä henkisen elämän, tarpeiden ja intressien monivivahteisuus.

Kokemus on näyttänyt, että kouluyhteisön henkinen rikkaus on suuressa määrin riippuvainen luokkayhteisöjen välisten suhteiden monipuolisuudesta. Yläluokkien kasvattien ja ala-asteen kollektiivien väliset suhteet ovat ensimmäinen koulu, jossa ihminen oppii olemaan kansalaisvastuussa toisesta ihmisestä.

Kouluelämässä viljellään monenlaisia kansalaisvastuuta kehittäviä ja vakiinnuttavia keskinäissuhteita. Mainittakoon niistä seuraavat:

Älylliset suhteet. Kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaiset (joskus jopa kuudes- ja seitsemäsluokkalaiset) ohjaavat erilaisia kerhoja, joiden jäseniä ovat tois–viidesluokkalaiset. Lapsia kiinnostavat eniten kirjallisuus- ja kirjallisen luomistyön kerhot, nuorten kotiseuduntutkijoiden kerhot sekä runo- ja satukerhot. Joidenkin yläluokkalaisten toimeksi voi antaa nuorten matemaatikkojen, historioitsijoiden ja luonnontutkijoiden kerhojen ohjaamisen.

Älylliset suhteet ovat vanhempien ja nuorempien koululaisten lujimpia ja pitkäaikaisimpia suhteita. Niiden ansiosta rikastuu kollektiivin henkinen elämä ja henkiset harrastukset punoutuvat yhteen ystävyyden ja toveruuden intressien kanssa. Vaikeinta kasvatustyössä on mielestämme sen aikaansaaminen, että opiskelu ja tiede johtaisivat kollektivistiseen kanssakäymiseen ja yhteisiin harrastuksiin. Ilman ajatusta, ilman henkistä harrastusta ja ilman tiedonjanoa ei synny monisäikeistä kollektivistista kanssakäymistä. Kasvatustaito tulee nähdäksemme esille siinä, että saadaan jokainen yläluokkalainen, jokainen varhaisnuori välittämään tietojaan nuoremmalle toverilleen ja sitä tietä rikastumaan itsekin älyllisesti. Vain tätä tietä muovautuukin todellinen tiedonjano, tiedon hankkimisen tarve.

Yläluokkien parhaat oppilaat pitävät esitelmiä kirjallisuudesta, historiasta, maantiedosta ja muista aineista ja järjestävät keskustelutilaisuuksia viides–seitsemäsluokkalaisille. Kokemus on näyttänyt tuollaisen työn olevan myös kouluyhteisön henkisen elämän tärkeimpiä rikastuttamiskeinoja. Halu keskustella jostain nuorempien tovereiden kanssa syntyy varhaisnuoressa, joka lukee ja tietää paljon. Tuollaisen halun kasvattaminen on kasvattajan vaikeimpia tehtäviä. Koulumme oppilaat pitivät yläluokilla opiskellessaan monet kerrat esitelmiä nuoremmille tovereilleen. Tuon hyvin arvokkaan toiminnan kasvatuksellinen merkitys on lähinnä siinä, että tuollaisen yhteisyyden pohjalta oppilaskollektiivissa vakiintuu älyllisten harrastusten yhteisyys ja muovautuvat pysyvät ystävyyssuhteet. Aikaa myöten syntyy uusia kerhoja ja kehittyy kunnioitus tärkeintä henkistä arvoa, kirjaa, kohtaan.

Yläluokkien oppilaat pitävät poliittisia tiedotustilaisuuksia koulun ala- ja keskiluokilla. Kertoessaan maamme ja ulkomaiden tapahtumista nuorisoliittolaiset eivät pelkästään tiedota tosiasioita, vaan pyrkivät välittämään vakaumuksensa nuoremmille tovereilleen.

Aatteellisen kasvatuksen suhteet liittyvät kiinteästi älyllisiin suhteisiin, joskin edellisten tavoitteena on yhteiskunnallinen aktiivisuus ja kansalaisarvon vahvistamiseen tähtäävä kansalaistoiminta. Pyrimme siihen, että jokainen kasvatti välittäisi aatteellisia ja kansalaisarvojaan nuoremmille ja että hänen osallistumisensa yhteiskuntaelämään olisi samalla huolehtimista muiden ihmisten henkisestä rikkaudesta.

Pioneerit ohjaavat lokakuulaisten ryhmiä ja nuorisoliittolaiset pioneeriosastoja. Poliittisen, yhteiskunnallisen aatteen tulee sävyttää lasten, varhaisnuorten ja teinien jokapäiväistä konkreettista toimintaa. Juuri siihen perustuu nähdäksemme kasvattajan taito ohjata lokakuulaisten, pioneerien ja nuorisoliittolaisten työtä. Aatteelliset vakaumukset vahvistuvat nimenomaan silloin, kun ihminen taistelee jonkin puolesta, kun hän puolustaa näkökantaansa. Kollektivististen suhteiden korkeimpana muotona on hengenheimolaisten taistelu kommunistisen aatteen puolesta. Kouluyhteisön johtamisen kasvatuksellinen taito ilmenee siinä, että osataan löytää sellainen toiminta, jossa arkisen, tavallisen ja ensi silmäykseltä vähäpätöisen työn osanottajat tuntisivat olevansa poliittisia aatetovereita ja näkisivät edessään työnsä ja käyttäytymisensä korkeimman ar-

ВСЕСОЮЗНАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА

vostelukriteerin: yhteiskunnan ja kansan edut. Tavallisen työn henkevöittäminen synnyinmaan palvelemisen ylevällä ajatuksella merkitseekin nuorten kommunismin rakentajien aatteellisten suhteiden vakiinnuttamista.

Katsokaamme miten tämä on toteutettavissa esimerkiksi sellaisessa tavanomaisessa maataloustyössä kuin vilkan kasvattamisessa, johon koululaiset osallistuvat kesäloman aikana. Taitava kasvattaja jakaessaan lapsille tehtäviä antaa heidän työlleen suuren yhteiskunnallisen merkityksen. Koululaiset tietävät kasvattavansa siemenviljaa, joka kylvetään kolhoosimaan monien hehtaarien alalle. Vastuuntunne maanviljelyn kehityksestä kolhoosissa innoittaa heitä. Kansalaisvastuun tunne onkin aatteellisen kasvatuksen kirkas ilmentymä.

Tasavaltamme* joissakin maaseutukouluissa toimivat nuorisoliittolaisten ja pioneerien hoitamat tieteellisten tietojen esitelmäkerhot. Varhaisnuoret ja yläluokkalaiset valmistavat esitelmiä tieteen ja tekniikan saavutuksista ja pitävät niitä kolhoosilaisille ja työläisille.

Opinto- ja työsuhteet. Suuri merkitys on sellaisilla ensiasteen kollektiiveilla, joissa vanhemmat kasvatit välittävät nuoremmille tovereilleen työtaitoa ja -tottumuksia ohjaamalla ala- ja keskiluokkien oppilaiden teknisiä ja maatalouskerhoja. Monissa kouluissa on nuorten konstruoijien, viilaajien, sorvaajien, radio- ja sähköteknikkojen, traktorinkuljettajien, puutarhurien ja mehiläishoitajien kerhoja. Kolmansien–viidensien luokkien oppilaat työskentelevät menestyksellisesti nuorten puutarhurien kerhossa. Nuorten uurastajien kerhon ohjaaminen on vanhemmalle koululaiselle itseilmaisun, oman arvon vahvistamisen ja itsekasvatuksen erinomainen muoto.

Koulun nuorisoliittojärjestö johtaa nuorten konemiesten työryhmää. Monissa maaseutukouluissa tuollaisista työkollektiiveista on tullut kansalaistunnon kasvattamisen tosi kouluja. Nuorten konemiesten käytössä on maatalouskoneita, joilla he muokkaavat tieteellisen tutkimustyön

* Kyseessä on Ukrainan Sosialistinen Neuvostotasavalta.

kohteena olevaa koulun koepalstaa ja oikeaa koulun peltoa.

Työsuhteiden kasvatusarvo on siinä, että kansalaisaatteet olennoituvat konkreettisessa työssä ja tulevat esille vastuuntunnon suhteissa; tällöin vastuuntunto kollektiivia kohtaan sulautuu vastuuntuntoon yhteiskuntaa kohtaan.

Todellisuus on näyttänyt, että kansalaisvastuu on varhaisnuorten yhteiskuntapoliittisen aktiviteetin hyvin tärkeä edellytys; se joka osaa olla vastuussa yhteiskunnalle tarpeellisesta työstä, osaa kasvattaa vastuuntuntoa muissakin ihmisissä. Nuorten konemiesten parissa työkasvatuksen koulun läpäisseet nuorisoliittolaiset osaavat ohjata hyvin nuorempien koululaisten teknisiä kerhoja. Mitä kurinalaisempi ja vaativaisempi kasvatti on ollut varhaisnuoruudessaan, sitä paremmin hän käsittää, että muiden ihmisten ohjaaminen merkitsee ennen kaikkea vastuuta.

Pioneeri- ja koululaitos perustavat erilaisia omatoimisia työkollektiiveja, joissa työnteko on yhteiskunnallisten aatteiden innoittamaa. Niinpä monissa pioneeriosastoissa on luonnonsuojelukomiteoita. Nuoret leniniläiset huolehtivat, ettei metsissä ja suojametsäalueilla tuhottaisi puita, ja taistelevat tuholaisia vastaan.

Taideharrastus- ja pelisuhteet. Vanhemmat oppilaat ohjaavat erilaisia taideharrastus- ja peliyhdistyksiä, joiden toiminta on monipuolista. Kyseinen toiminta edellyttää vapaa-ajan järjestämistä. Koululaisten henkinen elämä riippuu merkittävässä määrin siitä, millä heidän vapaa-aikansa on täytetty ja miten järjestetty.

Vanhemmat oppilaat ohjaavat nuorempien koululaisten näytelmä-, laulu- ja tanssikollektiiveja sekä maalaus- ja veistotaide-, koristeveisto-, koruompelu- yms. kerhoja. Taideharrastusyhdistyksissä toteutetaan henkisten arvojen vaihtoa, mikä tuottaa niiden jäsenille esteettistä tyydytystä ja nautintoa. Kyseisen toiminnan suuri kasvatuksellinen merkitys on nimenomaan siinä, että tyydytyksen ja nautinnon tuottajina ovat omien käsien aikaansaannokset. Jos halutaan, että kollektiivi olisi vankka ja että sen jäsenten väliset suhteet kiihottaisivat heidän henkistä kasvuaan, on varottava kuluttajamaista suhdetta henkisiin rikkauksiin.

Kollektiivin ponnistuksia on ohjattava sekä yhteiskunnan aineellisten arvojen luomiseen että kollektiivin henkisten ja esteettisten tarpeiden tyydyttämiseen. Lahjakkaat lapset ovat koulun verraton rikkaus ja kollektiivin henkinen tuki. Välittämällä lahjojaan ja kykyjään tovereilleen he tulevat itsekin kollektivisteiksi ja kasvattavatpa vielä tovereitaankin kollektivismin henkeen.

Koululaisten joukossa on aina runoja, kertomuksia ja satuja sepittämään pystyviä tyttöjä ja poikia. Pavlyšin keskikoulun opettajakunta on käytännöllisessä työssään pitänyt silmällä, että jokaisella kirjalliset kyvyt omaavalla koululaisella olisi kouluyhteisössä omia pikkukasvatteja. Sanataiteella on suuri jalostava vaikutus, ja kun tuo vaikutus liittyy lisäksi ystävyyteen, muuttuu ensiasteisten kollektiivien elämä kirkkaaksi ja kauniiksi, ja kauneuden luominen juuri onkin noiden kollektiivien toiminnan tarkoitus. Muodostukoon kouluissa enemmän kauneutta luovia ensiasteisia kollektiiveja.

Nuorisoliittolaiset ohjaavat nuorempien koululaisten urheiluleikkejä, kilpailuja ja turistiretkiä. Aatteelliset ja työsuhteet kietoutuvat kyseisessä toiminnassa kiinteästi yhteen, ja ihmisen vastuu toisesta ihmisestä ilmenee siinä erityisen voimakkaana. Retkellä, tutustumiskäynnillä, leikin aikana ja kilpailuissa syntyy sellaisia tilanteita, joissa kukin oppilas paljastaa parhaiten hyvät ja huonot puolensa. Tuollaisessa toiminnassa syntyvien suhteiden kasvatuksellinen merkitys on siinä, että mainitut tilanteet saadaan mahdollisimman mutkikkaiksi. Vaativaisuus, kurinalaisuus ja vastuuntunto ovat kollektiivien todellisen luovan työn tuloksia; siitä missä määrin vastuuntunto ja kurinalaisuus ovat luovuuden ansiota, riippuu puheena olevien kollektiivien kasvatuksellinen vaikutus.

Tasavaltamme eräisiin kouluihin perustetaan kesäloman ajaksi asuinpaikoittain lokakuulaisten ja pioneerien omatoimisia luovia kollektiiveja. Jonnekin varjoisen puutarhan kolkkaan kerääntyy joka päivä ryhmä pelottomia eränkävijöitä ja luonnontutkijoita. Ryhmässä on tavallisesti seitsemän kahdeksan (joskus aina kahteentoista saakka) tyttöä ja poikaa. Heitä ohjaa joku seitsemäsluokkalainen, sellainen auringon paahtama Petrik, joka on mieltynyt matkoista ja epätavallisista seikkailuista kertoviin kirjoihin. Petrikin puutarhaansa rakentamaan lehtimajaan kerääntyy aamuisin lapsia. He käyvät uimassa, lukevat mielenkiintoista kirjaa, kokoavat radiovastaanotinta ja käyvät metsässä. Petrik ei koe toimintaansa tehtävän täyttämiseksi, vaan sydäntään lähellä olevaksi harrastukseksi.

Tarvitaan vain muutama tuollainen kollektiivi, ettei koulussa olisi huollottomia lapsia. Tarvitaan suurta kasvatuksellista viisautta, että kyseiset kollektiivit syntyisivät ikään kuin itsestään, lasten omasta toivomuksesta. On uhrattava paljon voimia, että lapsissa syntyisi sellainen toivomus ja että muodostuisi kollektiivi, jossa liekehtisi rakkaus lapsia kohtaan kuten Petrikillä. Omatoimisuus on tehokasta vain siinä tapauksessa, että sitä henkevöittää viisas kasvatuksellinen tarkoitus. Ilman kasvattajan viisasta näkymätöntä läsnäoloa kaikkialla, missä on lapsia, on omatoimisuus tehotonta.

KOLLEKTIIVIN KANSALAIS-AATTEELLINEN PERUSTA

Kollektiivin ja yksilön henkisen elämän kansalais-aatteellinen perusta

Uskomme vakaasti, että tärkeintä kollektiivissa suoritettavassa kasvatustyössä on sellaisten olosuhteiden luominen, jotka panisivat jokaisen varttuvan ihmisen osoittamaan kouluaikana itsenäisyyttä ajattelussa, tunteissa, käyttäytymisessä ja työssä ja elämään kommunistisen yhteiskuntasuhteiden mukaisesti. Kommunistisen kasvatuksen ytimenä ovat kommunistiset ihanteet, uskollisuus työkansalle ja valmius antamaan voimansa ja henkensä neuvostoisänmaan puolesta.

Kyse on kollektiivin kansalais-aatteellisesta perustasta. Tuon perustan luojina ovat kaksi sopusointuisesti toisiinsa liittyvää tekijää: toisaalta henkilökohtainen kunnian- ja omanarvontunto sekä ylpeys ja luovan ihmisen, sosialistisen yhteiskunnan kansalaisen, ylevyyden tajuaminen ja toisaalta velvollisuuden- ja vastuuntunne työstään, käytöksestään ja menettelystään, vastuuntunne yhteiskunnan kohtalosta ja niiden ihmisten hyvinvoinnista, joiden kanssa yksilö joutuu monimutkaisiin suhteisiin työelämässä sekä henkisessä ja yksityiselämässä. Pidämme erittäin tärkeänä kasvatustehtävänä kehittää ihmisessä itsekunnioitusta, taitoa puolustaa kunniaansa, kykyä valvoa käyttäytymistään ja alistaa henkilökohtaiset etunsa yhteiskunnallisille eduille.

Pyrimme työssämme siihen, että kasvatin älyyn ja sydämeen vetoava opettajan sana sekä kollektiivissa, yhteisessä työssä ja kouluyhteisön ja aikuisten työkollektiivien suhteissa muovautuneet olot kohottaisivat

ihmistä hänen omissa silmissään, jotta hän voisi tuntea ylpeyttä siitä, että hän on maailman ensimmäisen sosialistisen valtion kansalainen ja voimakkaiden, rohkeiden ja henkisesti kauniiden ihmisten maanmies.

Kollektiivin kasvattava voima perustuu suhteiden rikkauteen, ja niiden joukossa ovat kunniapaikalla kansalais-aatteelliset suhteet. Suhteiden rikkaus taas riippuu siitä, mitä kollektiivin jokainen jäsen pitää korkeimpana elämäntarkoituksena, minkä jokainen yksilö tajuaa ihanteeksi ja esikuvaksi, millaiseksi kukin mieltää moraalisen omanarvontunnon, uljuuden ja kauneuden huippuasteen ja miten jokainen suhtautuu ihanteeseen.

Kollektiivin kansalais-aatteellinen asenne ilmenee jokaisen jäsenen pyrkimyksenä katsoa maailmaa kansalaisen silmin niin että kansalaiselle ominaisesta elämänkatsomuksesta tulee ihmiselle jo lapsesta pitäen se peili, josta ihminen näkee itsensä, jonka mukaan hän arvioi käytöksensä, ajatuksensa, elämyksensä ja tekonsa. Pidämme kollektiivin kasvattavan voiman tärkeimpänä kriteerinä jokaisen yksilön aktiivista suhtautumista itseensä ja kykyä arvioida oikein kansalaisolemuksensa. Tuon päämäärän saavuttaminen on osoitus todellisesta kasvattajan taidosta.

Kollektiivin ja yksilön henkisen elämän kansalais-aatteellisella perustalla on tärkeä merkitys opiskelulle, joka on huolineen ja vaikeuksineen lasten, varhaisnuorten ja nuorison perustyötä. Miten saadaan lapsi menestymään opiskelussa ja kasvattamaan sekä vahvistamaan itsessään sammumatonta pyrkimystä jatkuvaan itseopiskeluun? Miten ehkäistään välinpitämätön suhde opiskeluun? Kaikki konstikkaat tarkastus-, valvonta- ja pakotusjärjestelmät ovat turhia, ellei asiassa vaikuta tärkein kannustin: kansalaisvelvollisuus.

Muutama vuosi sitten koulussamme sattunut tapaus sai huolestumaan erään luokan valvojan, koulunjohtajan ja opetuspuolen hoitajan. Nimittäin kaksi yhdeksäsluokkalaista eivät kerta kaikkiaan halunneet opiskella. Poikien vanhemmat työskentelivät karjafarmilla ja olivat erinomaisia työntekijöitä. Farmin työkollektiivissa tehtiin vuosineljänneksittäin yhteenvedot sosialistisesta kilpailusta.

Joka kerta yhdeksäsluokkalaistemme vanhemmat todettiin esimerkillisiksi työntekijöiksi, heidän nimensä kirjoitettiin kunniataululle ja he saivat palkkioita. Neuvoteltuamme kolhoosin puoluejärjestön sihteerin kanssa päätimme panna laiskurit tekemään rinnan vanhempiensa kanssa selkoa edistymisestään aikuisille, siis yhteiskuntapiireille. Tulos oli hämmästyttävä. Jo yksistään se seikka, että ihmiset asettivat samalle tasolle tuotannollisen työn kolhoosissa ja opiskelun koulussa, pani nuorukaiset miettimään, mitä he ovat miehiään ja kenen kustannuksella elävät ja opiskelevat. Nuorukaiset tajusivat, että heillä on mahdollisuus istua koulunpenkillä ja opiskella rauhassa vain sen ansiosta, että heidän eteensä tekevät työtä aikuiset. Tyhjäntoimittajamme näkivät kuin ensi kertaa todellisen elämän. Nuorukaiset käsittivät, ettei heillä ole oikeutta opiskella jotenkuten ja että heidän ahkera opiskelunsa ja vaikeuksien voittaminen sitkeällä työllä on heidän kansalaisvelvollisuutensa.

Tapaus oli omaperäinen löytö kasvatustyössämme. Päämäärää ei tietenkään saavuteta pelkillä löydöillä. Niiden lisäksi on tarpeen tieteellisesti perusteltu kasvatusjärjestelmä, tietty tavoite ja pitkäaikainen suunnitelmanmukainen työ tuon tavoitteen saavuttamiseksi. Löydöt ovat kuitenkin arvokkaita siitä, että ne tuovat kuin salamanleimauksessa näkyviin paljon muita asioita ja auttavat suunnistautumaan kasvatustyössä. Kyseisen tapauksen perusteella oivalsimme, ettei yläluokkalaisia saa opiskelemaan käyttämällä suoraviivaisia keinoja tai pakottamalla ja valvomalla. Asiassa kaivataan hienovaraisempia vaikuttimia, ennen muuta kollektiivin ja yksilön kansalais-aatteellisten vakaumusten muovaamista.

Kansalais-aatteellisia vakaumuksia on mahdotonta muovata satunnaisin keinoin tai sellaisten tilanteiden luomisella, joissa kärjistyvät nuorison ja vanhemman polven väliset suhteet ja joista tulee ilmeisenä esille moraalinen totuus nuorempien polvien velvollisuudesta vanhempia polvia kohtaan. Tarvitaan pitkäaikaista ja pätevää kasvatuksellista vaikutusta. Meillä muodostui tietty kuva tuollaisesta vaikutusjärjestelmästä.

Oppilaan on opiskeluvuosinaan saatava koulusta muutakin kuin alkeistiedot eri tieteistä. Häntä on ennen muuta opetettava elämään, hänelle on opetettava olemisen tärkeintä viisautta: kansalaistuntoa. Koulussa annamme etusijan kansalaisolemusta koskeville tiedoille sekä tiedoille niiden aatteiden ylevyydestä ja jaloudesta, joihin pohjautuvat ihmisen korkeat moraaliset teot. Kansalaisuljuudesta kertovista kirjoista on tultava kasvateille mielilukemista. Todellisen ihmiskauneuden, kansalaiskauneuden, valon on valaistava kasvatin tietä ja autettava häntä näkemään maailmaa kansalaisen silmin.

Ihanteenamme on taistelija-kollektivistin kasvattaminen, kommunismin ylevien aatteiden puolesta taistelevan henkilön kasvattaminen. Kasvattiemme tekojen puhtaus ja jalous sekä tinkimättömyys ja sietämättömyys vihamielistä ideologiaa, epäpoliittisuutta, kylmäkiskoisuutta, vääryyttä, valhetta, laiskuutta ja ihmisarvon loukkaamista kohtaan riippuvat siitä, missä määrin tytöt ja pojat ovat suurenmoisen inhimillisen arvon, kansalaistunnon henkevöimiä.

Kansalais-aatteellisten vakaumusten muovautuminen alkaa ihmistä kansalaisena kuvaavien tietojen harkinnasta ja ihmisen kansalaisuljuuden ihailemisesta.

On tärkeää, että tiedot ihmisestä kansalaisena omaksuttaisiin sekä älyllä että sydämellä ja että noita tietoja täydentäisi rikassisältöinen ja täysiarvoinen elämä. Vakaumukset muovautuvat edelleen ja lujittuvat lähinnä seurusteltaessa muiden ihmisten kanssa, yhteiskunnallisessa ja aatteellisessa kanssakäymisessä sekä toiminnassa yhteiskunnan hyväksi. Mitä rikkaampia ovat kollektiivin sisäiset kansalais-aatteelliset suhteet sitä täydellisempää on jokaisen kasvatin henkinen elämä.

Yksilön ja yhteiskunnan kanssakäyminen on kollektiivin ja sen jokaisen jäsenen kansallis-aatteellisten vakaumusten muovaamisen perusta

Lapsi alkaa itsenäisen elämänsä ensi askelista tiedostaa käytännössä ihmissuhteita. Ihmissuhteiden maailma on hy-

vin monimutkainen. Siihen kuuluu vastuuntunne vanhempia kohtaan sekä perhe-elämän perinnäistapojen noudattaminen. Ihmissuhteisiin kuuluvat myös luokkayhteisössä vallitsevat suhteet: välttämättömyys noudattaa sääntöjä, jotka ohjaavat käyttäytymistä, herättävät ja samalla rajoittavat tarpeita ja kehittävät harrastuksia. Kyseisissä ympäristöissä, ts. perheessä sekä luokka- ja kouluyhteisössä, lapsi saa kansalaisuuden opetusta. Mainitut suhteet ovat kuitenkin vain aakkosia, kansalaisuuden alkeisopetusta. Jos lapsi rajoittuu käyttäytymisessään noudattamaan vain sellaisia vaatimuksia, kuin olla myöhästymättä tunneille, pyyhkiä jalat ennen kuin astuu luokkaan, suorittaa huolellisesti päivystäjän tehtävät ja lukea joka päivä läksynsä, niin hän ei pääse kansalaisuuden aakkosia pitemmälle.

Kansalaistunnon kehittymättömyys johtaa älyllisten harrastusten rajoittuneisuuteen. Syynä siihen on mielestämme sellaisten keskinäissuhteiden puuttuminen, joissa ihminen osallistuisi jo lapsena välittömästi yhteiskunnan elämään. Pyrimme käytännöllisessä työssämme rakentamaan kollektivistiset suhteet niin, että jokainen kasvatti tuntisi olevansa aktiivisesti mukana yhteiskunnallisessa elämässä.

Tarkastelkaamme miten saadaan aikaan mainitut suhteet ja millainen on kasvatusprosessin olemus tuollaisten suhteiden vallitessa.

Kaikkinaisten keskinäissuhteiden perustana on työ, aktiivinen toiminta ja luovuus. Niinpä kasvattajien tehtävänä onkin johdattaa kasvatit kouluelämän ensi päivistä sellaisen toiminnan pariin, että jokainen saisi oman kokemuksensa perusteella nähdä, että hän tekee jotain merkittävää ja yhteiskunnalle tarpeellista ja että tuo työ tuottaisi jokaiselle yksilölle ja kollektiiville iloa ja ylpeydentunnetta. Siitä riippuu yksilön kuri ja vastuuntunto yhteiskunnan ja omantuntonsa edessä. Jos lapsen elämässä on etusijalla yksi ainoa ilo, kulutuksen ilo, kasvaa hänestä hemmoteltu ja holtiton ihminen.

Kaikissa olosuhteissa ja isänmaamme kaikissa kolkissa löytyy sija yhteistoiminnalle, jossa yksilöllinen ja yhteiskunnallinen ovat vieretysten. Maaseutukoulun oloissa on helppo löytää tuollaista työtä. Ympärillä on kolhoosin laajat pellot, joten lapset näkevät pienestä pitäen isien ja vaarien raskaan työn ja osallistuvat voimiensa mukaan tuohon työhön.

Alaluokkien opettaja vie kasvattinsa näiden kouluelämän ensimmäisenä syksynä jonnekin aron syrjäiseen paikkaan. Hän näyttää lapsille laajalle hedelmälliselle vainiolle muodostuvaa pientä rotkoa. Opettaja kehottaa lapsia panemaan merkille rotkon syvyyden, jotta he voisivat verrata sitä rotkoon, joka muodostuu paikalle seuraavaan kevääseen mennessä. Keväällä lapset näkevät, että kevätvedet ovat huomattavasti syventäneet rotkoa, niin ettei traktorikaan enää pysty ylittämään sitä. »Lapset, te näette kuinka tuhoutuu suurin rikkautemme, hedelmällinen maa. Se on kansalle kuuluvaa rikkautta. Ellemme me pelasta sitä, se tuhoutuu kokonaan. Te pystytte aloittamaan tämän rikkauden pelastamisen, vaikka olettekin vielä pieniä», opettaja sanoo.

Lapsissa syttyvät noina hetkinä ensimmäiset kansalaistietoisuuden kipinät ja heille avautuu verraton inhimillinen rikkaus: mahdollisuus tehdä työtä kansan hyväksi. Tänään työ saa olla hyvin yksinkertaista ja arkista: lapset voivat kaivaa lapiolla pieniä kuoppia istuttaakseen niihin pistokkaita, he voivat lannoittaa ja kastella istutuksiaan. Tuo tavallinen ja yksitoikkoinen työ jatkuu monta vuotta. Se ei kuitenkaan ole tylsistävää ruumiillista työtä. Se on luovaa työtä sanan täydessä merkityksessä, koska sitä suorittava ihminen tuntee itsensä *luojaksi*. Se tuottaa ihmiselle suurta iloa, ihmisonnen luomisen iloa. Tuo tunne yhdistää kasvatit kollektiiviksi. N. K. Krupskaja on sanonut, että lapset elävät rikasta yhteiselämää, kun he ovat yhdessä huolestuneita jostain, kun he yhdessä iloitsevat ja yhdessä jännäävät jotain. Lapsi tuntee suurta iloa joutuessaan yhteiskunnallisen luomistyön osanottajaksi.

Ihminen joka tuntee olevansa mukana yhteiskunnan elämässä ja kehityksessä, ei luo ainoastaan aineellisia arvoja ihmisten hyväksi, vaan luo myös omaa itseään. Todellinen itsekasvatus alkaa työstä, jossa kansalaishenki

tulee kirkkaana esiin. Itsekasvatus ei ole mikään kasvatuksen apukeino, vaan kasvatuksen luja perustus. Kukaan ei pysty kasvattamaan ihmistä, ellei tämä itse kasvata itseään.

Vuodet vierivät, puut kasvavat ja pysähdyttävät maaperän kulumisen. Niin kymmenet hehtaarit hedelmällistä maata tulevat pelastetuiksi tuholta. Luova työ tulee vähitellen mukaan oppilaan henkiseen elämään. Oppilas pitää ystävänään, toverinaan ja, mikä tärkeintä, hengenheimolaisenaan jokaista vierellään vuosien mittaan työskennellyttä. Yhteiskunnan hyväksi suoritettavan luovan työn ansiosta ihminen tiedostaa jo lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa korkeimmat yhteiskunnalliset edut. Hän tajuaa järjellä ja sydämellä sen totuuden suurenmoisen merkityksen, että hänen kurinalaisuutensa, ahkeruutensa ja rehellisyytensä korkeimpana kriteerinä on hänen suhtautumisensa yhteiskuntaan. Yhteiskunnan hyväksi suorittamansa työn ja korkeimpien etujen tiedostamisensa ansiosta ihminen muovaa jo lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa henkilökohtaisen suhteensa aatteisiin: niihin poliittisiin aatteisiin, jotka olennoituvat taistelussa ihmiskunnan paremman tulevaisuuden puolesta ja taistelussa kommunismin voiton puolesta maassamme.

Siitä millaiset aatteet elävät ihmisen tajunnassa ja sydämessä ja millaiset aatteelliset vaikuttimet innoittavat häntä yksityiselämässä, riippuu kaikki: ihmisen siveellinen kunto, hänen tietoisuutensa ja käytöksensä yhteys, hänen yhteiskunnallinen toimintansa sekä vastuuntuntonsa yhteiskuntaa, kansaa ja kollektiivia kohtaan. Aatteelliset herätteet ovat ihmisen vakaumuksellisuuden runko.

On hyvin tärkeää, että koko opiskeluajan jatkuva ja vuosien mittaan monipuolistuva oppilaan yhteys yhteiskuntaan saisi erilaisia muotoja ja kehittäisi moninaisia tarpeita ja harrastuksia. Kasvatustyön käytäntö on osoittanut, että pioneeri- ja nuorisoliittokollektiivien aatteellinen yhteys, peräänantamattomuus ja kurinalaisuus riippuvat lähinnä siitä, millaisia kosketuskohtia näillä kollektiiveilla on yhteiskuntaan, mitä ne tekevät yhteiskunnan hyväksi ja millaiset aatteet innoittavat niiden työtä. Kollektiivin

ja yhteiskunnan kanssakäyminen ei saa rajoittua erinäisten työtehtävien satunnaiseen suorittamiseen, vaan se vaatii pitkäaikaista, monivuotista työtä, jonka päämäärä on kirkkaan yhteiskunnallisen aatteen valaisema.

Keskusteluja kansalaistunnosta

Pyrimme siihen, että jokaisessa peruskollektiivissa ensimmäisestä aina kymmenenteen luokkaan saakka – jokaisessa lokakuulaisryhmässä, pioneeriosastossa ja nuorisoliittojärjestössä – suoritettaisiin täydellisesti kansalais-aatteellisten vakaumusten muovaaminen. Kansalaistunnon kokeminen kasvattien henkisen kehityksen jokaisella kaudella on samalla uusi askel peruskollektiivin ja koko kouluyhteisön kehityksessä.

Kollektiivin ja yksilön kansalais-aatteellisten vakaumusten yhtenä kasvattamismuotona koulussamme ovat olleet *keskustelut kansalaistunnosta*. Keskustelut järjestetään tietyn ohjelman mukaan. Se on kehkeytynyt koulumme kasvatustyön käytännössä kahdenkymmenen vuoden ajalla ja sitä toteutetaan ensimmäisestä opiskeluvuodesta aina keskikoulun päättämiseen saakka.

Selitän seuraavassa, millaisia nuo keskustelut ovat, mikä on niiden erikoisuus ja mihin perustuu niiden kasvatuksellinen vaikutus.

Jotta käsitys olisi täydellinen, on syytä muistaa yksi kollektiivisen kasvatuksen lainomaisuus. Tunnetusti jokaisessa kasvatissa on sekä hyviä että huonoja puolia. On ongelmallisia, vaikeasti kasvatettavia lapsia ja varhaisnuoria. Ihmisellä saattaa olla sielunhaavoja, joiden penkominen toisten nähden tuottaa kipeää eikä poista kärsimystä, vaan päinvastoin pahentaa sitä. Ihminen tuntee närkästystä ja katkeruutta, jos hänen vioistaan puhutaan muiden kuullen. Yksilön vikojen ja heikkouksien asettaminen kollektiivin nähtäväksi on hyvin arkaluonteinen asia, joka vaatii suurta tahdikkuutta, hienovaraisuutta ja korkeaa kulttuuria. Ihmiseen on vaikutettava kollektiivin kautta hyvin hellävaraisesti. Tärkeintä tuossa vaikutuk-

sessa on saada ihmisen silmät näkemään itsensä ja suhtautumaan itseensä vastuuntuntoisesti. Jos taas opettaja ryhtyy loputtomiin jankuttamaan, että »sinä, Ivan, olet tyhjäntoimittaja eikä sinusta tule mitään», niin samaisen Ivanin ei tarvitse enää mitenkään suhtautua itseensä eikä hänelle jää muuta neuvoksi kuin puolustautua. Juuri niin hän tekeekin: kinailee kasvattajan kanssa, ärtyilee, katkeroituu ja menettelee usein vastoin tahtoaan ja tervettä järkeä.

Oikean kasvatuksellisen vaikuttamisen kulttuuri ja taito on siinä, että osataan vedota kasvattiin, luonnehtia häntä ja puhua hänestä hänen nimeään mainitsematta, lausumatta mielipidettä hänen teoistaan ja saattamatta hänen käytöstään kollektiivin tuomittavaksi.

Kansalaistuntoa käsittelevien keskustelujen kasvatuksellinen merkitys on siinä, että ne herättävät kasvatissa halun tulla paremmaksi, kunnon ihmiseksi.

Todellinen kasvatus edellyttää yhdysosanaan itsekasvatuksen. Sanan kasvattava voima perustuu juuri siihen, että se herättää ihmisen sisäiset henkiset voimat. Todellisen kansalaiskauneuden ja -uljuuden ihailusta syntyy halu tulla siveellisesti kauniiksi. Tuollaisen ihailun ja mielihalun on ehdottomasti synnyttävä kollektiivissa, sillä muovautuessaan kollektiivissa ne saavat aikaan ihmisessä syvän vastuuntunnon, joka vaikuttaa älyyn ja panee ihmisen etsimään oman kansalaisarvonsa vahvistamisteitä.

Kansalaistunnolle omistettujen keskustelujen tarkoituksena on saada oppilas tajuamaan ihmisen ylevyys, henkinen kauneus, sankaruus, jalomielisyys ja uskollisuus korkeille ihanteille ja kehittää tämän pohjalla itsekunnioitusta ja vastuuntuntoa siitä, mitä hän tekee tänään ja mitä tulee tekemään vastaisuudessa. Kansalaistunto merkitsee ennen muuta vastuun- ja velvollisuudentuntoa, sitä ihmisen henkisen elämän korkeinta astetta, jolloin hän antautuu palvelemaan ihannetta. Pyrimme siihen, että kasvattiemme henkisinä opastajina ja opettajina olisivat isänmaamme huomattavat kansalaiset ja ihmiskunnan parhaat pojat, joiden toiminta kelpaa kansan etujen ja ihanteen uskollisen palvelun esikuvaksi.

Kasvattaja on henkilö, jolla on jokapäiväinen

kosketus kansan arvokkaimpaan rikkauteen: lasten, varhaisnuorten ja nuorison sydämeen, älyyn, ajatuksiin ja tunteisiin. Hänen edessään ovat toisaalta vuosisatojen mittaan luodut ja kärsimysten kautta saavutetut siveelliset arvot ja toisaalta kansan rikkauden, tulevaisuuden ja toiveen muodostava nuori polvi. Kasvattaja on yhteiskunnan suurimman rikkauden, ihmisen, luoja. Hänen on löydettävä ja juurrutettava nuoriin sydämiin synnyinmaan ja koko ihmiskunnan saavuttamat siveelliset arvot. Määriteltyään, m i t ä arvoja tulee välittää lapsille, kasvattaja miettii, m i t e n hän virittää kasvattinsa vastaanottamaan siveellisiä arvoja.

Kansamme ja koko ihmiskunnan siveellisten arvojen yhtenä esittämiskeinona on kasvattajan ja kasvatin vilpitön ja sydämellinen keskustelu. Sitä ei saisi koskaan unohtaa. Niinpä kerron pienille kansalaisille sankaripioneerista, joka heitti vasten fasistiupseerin silmiä vihaa ja halveksuntaa uhkuvat sanansa ja nostettuaan lipun lailla pioneeriliinansa meni kunniakkaasti ammuttavaksi.

Sankaripioneerin uroteko kasvattaa pieniä kansalaisia, ja juuri minä välitän ihmiskunnan kyseisen siveellisen arvon kasvateille. Minun sanojeni, minun tunteitteni ja sankaritekoon suhtautumiseni ansiosta kertomani urotyö elpyy ja muuttuu elävän kansanhengen lihaksi ja vereksi. Minun tavoitteenani on herättää ongelmallisen kasvattini sydämessä halu vakiinnuttaa itseensä se siveellinen kauneus, josta kerron. Kuvaillessani sankaripioneerin urotyötä muistan joka hetki kasvattini vaikeat kotiolot: poika joutuu perheessä näkemään usein pahaa, vilpillisyyttä ja ihmisarvon alentamista. Hänen kohdallaan minun tehtävänäni onkin suojata nuori kansalainen perheen vahingolliselta vaikutukselta ja tehdä hänestä suvaitsematon pahaa kohtaan. Asettamani tavoitteen saavuttamiseksi minun täytyy mainitsematta sanallakaan kasvatista ja hänen vaikeasta elämästään aloittaa hänen kanssaan sydämellinen keskustelu ja yrittää vaikuttaa poikaan niin, että hänen nuori sielunsa oikenee, sillä sana oikaisee sielun niin kuin voimistelu ruumiin. Sitä varten kasvattini ja koko kollektiivin on vaistottava

tunteeni ja elettävä samojen tunteiden vallassa kuin minäkin tapausta kertoessani.

Nimitän esitelmiä kansalaistunnosta tarkoituksella keskusteluiksi. Vaikka niiden aikana puhuukin vain kasvattaja ja kasvatit kuuntelevat häntä henkeä pidätellen, on kansalaiskauneuden ja -uljuuden tiedostaminen meidän yhteistä keskustelua. Lausun kehotuksia kasvateilleni ja he vastaavat niihin mitä herkimmin sielunliikkein; pyydän heitä miettimään elämäänsä ja he painuvat ajatuksiinsa; kuljetan heitä sankarin urotekoon johtanutta ohdakkeista tietä ja he kulkevat kanssani, he innostuvat, ihailevat ja vihaavat, he katsovat ensi kertaa monimutkaisia elämänilmiöitä avosilmin. Kansalaistuntoa käsittelevien keskustelujen suuri kasvatuksellinen vaikutus ilmenee silloin, kun me, ts. minä kasvattajana ja minun pienet kansalaiseni, ikään kuin sulaudumme eheäksi kokonaisuudeksi ja tiedostamme, avaamme yhdessä kansalaishengen suurenmoisen maailman. Kuunnellessaan kertomustani oppilas näkee, vaistoaa minussa ennen muuta kansalaisen ja hengenheimolaisensa, ja hän alkaa suhtautua aktiivisesti omaan itseensä. Kansalaistunto on ihmissydämen intohimo, ja taistelun intohimon voi sytyttää nuoreen sydämeen vain se kasvattaja, joka esiintyy todellisena kansalaisena.

Lujien kansalais-aatteellisten vakaumusten lisäksi kasvattajalta vaaditaan pedagogista kulttuuria, yhteiskunnallisten lakien tuntemusta, taitoa vaikuttaa sanalla kasvatin sisimpään, kykyä ymmärtää ihmistä ja vaistota sydämellä hänen herkimmät sielunliikkeensä. Kasvattajan on sisäisesti valmistauduttava keskusteluihin kansalaistunnosta. Ennen kaikkea on tunnettava hienouksia myöten keskustelun aihe. Kasvattajan täytyy itsensä omaksua muiden ihmisten henkinen rikkaus, sillä keskustelujen aikana puhutaan useimmiten vallankumousihanteiden puolesta taistelleiden huomattavien henkilöiden elämästä, taistelusta, sankarillisesta kuolemasta ja kuolemattomuudesta, puhutaan kommunisteista, Suuren isänmaallisen sodan sankareista, ts. ylevimmästä ihmiskauneudesta ja uljuudesta. Kertoa ihmiskauneudesta

on samaa kuin välittää nuorille kansalaisille oma ihaileva suhteensa kauneuteen.

Suuri kasvatuksellinen merkitys on sillä seikalla, miten kollektiivi ottaa vastaan keskustelun. Se ei ole läheskään samaa kuin ajatusten yksilöllinen omaksuminen. Sanani vaikutus oppilaaseen riippuu suuresti siitä, miten sanani ottavat vastaan hänen toverinsa ja millaisen sisäisen vastakaiun nuo sanat saavat jokaisessa hänen rinnallaan istuvassa. Kollektiivinen innostus on sinänsä mahtava kasvattava voima. Tuossa sieluntilassa on oma kauneutensa ja oma esteettisyytensä. Nimenomaan tuota elämysten kauneutta pidänkin silmällä puheena oleviin esitelmiin valmistautuessani. Jos oppilas näkee toverinsa innostuneina, hän näkee myös ihmiskauneuden, eikä maailmassa ole niinkään paljon voimia, jotka vaikuttaisivat yhtä suuresti ihmissydämeen kuin kanssaihmisten sisäisen, moraalisen kauneuden näkeminen.

Valmistautuessani keskustelemaan kansalaistunnosta pyrin eläytymään aiheeseen ja tajuamaan syvällisesti kansalaiskauneuden, uljuuden ja uroteon sisimmän olemuksen kokeakseni kaiken uudella tavalla. Se on hyvin tärkeä kasvattajan kollektiiviin kohdistaman kasvatuksellisen vaikutuksen sääntö.

Suuren isänmaallisen sodan aikana eräässä Dneprin rannikkokylässä sattui sankarillinen ja samalla traaginen tapaus, jossa ilmenivät erittäin havainnollisesti kansalaiskauneus ja -uljuus. Kerron aina lapsille tuon tapauksen, se on tavallaan meidän ensimmäinen perinnäinen kansalaisuuden oppitunti. Kylän laidassa pienessä mökissä asui nainen, jolla oli kaksi lasta, tyttö ja poika. Naisen mies taisteli rintamalla. Kerran yöllä mökin oveen koputti neuvostosotilas. Hän oli haavoittuneena joutunut vangiksi, mutta onnistunut pakenemaan. Nyt hän kysyi suojaa aikoen muutaman päivän kuluttua ylittää Dneprin suunnatakseen kulkunsa kohti rintamalinjaa. Nainen päästi sotilaan sisään ja kätki hänet ullakolle lasten silmiltä. Aamulla mökille saapui fasistiupseereita: joku oli kielinyt naisen piilottavan talossaan karannutta vankia. Fasistit etsivät kauan, mutta tuloksetta: piilopaikka oli

luotettava. Raivostunut upseeri asetti pihan keskelle naisen lapset ja sanoi ampuvansa nämä, ellei nainen anna ilmi neuvostosotilasta. Äiti oli vaiti, ja lapset surmattiin hänen silmiensä edessä. Sitten ammuttiin äitikin. Yöllä partisaanit auttoivat vankia ylittämään Dneprin.

Tuota kaameaa tarinaa on mahdotonta kertoa vuodesta vuoteen kuin ulkoa opittua läksyä. Valmistautuessani keskustelemaan tapauksesta koen joka kerta yhä voimakkaammin kipua ja ihastusta, ihmetystä ja syvää kunnioitusta naisen henkistä kauneutta kohtaan. On vaikeaa löytää sanoja, jotka pystyisivät ilmaisemaan äidin murheen. Haluan välittää ajatukseni ja tunteeni muille ja odotan kärsimättömänä aamua voidakseni pikemmin kertoa kouluun tulleille lapsille siitä, mikä täyttää sydämeni.

Koittaa aamu. Meillä on lepopäivä, joten menemme lasten kanssa luontoon. Siellä metsän laidassa, luonnon kauneuden keskellä kerron lapsille äidin uroteosta. Äidin murheen verrattomuus ja ylevyys ja hänen sankaruutensa liikuttavat ja kiehtovat lasten mieltä. Lapset ovat vielä pieniä, vasta kahdeksannella ikävuodella, mutta he jo tajuavat kansalaistunnon todellisen sisällön. Heidän tajuntaansa vakiintuu käsitys ihmisen ylevimmästä velvollisuudesta: velvollisuudesta synnyinmaata kohtaan.

Kertoessani äidin uroteosta ja uskollisuudesta isänmaalleen koetan saada lapset miettimään, mikä on ihmiselle korkeinta, arvokkainta ja rakkainta maailmassa. Tuon ajatuksen täytyy askarruttaa ihmisen mieltä jo lapsuudessa. Sen vuoksi lapsille on kerrottava elämästä ja taistelusta kirkkaan havainnollisesti. Mikään ei herätä niin voimakasta vilpitöntä halua olla siveellisesti kaunis, jalo ja uskollinen ylevälle aatteelle kuin ihastusta herättävä kauneus, jalous ja uskollisuus. Kansalaiskauneuden ja -uljuuden ihailu on kipinä, josta leimahtaa kypsä kansalaistunto ja halu tulla synnyinmaansa uskolliseksi pojaksi.

Alaluokkalaisille tarkoitetut keskustelut kansalaistunnosta. Eri-ikäisten lasten muodostaman kouluyhteisön teoria ei ole vielä tutkinut riittävästi eri ikäryhmien, etenkään nuoremman ikäryhmän henkistä elämää. Monet

koulunjohtajat, opettajat ja kasvattajat pitävät alaluokkalaisia ymmärtämättöminä lapsina, jotka eivät lainkaan pysty käsittämään monimutkaisia moraalisia ja poliittisia ongelmia ja joita pitää harrastuttaa johonkin. He arvelevat, että koulun ala-asteella olevien lasten on opittava toistaiseksi päivystämään ahkerasti luokassa ja istumaan selkä suorana ruokapöydässä, kunnes koittaa aika välittää heille vaikeat yhteiskuntapoliittiset aatteet.

On aika luopua tuontapaisista yksinkertaistetuista katsomuksista. Nuoremman ikäryhmän kasvatit ovat kouluyhteisön herkintä ja vastaanottavaisinta joukkoa, ja nimenomaan siitä, miten tuossa ikäryhmässä kehitetään herkkyyttä ja vastaanottavaisuutta, riippuu koko kouluyhteisön kansalais-aatteellinen kunto.

Olette kaiketi tavanneet kylmäkiskoisia varhaisnuorisojoukkoja. Kasvattaja puhuu noille nuorille asioista, joiden ei pitäisi ainoastaan kiihottaa, vaan suorastaan järkyttää mieltä, mutta hänen sanansa ei kosketa heitä. Varhaisnuori näkee ikätoverinsa suorittavan epämoraalisen teon, välistä jopa rikoksen, muttei ole näkevinään sitä, sillä hänen kanssaihmistensä tekojen moraalinen puoli ei häntä liikuta eikä askarruta hänen ajatuksiaan ja tunteitaan. Kollektiivin ja yksilön tuollaisen mielentilan syynä on kykenemättömyys viehtyä kansalaiskauneuteen ja -jalouteen ja sydämen vähittäinen turtuminen ja tylsistyminen. Mistä sitten tuollainen kykenemättömyys juontaa juurensa. Varhaisnuorisokollektiivin moraalinen sivistymättömyys on peräisin huonosta kasvatustyöstä alaluokilla.

Nimenomaan koulun ala-asteilla tarjoutuu suotuisa maaperä opettajan kasvatukselliselle vaikutukselle. Kansalais-aatteellisten vakaumusten vaikutus on tuolla ikäkaudella muihin (perheen, kadun yms.) vaikutuksiin verrattuna paljon voimakkaampi kuin varhaisnuoruudessa ja nuoruudessa. Kansalaiskauneuden ja -ylevyyden herättämä innostuneisuus ilmenee varhaisiässä kirkkaimmin kuin koskaan yksilön ja kollektiivin käyttäytymisessä ja kollektiivin jäsenten välisissä suhteissa. Nimenomaan tuolla kaudella luodaan parhaat edellytykset kasvattajan sanan,

mm. kansalaistuntoa koskevien keskustelujen, tehokkaalle vaikutukselle.

Esitän muutamia esimerkkejä uroteoista, jotka panevat lapset ihailemaan kansalaiskauneutta ja -uljuutta, uhrautuvaisuutta ja uskollisuutta kommunistisille ihanteille.

Kommunisti Klavdija Abramova toimi partisaanina. Hän joutui vihollisen käsiin Stavropolin kaupungissa yhdessä tyttäriensä, seitsenvuotiaan Leran ja kaksitoistavuotiaan Margaritan, kanssa. Fasistit yrittivät epäinhimillisten kidutusten avulla lannistaa naisen saattaakseen hänet petturuuden tielle. Vihollinen lupasi lahjoittaa naiselle ja hänen tyttärilleen elämän partisaanisalaisuuksien kertomisesta. Nainen torjui ylpeänä ehdotuksen sanoen, ettei hän käy kauppaa omallatunnollaan. Hänet ammuttiin yhdessä lastensa kanssa.

Puolan kansallissankari Janusz Korczak oli ammatiltaan kasvattaja ja lääkäri. Hän toimi juutalaislasten orpokodin kasvattajana. Kun fasistit olivat miehittäneet Varsovan ja hitleriläiset päättivät polttaa orpokodin lapset Treblinkan polttouuneissa, Korczak kieltäytyi hänelle luvatusta pelastuksesta ja valitsi kuoleman yhdessä lasten kanssa.

Sankaripioneerit Fedja Šepel ja Jaša Matvejenko olivat maanmiehiämme, kotoisin Kirovogradin alueen Podlesnoje-kylästä. Fasistimiehityksen aikana he toimivat partisaaniosaston tiedustelijoina. Hitleriläiset sieppasivat pojat näiden ollessa taistelutehtävällä. Pioneerit kestivät yli-inhimilliset kidutukset, mutteivät paljastaneet sotasalaisuutta. Heidät haudattiin elävältä maahan.

Ansaitsee tulla kerrotuksi omapaikkakuntalaisemme, tavallisen neuvostonaisen Oksanan uroteko. Hänen kolme poikaansa taistelivat miehuullisesti fasisteja vastaan Suuren isänmaallisen sodan rintamilla, mutta neljäs pojista jäätyään miehitetylle alueelle meni fasistien käpytiksi. Miehen äiti toi kotiin partisaaneilta saamansa pistoolin ja pakotti petturin tekemään itsemurhan.

Piirimme Ivanovkan kylän kansanopettaja Nikanor Ivanovitš Stepanov avasi fasistisen miehityksen aikana kotonaan maanalaisen koulun ja opetti lapsia ja varhaisnuoria neljässä vuorossa, aamusta myöhään iltaan. Tämä tapahtui silloin, kun miehittäjät sulkivat koulun ja antoivat käskyn hävittää kaikki kyläkirjaston ja kolhoosilaisten kirjat. Stepanov ei opettanut lapsia ainoastaan kirjoittamaan ja lukemaan, vaan myös vihaamaan fasisteja. Hän kertoi oppilaille Leninin elämästä ja taistelusta ja kommunistien sankariteoista. Kaksikymmentäviisi hänen koulunsa kasvattia meni partisaanijoukkoon. Hitleriläisten kynsiin joutunut Nikanor Ivanovitš tuomittiin kuolemaan, mutta partisaanit pelastivat hänet.

Meidän paikkakuntalaisemme Jarina pelasti fasistimiehityksen aikana kuolemalta kolme neuvostosotilasta, antoi heille suojapaikan ja auttoi heitä pääsemään Dneprin yli partisaanien luo.

Harkovin rautatiekorkeakoulun loppututkinnon suorittanut nuori insinööri, nuorisoliittolainen Juli Tšigirin pelasti väistämättömältä kuolemalta ratalinjaa ylittäneet kaksi naista. Itse Tšigirin tuhoutui. Hänet palkittiin kuolemansa jälkeen Punaisen Lipun kunniamerkillä.

Ehdotin laatimaan näiden tapahtumien pohjalta alaluokilla kansalaistunnosta järjestettävien keskustelujen ohjelman. Etusija ohjelmassa kuului keskusteluille Leninistä.

Kerromme pienille kansalaisille sekä niiden ihmisten moraalisesta kauneudesta ja uljuudesta, joiden nimet tuntee koko neuvostokansa, että kylämme ja piirimme tavallisten ihmisten sankariteoista. Kansalaisaiheen tuollaisella esittämisellä on suuri kasvattava merkitys. Haluamme, ettei kansan uskollisen palvelemisen ihanne tuntuisi lapsista kaukaiselta ja saavuttamattomalta. Kansalais-aatteelliset vakaumukset muovautuvat lasten elinympäristön vaikutuksesta; tajutakseen ja kokeakseen elämyksellisesti jonkin aatteen lapsen on ymmärrettävä ja saatava tuntea sydämellä hyvin tärkeä totuus, nimittäin se, että kyseinen aate elää reaalisissa ihmisissä, heidän teoissaan ja keskinäisissä suhteissa.

Jos on mahdollista järjestää lasten tapaaminen kansalaistunnon perikuvana olevien henkilöiden kanssa, on tuollaista mahdollisuutta käytettävä hyväksi.

Miten kansalaistunnosta kertovien esitelmien ohjelmaa toteutetaan alaluokilla? Katson tarkoituksenmukaiseksi pitää enintään kaksi tuollaista esitelmää vuosineljännekseen aikana. Hyvin tärkeää on valita keskustelulle oikea aika. Tämä kasvatuskeino jos mikään ei siedä kaavamaisuutta, eikä keskustelun ajankohtaa voida määritellä ennalta. Kansalaistunnon tiedostaminen, sen tajuaminen järjellä ja kokeminen sydämellä ei ole suinkaan läksyjen opettelemista. Poliittisten, moraalisten ja kansalaisaatteiden täyttämään oppituntiin (historian- ja kirjallisuudentunteihin) valmistautuva opettaja joutuu aina miettimään, missä määrin kasvatit ovat henkisesti valmiita aatteiden vastaanottamiseen. Henkisellä valmistunei-

suudella ja virittyneisyydellä on ratkaiseva merkitys kansalais- ja poliittisen kulttuurin alkeita sisältäville keskusteluille. Tällöin on kuitenkin varottava, ettei aatteen puhdas tuli muuttuisi kytemiseksi.

Pidin aina huolen siitä, että lapset kuuntelisivat esitelmää kansalaistunnosta pää kirkkaana ja sydän valoisana ja etteivät he olisi väsyneitä, ärtyneitä ja ahdistavien ajatusten painamia. Pidin erittäin tärkeänä, että lapset kuunnellessaan esitelmää kansalaistunnosta ottaisivat herkästi vastaan opettajan sanan. Olen pitkäaikaisen kokemukseni perusteella tullut siihen vakaumukseen, että lapset ottavat vastaan opettajan sanan erittäin herkästi jossain luonnonkauniissa paikassa. Kansalaiskauneudesta ja -uljuudesta on parasta kertoa silloin, kun lapset ovat levänneet koulutunneista ja istuvat kanssanne metsäaukeamalla tai puutarhassa kuunnellen hiljaisuutta ja mehiläisen surrausta ja ihaillen elämänkauneutta. Kansalaistunnosta keskusteltaessa puhutaan melkein aina elämästä ja kuolemasta, sankarillisesta uhrautuvaisuudesta ylevän aatteen nimessä. Tuon aatteen henkevöivä vaikutus riippuu suuresti siitä, miten syvästi ihminen kokee olemisen kauneuden.

Yleviä aiheita käsittelevät opettajan esitelmät koskettavat lasten sydäntä, jos opettajan ja kasvattien välille on saatu aikaan sellaiset herkät suhteet kuin henkinen yhteisyys, keskinäinen luottamus, vilpittömyys ja hyväntahtoisuus. Toisin sanoen kasvattajan ja kasvatin on osattava keskustella vilpittömästi. Tätä ei saavuteta joillain erikoiskeinoilla, joihin voisi turvautua juuri kyseisiä tilaisuuksia silmällä pitäen. Jotta kasvattinne olisivat henkisesti virittäytyneitä vastaanottamaan sanojanne on tärkeää että jokainen kollektiivin jäsen olisi joskus ennen uskonut teille jonkin sydänsalaisuutensa ja saanut teiltä tukea ja apua. Nimenomaan se tuo kollektiiviin sydämellisyyttä ja herkkää huomaavaisuutta. Neuvoisin kaikkia kasvattajia, etenkin nuoria: mikäli haluatte vaikuttaa yksilöön kollektiivin kautta ja toivotte että kollektiivi olisi tuon vaikutuksen hienovarainen ja herkkä väline, niin tulkaa kollektiiviin ystävänä ja hyväntahtoisena

neuvojana. Tämä on kasvatustapahtuman lainomaisuuksia. Kollektiivi on monisäikeinen ilmiö, siinä kietoutuvat toisiinsa mitä erilaisimpien ihmisten ajatukset, tunteet, pyrkimykset, edut ja harrastukset. Mitä pehmeämmin, herkemmin ja varovaisemmin kasvattaja pystyy koskettamaan noita puolia, sitä enemmän uskoa voimiinsa, luottamusta ja toiveita saa kasvatti tuosta kosketuksesta ja sitä herkemmäksi yksilö tulee kollektiivin vaikutukselle.

Siirtymisen keskusteluun kansalaistunnosta on oltava luonnollista. Sananne vaikuttavat tehokkaammin, jos kasvatit eivät huomaa, että te aiotte kertoa heille jotain varta vasten kasvatustarkoituksessa. Odotan hartaasti sitä onnellista hetkeä, jolloin lapset kertovat minulle jotain salaista, jotain sellaista, joka on jo kauan askarruttanut heidän mieltään ja odottanut vain sopivaa hetkeä, jolloin sydämet voivat avautua toisilleen. Kuunneltuani lasten sydämessään säilyttämän salaisuuden kerron vuorostani heille oman sydänsalaisuuteni, ja niin lapset ottavat vastaan kertomukseni kansalaistunnosta ja kokevat sen vaikuttavaksi hetkeksi, jona kasvattaja, heidän vanhempi toverinsa, avautuu heille ihmisenä ja persoonallisuutena.

On varottava sitomasta välittömästi keskusteluja kollektiivin jäsenten joihinkin tekoihin, varsinkin tuomittaviin tekoihin; sitä suuremmalla syyllä on varottava korostamasta ajatusta, että ihmiset, joista kasvattaja kertoo, ovat hyviä, ihanteellisia ihmisiä, sen sijaan kasvattien keskuudessa on pahoja ihmisiä, kuten esimerkiksi... Tuollainen tekee tyhjäksi koko keskustelun kasvatuksellisen vaikutuksen. Kun tuomio on jo langetettu, ei omantunnon äänellä ole enää mitään tekemistä, kun taas tosi kasvatus pyrkii nimenomaan siihen, että ihminen arvostelisi itseään ja arvioisi, täyttääkö hän korkeimmat inhimilliset mitat. Antaa vaikeimman ja ongelmallisimman ihmisolemuksen oieta ihanteellisen vaikutuksesta ja antaa lapsen kokea halu tulla paremmaksi.

Kansalaistunnosta kertovien esitelmien kasvatuksellinen vaikutus ilmenee silloin, kun pyrkimys tulla paremmaksi koetaan elämyksellisesti ja vakiinnutetaan keskinäisissä suhteissa, kun ihminen ilmaisee aktiivisesti itseään.

Tämä nostaa esiin tärkeän kasvatustehtävän: kollektiivin toiminnan täytyy jo alaluokilla olla sisällöltään kansalaistoimintaa.

Keskiluokkalaisille tarkoitetut keskustelut kansalaistunnosta ja keskusteluohjelman toteuttaminen. Varhaisnuoruudessa kasvattien henkiset ja ruumiilliset voimat antavat mahdollisuuden yhdistää sopusointuisesti kansalaisaatteiden syvällisen tiedostamisen ja sellaiset kollektiivin sisäiset suhteet, joissa kasvattien työn, käyttäytymisen ja henkisen elämän kansalais-aatteellinen suuntaus tulee havainnollisesti esille. Kansalaiskauneuden ja -uljuuden ihailu liittyy tuossa iässä aatteiden merkityksen syvään tajuamiseen omassa elämässään, omien siveellisten ja tahdollisten ominaisuuksiensa arviointiin ja ensimmäisiin käytännöllisiin tulevaisuudensuunnitelmiin. Tuosta elimellisestä yhteydestä riippuu, miten tulee kehittymään vastaanottavaisuus kasvatukselliselle vaikutukselle. Varhaisnuori pyrkii sydämensä pohjasta ilmaisemaan itseään. Häntä askarruttavat kysymykset: millainen hän on, mitä varten hän elää maailmassa ja mihin hän pystyy. Hän pyrkii vastaamaan noihin kysymyksiin ja pystyy tekemään sen vain siinä tapauksessa, että me, kasvattajat, autamme häntä itsensä tiedostamisessa ja tarkkailussa. Siihen taas tarvitaan kansalais-aatteellisen kauneuden sytyttävää vaikutusta: keskustelut kansalaistunnosta on tarkoitettu kannustamaan varhaisnuoria itsensä tiedostamiseen ja itseilmaisuun. Niiden tarkoituksena on saada varhaisnuori ajattelemaan, miten tosi kansalainen palvelee kansaa ja miten hän ilmaisee uskollisuuttaan kommunistisille ihanteille.

Varhaisnuoret ovat kouluyhteisössä hyvin taipuvaisia aatteelliseen itsensä tiedostamiseen, itseilmaisuun ja itsekasvatukseen. Mutta heitä ei ole kehitettävä ainoastaan vastaanottavaisiksi kasvatukselliselle vaikutukselle, vaan heissä on kasvatettava kykyä myös itsensä ilmaisuun ja heidän kansalaisarvonsa ensimmäiseen vahvistamiseen käyttäytymisessä, työssä ja keskinäisissä suhteissa. Varhaisnuorille järjestettävät keskustelut kansalaistunnosta on tarkoitettu kehittämään nuoressa ihmisessä ajatusten ja käyttäytymisen sopusointua. Varhaisnuorille koulussamme järjestettävät keskustelut kansalaistunnosta pohjautuvat seuraaviin aiheisiin:

Aleksandr Matrosovin uroteko: rakkaus isänmaata kohtaan, uskollisuus vakaumuksille, sankaruus ja uhrautuvaisuus.*

Zoja Kosmodemjanskajan uroteko: rajaton uskollisuus synnyinmaata kohtaan, elämäntahto, kansan palvelemisen kauneus ja jalous, rohkeus ja sankaruus, uhrautuvaisuus ja vihollisen halveksiminen.**

Tuntemattoman sankarin uroteko. Alueemme eräässä kylässä fasistisen miehityksen aikana hitleriläiset kutsuivat koolle talonpojat ja sanoivat heille: Moskova on vallattu, Neuvostoliittoa ei enää ole olemassa, on vain Saksan valtakunta. Joukosta astui esiin nuorukainen (kuten myöhemmin osoittautui, hän oli haavoittunut sotavanki, matkalla rintamalle) ja huudahti vihollisille vasten kasvoja: »Valehtelette! Moskova elää! Neuvostoliitto on olemassa ja tulee olemaan ikuisesti! Mutta teitä kaikkia odottaa tuho meidän maamme kamaralla.» Fasistit sieppasivat nuorukaisen ja hirttivät. Tuntia ennen kuolemaansa hän sanoi: »Menen kuolemaan tukeakseni moraalisesti kylän asukkaita, etteivät taistelijat kadottaisi mielenmalttia.»

Ivan Lukitš Moldavski haavoittui vaikeasti rintamalla. Häneltä amputoitiin molemmat kädet ja vasen jalka. Tämä miehuullinen neuvostoihminen oli niin lujatahtoinen, että pystyi palaamaan aktiiviseen työelämään. Valmistuttuaan agronomiksi Moldavski työskenteli Odessan alueella.

Moskovan alueen Jursovskin metsänhoitotilan metsänhoitajan Grigori Karlovitš Kaštšein maineikkaat työsaavutukset. Viidenkymmenenkahdeksan elinvuotensa aikana hän ehti istuttaa metsää kolmentuhannen hehtaarin alalle. Jo miehen eläessä kansa antoi tuolle metsälle nimeksi Kaštšejevyi. Tuolla nimellä se on merkitty karttoihinkin.

Nikolai Gastellon sankariteko: ääretön rakkaus neuvostosynnyinmaahan, viha maahanhyökkääjiä kohtaan, kuoleman halveksunta, elämän ja neuvostoihmisen miehuuden ylistys.***

Kahdeksantoistavuotiaan nuorukaisen Kostja Jemeljanenkon uroteko. Taisteluissa kylämme fasisteista vapauttamisen puolesta hän sulki rinnallaan vihollisen konekiväärin toistaen Aleksandr Matrosovin uro-

---

**Matrosov A. M.* (1924–1943), Neuvostoliiton sankari, rivimies, sulki taistelussa ruumiillaan hitleriläisten konekivääripesäkkeen ampuma-aukon.

***Kosmodemjanskaja Z. A.* (1923–1941), Neuvostoliiton sankari, fasistien teloittama partisaanityttö.

****Gastello N. F.* (1907–1941), neuvostoliittolainen lentäjä, kaatui sankarillisesti Suuren isänmaallisen sodan alussa vuonna 1941 suunnattuaan alas ammutun lentokoneensa vihollisen panssarivaunujen keskelle.

teon. Viimeiseen taisteluun lähtiessään sankari oli sanonut: »Kostan fasisteille orjuuteen viedyn tytön puolesta.»

Venäläisen naisen Jepistinija Fjodorovna Stepanovan kuolematon uroteko. Hän oli kasvattanut yhdeksän poikaa, Kubanin kasakkaa, jotka menettivät henkensä taisteluissa neuvostoisänmaan vapauden ja riippumattomuuden puolesta. Hänen kolme poikaansa saivat Neuvostoliiton sankarin arvonimen. Äidinrakkaus, tuska, uhrautuvaisuus ja rajaton uskollisuus synnyinmaalle ovat tämän henkilöhahmon tärkeimpiä piirteitä.

Kaksikymmenvuotiaan nuoren opettajattaren Vera Povšan uroteko. Hän kirjoitti piirimme fasistisen miehityksen aikana lentolehtisiä, joissa kehotti nuorisoa taistelemaan miehittäjiä ja pettureita vastaan. Hitleriläiset sieppasivat tytön ja yrittivät taivuttaa hänet petturuuteen, mihin hän vastasi halveksuntaa ja vihaa uhkuen: »Minut voitte tappaa tai polttaa, mutta Kommunistista puoluetta ette tapa.» Hitleriläiset pyövelit puhkaisivat tytöltä silmät ja hirttivät hänet.

Kommunistin ja patriootin Feliks Edmundovitš Dzeržinskin elämä: kansan sankarillinen palveleminen, huolenpito ihmisestä, viha vihollisia kohtaan ja peräänantamattomuus taistelussa kansan onnen puolesta.*

Kommunistin ja patriootin, Tšekkoslovakian kansallissankarin ja neuvostokansan uskollisen ystävän Julius Fučikin elämä ja sankarillinen taistelu.**

Pihkovalaisen Krasuha-kylän sankarillinen tarina. Syksyllä 1943 hitleriläiset pyövelit tuhosivat kylän rauhalliset asukkaat osallistumisesta partisaanien taisteluun. Tuolta joukkotuholta välttyneet kaatuivat kaikki rintamilla eikä kylän raunioille ollut enää kenen palata: vain autio kenttä ja hautakummut olivat jääneet jäljelle kylästä.

Millaisia erikoismenetelmiä on noudatettava keskusteltaessa varhaisnuorten kanssa kansalaistunnosta? On ennen kaikkea muistettava, että kasvattajan sana saa vastakaikua varhaisnuorisokollektiivissa vain siinä tapauksessa, että kasvattaja on tuon kollektiivin aktiivinen jäsen ja että hän ja hänen kasvattinsa elävät rikasta, täysipainoista ja sisällökästä henkistä elämää. Olen siis varma, että sanani koskettavat kasvattieni sielun hienoimpia säikeitä, jos minulla on jokaisen kasvattini kanssa ollut avomielinen, sydämellinen keskustelu, jos varhaisnuori on innostunut haaveeseeni, katsomuksiini ja henkilökohtaiseen suhtautumiseeni ihanteeseen ja jos hänellä on muodostunut tietynlainen käsitys minusta, joka perustuu vakaumusteni, elämäni periaatteiden ja (toistan, sillä se on erittäin tärkeää) minun ihanne-käsitysteni syvään kunnioitukseen. Jotta sanani menisivät perille, minun on vakiinnutettava kasvattieni sydämiin myönteinen suhde itseeni.

Keskustelu varhaisnuorten kanssa kansalaistunnosta on keskustelua aatetovereiden kollektiivissa. On hyvin tärkeää, että luonnehtiessani ihmisen kansalaishenkisten urotekojen ja kansalaiselämän kauneutta ja ylevyyttä minä osaisin nähdä kasvattieni sielun jo silloin, kun vasta kosketan kansalaisaatetta, että osaisin huomata nuorten hienoimmat sielunliikkeet. Kerron kasvateilleni esim. kolmentuhannen hehtaarin alalle metsää istuttaneesta metsänhoitajasta. Näen kuinka varhaisnuorten silmiin syttyy ihastuksen välke.

Keskustelun tärkeimpänä tavoitteena on herättää lapsissa kiinnostus, joka on muutettava pyrkimykseksi. Korostan että kunnon ihmisen ainaisena haaveena on jättää itsestään jälki maan päälle. Vahvistakaa itsessänne tuota haavetta, nuoret ystäväni! Etsikää oma kenttänne, jolle voitte istuttaa oman metsänne!

Keskusteltaessa varhaisnuorisokollektiivin kanssa on saatava kasvatit tajuamaan se johtava ajatus, että rakastaen äärettömästi elämää oikea ihminen näkee siinä jotain verrattomasti korkeampaa kuin oma elämänsä, näkee isänmaan kunnian ja maineen, arvon ja mahdin. Mitä syvemmälle tämä ajatus menee varhaisnuorten sydämeen ja mitä enemmän se valtaa heidän tunteensa, sitä huolellisemmin he tarkkailevat itseään ja sitä useammin he miettivät kysymyksiä: millainen olen itse, mitä varten elän maailmassa ja mitä pystyisin tekemään isänmaani hyväksi ja siten vahvistamaan oman ihmisarvoni?

Yläluokkalaisille tarkoitetut keskustelut kansalaistunnosta ja keskusteluohjelman toteuttaminen. Nuoruuden varhaiskausi – neljäntoista, viidentoista vuoden iästä aina koulun päättämiseen saakka (17–18 vuotta) – on erittäin tärkeä

---

* *Dzeržinski F. E.* (1877–1926), neuvostoliittolainen puoluetoimihenkilö ja valtiomies, Lokakuun Suuren sosialistisen vallankumouksen osanottaja.

** *Julius Fučik* (1903–1943), kirjailija ja lehtimies, fasistit teloittivat hänet.

kansalaisen muovaamisen kausi. Tuossa iässä saavutetaan kansalais-aatteellinen kypsyys. Vakaumukset ja henkilökohtaiset elämänsuunnitelmat vahvistuvat niin ikään tuolla kaudella.

Aatteellinen kypsyttäminen on yläluokkalaisten kollektiivissa suoritettavan kasvatustyön tärkeimpiä tehtäviä. Yläluokkalaisten on aktiivisella kansalaistoiminnallaan annettava sävyä koko kouluyhteisölle. Aktiivisen yhteiskunnallisen elämän järjestäminen on kollektiivin kasvatuksen ajankohtaisimpia ongelmia.

Huolehdimme siitä, että nuorison aktiivinen yhteiskunnallinen elämä pohjautuisi jokaisen kasvatin aatteellisten ja poliittisten vakaumusten ja pysyvien henkilökohtaisten katsomusten vankkaan perustaan. Kouluyhteisön järjestyneisyys, kurinalaisuus ja vastuuntunne riippuvat siitä, missä määrin yläluokkalaisten kollektiivi on aatetovereiden ystävyysliitto ja onko tuo aatetoveruus elimellisessä sopusoinnussa käyttäytymisen, työn ja toiminnan kanssa. Teinien (kuten varhaisnuortenkin) pyrkimys itsenäisyyteen ei suinkaan vähennä vaan lisää kasvattajan sanan, neuvon, opastuksen ja opetuksen tarvetta. On tärkeää, että nuorison parissa työskentelevä kasvattaja syventyessään monimutkaisiin aatteisiin olisi samalla välittömässä kanssakäymisessä kasvattien kanssa, että hän opettaisi heille elämäntaitoa ja varoittaisi erehdyksiltä. Keskusteltaessa kansalaistunnosta keski- ja yläluokkalaisten kanssa on saatava heidät miettimään elämäntietään. Esitän seuraavassa ohjelman, jonka mukaan järjestimme yläluokilla keskusteluja kansalaistunnosta:

Vladimir Iljitš Lenin, maamme suuri kansalainen. Leninin rakkaus synnyinmaata kohtaan, uskollisuus kommunismin aatteelle ja vakaumuksellisuus. Lenin, koko maailman työtätekevien johtaja.

Vladimir Iljitš Leninin äidin Maria Aleksandrovna Uljanovan kansalaisuroteko.

Mihail Panikakon sankariteko. Mihail oli yhdeksäntoistavuotias nuorukainen Dnepropetrovskin alueelta. Stalingradin taistelussa nuorukaisen kädessään pitämään polttopulloon osui vihollisen luoti. Nuorukaisen vaatteet syttyivät palamaan. Leimuavana soihtuna sotilas ryntäsi kohti vihollisen panssarivaunua ja heitettyään sen kylkeen viimeisen polttopullonsa paloi yhdessä panssarivaunun kanssa.

Nikolai Gastellon uroteon toistaneiden 74 lentäjän ja vihollisen konekivääritulen rinnallaan sulkeneiden 208 jalkaväensotilaan sankarikuolema. Synnyinmaa, elämä, kuolema ja kuolemattomuus.

Venäläisen Motronovka-kylän asukkaiden sankarillinen uroteko. Fasistipyövelit polttivat ja ampuivat 20. toukokuuta 1943 kylän kaikki asukkaat syystä, että he olivat avustaneet partisaaneja. Neuvostokansan joukkomittainen sankaruus, leppymätön viha maahanhyökkääjiä kohtaan, ääretön synnyinmaanrakkaus ja voitontahto.

Omankyläläisemme Sevastopolin puolustajan Aleksei Kaljužnyin uroteko. Aleksei tuhosi fasistianastajia viimeiseen hengenvetoonsa asti. Hän kirjoitti kuoleman edellä omalla verellään vetoomuksen sotilaille, sankarillisen kaupungin puolustajille.

Kolhoosilaismiehen Oksenti Samoilovitš Vinnikin työelämä. Nelikymmenvuotisen puutarhurinuransa aikana hän oli ehtinyt kasvattaa kaksimiljoonaa omenapuun tainta sekä istuttaa ja kasvattaa sadankahdenkymmenen hehtaarin alaisen puutarhan. Hän kehitti uuden omenalajikkeen, jota kansassa nimitetään miehen nimen mukaan vinnitšankaksi.

Ranskalaisen Calais-kaupungin kuuden kansalaisen uroteko, joka on ikuistettu Rodinin veistoksessa *Calais'n porvarit*. Kaupungin kuusi kansalaista menivät kuolemaan pelastaakseen kotikaupunkinsa ja maanmiehensä.

Giordano Brunon uroteko: uskollisuus vakaumuksille ja valmius puolustamaan niitä elämänsä hinnalla.

Kenraali Karbyševin uroteko: uskollisuus kommunismin aatteelle ja valalle.*

Varhaisnuoruus ja teini-ikä ovat ihmiskunnan eettisten arvojen henkisen omaksumisen kiihkeintä, emotionaalisinta ja rikkainta kautta. Yläluokkalaiset saavuttavat todellisen kansalaiskypsyyden vain siinä tapauksessa, että nuoruuden varhaiskaudella kollektiivin henkisellä elämällä on ollut vankka kansalais-aatteellinen perusta, elämä aatteiden maailmassa. Eläminen aatteiden maailmassa merkitsee ennen kaikkea sitä, että varhaisnuoret ja teinit mittaavat jokaista elämänilmiötä, mm. omaa käytöstään, korkeimman moraalisuuden mitalla. Pidämme hyvin tärkeänä kasvatustavoitteena saada jokainen nuori ihminen tuntemaan ylpeyttä siitä, että hänen kansansa ja

* *Karbyšev D. M.* (1880–1945), neuvostoliittolainen linnoitusinsinööri, kenraaliluutnantti. Suuren isänmaallisen sodan alussa joutui haavoittuneena vihollisen vangiksi. Suoritti fasisminvastaista agitaatiotoimintaa. Hitleriläiset kiduttivat hänet kuoliaaksi Mauthausenin leirillä.

synnyinmaansa ovat verrattomien eettisten rikkauksien luojia ja hän on noiden rikkauksien perijä, että hän voi olla onnellinen vain kunnon kansalaiseksi kehityttyään. Tämän elämyksellinen kokeminen on välttämätön edellytys ihmisen velvollisuudentunnon syntymiselle kollektiivia kohtaan.

Kansalaistuntoa valaisevien keskustelujen ohjelma ei ole aiheiden kuivaa luettelointia. Se on aineistoa arvokkaimmasta eettisestä rikkaudesta, jota ymmärtämättä ja kokematta elämyksellisesti ei voi omaksua myöskään aatteiden maailmaa. Yläluokkalaiskollektiivin aatteellinen elämä riippuu siitä, millaisella mitalla kasvatit mittaavat kaikkea näkemäänsä, tiedostamaansa ja tekemäänsä.

Varhaisnuoruus ja teini-ikä ovat ihmisen oman moraalisen, aatteellisen ja kansalaisarvon vahvistamisen aikaa. Tuolla kaudella ihmisen täytyy tehdä itselleen selväksi, miten hänen on elettävä ja millaiseksi ihmiseksi hän tulee. Nuori ihminen vastaa positiivisesti näihin kysymyksiin, jos keskustelujemme nuoreen sydämeen juurruttama kansalaisihanne vetää puoleensa koko kollektiivia ja jokaista yksilöä. Nuoren ihmisen moraalinen kunto riippuu siitä, mikä miellyttää ja innostuttaa häntä ja ketä hän haluaa jäljitellä. Varhaisnuori ja teini haluaa esittäytyä muille ihmisille kauniina, voimakkaana, rohkeana ja jalomielisenä. Niinpä onkin poikkeuksellisen tärkeää, että puoleensavetävänä ja tavoiteltuna olisi kaikki siveellinen, ylevä ja aatteellinen. Paitsi kertomanne sisällöstä myös kertomataidostanne riippuu se, että ihanteesta tulee puoleensavetävä, että nuorimies ei tule tuntemaan vetoa hummailuun, vaan lukemiseen ja että hänen päänsä ei mene pyörälle humalasta, vaan inhimillisen ylevyyden ajattelusta ja vastausten etsinnästä polttaviin kysymyksiin (miten olisi elettävä ja millainen oltava?). Kansalaistunnosta kertovien esitelmien on kannustettava ajatteluun ja etsintään. Nuorisokollektiivissa on puhuttava kansalaiskauneudesta ja -uljuudesta niin, että jokainen haluaisi keskustelun jälkeen syventyä entistä enemmän miettimään, lukemaan ja teidostamaan korkeinta ihannetta.

KOLLEKTIIVIN KASVATUKSELLINEN VAIKUTUS YKSILÖÖN

Sosiaalistumisprosessi

Ihmisen yhteiskunnallinen olemus ilmenee hänen suhteissaan, yhteyksissään ja kanssakäymisessään muiden ihmisten kanssa. Tiedostaessaan maailmaa ja itseään maailman osasena ja ryhtyessään sellaisiin eri suhteisiin muiden ihmisten kanssa, jotka tyydyttävät hänen aineellisia ja henkisiä tarpeitaan, lapsi astuu yhteiskunnan piiriin ja hänestä tulee yhteiskunnan jäsen. Tiedemiehet nimittävät tuota yksilön tulemista yhteiskunnan piiriin ja siis persoonallisuuden muovautumisprosessia *sosiaalistumiseksi.*

Sosiaalistuminen on yksi tärkeimmistä edellytyksistä kollektiivin kasvatuksellisen vaikutuksen muovaamiselle. Kasvatusopillisessa kirjallisuudessa joutuu usein lukemaan kollektiivin kasvatuksellisesta vaikutuksesta, joka kuvataan joksikin jo valmiina annetuksi. Naiivi usko kollektiivin valtavaan voimaan johtaa opettajat usein pettymykseen. Siitä m i t e n jokainen kollektiivin jäseneksi myöhemmin tuleva yksilö liittyy yhteiskuntaan, riippuu toisaalta kollektiivin kyky vaikuttaa yksilöön ja toisaalta yksilön kyky vastaanottaa muiden ihmisten vaikutusta. Kokemus on näyttänyt, että ihmisen nurinkurinen liittyminen yhteiskuntaan johtaa siihen, että tuollainen ihminen ottaa vaikeasti vastaan muiden ihmisten kasvatuksellista vaikutusta ja välistä menettää kokonaan vastaanottavaisuuden normaaleille, muihin lapsiin tehoaville vaikutuskeinoille.

Pikkuvauvan elämässä on sellainen kausi, jolloin hän oivaltaa itselleen erittäin tärkeän asian: osoittautuu, että hän omalla huudollaan, itkullaan sekä käsien ja jalkojen liikuttamisella pystyy vaikuttamaan hänen mielihalujaan ja tarpeitaan tyydyttävien ihmisten, äidin, isän, mummon, hoitajan, käyttäytymiseen. Voi pakottaa isän ja äidin panemaan syrjään kiireellisen työn ja kiiruhtamaan hänen luokseen. Vakuututtuaan ihmeekseen, että jokainen hänen halunsa tyydytetään viivyttelemättä ja että hänen mielihalujaan tyydyttävän henkilön toiminnan ripeyttämiseksi on olemassa tehokas signaali ja säätäjä, hänen huutonsa, lapsi kokee ensimmäisen itsekkään tyytyväisyyden tunteen: kaikki, mitä haluan, tulee täytetyksi. Nimenomaan tuosta momentista alkaakin epänormaali ja kiero sosiaalistuminen: ihminen alkaa tiedostaa itseään nurjalta puolen. Siitä miten äiti reagoi pienokaisen itkuun ja parkuun, miten hän tyydyttää lapsen ensimmäiset mielihalut ja miten noiden mielihalujen pohjalta muovataan tarpeet, riippuu merkittävässä määrin kollektiivin tulevan jäsenen moraalinen terveys ja kyky olla sivistynyt ihminen. Juuri sen vuoksi Makarenko korosti monesti, että ihmisen kasvatus alkaa lapsen ensimmäisestä hengenvedosta, ja jos äiti alkaa miettiä poikansa kasvattamista tämän ollessa kuuden kuukauden ikäinen, niin hän on puoli vuotta myöhässä.

Valtava merkitys lapsen kasvatukselle on sillä, miten äiti reagoi lapsen mielihaluihin. Äidistä riippuu lapsen, tulevan kansalaisen ja kollektivistin, suhde muihin ihmisiin. Ensin ovat suhteet isään ja äitiin, myöhemmin »vieraisiin» ja »kaukaisiin»: maanmiehiin, työtovereihin, hengenheimolaisiin, liittolaisiin taistelussa päämäärän ja ihanteiden saavuttamiseksi. Väärä ja nurinkurinen kasvatus johtaa vaaraan, jota sanoisin mielihalujen kieroutumiseksi. Vaara on siinä, että lasta ei tietoisen elämänsä ensi askelista ole opetettu erottamaan mielihaluja ja tarpeita toisistaan. Tottumus tyydyttää jokainen mielihalunsa tylsistää ihmisen herkkyyden muiden ihmisten älyllistä ja tunnemaailmaa kohtaan. Jos tuo tottumus on ehtinyt juurtua ja lapsi on tullut kouluun noine tottumuksineen,

niin hän tulee pitämään muita ihmisiä vain mielihalujensa tyydyttämisen lähteenä. Kaikki mikä menee ristiin hänen mielihalujensa kanssa, tuottaa hänelle harmia ja tyytymättömyyttä. Itsensä tiedostaminen ympäröivän maailman osana alkaa tuollaisella lapsella aina kaiken mittaamisesta vain omilla mielihaluillaan. Oikea mukaantulo yhteiskunnan elämään, oikea sosiaalistuminen, on mahdollista vain siinä tapauksessa, että ihminen pyrkii tietoisesti omien ja muiden ihmisten etujen sopusointuun ja että hän ei ainoastaan osaa, vaan myös yrittää luopua mielihaluistaan yhteisen hyvän nimessä. Sosiaalistuminen alkaa kuvaannollisesti sanoen siitä, että lapsi tuntee (ja myöhemmin myös ymmärtää): »Parkuni ja itkuni panee äidin tyydyttämään mahdollisimman pian mielihaluni, mutta samalla se tuottaa äidille huolta ja harmia.» Lapselle koituva hyvä kääntyy pahaksi äidille. Kollektivismin kasvattamisen logiikka ja dialektiikka on siinä, että pikkulapsi opetetaan tuntemaan (ja sittemmin tajuamaan), että hyvä on vain silloin hyvä, jos se ei tuota mielipahaa muille ihmisille. Taitava kasvattaja huolehtii siitä, että lapsi kokisi ensimmäiset surun, huolestuksen ja levottomuuden tunteet nähdessään ja ottaessaan sydämelleen toisen ihmisen kyynelet. Jos olette onnistunut saavuttamaan sen, että lapsenne kokee ensimmäisen tosi murheen ja itkee tiedostettuaan älyllä ja sydämellä toisen ihmisen murheen, niin voitte olla varma, että olette johdattanut oikein lapsenne sosiaalistumisen polulle.

Puhun näin seikkaperäisesti pikkulapsen sosiaalistamisesta, koska se on kollektiivin kasvattamisen erittäin tärkeä edellytys. Viisi, kuusi itsekästä lasta ensiluokkalaisten ryhmässä voivat saattaa opettajan jo ensi askelilla voittamattomien vaikeuksien eteen. Voi käydä niinkin, ettei opettaja yleensä pysty luomaan kollektiivia, sillä jokainen itsekäs lapsi merkitsee halkeamaa kollektivististen suhteiden perustassa; jos halkeamia on paljon, alkaa kollektivismin rakennus luhistua, vaikka kasvattaja kuinka yrittäisi pystyttää sitä. Mitä nuoremmista lapsista koostuu ryhmä, sitä hienovaraisempaa ja herkempää on kollektiivin kasvatuksellinen vaikutus yksilöön. Ensimmäisellä

luokalla on erittäin tärkeää, miten lapsi suhtautuu kollektiiviin ja opettajan persoonallisuuteen. Voidaan liioittelematta sanoa, että välistä opettajan yksi, oikealla hetkellä lausuttu sana ratkaisee lapsen kohtalon koko elämänajaksi.

Millaiset ovat sosiaalistamisen hienoimmat ja herkimmät juuret? Miten olisi rakennettava kollektiivin perustusta, ettei siinä olisi halkeamia? Ja jos siinä on jo halkeamia, niin miten ne voisi muurata kiinni? Mikä itse asiassa pitää pystyssä kollektiivia? Kasvattaja joutuu pitkään työskentelemään lasten parissa, joiden tajuntaan on vielä vaikea juurruttaa vakaumuksia, pysyviä katsomuksia ja aatteita; lasten henkinen elämä pohjautuu pääasiassa mielteisiin, hahmokuviin, tunteisiin ja elämyksiin.

Kokemus osoittaa, että sosiaalistumisen perustana on tunne-elämän rikkaus ja aatteellinen täysipainoisuus. Lapsi on ennen muuta opetettava tuntemaan ja myötäelämään. Tunteet ja elämykset ovat tavallaan lapsen sisimmässä oleva pienen pieni magneetti, joka vetää häntä muiden ihmisten seuraan ja tekee hänestä herkän ja vastaanottavaisen sanoille, neuvoille, aatteille ja opastukselle. Kehittyneet tunteet ja korkea emotionaalinen kulttuuri ovat kuvaannollisesti sanoen moraalisen sivistyneisyyden absoluuttinen korva. Tunneköyhä ja herkimmälle vaikutukselle kuuro lapsi on potentiaalinen egoisti.

Meidän kasvatusjärjestelmässämme on hyvin tärkeä kasvatusmuoto: eettiset keskustelut. Noiden keskustelujen aineisto koostuu yli tuhannesta lyhyestä kertomuksesta ja sadusta, joilla on selvä filosofis-eettinen sisältö. Ne herättävät ja kehittävät tunneherkkyyttä ja opettavat tiedostamaan maailmaa paitsi järjellä myös sydämellä. Eettiset keskustelut ovat ensimmäisiä kollektivististen tunteiden oppitunteja. Esitän seuraavassa yhden ensimmäisistä kertomuksista.

PÄHKINÖITÄ MUMMOLLE

Pienessä mökissä lähellä koulua asui yksinäinen mummo. Hän oli niin vanha, ettei hänellä ollut enää hampaitakaan.

Koululaiset auttoivat mummoa kotiaskareissa: kantoivat vettä ja nyhtivät niityltä ruohoa vuohelle.

Koulun puutarhassa kypsyivät pähkinät. Ne olivat isoja, täyteläisiä ja maukkaita, mutta hyvin kovakuorisia.

– Viekäämme mummolle pähkinöitä, joku lapsista sanoi.

Lapset poimivat pienen ämpärillisen pähkinöitä ja toivat mummolle. He kumaisivat pähkinät pöydälle valkoisen liinan päälle.

– Syökää, mummi, lapset visersivät ja juoksivat ulos.

Mummo istahti pöydän ääreen. Hänen silmiinsä kiertyivät kyynelet. Hän hypisteli pähkinöitä, ne kolisivat kuin kivet. Ulkoa kantautui lasten iloinen sirkutus.

Kertoessani seuraan tarkkaavaisesti lapsia ja havaitsen heidän silmissään hienoja ajatusvivahduksia. Lasten kuvitellessa kuinka mummo istuu pöydän ääressä hypistellen pähkinöitä näen useimpien kasvattien kasvoilla harmia ja myötätuntoa: miten mummo rupeaa syömään pähkinöitä, kun hänellä ei ole hampaita? Eivätkö pähkinöitä mummolle tuoneet lapset käsittäneet tekevänsä kiusaa vanhalle naiselle?

Emotionaalisesti kehittyneet lapset ovat valmiita osallistumaan yhteiskunnan elämään. Heidän tunteidensa varaan voidaan rakentaa kollektiivin luja perustus. Sen sijaan sydäntäni kouristaa, kun näen miten jotkut lapsista naureskelevat tajuamatta kertomuksen sala-ajatusta. Heitä huvittaa, että »mummo leikittelee pähkinöillä kuin kivillä». Tuossa naurussa piilevät suuren pahan alkujuuret. Tällaisten lasten parissa on tehtävä hyvin paljon työtä ylevien eettisten tunteiden herättämiseksi heidän sydämissään.

Neuvoisin ensimmäisellä luokalla työskenteleviä opettajia tutkimaan lasten emotionaalista kehittyneisyyttä. Joidenkin lasten osoittama tunne-elämän köyhyys ja kehittymättömyys merkitsevät puoleksi sidottuja silmiä. On poistettava side lapsen silmiltä ja avattava hänelle inhimillisten tunteiden monivivahteinen maailma. Muiden ihmisten tunteille kuuro ihminen pysyy kuurona myös omalle itselleen; hän ei pysty itsekasvatuksessa tärkeimpään: omien tekojensa emotionaaliseen arvosteluun. Ilman itsearvostelua taas ei voi olla puhettakaan kollektiivin vaikutuksesta yksilöön. Emotionaalisen itsear-

vostelun puuttuessa syntyy rankaisutoimenpiteisiin perustuvien vaikutuskeinojen tarve; siellä taas missä moraalinen kuri pohjautuu pelkoon, ei voi olla kollektiivia enempää kuin todellista tahdonlujuutta ja itsekuria. Pelko on side, jolla kahlitaan paitsi lapsen tahto myös hänen ajattelunsa.

Emotionaalinen vastaanottokyky on kaikkinaisen kasvatuksen välttämätön ehto. Vain se, joka on omaksunut tuon kyvyn lapsena, pystyy pian ja ymmärtämyksellä lukemaan ihmisen maailmaa. Kasvattajan on harkittava ja perusteltava tieteen pohjalta sosiaalistamisprosessi, joka alkaa siitä hetkestä, kun lapsi saa tuntea, että vastaukseksi hänen huutoonsa äiti imettää tai tuudittaa häntä hyräillen tai itsekin itkee hänen kehtonsa yllä, ja joka jatkuu ihmisen viimeiseen hengenvetoon saakka. Sosiaalistamisessa on varottava eniten muodollisuutta ja tunteetonta »toimenpiteiden toteuttamista» selonteon antamiseksi.

Yksi pahimmista kouluelämässä vielä valitettavasti tavattavista vaaroista on kollektiivin emotionaalinen sivistymättömyys. Kerron erään tapauksen.

Pieni sinisilmäinen ja vaaleatukkainen ensiluokkalaistyttö Katrusja sai eräänä päivänä suuren ilosanoman.

Hänen isänsä oli yli vuoden ajan ollut sairaana. Mies oli kestänyt kolme leikkausta. Se oli ollut vaikeaa aikaa Katrusjalle ja hänen äidilleen. Katrusja oli monet kerrat herättyään öisin kuullut äidin itkevän.

Vihdoin koitti päivä, jolloin isä lähti työhön. Katrusja tultuaan kouluun kohtasi kaksi luokkatoveriaan, Petjan ja Grišan. Tyttö kertoi pojille ilostaan:

– Meidän isä on nyt terve.

Petja ja Griša katsahtivat Katrusjaan, kohauttivat olkapäitään ja sanomatta mitään juoksivat potkimaan palloa.

Katrusja lähti tyttöjen luo, jotka hyppivät ruutua.

– Meidän isä on parantunut, hän sanoi ja hänen silmänsä loistivat ilosta.

Yksi tytöistä, Nina, kysäisi kummissaan:

– Vai parantunut, no mitä ihmettä siinä on?

Katrusja tunsi kuinka hänen kurkkuunsa nousi katkera pala ja tuli vaikea hengittää. Hän meni koulupihan perällä kasvavan poppelin luo ja puhkesi itkuun.

– Miksi sinä itket, Katrusja? kuuli hän luokkatoverinsa, vaiteliaan Kostja-pojan, hiljaisen ja lempeän äänen.

Katrusja kohotti päänsä ja vastasi nyyhkyttäen:

– Meidän isä on parantunut.

– Voi, miten hyvä! riemastui Kostja. – Meidän mökkimme takana metsässä kukkivat jo lumikellot. Mennään tuntien jälkeen meille, kerätään lumikelloja ja viedään isällesi.

Ilo kirkasti Katrusjan silmät.

Valmistaessamme maaperää kollektiivin kasvatukselliselle vaikutukselle yksilöön meidän, kasvattajien, on opetettava lapsi arvioimaan emotionaalisesti omat tekonsa, ja tuon arvioinnin on oltava tasasuhtaista. On tarpeen, että lasta miellyttäisi omassa käytöksessään vain hyvä. Samalla häneen on vakiinnutettava halveksuntaa ja sietämättömyyttä pahaa kohtaan. Käsitystä hyvästä ja pahasta tulee muovata yhteiskunnan ja kollektiivin katsomusten pohjalta. Toisin sanoen lapsen omien tekojensa emotionaalinen arviointi on tasasuhtaista, jos lasta vetää puoleensa kaikki se, minkä hyväksyvät isä, äiti, lastentarhan kasvattajat, opettaja ja toverit. Ihmisen moraalinen kunto riippuu hänen omien tekojensa emotionaalisen arvioinnin tasasuhtaisuudesta, jonka määräävät viime kädessä suhteet aikuisten (vanhempien, opettajien, kasvattajien) ja lasten (kasvattien) välillä. On hyvin tärkeää, että aikuisten ja lasten, vanhempien ja nuorempien välisissä suhteissa tulisi selvästi esille kaikki se, mitä yhteiskunta pitää arvossa.

Yhteiskuntamme korkeimpana arvona on ihminen, joten perheenjäsenten sekä lastentarhan, luokan ja koulun kasvattien välisissä suhteissa on saatava hallitsevaksi pyrkimys luoda onnea omaisille ja läheisille, tovereille, kaikille kollektiivin jäsenille ja maanmiehille. Nuori Marx kirjoitti eräässä varhaiskauden teoksessaan, että onnellinen ihminen on se, joka pyrkii tekemään onnelliseksi mahdollisimman paljon ihmisiä. Siitä millaiset ovat lapsen ensimmäiset ilot ja nautinnot ja miten rikassisältöisen henkisen elämän pohjalta muovautuu henkilökohtainen käsitys onnesta, riippuu täydellisesti kasvatin suhtautuminen hänen tekojensa emotionaaliseen arvosteluun muiden ihmisten taholta ja näin ollen myös itsearvostelu.

Maaperän muovaaminen kollektiivin kasvatukselliselle vaikutukselle aloitetaan siitä, että sen jokaisen jäsenen sieluun lasketaan pohja yhdelle tärkeimmistä inhimillisistä rikkauksista: ilolle tuottaa onnea muille ihmisille. Mahdollisimman paljon tekoja, joiden vaikuttimena on pyrkimys moraaliseen kauneuteen ja halu tehdä ihmisille hyvää. Se on tärkeimpiä edellytyksiä yksilön oikeaan johdattamiseen yhteiskunnan elämään.

Kanssakäyminen kollektiivissa

Siitä millainen ihminen on kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa, millaisia ajatuksia herättää hänessä tuo kanssakäyminen ja mihin se suuntaa hänen tahtonsa, riippuu millainen ihminen hän on.

Itsensä tiedostaminen ja itsekasvatus ovat kollektiivin elämässä mahdottomia, jos siitä puuttuvat sellaiset arvot, kuin ihmisten kanssakäymisen kauneus, emotionaalinen syvyys ja rikkaus ja runsas aatesisällys. Inhimillinen kanssakäyminen on laajaa ja monipuolista seurustelutarpeen tyydyttämistä. Kollektiivin kasvatustehtävänä on saada tuo kanssakäyminen jalostamaan yksilöä, hiomaan moraalista kauneutta, tuottamaan iloa ihmiselle ja herättämään voittamatonta halua seurustella muiden ihmisten kanssa.

Millainen toiminta tuottaa inhimillisen kanssakäymisen onnea, iloa ja nautintoa? Mihin on suunnattava lasten henkiset ja ruumiilliset voimat? Lapsia on opetettava kertomaan muille ilonsa, vaikeutensa, ajatuksensa ja huolensa. Heitä on opetettava luomaan, haaveilemaan ja vaalimaan haavettaan. Kanssakäyminen jalostaa, jos lapset yhdistyvät luodakseen kauneutta. Se on monipuolista toimintaa, jossa on sekä ruumiillista työtä että vaikeuksien voittamista, toistensa auttamista, myötäelämistä, kauniin ja jalon ihailemista, vaaran kokemista, tarvetta jakaa leipäpala toverinsa kanssa ja pyyteettömiä tekoja silloin, kun ainoana tuomarina on omatunto. Kanssakäyminen merkitsee taistelua pahaa ja vääryyttä vastaan ja valmiutta olemaan vastuussa toverinsa tuomittavasta teosta.

Kollektiivin kasvattamisen suurimpia salaisuuksia ja samalla yksinkertaisimpia totuuksia on se, että lasten on saatava nautintoa inhimillisestä kanssakäymisestä sen ansiosta, että he ovat kauneuden aktiivisia luojia.

Luokkayhteisön ensimmäinen elinvuosi. Talvi on ohi ja on koittanut kevät. Menemme lasten kanssa kedolle ja metsään. Pensaikon peittämästä rotkosta löytyy viihtyisä paikka. Keskustelemme siitä, että tuohon paikkaan olisi mukava rakentaa kätköisä suoja, jossa voisimme viettää kesäisiä lepohetkiä retkien jälkeen. Tuo haave kiehtoo mieltä ja käymme paikalla vielä useita kertoja koulutuntien jälkeen. Tuomme mukanamme villien viiniköynnösten taimia ja istutamme niitä pensaiden ympärille; sitten jonkun päähän juolahtaa istuttaa paikalle myös heisipensas. Tyyssijassamme ei vielä ole mitään erikoista, mutta meitä jo vetää sinne; tekee mieli istua pensaiden juurella, lukea kirjaa, haaveilla, kertoa ja sepittää satuja. Kun viiniköynnökset muodostivat yhtenäisen vihreän seinän ja meidän salaperäisestä kolkastamme tuli entistä viihtyisämpi ja kauniimpi, annoimme sille nimeksi Sadun tai Luonnonkauneuden kolkka. Meitä veti sinne, oleskelu kolkassamme tuotti meille suurta nautintoa, sillä me olimme itse luoneet tuon kauneuden. Mitä enemmän teimme työtä ja huolehdimme paikan viihtyisyydestä, sitä kalliimmaksi tunsimme tuon kauneuden ja sitä onnellisempia olimme kerääntyessämme sinne, istuessamme vieretysten ja kuunnellessamme henkeä pidätellen satuja ja tositapauksia.

Sadun kolkka tuli vuosi vuodelta yhä kauniimmaksi ja rakkaammaksi meille. Sitten puhkesi kukkaan ja punertui marjoista heisipuu. Viereisissä pensaissa oli pesiä ja lintuja niissä, ja kaikki ne tuntuivat omilta. Kolkasta tuli henkisen elämämme omaisuutta, koska siinä oli niin paljon koettu ja tunnettu. Oli mahdotonta kuvitellakaan, että joku lapsi kieltäytyisi kokoontumispäivänä tulemasta tänne kuuntelemaan satua tai lukemaan kirjaa. Kerran pieni valkolettinen Olja-tyttö ei tullut (se tapahtui neljännellä luokalla), eikä kukaan voinut kuunnella satuja eikä lukea kirjaa, koska aavistimme tapahtuneen jotain

Oljalle. Palattuamme kylään saimme tietää tytön äidin sairastuneen.

Luonnonkauneuden kolkka pysyi lasten henkisen elämän pienenä tyyssijana aina koulun päättämiseen saakka.

Eräs toinen luokkayhteisö perusti oman Luonnonkauneuden kolkkansa kolmannella luokalla. Kävellessään kerran metsässä lapset havaitsivat juuri huomattavan purosen. Heidän mieleensä juolahti lähteä etsimään lähdettä, josta tuo kylmä kirkas vesi oli saanut alkunsa. Lähde löytyi metsän syvyydestä. Lähettyvillä kasvoi vuosisatainen tammi. Pienen matkan päässä tammesta oli aukeama, jolle lapset istuttivat muutaman syreenipensaan. Ajan oloon paikalle muodostui syreenilehto. Lapset kerääntyivät lehtoon haaveilemaan ja lukemaan. Se oli paras paikka satujen kuuntelua ja sepittämistä varten. Siellä luettiin Korolenkon satu *Sokea soittaja*, Jack Londonin *Susi-Larsen*, Beecher-Stowen *Setä Tuomon tupa* ja Ševtšenkon *Kobzar*.

Inhimillisen kanssakäymisen antaman nautinnon suuri kasvatuksellinen merkitys on nähdäkseni siinä, että jo varhaisnuoruudessa ja etenkin teini-iässä ihminen tuo kollektiiviin omat ajatuksensa ja itsekin tulee kollektiiviin saamaan uusia ajatuksia. Kuinka tärkeää todellisen inhimillisen jalomielisyyden muovaamiselle onkaan se, että kasvattaja ohjaisi herkästi »kollektiivisen ajattelun orkesteria». Kuinka tarpeellista onkaan, että ihmisten kanssakäyminen olisi varhaisnuoruudessa ja teini-iässä jokaisen yksilön ajattelun ja vakaumusten kehto. Kaikki siinä riippuu kasvattajasta, mm. siitä, millaisia ajatuksia ulkomaailmasta kasvattaja on herättänyt lapsen ja varhaisnuoren tajunnassa ja siitä, onko hän pystynyt kannustamaan kasvattia nimenomaan tarvittavan kirjan lukemiseen.

Älyn, tahdon, eettisten vakaumusten, aatteellisen johdonmukaisuuden ja rohkeuden, henkisen rikkauden ja monipuolisten esteettisten tunteiden sopusointuinen kasvattaminen johtaa lainomaisesti siihen, että ihmisellä syntyy jo varhaisnuoruudessa ajatuksia, joihin hän haluaa saada vastauksen omien katsomustensa vahvistamiseksi. Rikas ja

aatesisällykseltään täysiarvoinen inhimillinen kanssakäyminen kollektiivissa käy mahdolliseksi siinä tapauksessa, että ihminen miettii varhaisnuoruudessa kysymyksiä: mikä on elämäntarkoitus? mitä varten minä elän maailmassa? mikä on hyvää ja mikä pahaa? Nuo vielä epäselvät ajatukset kiihottavat ja askarruttavat mieltä, ja jos sinä olet todellinen kasvattaja, niin osaat löytää oikean tien ja oikean hetken vihjaista varhaisnuorelle siitä, mikä tätä askarruttaa. Jos varhaisnuoret tulevat huolineen kollektiiviin, niin kasvatus on oikein järjestettyä ja kollektiivi pystyy olemaan mahtavana kasvattavana voimana.

Jos haluatte, että kasvattinne esittäisivät kollektiivissa omat salatut ajatuksensa ja avaisivat sydämensä, on teidän varottava »organisatorisuutta» ja »suunnitelmallisuutta», toisin sanoen muodollisuutta, teennäisyyttä ja tunkeutumista ihmisen sisimpään pakottamalla häntä sanomaan muiden kuullen sen, mikä hänelle on kallista. Kasvattajan täytyy tahdikkaasti ja huomaamattomasti rohkaista kasvatteja lausumaan heitä askarruttavat, joskin vielä hämärästi tajuamansa ajatukset. Pitää löytää sellaiset sanat (lausua tai lukea kirjasta), että ihminen kokisi hämmästyksen avautuneesta totuudesta.

Tarvitaan suurta kasvatusopillista taitoa ja viisautta ihmisen valmentamiseksi siihen, että tämä kääntyisi kollektiivin puoleen sanoin: »Sanokaa minulle, ystävät, mikä on elämämme tarkoitus, mitä varten minä elän maailmassa, mitä tapahtui maailmassa minun maailmaantuloni ansiosta, tuleeko maailma olemaan samanlainen ilman minuakin vai olenko minä ehkä tuonut siihen jotain uutta kärsimyksilläni, kokemuksillani, iloillani ja huolillani.» Kasvattien valmentaminen siihen, että mainitut kysymykset antaisivat kollektiiville ajattelun aihetta, merkitsee yksilön ja kollektiivin nostamista henkisen kehityksen korkeimmalle tasolle.

Kuvitelkaamme, että olette onnistunut kehittämään kasvattejanne tuohon suuntaan ja kannustamaan varhaisnuoren tai teinin kysymään: »Mikä tarkoitus on elämällä?» Tuosta hetkestä alkavat kollektiivin henkisen elämän onnellisimmat, huolekkaimmat ja mieleenpainuvimmat het-

ket. Vertaan nykypäivän varhaisnuoria ja teinejä 30-, 40- ja 50-luvun kasvatteihin. Olen tuon vertailun pohjalta tullut siihen tulokseen, että itsenäisen elämän kynnyksellä seisovien nuorten ihmisten jokaisessa uudessa sukupolvessa ilmenee yhä voimakkaampana mielenkiinto omaa henkistä maailmaa kohtaan, vakiintuu yhä enemmän pyrkimys luovuuteen ja yhä sitkeämmiksi tulevat olemisen korkeimman tarkoituksen etsinnät. Esitän seuraavassa muutamia lausuntoja. Ne kuuluvat kahdeksasluokkalaisille, jotka ovat jo henkisesti kypsiä tajuamaan yhteiskuntaelämän tärkeimpiä ilmiöitä.

»Isäni on tavallinen karjapaimen. Kerran sunnuntaina isäni luo tuli käymään hänen ystävänsä, 70-vuotias' konemies Maksim Ivanovitš. 'Minut saatettiin eläkkeelle suurin kunnianosoituksin, mutta elämä tuntuu nyt katkeralta: ei muuta kuin odota kuolemaa', kuulin vanhuksen sanovan. Terästin tahtomattani korvia ja tulin ajatelleeksi: 'Odottaako minuakin tuollainen kohtalo? Kun saavutan tietyn iän, niin minullekin esitetään lepoa. Ja se merkitsee kuoleman odottamista. Mitä varten ihminen sitten elääkään? Miksi isäni nousee keskellä yötä vuoteesta ja on huolissaan: mitenkähän siellä Soika-lehmä, onkohan jo poikinut. Mikä on elämäntarkoitus, jos kerran kaikkien osana on olemattomuus?'» (**Andrei S.**, 14 vuotta).

»Luulen että elämäntarkoituksena on tehdä hyvää muille ihmisille. Sinunkin isäsi, Andrei, nousee keskellä yötä ja lähtee karjafarmille, koska hän rakastaa ihmisiä. Kysymys ei taida olla siitä, että Soika-lehmä olisi hänelle kaikki kaikessa. Onhan kaikki, sekä lehmät ja farmit että traktorit, ihmistä varten. Sinun isäsi on tunnettu henkilö kylässämme ja kaikki kunnioittavat häntä, mikä olennoikin elämäntarkoitusta. Tiedätkö miksi kylän takana rotkossa kasvavaa metsää nimitetään Makan metsäksi? Vaarini on kertonut, että joskus oli elänyt Mak-niminen kasakka. Hän oli asettunut asumaan arolle ja ryhtynyt istuttamaan rotkon reunalle puita. Hän oli joka kesä istuttanut tuhat puuta. Mies osasi istuttaa puun sillä tavalla, ettei sitä tarvinnut edes kastella. Puut vain kasvoivat eikä yksikään niistä tuhoutunut. Kuiva ja synkkä rotko muuttui vihreäksi lehdoksi. Makan kartanosta ei nykyään ole enää jälkeäkään eikä kukaan muista, mihin kasakka on haudattu, mutta Makan metsä elää ja tulee elämään tuhat vuotta. Ihmisen elämäntarkoituksena on mielestäni se, ettei hänen olemassaolonsa maan päällä jää huomaamattomaksi. Hiljattain Stepan-setäni (hän asuu kaupungissa) kertoi seuraavan tapauksen. Eräässä isossa talossa asui yksinäinen vanha mies. Hän ei jostain syystä saanut eläkettä. Vanhus eli vaatimattomasti ja pukeutui paikattuihin vaatteisiin. Ukon kuoltua kaupunkineuvoston viranomaiset tulivat

luetteloimaan hänen omaisuuttaan, koska hänellä ei ollut ollut omaisia. Ukon vuoteesta löytyi viisi kiloa vanhanaikaisia kultakolikoita. Sillä tavalla oli ihminen elänyt elämänsä. Asiapapereiden selvittely osoitti, että mies ei ollut koskaan käynyt missään työssä ja elänyt vain keinottelulla. Kukaan ei tietänyt edes hänen sukunimeään. 'Tuollainen elämä on kuin painoton hiukkanen', sanoi Stepan-setä» (**Nikolai O.**, 14 vuotta).

»Eihän ihminen elä ainoastaan työlleen. Jos ihminen ei ole istuttanut metsää tai ollut tunnettu konemies, niin onko hänen elämänsä ollut turhaa? Ei, niin ei voi olla. Äitini esimerkiksi ei käy työssä. Hän on perheenemäntä. Mutta hän kasvattaa meitä lapsia, joita on kuusi. Kuinka paljon onkaan tällaisia äitejä! Äitiys on mitä vaikeinta työtä. Olen lukenut kirjan Uljanovien perheestä. Elämäntarkoituksena on lasten kasvattaminen. Kuka on kasvattanut Suuren isänmaallisen sodan sankarit? Sen ovat tehneet äidit. Kuka tuottaa meille iloa? Taaskin äidit. Äitinä olo merkitsee suurenmoista onnea» (**Saša K.**, 15 vuotta).

»Elämäntarkoitus on siinä, että saadaan paljon tietoa. Maailmassa on miljoonia kirjoja. Sanotaan että ihminen pystyy elämänsä aikana lukemaan vain kuusituhatta kirjaa. Hätkähdyttää kun ajattelee, miten voimaton ihminen on. Kuinka lyhyt onkaan ihmiselämä! Mekin kulutamme usein aikaa aivan turhaan» (**Larisa B.**, 14 vuotta).

»Olen paljon miettinyt tulevaa elämänuraani. Tarpeellisia ja kunniakkaita ammatteja on paljon. Haaveilin aikaisemmin insinöörin urasta ja lentokoneiden rakentamisesta. Myöhemmin minut valtasi halu tulla geologiksi, jotta voisin etsiä luonnonrikkauksia ja antaa ne ihmisille. Nyt olen jo päättänyt vakaasti opiskella lääkäriksi. Mikä voi olla sen tärkeämpää kuin pelastaa ihmisiä kuolemalta ja suojella heidän elämäänsä» (**Vladimir V.**, 14 vuotta).

»Voidaanko ajatella ihmisten onnesta ja ilosta, kun maailmassa on niin paljon atomipommeja? Jos räjähtää vaikkapa sadasosa noista pommeista, niin ihmiskunta tuhoutuu. Tuo ajatus ei anna minulle yön eikä päivän rauhaa. Luemme tunnilla Gogolin *Kuolleita sieluja*, mutta mielessäni on aina Hirošima. Miksi on niin, että ihmiskunta itse valmistaa omaa tuhoaan?» (**Maria D.**, 14 vuotta).

»Kerran yöllä mieleeni juolahti yhtäkkiä ajatus, että kaikki nykyään elävät ihmiset tulevat sadan vuoden kuluttua olemaan maan povessa. Aivan kaikki. Ajatus suorastaan tyrmistytti minut. Kun ihminen tietää kuolevansa, niin mitä varten hän elää? Aloin tarkkailla ihmisten silmiä ja näin hyväntuulisia ja elämäniloisia miehiä, naisia ja vanhuksia. Kerran tapasin kahdeksankymmenvuotiaan Panas-vaarin istutamassa tammea. Aioin kysyä vanhukselta, mitä varten hän istuttaa puuta, kun hän ei kuitenkaan tule näkemään sitä isona ja rehevänä.

Olin jo kysymäisilläni, mutta katsahdettuani vaarin silmiin minun tuli häpeä. Vanhus taisi arvata ajatukseni ja sanoi: 'Jos jokainen ihminen työskentelisi vain itseään varten, maailma muuttuisi suureksi hautausmaaksi. Kaikki ympärillä puhuisivat vain kuolemasta ja jokainen säälittelisi vain itseään. Onneksi sellaista ei ole eikä tulekaan olemaan. Ihminen elää muiden ihmisten hyväksi ja juuri siinä onkin hänen kuolemattomuutensa.' En unohda koskaan noita vanhuksen sanoja. Puolen vuoden kuluttua vaari kuoli. Minä hoidan nyt hänen tammeaan ja ikään kuin näen hänen silmänsä. Olen antanut itselleni sanan, että kasvatan mahtavan tammen» (**Anatoli I.**, 15 vuotta).

Esitin tässä joitakin yläluokkalaisten lausuntoja. Suurimpana onnenani on kuulla kasvattieni vilpittömiä sanoja elämästä ja tulevaisuudesta. Nuo hetket, joina muutaman vuoden kuluttua aikuisiksi tulevat nuoret ihmiset avaavat sisimpänsä, ovat kollektiivin henkisen elämän korkeimpia huippuja. He puhuvat avoimesti, muttei ainoastaan sen ansiosta, että luottavat kasvattajaan. He tahtovat varmistua vakaumuksissaan ja haihduttaa epäilynsä. Joidenkin kasvattien sanojen takaa kuultaa levottomuus, masennus, vieläpä lohduttomuus. Ei kuitenkaan ole aihetta väittää, että kollektiivissa olisi pessimistisesti ajattelevia nuoria. Iloton katse tulevaisuuteen merkitsee levotonta kehotusta: auttakaa ymmärtämään, selittäkää mitä tapahtuu maailmassa. Nimenomaan silloin kun nuori ihminen lausuu avoimesti synkät ajatuksensa, kasvattajalle tarjoutuu mitä parhain tilaisuus juurruttaa nuoriin sydämiin optimismia ja varmuutta ihmiskunnan valoisasta tulevaisuudesta. Vaikka nuori ihminen puhuukin hänen henkilökohtaisesta elämästään kaukana olevista yleisinhimillisistä ongelmista, ajattelee hän noina hetkinä omaa itseään. Hän tuntee vetovoimaa kollektiiviin ennen kaikkea sen vuoksi, että hän haluaa neuvotella omasta tulevaisuudestaan sekä kuulla totuuden ja saada tukea. Avoin ja sydämellinen inhimillinen kanssakäyminen ei merkitse yleisfilosofisten ongelmien abstraktista pohdintaa, vaan se on vilpitöntä keskustelua jokaisen kasvatin sisimmästä. Sanoisin noita keskusteluja sydämen filosofiaksi. Nimenomaan syventyminen elämäntarkoitusta koskeviin kysymyksiin antaa mahdollisuuden rakentaa mitä hienoimpia yhteyksiä henkilökohtaisten katsomusten, viehtymysten ja harrastusten välille. Kollektiivista tulee eräille kasvateille uusien ajatusten lähde. Jopa ne jotka ennemmin eivät ole ajatelleet, mitä varten he elävät maailmassa, alkavat katsoa itseensä toisin kuin aikaisemmin.

Miten olisi kasvattajan meneteltävä kollektiivin henkisen elämän kyseisillä hetkillä. Kasvattajan on noina vaativina hetkinä tärkeää olla oma itsensä ja esiintyä kasvattien edessä ajattelijana, toverina, ystävänä ja tuntevana ihmisenä, jolla on omat katsomuksensa, ilonsa, harminsa ja epäilynsä. Kasvattaja ei tietenkään saa olla hyvän ja pahan kiihkoton silminnäkijä. Kasvatteihin vaikuttaa noina hetkinä erittäin voimakkaasti se, että heidän opastajansa avautuu heille emotionaalisesti rikkaana ihmisenä. Emotionaalisen rikkauden lisäksi kasvattajalla on oltava moraalinen arvovalta. Vain tuo tärkeä edellytys mahdollistaa sen, että kasvatit tajuavat kasvattajan jokaisen tunnevivahduksen ja hänen henkilökohtaisen suhteensa totuuteen eettiseksi arvoksi ja vanhempien sukupolvien rikkaudeksi.

Jos olette onnistunut saavuttamaan sen, että jokainen yksilö kokee kanssakäymisen kollektiivin kanssa iloksi ja nautinnoksi, että nuori ihminen tuo kollektiiviin omat ajatuksensa, epäilynsä ja huolensa ja että kasvatit haluavat kerääntyä yhteen puhuakseen heitä askarruttavista asioista, niin te olette kasvattanut nuorten kansalaisten oikean kollektiivin. Kaunokirjallisuus ja taide kiinnostavat kaikkia oppilaita heidän henkilökohtaisista taipumuksistaan ja harrastuksistaan riippumatta. Kasvatettavanani olleen luokan oppilaat kerääntyivät usein yhteen keskustellakseen ja väitelläkseen ulkomaiden ja neuvostokirjallisuudesta. Emme käsitelleet erinäisiä teoksia, vaan tarkastelimme nuorisoa askarruttavia ongelmia. Pojat ja tytöt kertoivat lukemistaan teoksista, ja heidän kertomuksistaan kävi selville, että heitä kiinnostavat eniten kysymykset: missä on se neuvostokirjallisuuden sankari, joka opettaa elämään? kenestä olisi otettava oppia elämässä? kuka kiinnostaa ja kiehtoo eniten heidän mieltään ja kuka on heille kaikista läheisin ja kallein maailmassa? Nuo kysymykset olivat kolmen vuoden aikana kiihkeän väittelyn kohteena. Pojat

ja tytöt lausuivat erilaisia mielipiteitä. Lapset tulivat lukeneeksi nykykirjallisuuden kymmeniä mestariteoksia.

Erittäin mielenkiintoisia olivat kuvataiteen kysymyksille omistetut tapaamistilaisuutemme. Niihin valmistautui koko kollektiivi: asetettiin näytteille taidejäljennöksiä ja luettiin kirjallisuutta taiteesta.

Henkisten ja ruumiillisten voimien jännitystä kysyvässä toiminnassa kehkeytyvä kanssakäyminen tuottaa pojille ja tytöille paljon iloa ja nautintoa. Sellaisia ovat retket, tutustumismatkat sekä aineellisten ja henkisten arvojen löydöt. Vanhempien sukupolvien taistelumaineen paikoille suoritettavilla retkillä on erittäin voimakas kasvatuksellinen vaikutus. Noilla retkillä kollektiivia yhdistävät korkeat patrioottiset tunne-elämykset. Retket tarjoavat verrattomia löytöjä: kertomuksissa, asiapapereissa ja tapahtumien elävien osanottajien muistissa säilyneitä kirkkaita esimerkkejä synnyinmaamme vapauden ja riippumattomuuden puolesta taistelleiden urhoollisuudesta.

Joka vuonna koulutuntien päätyttyä ja kesäloman alettua kollektiivimme oppilaat, ensimmäisestä kymmenenteen luokkaan saakka, lähtevät kotiseuturetkille. Retket eivät merkitse ainoastaan kotiseudun tutkimista, vaan myös kollektiivin asteittaista aatteellista rikastumista. Tapaamiset ihmisten kanssa avaavat meille inhimillisen urhoollisuuden, sankaruuden ja uhrautuvaisuuden maailman, niiden herättämät vaikutelmat avaavat ihmissydämen, kypsyttävät aatteellisesti ja aikuistavat sielua. Viehtymys sankarillisiin urotekoihin luo sellaisen mielentilan, jossa ihminen pyrkii s a n k a r i l l i s t a m a a n oman käytöksensä ja noudattamaan elämässään kommunismin rakentajan, isänmaanystävän ja synnyinmaansa maineen ja mahdin puolesta taistelijan siveellisiä normeja. Toisin sanoen lapsen ja varhaisnuoren välitön kosketus sankarilliseen ja ylevään, kansan verrattomiin eettisiin rikkauksiin vakiinnuttaa heidän tajuntaansa viehtymyksen hyvyyttä kohtaan. Kollektiivin innostuneisuus synnyttää varhaisnuoressa halun näyttää kykynsä, ja tuo halu sulautuu sopusointuisesti yhteiskuntamme siveellisyysihanteeseen. Jalojen tunteiden yhteinen kokeminen tekee nuoresta ihmisestä herkän mielipiteelle, joka kollektiivilla muodostuu h ä n e n käytöksestään, h ä n e n työstään ja h ä n e n suhtautumisestaan yhteiskunnallisiin etuihin.

On mahdotonta määritellä välitöntä yhteyttä jalon elämyksen virikkeenä olleen tosiasian ja yksilön konkreettisen teon ja käyttäytymisen välillä heti sen jälkeen, kun ihastus sankarillista kohtaan valtaa nuoren sydämen. Kollektiivin siveellisessä kasvatuksessa ei yleensä tule luottaa siihen, että vaikutus tajuntaan ja tunteisiin ilmenisi heti toimintana. Aatteellisen samanmielisyyden henkeä luova sankarillisen ihailu on ihmisen henkisten voimien mahtava lähde. Nuo voimat pulpahtavat esille paitsi lasten ja varhaisnuorten ollessa kollektiivissa, myös silloin kun he ovat kaksin omantuntonsa kanssa.

Kollektiivin elämän emotionaalinen rikkaus

Maaperän valmistaminen kollektiivin kasvatukselliselle vaikutukselle yksilöön riippuu siitä, miten ja mille kollektiivi elää. Välttämättömänä ehtona siihen, että kollektiivin vaikutus yksilöön olisi myönteistä, on kollektiivin elämän emotionaalinen rikkaus.

Elämys on aatteellisen vakaumuksellisuuden osatekijä. Kollektiivin emotionaalinen suhtautuminen ympärillä tapahtuvaan sekä ilmiöiden emotionaalinen arviointi ja tajuaminen on välttämättömimpiä edellytyksiä siihen, että ennen kouluun tuloa puutteellisesti kasvatettua lastakin miellyttäisi hyvä, kun taas paha herättäisi halveksuntaa. Kollektiivin aatteellinen rikkaus sekä pyrkimysten, keskinäisten suhteiden, arvostelujen ja vaatimusten monipuolisuus ruokkivat mitä hienoimmilla juurillaan kollektiivin emotionaalista herkkyyttä. Mitä syvempää se on, sitä vähempi on oppilaiden kylmäkiskoisuuden, sydämettömyyden ja »emotionaalisen paksunahkaisuuden» vaara.

Tietojen emotionaalisen kokemisen ohella lasten on pyrittävä aktiiviseen toimintaan ja ilmaistava yhteistoimissa tunteensa ja henkilökohtainen suhteensa maailmaan, muihin ihmisiin ja omaan itseensä. Tähän perustuukin kollek-

tiivin aatteellisen yhtenäisyyden muovaaminen. Kouluyhteisön kasvattaminen on lasten aatteellista ohjaamista niin, että heidän sydämensä sykkisi joutuisammin ja heidät valtaisi halu soveltaa kollektiivin vallanneet tunteet aktiiviseen toimintaan. Välinpitämätön ja emotionaalisesti paksunahkainen ihminenkin tuskin pysyy rauhallisena kollektiivisen innostuksen vallitessa.

Moraalikäsitykset ja -käsitteet, vakaumukset ja aatteet muovautuvat kollektiivisessa toiminnassa, jonka virikkeenä on hyvän hyväksyminen ja pahan varaukseton tuomitseminen. Vakaumusten ja aatteiden muovaamisesta on turha puhua, ellei kollektiivi elä rikasta henkistä elämää. Sen vuoksi lasten valmentaminen tekoihin, joissa tunteiden kipinät syttyvät aatteiden soihduiksi, on kollektiivin kasvattamisen luonnollinen lainomaisuus, joka on pidettävä mielessä jokaisen kasvattajan. Kyseisen lainomaisuuden huomioon ottaminen on erittäin tärkeää lastentarhaikäisten vanhemman ryhmän kasvattajan sekä alaluokkien opettajan työssä. Tunnekylläiset teot avaavat lapsille aatteiden maailman. On tehtävä niin, että jokainen lapsi saisi kollektiivissa käydä emotionaalisesti rikkaan ja aatteellisesti täysiarvoisen käyttäytymisen koulun, kunnes hänelle avautuvat kansalaistunnon näköalat.

Jalojen tunteiden virittämissä teoissa ilmenee sanan ja teon, ajatuksen ja toiminnan sekä vakaumuksen ja elämänkäytännön yhteys. Opettajien kuulee usein päivittelevän: »Kollektiivi on kuuro sanalle. Saatat kertoa heille jostain ylevästä ja aatteellisesta, mutta he jäävät välinpitämättömiksi.» Näin tapahtuu sen vuoksi, että opettajan kollektiiville tarkoittamassa sanassa ei syki tunteiden kuuma veri. Sana ja ajatus muotoutuvat kasvatin tajunnassa koko tunnevivahdustensa rikkaudessa silloin, kun ne koetaan toimintaan sulautuneina. Jalojen tunteiden innoittama ihminen on erittäin herkkä sanalle. Mitä useammin kollektiivi kiintyy jalojen tunteiden virittämään toimintaan, sitä rikkaammaksi tulee sen tunne-elämä, sitä lujemmiksi ja luotettavammiksi kehittyvät kollektiivin jäsenten väliset aatteelliset yhteydet ja sitä vahvemmaksi kollektiivi tulee aatteellisena, moraalisena ja työtätekevänä yhteytenä. Tunteiden yhteisyydestä juontaa alkunsa kollektiivin katsomusten ja kiintymysten yhteisyys.

Miten käytännössä voidaan kannustaa kasvatteja emotionaalisesti rikkaaseen toimintaan ja miten olisi ohjattava tuota kollektiivin henkisen elämän herkkää aluetta?

Lasta kiehtoo kauneus, siveellinen jalous ja valmius auttamaan heikkoja. Hän pystyy eläytymään sydämellään muiden ihmisten iloon ja suruun. Jaloja sielunominaisuuksia on kuitenkin luotava, niitä on kasvatettava. Kollektiivin henkisessä elämässä on erityinen momentti, jota voitaisiin sanoa emotionaaliseksi tilaksi (tilanteeksi, keskinäissuhteeksi).

Kollektiivin elämä merkitsee tuhansia mitä odottamattomimpia ja hienoimpia ihmisten välisiä kosketuksia: sydämen kosketusta toiseen sydämeen, ajatuksen kosketusta ajatukseen, ilon kosketusta suruun tai iloon, onnen kosketusta hämmennykseen ja epätoivoon. Siitä kuka johdattaa kasvatteja heidän moraalisen kehityksensä ja itsensä kehittämisen tiellä, riippuu viime kädessä, millaisiksi tulevat heidän jatkuvassa kosketuksessa toisiinsa olevat sydämensä: herkiksi ja huomaavaisiksi vai karkeiksi ja kylmiksi. Opettajalla pitää olla hyvin herkkä ja avoin sydän, jotta hän näkisi, vaistoaisi ja ymmärtäisi lasten tuhannet herkät kosketukset toisiinsa ja että nuo kosketukset eivät tuottaisi ihmisille harmia, vaan loisivat inhimillistä kauneutta.

Huomaavaisuuden on elettävä opettajan sydämessä, katseessa ja mielialassa (kollektiivin mieliala riippuu suuressa määrin opettajan mielialasta). Herkän emotionaalisen tilan luomiseksi kollektiivissa on kehitettävä ja vakiinnutettava lasten sydämiin herkkyyttä ihmistunteiden hienoimmille ilmentymille: ilolle, murheelle, yksinäisyydelle.

Kerroittepa lapselle mitä tahansa, tiedostipa hän mitä elämänpuolta tahansa ja ajattelipa mistä tahansa, on kaikella emotionaalinen tausta. Pitää vaistota herkästi lapsen tila ja jokaisen sanan tunneväri. Opetustapahtumassa käy joskus niin, että puhuessaan oppilaille ilmiöiden syysuhteesta opettaja unohtaa lapsen esteettisen ja tunnemaailman. Se mihin tämä johtaa, näkyy koulussamme muutama vuosi sitten sattuneesta tapauksesta.

Olesja-tyttö piti perhosista. Aamuvarhaalla kun ensimmäiset aurinkonsäteet kultasivat ruusuja, tyttö meni aina puutarhaan. Kukissa istui värikkäitä perhosia. Ne liikuttelivat siipiään, ja Olesja pelkäsi hengittääkin varoen säikähdyttämästä vienoja kaunottaria. Kerran opettaja toi tunnille ison havaintokuvan. Hän kertoi, että perhosen toukka on inhottava ja vahingollinen. »Perhoset ovat tuholaisia. Niitä on hävitettävä», opettaja sanoi. Olesja itki yöllä. Aamulla hän meni taas kukkivien ruusupensaiden luo ihailemaan kauniita perhosia, mutta tällöin hän vilhuili pelokkaasti ympärilleen, ettei kukaan sattuisi näkemään häntä.

On tarpeetonta selitellä, miten opettajan olisi pitänyt esittää lapsille tieteellisen totuuden olemus. Tieteelliset tiedot on esitettävä niin, ettei tulisi rikotuksi lasten älyllisen, esteettisen ja tunnemaailman sopusointuisuus ja että lapset tajuaisivat: paitsi käsitteitä »hyödyllinen» ja »vahingollinen» on olemassa käsitteet »kaunis» ja »iljettävä».

Ennen kuin ryhdyn tarkastelemaan emotionaalista tilaa (tilannetta, keskinäissuhdetta) ja sen merkitystä muovattaessa maaperää kollektiivin kasvatukselliselle vaikutukselle, on korostettava erästä seikkaa. Nimittäin sitä, että poikkeuksellisen tärkeä merkitys on kasvattajan työllä, joka tähtää jalojen ihmistunteiden (rakkauden, avokätisyyden, kiitollisuuden, valmiuden auttamaan toveria, tunnontuskien, valmiuden pyytämään apua ja korjaamaan vilpittömästi virheensä, kunnioituksen vanhempia ihmisiä kohtaan, kaiken pahan, etenkin laiskuuden, ulkokultaisuuden ja valheen, suvaitsemattomuuden) kehittymiseen ja vakiintumiseen jokapäiväisissä keskinäisissä suhteissa, työnteossa sekä kollektiivin henkisessä elämässä.

On turhaa puhua kollektiivin aatteellisesta kasvatusvoimasta, jos kollektiivissa on vilpillisyyttä. Olen aina pyrkinyt siihen, että lapset ilmaisisivat vapaasti, avoimesti ja sydämensä pohjasta tunteensa minua, opettajaansa, kohtaan ja toisiaan kohtaan ja että sama luottamuksen henki ilmenisi kollektiivin suhteessa yksilöön ja yksilön suhteessa kollektiiviin. Siellä missä lapset salaavat tunteitaan ja ovat ulkokultaisia, on tekeillä suuri paha. On vaikeaa kuvitella kin, miten suurta vahinkoa tuotetaan lapselle, jos hän joutuu patoamaan, masentamaan tunteensa, varsinkin ne, joissa ilmenee hänen suhteensa muihin ihmisiin. Tuollaisilla lapsilla on tavallisesti myös lamaantunut äly ja köyhä ajatusmaailma. Siellä missä tunteita ei saa vapaasti ilmentää, ei voi olla yhteisiä henkisiä rientoja eikä aatteen yhteistä elämyksellistä kokemista.

Muistan erään tapauksen kasvatustoimintani ensimmäisiltä vuosilta.

Meillä oli lasten kanssa tullut tavaksi (työskentelin silloin alkeiskoulussa) ilmaista avoimesti ja vilpittömästi omat tunteensa: tyytyväisyys ja tyytymättömyys, kiitollisuus ja mieliharmi, suuttumus ja ihmetys.

Joka päivä lapset toivat kasvihuoneesta luokkaan krysanteemin. Jos välimme olivat pilvettömät, jos lapset luottivat minuun ja olivat valmiita menemään kanssani, minne sanon, ilmestyi pöydälle pieneen maljakkoon vaaleanpunaisia, sinisiä tai vaaleansinisiä kukkia kollektiivin mielialan mukaan. Vaaleanpunainen ja punainen väri symbolisoivat kollektiivin iloa, sininen levottomuutta ja vaaleansininen surua.

Kerran tultuani luokkaan näin maljakossa vaaleansinisen kukan: Fedja oli saanut huonon arvosanan ja luokka otti osaa pojan suruun. Eiväthän lapset voi salata myötätuntoa toveriaan kohtaan, vaikka tämä olisikin laiskuri.

Kasvihuoneessa kasvoi krysanteemi, jolla oli epätavallisen väriset violetit kukat. Ne muistuttivat väriltään aron kaukaista kristallinhohteista iltataivasta heti auringonlaskun jälkeen. Lapset toivat hyvin harvoin maljakkoon violetinvärisiä krysanteemeja. Tuollainen kukka olennoi mielipahaa. Jos lapset panivat pöydälleni violetinvärisen kukan, niin se merkitsi: »Opettaja, olette loukannut meitä.»

Oli helmikuun pakkaspäivä. Tultuani toiselle tunnille näin pöydällä violetinvärisen kukan.

Luokka oli vaiti enkä minäkään keksinyt mitä sanoisin. Annoin lapsille tehtävän hiljaista työtä varten ja istuuduin pöydän ääreen miettimään, mitä oli tapahtunut ensimmäisellä tunnilla ja millä olin loukannut lapsia.

Oli selvää, etteivät lapset olleet loukkautuneet aiheettomasti eikä tuo ollut heidän oikkunsa. Tiesin hyvin lasten kunnioittavan ja pitävän arvossa oikeudenmukaista ankaruutta ja ankaraa oikeudenmukaisuutta. Millä saatoin loukata heitä?

»Kello!» juolahti päähäni. »Loukkasin heitä omalla epäluottamuksellani.»

Rannekello oli noina kaukaisina vuosina vielä harvinaisuus. Olin vasta ostanut sen. Lapset halusivat tietenkin nähdä kellon ja pidellä sitä käsissään. Otin kellon pois ranteesta ja panin sen pöydälle. Niin se oli pöydällä tunnin loppuun saakka. Välitunnilla lapset ottivat vuoronperään kellon käteensä ja veivät sitä korvalle. Sinä päivänä kello oli tavalliseen tapaan pöydällä. Ensimmäisen välitunnin aikana opettajahuoneessa sattui pysähtymään seinäkello. Päätin panna ajan

oman kelloni mukaan, joten poistuessani luokasta otin kellon pöydältä sanomatta mitään lapsille.

Tulos oli se, että pöydälleni ilmestyi violetti krysanteemi. Sellaista ei ollut tapahtunut lähes vuoteen. Silloin ensimmäisellä kerralla kieltäydyin lähtemästä lasten kanssa lammelle uimaan. Valitin huonovointisuutta. Se oli pieni vilppi. Lapset pahastuivat silloin. Nyt oli kysymyksessä kello. Otin kellon ranteesta ja panin pöydälle. Pitäisikö lapsille selittää, miksi olin ottanut kellon mukaan? Kyllä, se pitää selittää, mutta myöhemmin.

Toisen välitunnin ajan kello oli pöydällä. Tultuani kolmannelle tunnille näin maljakossa vaaleanpunaisen kukan. Huokaisin helpotuksesta: lapset olivat antaneet anteeksi. Muutaman vuoden kuluttua entiset pikkukasvattini kertoivat minulle kuinka vaikeaa heidän oli tuoda luokkaan violetti krysanteemi. He tiesivät tuottavansa minulle mieliharmia. »Tehän itse olette opettanut meitä olemaan rehellisiä ja olemaan salaamatta omia tunteita.» Niin, minä opetin heitä siihen, ja tunteiden hienostuneisuuden kasvattamisesta on tullut koko elämäni johtoaate ja tärkeimpiä kasvatusopillisia vakaumuksiani.

Monivuotisen kokemukseni perusteella olen vakuuttunut syvästi, että kollektiivin ja yksilön moraalinen ja aatteellinen sivistyneisyys, kollektiivin kyky olla kasvattaja ja yksilön kyky olla kasvatettava ja samalla kasvattaa itseään riippuu monista poikkeuksellisen tärkeistä tekijöistä. Niitä ovat jokaisen kasvatin ihmisarvo, henkinen riippumattomuus, arvokkuus, suvaitsemattomuus nöyryytystä kohtaan ja torjuva suhde ajatukseen omasta turhanpäiväisyydestä, heikkoudesta ja kyvyttömyydestä vaikuttaa kollektiivin elämään ja omaan kohtaloonsa. Olen aina pyrkinyt vakiinnuttamaan jokaiseen kasvattiin koko hänen elämänsä ajaksi itsekunnioitusta, tervettä itserakkautta ja suvaitsemattomuutta töykeitä ja tahdittomia ihmissuhteita kohtaan. On verrattomasti parempi, että kasvattinne on vastaanhangoitteleva, alistumaton ja omavaltainen kuin äänettömän nöyrä ja tahdoton. On hälyttävää, jos kasvatin kaikki henkiset voimat on suunnattu yksinomaan teidän tahtonne täyttämiseen. Tahdottomuus ja turhanpäiväisyys on kataluuden sisar. Ihminen joka lakkaa olemasta oma itsensä, menettää kyvyn nähdä inhimillisen käyttäytymisen hienoimmat moraaliset vivahdukset. Kasvattakaa jokaista lasta hänen kouluelämänsä ensi askelista niin, että hän omalla työllään, suhteellaan tovereihinsa ja kanssakäymisellään muiden ihmisten kanssa vahvistaisi ihmisarvoaan ja herkkyyttään sitä kohtaan, mikä liittyy käsitteisiin »voin – en voi», »kelvollinen – kelpaamaton».

Se on yleensä kasvatustyön hienovaraisimpia alueita. Mitä enemmän te panette toiveita tahdollisiin ponnistuksiin ja pakotukseen sekä osoitatte suvaitsemattomuutta vastaväitteitä ja lasten »omavaltaisuutta» kohtaan, sitä ennemmin masennatte ja turmelette lapsen. Lapsen tahdonvoimat on herätettävä ja vahvistettava hellävaraisin kosketuksin antaen hänelle herätteen ajatella itseään, nähdä itsensä, arvostella itseään ja, mikä tärkeintä, uskoa itseensä. Yksilön kyky alistua yhteisetuja ilmentävään tahtoon on sangen tärkeää kollektiiville ja yhteiskunnalle. Alistuminen on ihmisen aktiivisen henkisen toiminnan voimakkaimpia ilmentymiä. Yksilön kurinalaisuuden ja sisäisen ryhdikkyyden olemuksena oleva tietoinen alistuminen kaipaa hyvin kehittynyttä omanarvontunnetta. Yksilön tahdonlujuudeksi nimittämämme ominaisuus on aktiivisessa toiminnassa tuhatkertaisena ilmenevä omanarvontunne, toiminnassa, joka on suunnattu yhteiskunnalle välttämättömien toimien vakiinnuttamiseen, vilpittömien ja avointen toveruussuhteiden ja toverillisen keskinäisavun vahvistamiseen ja pahan tinkimättömään vastustamiseen.

Puheena olevan tärkeän kasvatuslainomaisuuden voi muotoilla toisinkin: alistuakseen yhteiskunnan järkeviin, tarkoituksenmukaisiin, välttämättömiin ja velvoittaviin vaatimuksiin ihmisen on osattava alistaa itsensä, hänellä on oltava sellainen tahdonvoima, joka pystyisi käskemään ja hillitsemään. Osatakseen alistua omaan tahtoonsa ja olla oman itsensä herra ihmisen on kunnioitettava syvästi itseään. Kehittämällä ihmisessä itsekunnioitusta kasvatamme hänestä kollektivistia. Sillä vain se, joka osaa itseään kunnioittaen asettaa itsensä eteen kollektiivin vaatimukset, näkee selvästi siveellisen kehityksensä tien eikä koskaan kulje kiertoteitä. Vain sellainen ihminen kykenee suhtautumaan aktiivisesti muiden ihmisten tekoihin ja olemaan luotettava aatetoveri ja liittolainen jalossa asiassa ja leppymätön taistelussa pahaa vastaan.

Itsekunnioitus on tunnetila, jonka olisi hallittava koko-

naisuudessaan koulun henkeä. Alkaen siitä, miten oppilas seisoo toisen oppilaan ja opettajan edessä, aina oppilaan pulmallisiin ajatuksiin ihmisestä, sanalla kaiken koulussa on oltava itsekunnioituksen hengen läpitunkemaa. Itsekunnioituksen kasvattamisessa yhtyvät läheisesti ihmisen aatteellinen, älyllinen, esteettinen ja tunnemaailma. Jotta koulussa vallitsisi itsekunnioituksen henki, on saatava lapsi kouluelämänsä ensi askelista näkemään itsessään muilta ihmisiltä omaksuttuja siveellisiä arvoja. Samalla lapsen olisi koettava nuo yleisinhimilliset siveelliset arvot omiksi, henkilökohtaisiksi ja kalliiksi. Itsekunnioituksen tunnetila hallitsee siellä, missä koulu ei ole ainoastaan tiedon aitta, josta lapset vain ottavat, vaan myös varasto, johon he jatkuvasti tuovat rikastuttaen kouluaan, tuota lapsuuden ja nuoruuden henkistä ahjoa.

Kollektiivista tulee mahtava kasvattava voima sillä ehdolla, että oppilas ei ole vain pelkkä tietojen kuluttaja, vaan luoja. Ihmisen korkeimpana onnena juuri onkin omata luovia voimia ja tuntea itsensä luojaksi.

Tästä voimmekin siirtyä luonnehtimaan erästä tärkeimpiin kuuluvaa tunnetilaa, jota ilman ei voi olla kollektiivia eikä yleensä opettajien ja oppilaiden täysipainoista henkistä elämää. Tuota tilaa voisi nimittää: etsinnät ja löydöt, keksinnöt ja ihmetykset. Lisättäköön, että jos koulussa unohdetaan tämä koko kouluelämän taustana oleva tunnetila, muuttuu opettajan työ raskaaksi, yksitoikkoiseksi ja kyllästyttäväksi virkavelvollisuuksien täyttämiseksi.

Syventykäämme ajatukseen, että olemme tekemisissä oman erikoisen tietomaailmansa ja persoonallisuuden omat ilmentämiskeinonsa omaavan lapsen ja samalla pikku uurastajan kanssa. Ohjaamme kasvattiamme vakavan työn polkua ja aika ajoin siirrämme hänet mitä huolettomimman leikin pariin. Tällöin meidän on huolehdittava siitä, ettemme lamauttaisi lapsen voimia, että opiskelu ei muuttuisi leikiksi ja että kasvattimme joutuisi kokemaan vaikeuksia. Lapselle avautuu kuvien, hahmojen, totuuksien ja aatteiden rajaton maailma; meidän tehtävänämme on valita tuosta rajattomasta paljoudesta tärkein ja välttämättömin. On tarpeen huolehtia siitäkin, että lapsi osaisi itse etsiä

ja löytää tietojen merestä kaikkein arvokkaimmat tipat. Koulun tehtävänä on antaa kasvatille vankat tiedot ja kehittää samalla hänen älyään saattaakseen hänet elämään viisaana, henkisesti rikkaana ja tiedonjanoisena ihmisenä. Oppilaan on hankittava tietoja ponnistamalla tahdonvoimiaan ja oltava samalla kollektivisti, joka on valmis auttamaan toveriaan ja jakamaan hänen kanssaan tietonsa ja älylliset aikaansaannoksensa tämän sanan laajassa merkityksessä.

Katsokaamme millä tavoin voitaisiin ratkaista nuo vaikeat ongelmat. Tärkeintä on aina muistaa, että kasvatettavanamme on lapsi ja samalla uurastaja. Se on monimutkainen ja ristiriitainen ykseys. Tuon monimutkaisuuden ja ristiriitaisuuden unohtaminen aiheuttaa lukuisia vaikeuksia opettajien jokapäiväisessä toiminnassa. Lapsikollektiivi on laadultaan erikoinen ilmiö eikä sitä voi verrata aikuisuurastajien kollektiiviin. Lapsikollektiivin peruserikoisuus on lähinnä siinä, että sen kasvatuskykyä on vasta muovattava. Lapsikollektiivin kasvattavien mahdollisuuksien käyttö merkitsee kaiketi niiden suhteiden sadasosan käyttöä, joita luodaan ja rakennetaan tarkoituksena tehdä kollektiivista kasvattaja.

Koulun on mahdotonta suoriutua tehtävästään, ellei lapsesta tule uurastaja. Lasten opiskelutyö ja heidän suhtautumisensa siihen on se maaperä, josta kasvavat esiin älyllisen, siveellisen, emotionaalisen, esteettisen ja aatteellisen kasvatuksen versot.

Meidän on kasvatettava lasta niin, että hän tuntisi itsensä tietojen etsijäksi ja löytäjäksi. Vain siinä tapauksessa koululaisen yksitoikkoinen, ponnistuksia kysyvä ja rasittava työ tulee mielihyvän sävyttämäksi ja tuottaa lapsille l u o m i s e n iloa. Jokapäiväinen opiskelu ja tietojen hankkiminen voi tulla mieluisaksi toiminnaksi vain sillä ehdolla, että ajatus suuntautuu etsintään ja löytämiseen eikä opettajan esittämän valmiin aineiston muistiin painamiseen. Lapsen aktiivinen ajatustoiminta on tärkein edellytys sekä tietoiselle suhtautumiselle opiskeluun ja vankkojen syvien tietojen hankkimiselle että herkille älyllisille henkilösuhteille kollektiivissa.

Valmistautuessaan tuntiin ja miettiessään oppilaille tarkoitettuja tehtäviä ja heidän ajateltavakseen tulevia kysymyksiä opettajan täytyy harkita omaa ja oppilaiden työtä siltä kannalta, missä määrin ja missä muodossa se tulee olennoimaan etsintää ja löytöjä ja miten voisi saada lapset ajattelemaan. On tärkeää, että lapsi etsisi jatkuvasti jotain ja tehtyään löydön kokisi iloa totuuden keksimisestä ja että hän tuntisi hankkimansa tiedot omiksi löydöikseen. Tunteet jotka valtaavat lapsen tietoja omaksuessaan, ovat opiskeluhalua vireillä pitävä ohut lanka. Alaluokilla tuo lanka on erittäin ohut. Jos tietojen hankkimista myötäilevät kirkkaat ja sykähdyttävät elämykset, tuo lanka käy hyvin lujaksi eikä koskaan katkea.

Etsintä ja löydöt ovat tärkein ja alaluokilla vieläpä ainoa älyllisten ja tahdonvoimien ponnistuksen lähde. Vain tämän ansiosta lapsi tajuaa opiskelun työksi ja itsensä uurastajaksi. Innostus ja inspiraatio ovat mahdottomia ilman etsintää ja löytöjä ja siis ilman voimainponnistusta. Toisen oppilaan viehtymys aivotyöhön tarttuu toiseen; viehtymys ja innostus ovat tavallaan kipinä, josta syttyy liekkiin kollektiivin rikassisältöinen ja täysipainoinen henkinen elämä.

Vain viehtymys ja innostus aivotyöhön mahdollistaa sekä erillisen yksilön että koko kollektiivin älyllisen kasvun. Opiskelu muuttuu päähänpänttäykseksi, jos siitä puuttuu viehtymys ja innostus ja jos aivotyötä ei tajuta etsinnästä ja löydöistä koostuvaksi tapahtumaksi. Opiskelu menettää päätarkoituksensa, jona on kasvattien yleinen älyllinen kehitys, terävän älyn muovaaminen ja tiedonjanon kasvattaminen. Tietojen omaksumisesta tulee oppilaalle kunnia-asia, oman ihmisarvonsa ja arvokkuutensa vahvistamisen asia. Kasvatti josta on jo alaluokilla tullut etsivä, tutkiva ja ajatteleva ihminen, ei tule koskaan käyttämään hyväkseen lunttaa.

Etsinnän ja löytöjen värittämässä tunnetilassa piilee vihdoin kiinnostus opiskelua kohtaan. Opiskelu tulee mielenkiintoiseksi lähinnä silloin, kun lapsi ilmaisee itseään älyllisessä työssä ja näkee luovuutensa ja ponnistustensa tulokset.

Etsinnän aiheuttaman tunnetilan tärkeimpänä vivahduksena on totuuden, ihmisälyn voiman ja oman ajatuksensa herättämä i h m e t y s. Ihmetys on ajattelun luotettava polku. Lapsi ihmettelee nähdessään kuin tuntemattomasta, esineiden ja ilmiöiden lukuisista yhteyksistä avautuu uusi asia, ja tuon uuden syntymisen lapsi tajuaa omien ponnistustensa ja sitkeytensä tulokseksi. Lapsi tuntee ihmetyksen ansiosta itsensä ajattelun aktiiviseksi uurastajaksi: ajattelijaksi. Totuuden tiedostamisprosessin ja totuuden herättämä ihmetys on itsensä tiedostamisen ja itsekasvatuksen sekä kollektiivissa tapahtuvan tiedostuksen ja keskinäisen vaikutuksen tärkeä edellytys. Totuuden herättämän ihmetyksen tunnetila kehittää jokaisen yksilön ja kollektiivin henkisen elämän herkäksi kaikkea tuntematonta ja tieteessä tutkimatonta kohtaan. Siellä missä lapset, etenkin varhaisnuoret, kokevat jokapäiväisessä opiskelussaan ihmetyksen totuuden edessä, vallitsee luovan etsinnän ja tiedonhalun tila.

Käytännössä puhutaan paljon kollektiivin vaikutuksesta erinäisten oppilaiden opiskeluun. Kollektiivin vaikutus käsitetään useimmiten niin, että koululainen tekee selkoa opiskelustaan tovereilleen, kollektiivi reagoi eri tavalla oppilaiden huonoon koulumenestykseen ja toisaalta kannustaa hyvin edistyviä oppilaita. Jos kollektiivin vaikutus rajoitetaan vain tuollaiseen, on turhaa odottaa myönteistä tulosta. Kollektiivin vaikutus erinäisten oppilaiden aivoponnistuksiin käy mahdolliseksi siinä tapauksessa, että kollektiivissa vallitsee tiedonhalun henkinen tila; tuo tila merkitseekin sitä henkistä yhteisyyttä, joka yhdistää yksityiset tahtomukset kollektiivin yhteiseksi pyrkimykseksi olla totuuden löytäjä. Mikäli toivotte, että koulumenestyksen tärkeimpänä vaikuttimena olisi jokaisen oppilaan henkilökohtainen halu opiskella hyvin, on teidän herätettävä ja vakiinnutettava tiedonhalun kollektiivista henkistä tilaa.

Menestyksen saavuttamiseksi mainitussa asiassa täytyy huolehtia kollektiivin monipuolisesta älyllisestä elämästä. Lapsia on mahdotonta kasvattaa tiedonhaluisiksi, jos oppilaiden älylliset harrastukset rajoittuvat tunnilla esitettävän aineiston kuunteluun ja läksyjen lukemiseen oppikirjan

mukaan. Oppitunti ja oppikirjat ovat vasta sitten tiedon ja älyn kipinöitä, kun ne sytyttävät oppilaissa vastustamattoman halun päästä selville luonnon, ihmissielun, yhteiskuntaelämän ja siveellisen kauneuden salaisuuksista ja kun oppikirja on oppilaalle vain ensimmäinen sivu tietojen suurenmoisessa kirjassa. Tiedonhalun henkinen tila vahvistuu kollektiivissa, jos oppitunnilla saadut tiedot täydentyvät vuosi vuodelta yhä uusilla tiedoilla, jotka on hankittu henkilökohtaisen harrastuksen tietä ja joiden hankkimisen virikkeenä on ollut halu vahvistaa arvonsa ajattelun alalla.

Maaperän muovaaminen kollektiivin kasvatukselliselle vaikutukselle opetuksen, älyllisen kehityksen ja tietojen omaksumisen alalla riippuu merkittävässä määrin siitä, miten opettaja kykenee voittamaan heikot älylliset kyvyt omaavien ja huonomuististen oppilaiden henkisen laman, älyllisen jäykkyyden ja välinpitämättömyyden. Sellaisia oppilaita on jokaisessa luokassa. Kielteinen vaikutus kollektiiviin on silläkin seikalla, että heikko oppilas pysyy jatkuvasti heikkona, ja kun vaatimukset hänen tietoihinsa nähden yhä kasvavat, niin siirtyessään luokalta luokalle tuollainen oppilas käy opiskelussa yhä heikommaksi. Olipa oppilaan koulumenestys kuinka heikkoa tahansa, on koetettava saada hänet kohoamaan opetuksen jokaisessa vaiheessa edes hiukan korkeammalle hänen entiseen älylliseen kehitykseensä verrattuna. Tuollainen oppilaan kasvu riippuu kollektiivissa vallitsevasta tiedonhalun henkisestä tilasta. Opettajien ja oppilaiden, luokkatovereiden sekä vanhempien ja nuorempien välisiä suhteita sävyttävä ajattelun henki on mahtava emotionaalinen vaikutin ja moraalinen tuki opiskelussa huonosti menestyvälle oppilaalle.

Kokeneet opettajat pyrkivät käytännöllisessä työssään siihen, että lapsi tiedostaisi tärkeimmät totuudet henkilökohtaisina löytöinään. Lapsi esimerkiksi havainnoi erilaisia luonnonilmiöitä: hän näkee kuinka virtaa joki, kuinka muodostuu pilviä, kuinka sataa ja kuinka puut kasvavat. Vertaillessaan, rinnastaessaan ja yleistäessään hän tulee johtopäätökseen, että koko monipuolisen elämän lähteenä maan päällä on auringonlämpö ja auringonenergia. Aurinko on kaiken elollisen lähde. Tuo ajatus leimahtaa välähdyksenomaisesti oppilaan tajunnassa. Hän kokee ylpeydentunteen siitä, että hän on itse oivaltanut asian, ja tuo päivä painuu ikiajoiksi hänen mieleensä. Jos tuon löydön tekee oppilas, jonka älylliset kyvyt olivat kouluun tullessa vajavaiset, kohoaa hän tuolla hetkellä astetta korkeammalle paitsi älyllisessä myös siveellisessä kehityksessään, sillä hän tajuaa itsensä ajattelevaksi ihmiseksi. Hän alkaa katsoa itseään toisin silmin ja hänelle ikään kuin avautuu oma itsensä. Oppilaan tuollainen ylpeys on yksilön oman arvon vahvistamisen ja kollektiivin kasvattavan voiman mahtava lähde.

Kollektiivin ja yksilön henkinen elämä ajatuksen maailmassa

Yhdessä viimeisimmistä artikkeleistaan »Mieluummin vähemmän, mutta parempaa» Lenin korosti sen välttämättömyyttä, »että oppi todella muuttuu lihaksi ja vereksi, muodostuu... jokapäiväisen elämämme perusainekseksi» *.

Sellaisten todella sivistyneiden ihmisten muovaaminen, joilla tosi tiede on imeytynyt veriin, on kommunistisen kasvatuksen sisimpänä olemuksena. Olemme tekemisissä vaikeimman ja oikukkaimman rakennusaineen, lapsen, varhaisnuoren ja teinin tajunnan, kanssa. Näemme yksilön monimutkaiset ja monivivahteiset suhteet kollektiivissa. Kysymys on kollektiivin ja yksilön henkisestä elämästä ajatuksen maailmassa ja kollektiivissa vallitsevien älyllisten tunteiden, maailmankatsomusten, vakaumusten ja toiminnan yhtenäisyydestä. Kollektiivin aktiivisen toiminnan ongelma, joka liittyy kiinteästi sivistykseen, on aatteellisen kasvatuksen tärkeimpiä ongelmia.

Valitettavasti unohdamme usein Leninin tärkeän ajatuksen, että kommunismin opettaminen nuorisolle merkitsee nuorison kasvattamista siihen, että sillä olisi omat vakaumuksensa, oma elämännäkemyksensä ja oma käsityksensä

---

* *V. I. Lenin.* Valitut teokset (10 osaa), 10. osa, kustannusliike, Edistys 1977, s. 556.

roolistaan yhteiskuntaelämässä. Leninin ajatukset kommunistisista vakaumuksista ovat johtotähtenä, joka valaisee ihmisen kasvattamisen monimutkaista tietä vaikeana aikanamme, kun maailmassa käydään sitkeää taistelua kommunistisen ja porvarillisen ideologian välillä.

Kasvatustyön erikoistehtävänä on henkevöittää jokainen kasvatti ajattelun ilolla, pyrkimyksellä rikassisältöiseen elämään ajatuksen maailmassa. Pidän erittäin tärkeänä kasvatustehtävänä jokaisen lapsen johdattamista ajatuksen ehtymättömille lähteille, joille hän palaisi jatkuvasti kehityttyään varhaisnuoreksi, kypsyttyään aikuiseksi ja tultuaan perheenisäksi, palaisi koko elämänsä ajan. Noiksi lähteiksi katson luonnon, työn, ihmiskäytöksen siveellisen kauneuden, kirjan ja luovuuden. Tullakseen todella ajattelevaksi henkilöksi ei läheskään riitä, että ihminen omaksuu tunnollisesti keskikoulun oppikurssin ja saa päästötodistuksen. Todella ajatteleva ihminen osaa herkästi ja tarkasti tiedostaa, ymmärtää ja aistia maailmaa ja itseään ympäröivässä maailmassa. Tuollainen kyky syntyy kanssakäymisessä luonnon kanssa, työnteossa, luovuudessa, osallisuudessa ihmisen siveelliseen kauneuteen ja ihmiskunnan henkisen kulttuurin rikkauksien omaksumisessa sekä lukemisessa. Ajattelevan ihmisen elämässä lukeminen ei merkitse kirjan nielemistä toisensa perään, vaan hengen luovuutta: ihminen on saattanut lukea vähemmän kirjoja, mutta hänen lukemisensa on rikastuttanut häntä verrattomasti enemmän kuin kymmenet kirjat sitä henkilöä, joka lukee tappaakseen aikaa.

Meidän on osattava johdattaa kasvattimme ajatuksen ehtymättömille lähteille. Vain silloin kun me, kasvattajat, hallitsemme tuon taidon, oppilaista tulee kasvattejamme ja sanan täydessä merkityksessä *sivistyneitä* ja meistä tulee heidän kasvattajiaan emmekä me ole vaarassa muuttua silmälläpitäjiksi. Koulun ala-asteella työskennellessäni käytin lapsia monet kerrat luonnossa varta vasten herättääkseni heidän tajunnassaan ajatuksen, josta tulisi ajattelun liekin sytyttävä kipinä koko elämäksi. Poikkeuksellisen tärkeä merkitys on sillä, että menemme ajatuksen alkulähteelle koko kollektiivilla ja että koko kollektiivi kokee ihmetyksen totuuden avautumisen vuoksi. Näytän lapsille luonnossa elämän synnyn ja sammumisen sekä monimutkaisten ilmiöiden ja prosessien elinvoimien ja kauneuden myrskyisän kukoistuksen. Kysymys ei ole niinkään paljon siitä, että lapset saavat joitain tietoja, kuin siitä, että heillä syntyy yleistäviä filosofisia ajatuksia ja että he viehättyvät ajattelutoimintaan. Luonto avaa lapsille salaisuuksia, jotka kannustavat heitä tiedon hankkimiseen. Luonnossa, tuolla tiedon ensimmäisellä ja tärkeimmällä lähteellä, kasvatit käsittävät oivalluksenomaisesti materian ikuisuuden, luonnon rajattoman moninaisuuden, ihmisen katkeamattoman yhteyden luontoon, hänen riippuvaisuuden luonnosta ja välttämättömyyden käyttää järkevästi luonnonvoimia ja -rikkauksia. Kasvatit tajuavat ihmisen luonnon korkeimmaksi huipuksi ja samalla sen erottamattomaksi osaksi; he johtuvat ajatukseen ajasta ja avaruudesta, kuolemasta ja kuolemattomuudesta. Sen ansiosta, että nuo asiat tulevat lasten tietoisuuteen oivalluksina, kasvateista kehittyy koko elämän ajaksi ajattelevia ihmisiä. Siitä taas, joka ei ole lapsuusvuosina saanut omakohtaisesti perehtyä luovan työn olemukseen, joka ei ole näyttänyt kykyjään työssä eikä ole ollut kosketuksissa todella ajattelevien henkilöiden, kollektivistien ja viisaiden uurastajien kanssa, siitä ei koskaan voi tulla ajattelevaa ihmistä eikä tosi kollektivistia.

Tajuamme työihmisen ja työn korkeimmaksi elämänviisaudeksi. Työ tekee ihmisestä todella ajattelevan ja antaa yksilölle ja kollektiiville rikkaan henkisen elämän. On väärin pitää työkasvatusta ajatuksesta ja opiskelusta irrallisena tapahtumana. Viisas, luomisintoinen ja ihmistä jalostava työ mahdollistaa kollektiivin älyllisen elämän. Työssä syntyy myös ihmetyksen tunnetila, joka on välttämätön kollektiivin rikkaalle henkiselle elämälle.

Työ on hyvin monimutkainen ilmiö, jossa tulee esille ihmisen elämän, kasvatuksen ja itsekasvatuksen aatteellinen, emotionaalinen, älyllinen, esteettinen, psykologinen ja luova tarkoitus. Työ tekee ihmisen synnyttämästä olennosta ihmisen. Vain työssä jokainen meistä ilmaisee itseään ihmisenä, persoonallisuutena, taistelijana jalojen ihanteiden

puolesta ja pahan leppymättömänä vihollisena, kansalaisena ja isänmaan puolustajana, muiden ihmisten onnen luojana, perheenisänä, äitinsä poikana ja lastensa isänä, kollektivistina ja vihdoin ajattelevana persoonallisuutena. Kolmekymmentäviisi ilojen ja pettymysten täyttämää vuotta kasvatustyön alalla ovat saaneet minut vakuuttumaan, että työ on toiminnan ja luomisen ilon emotionaalisen tilan puhtaimpia ja ylevimpiä lähteitä. Työssä syntynyt, herännyt ja hienostunut ajatus on riemukas ja optimistinen. Kuulen opettajien välistä valittavan seuraavaan tapaan: »Mitä tekisin tuolle kankeakieliselle pojalle, miten saisin lapsen tajuamaan maailmansalaisuudet omin voimin?» Haluaisin sanoa tuollaiselle opettajalle: »Päästäkää vapaiksi lapsen kädet ja avatkaa hänen silmänsä. Rakentakaa tuhansia yhteyksiä sormenpäistä aivojen salaisimpiin soppeihin, yhteyksiä, joiden avulla käsi opettaisi älyä ja äly ohjaisi kättä. Ihminen esiintyy mahtavimpana ja viisaimpana luonnonvoimana työn ansiosta sekä työn ja taidon kautta. Työ, taituruus, jonka avulla ihminen tuo esille kykynsä, onkin se arvo, joka kollektiivissa kohottaa ihmistä omissa silmissään.»

Vaikeinta ja hienovaraisinta koulutyössä on kehittää lapsessa ja varhaisnuoressa kykyä tuntea työniloa, sellaisen henkisen luomistyön iloa, jossa kättenponnistukset yhtyisivät aivoponnistuksiin. Jokaisen lapsen työ merkitsee tuhansia hienoja siteitä, jotka yhdistävät yksilöt lujaan henkiseen yhteyteen. Viisaan työn tuottama ajattelun ilo tekee jokaisesta yksilöstä herkän älyllistä kehitystään kohtaan: lapsi ja etenkin varhaisnuori tahtoo olla älykäs, henkisesti rikas ja aulis eikä hän halua olla sivistymätön moukka, mikä on erittäin tärkeää muovattaessa maaperää kollektiivin kasvatukselliselle vaikutukselle. Jos toivotte, että lapset haluaisivat opiskella ja olla älykkäitä, juurruttakaa kollektiiviin henkevää työtä. Olkoon se opetustapahtuman taustana. Olen aina pyrkinyt siihen, että työstä tulisi lasten henkinen harrastus ja että tuo harrastus yhdistäisi heidät ajattelijoiden ja luojien kollektiiviksi. Kasvattien joukossa on älykkyydeltään erilaisia lapsia. Kiinnostus työhön myötävaikuttaa siihen, että älyllisiltä kyvyiltään heikoimmatkin lapset (usein myös ne, joita pidetään toivottomina) ilmaisten persoonallisuuttaan luovassa toiminnassa ja ajattelussa vahvistavat oman arvonsa kollektiivissa ja tuntevat tovereiden kunnioittavan heitä.

Kasvatin aktiivisen toiminnan poikkeuksellisen tärkeänä puolena, jonka ansiosta ajatustoiminnan ilo koetaan erittäin voimakkaana, on l u o v u u s. Ilman luovuutta ihminen ei pysty tiedostamaan voimiaan, kykyjään ja taipumuksiaan; luovuuden puuttuminen tekee mahdottomaksi yksilön itsekunnioituksen ja vastaanottavaisuuden kollektiivin moraaliselle vaikutukselle. Luomistoimintaa vailla oleva yksilö ei voi olla sivistynyt. Ilman luovuutta ovat niin ikään mahdottomia yksilöiden henkiset – älylliset, emotionaaliset, esteettiset ja aatteelliset – suhteet kollektiivissa. On väärin luulla, että luovuuden mahdollistavan kehitysasteen saavuttamiseksi olisi ehdottomasti läpäistävä yliopisto. Luovuus ei merkitse tietojen paljoutta, vaan älyn erikoista suuntautumista, erikoista yhteyttä yksilön älyllisen elämän ja yksilön aktiiviseen toimintaan panemien voimien ilmenemisen välillä. Sanoisin luovuutta tietojen ja kauneuden maailmassa elämisen perusolemukseksi. Luovuus on toimintaa, jossa tulee esille yksilön henkinen maailma; luovuus on omalaatuinen magneetti, joka vetää ihmisiä toisiinsa.

Pedagoginen luovuus merkitsee kykyä auttaa ihmistä hänen henkisen maailmansa, lähinnä älynsä, tiedostamisessa, kykyä opettaa hänet ponnistamaan älyllisiä voimiaan sekä ymmärtämään ja luomaan kauneutta omalla työllään ja omin voimin. Vaikka pikkulapsi toistaisikin sen, minkä ihmiset ovat jo tehneet ja luoneet, on hän luova yksilö ja hänen toimintansa on luovuutta, jos tuo toiminta on hänen omien aivoponnistustensa tulos.

Miljoonat koululaiset ovat kasvattaneet miljoonia puita, muttei aina tuo tavallinen ja ensi silmäyksellä vaatimaton työ ole ollut luovaa työtä. Siitä tulee luovaa työtä vain siinä tapauksessa, että työn hienoimmissa ja huomaamattomissa piirteissä ja työn tuloksissa ihminen näkee jotain omaa, erikoista, joka erottaa hänen luomuksensa muiden ihmisten luomuksista.

Koulunpenkillä istuu miljoonia nuoria ihmisiä, jotka voisivat luoda aineellisia ja henkisiä hyödykkeitä ja työskennellä koneen ääressä tai pellolla, elleivät heidän voimaperäisimmän kehityksensä vuodet menisi tietojen omaksumiseen, mikä on itsensä elämän vaatimus. Kouluopintojen tuloksena ei saa olla epämääräinen summa tulevaisuudessa tarvittavia tietoja. Mikäli tahdomme kouluopintojen muovaavan todella sivistyneitä ihmisiä, on niiden ilmettävä nykyajan nuoren ihmisen aktiivisena aatteellisena ja älyllisenä elämänä ja tuotava esiin yksilön kansalaistunnon sävyttämät luovat voimat juuri sillä älyllisen, siveellisen ja esteettisen kehityksen hetkellä, jolloin ihminen ei ainoastaan kartuta tietoja maailmasta, vaan myös muovaa omaa henkilökohtaista suhdettaan maailmaan, kanssaihmisiin ja työhön. Kommunistisen kasvatuksen teorian ja käytännön keskeisiä tehtäviä onkin kehittää kasvateissamme oma henkilökohtainen suhteensa siihen, mitä he tiedostavat, mistä tulee heidän tajuntansa omaisuutta ja heidän saavutuksensa.

Nykyään keskikoulun päästökkäiden tietopiiri on verrattomasti laajempi kuin aikaisemmin. Nuo tiedot ovat tarpeen muuhunkin kuin siihen, ettei ihminen jäisi jälkeen tieteellisteknisestä edistyksestä. Ne ovat tarpeen senkin vuoksi, että nuori kommunismin rakentaja voisi pätevän sivistyksensä pohjalta muovata maailmankatsomuksensa: oman näkemyksensä yhteiskunnallisesta elämäntarkoituksesta. Nykykoulun vaikeimpia kasvatusongelmia on sellaisten olosuhteiden luominen, että kasvatti voisi tietoja omaksuessaan muovata itsessään sellaisen suhteen tietoihin ja tieteeseen, joka vahvistaisi hänen asemansa yhteiskunnallisessa elämässä aktiivisena taistelijana kommunismin puolesta sekä jaloille ihanteille uskollisena isänmaanystävänä ja kansalaisena. Aatteellisen elämän ja opiskelun yhtenäisyys onkin mielestäni se toivottu sopusointu, josta puhutaan koulussa niin usein. Valmentaaksemme elämään tietoisia taistelijoita kommunistisen ihanteiden puolesta meidän on kasvatettava heissä leniniläistä suhtautumista tietoihin, tieteeseen ja työhön. Jotta nuorista ihmisistä tulisi tosi kansalaisia, todellisia ajatuksen uurastajia ja taistelijoita ihanteidemme toteutumisen puolesta, on kollektiivin elettävä aatteellisesti rikassisältöisessä ajatusmaailmassa. Siitä riippuu kollektiivin kansalaiskunto. Kollektiivin ajatusten ja älyllisten tunteiden suuntaaminen onkin itse asiassa koulun joka päivä, joka tunti ja joka hetki toteuttamaa aatteellis-poliittista työtä. Siinä onkin koulun aatteellisen kasvatuksen olemus.

Kyseisen kasvatuksen tehokkuuden määrää taaskin se, kuinka syvästi ajatus ja aate on mennyt kollektiivin tajuntaan. Kertoessaan tunnilla yhteiskuntaelämän ilmiöistä, luonnosta tai ihmisestä, eettisistä tai esteettisistä arvoista taitava opettaja ja kasvattaja ei koskaan unohda, että hän paitsi antaa tietoja myös rikastuttaa jollain kollektiivin henkistä elämää, herättää ajatuksia ja vakiinnuttaa aktiivista suhdetta tietoihin, tieteeseen, kulttuuriin ja ihmiseen. Siinä mielessä varsinainen opetustapahtuma on kollektiivin kasvattamisen tärkeimpiä tekijöitä.

Tunnilla oppilaat eivät pelkästään saa uusia tietoja. Opettajana näen oman tehtäväni siinä, että opetus olisi alusta loppuun saakka katsomusten, tunteiden, pyrkimysten, arvostelu- ja itsearvostelukyvyn kasvattamista. Kaikki tuo muodostaakin kollektiivissa esiintyvien suhteiden monivivahteisen käsitteen. Yksilön tietoisuus siitä, että hänen kanssaan tunnilla kerrottavaa aineistoa kuuntelevat toverit ovat hänen hengenheimolaisiaan, kymmenkertaistaa yksilön voimat. Samanmielisyyden ja yhteyden tunne on mahtava lähde, josta yksilö ammentaa varmuutta, että hänen henkilökohtainen vakaumuksensa on todella paikkansapitävä. Kommunistisen aatteiden suurenmoisen totuuden yhteinen elämyksellinen kokeminen on kollektiivin älyllisten tunteiden, maailmankatsomuksen, vakaumusten ja toiminnan yhtenäisyyden perusta.

Ihmiskunta on hankkinut tietoja vaikean ja usein verisen taistelun tietä. Tie totuuteen on vaikea: tuolla tiellä saavutetut tiedot olennoivat inhimillisen uroteon ja uhrautuvaisuuden kauneutta. Inhimillisten intohimojen sammumattomalla liekillä palaa jokainen rivi ihmiskunnan taistelun historiassa, taistelun, jonka tavoitteena on korkein onni, kommunismi. Jotta voitaisiin kasvattaa todella sivistyneitä

ihmisiä ja muovata leniniläinen suhde tietoihin, on lapsille, varhaisnuorille ja nuorisolle esitettävä kirkkaita henkilökuvia ihmisistä, jotka ovat uhranneet henkensä oikeudenmukaisuuden, totuuden ja tulevien polvien onnen puolesta.

Kehittyäkseen todella sivistyneeksi ihmiseksi on ennen kaikkea tiedostettava ihminen, koettava hänen sankarillinen henkensä, rajaton uskollisuutensa synnyinmaalleen ja vakaumuksilleen, hänen valmiutensa ja taitonsa omaksua kaikki henkinen pääoma ihmisen onnen hyväksi. Ihmisen tiedostaminen ja hänen sisäisen kauneutensa ihailu on kollektiivin ja yksilön henkisen elämän perusta. Tuo perusta luodaan tunnilla, kun opettaja paljastaa kasvateille yhteiskuntakehityksen lainomaisuuksia ja näyttää ihmisonnen puolesta taistelleiden ihmisten henkisen kauneuden pyrkien tällöin siihen, että kasvateista tulisi hengenheimolaisia ihmistä koskevissa katsomuksissa, että he ihailisivat ihmiskauneutta ja kunnioittaisivat syvästi kuolematonta ihmisjaloutta. Kun kertoessani Aleksandr Matrosovin ja Suuren isänmaallisen sodan muiden sankarien uroteoista näen nuorissa silmissä ihastuksen, käsitän että siinä tapahtuu aatetovereiden kollektiivin luomisprosessi ja kansan ylevyyden vakiintumistapahtuma, sillä kansan ihanteet välittyvät varttuville polville vain silloin, kun ihmisistä tulee hengenheimolaisia. Hengenheimolaiset asettavat itselleen yhteisiä moraalivaatimuksia. Kollektiivin vaativaisuus erinäistä kasvattia kohtaan riippuu nimenomaan siitä, mistä juontavat juurensa yhtenäiset moraalivaatimukset. Koulun tehtävänä on huolehtia, että moraaliset teot ja tottumukset määräytyisivät aatteellisesta samanmielisyydestä.

Mahtava kasvattava voima on suuren Leninin persoonallisuudella. Leninin monivaiheinen elämä, vallankumouksellinen ajattelu, marxilainen vakaumuksellisuus ja määrätietoisuus sekä tietojen arvostaminen ovat kasvateillemme johtotähtenä ja mittapuuna itsekasvatuksessa. Kertoaksemme Leninistä meidän, kasvattajien, on oltava aatteellisesti, henkisesti ja kasvatusopillisesti sivistyneitä. Tuo sivistys edellyttää ennen kaikkea sitä, että kasvattaja olisi itsekin innostunut korkeista ihanteista, että hän uskoisi syvästi kommunismin aatteeseen ja innoittaisi kasvattejaan

jalolla pyrkimyksellä taistella kommunismin puolesta teoilla ja työllä.

Leninin hahmosta tulee nuorisolle itsekasvatuksen mittapuu siinä tapauksessa, että ajatellessaan suurta ja sankarillista nuoret ihmiset ajattelevat samalla myös itseään ja omaa tulevaisuuttaan. Tuo ajatus herää kuitenkin vasta silloin, kun kasvattajan oppilaalle välittämä aate olennoituu kirkkaassa henkilöhahmossa. Kertoessani Leninistä pyrin siihen, että kasvatteja kiehtoisi aatteellisuuden ja kommunismin ihanteille uskollisuuden kauneus ja että he samalla ihailisivat Vladimir Iljitšiä ihmisenä. Mitä herkemmin osaan välittää kasvateilleni Leninin, tuon suuren ja samalla hyvin vaatimattoman ihmisen, henkilökuvan niin että se koskettaisi heidän tajuntaansa ja tunteitaan, sitä voimakkaampaa on kollektiivinen kiintymys häneen. Huolehdin eniten siitä, että Leninin korkea inhimillinen jalous vetäisi puoleensa ja ihastuttaisi nuoria sydämiä ja herättäisi kasvateissa pyrkimyksen päästä osalliseksi sivistyspääomasta. Siellä missä puuttuu innostus ja pyrkimys ihanteeseen, ei myöskään voi olla uskoa ihanteen saavuttamiseen eikä kiinnostusta tiedettä, tietoja, kirjaa, koulua, opettajaa ja työtä kohtaan. Vakaumuksellisuus syntyy silloin, kun tietoja valaisee pyrkimys ihanteeseen ja kun ihminen tajuaa ihanteen henkilökohtaiseksi tarpeekseen, omaksi tulevaisuudekseen ja onnen perikuvaksi. Jos haluatte vakiinnuttaa nuoreen sydämeen kommunistiset vakaumukset, näyttäkää kommunismin puolesta käytävän taistelun ylevyys. Pidän hyvin tärkeänä saada kasvatit viehtymään Leninin emotionaaliseen rikkauteen ja hänen loputtomaan tiedonjanoonsa sekä saada heidät tajuamaan, että Leninille tuotti henkilökohtaista onnea taistelu kansan onnen ja sivistyksen puolesta.

Kommunistisen ihanteen palveleminen ei ole mitään velvollisuuden täyttämistä, yksityisten etujen alistamista yhteiskunnallisille eduille eikä luopumista henkilökohtaisesta onnesta yhteiskunnan onnen hyväksi.

Nuoren polven leniniläinen suhtautuminen tieteeseen ei merkitse, että nuoriso opiskelee hyvin, koska vanhemmat sitä vaativat. Nuorisoa on kasvatettava niin, että se opis-

kelisi hyvin omasta halustaan käsittäen, ettei sivistymätön ihminen voi olla onnellinen. Palauttakaamme mieleen Puškinin erinomaiset sanat: »Mut kuolla, ystävät, ma tahdo en, vaan elää... mietiskellen, kärsien.» * Kirjoitaisin nuo sanat kauniilla kirjaimilla ja asettaisin kunniapaikalle koulussa. Kasvattiemme on opiskeltava nimenomaan pystyäkseen ajattelemaan ja kokemaan. Juuri siinä on olemisen ja henkiseen kanssakäymiseen pyrkimyksen tarkoitus.

Kysymys on hyvin hienovaraisesta asiasta, jota sanoisin kouluyhteisön ja jokaisen yksilön aatteellisen, älyllisen, siveellisen, esteettisen ja tunne-elämän sopusointuiseksi yhteydeksi.

Ihmisen kasvattaminen merkitsee toisen ihmisen henkisen tarpeen muovaamista ihmisessä. Marx korosti teoksissaan useaan otteeseen, että kommunistisessa yhteiskunnassa toisen ihmisen tarpeesta tulee yksilön sopusointuisen ja kaikinpuolisen kehityksen tärkeimpiä edellytyksiä. Kyseinen tarve voi herätä vain siinä tapauksessa, että jokaisesta kasvatista tulee jo pienestä pitäen ajatteleva ihminen ja uurastaja. Valmiiden tietojen kuluttaja ei voi tuntea syvää kiinnostusta toisen ihmisen henkistä maailmaa kohtaan.

Lenin oli ajatustyön etevä uurastaja. Kasvattajan ylevänä kutsumuksena on opettaa nuori polvi omaksumaan ja pitämään arvossa tietoja kuin Lenin. Taitavat opettajat ja kasvattajat osaavat tuoda esille aineiston sisällön niin, että oppilaat kokevat sydämensä asiaksi tieteellisen totuuden, joka on syntynyt ja vahvistunut tieteen taistelussa pimeyttä ja sivistymättömyyttä vastaan, edistyksen kamppailussa taantumusta vastaan. Opettaja kertoo esimerkiksi viidesluokkalaisille kaukaisista tapahtumista: kreikkalais-persialaisista ja puunilaissodista, Gracchus-veljesten taistelusta talonpoikien aseman parantamisen puolesta tai Spartacuksen johtamasta orjakapinasta. Jos noista tapahtumista kertova opettaja on oikea kasvattaja eivät hänen

---

* *A. S. Puškin.* Runoja ja runoelmia, kustannusliike Kirja, Petroskoi 1937, s. 189.

sanansa ole aineiston kuivaa esitystä, vaan vetoamista lasten tajuntaan ja tunteisiin.

Todellinen kasvattaja on se opettaja, joka osaa synnyinmaasta kertoessaan herättää kasvateissa paitsi ylpeyden synnyinmaan saavutuksista, myös sydäntuskan, levottomuuden ja huolestuksen sen takia, ettei kaikki vielä ole niin kuin pitäisi olla.

Vain sitä kohtaan voidaan tuntea tosi kiintymystä, minka tietää syvästi. Syvä tuntemus ei ole tarpeen ainoastaan sitä varten, että voisi vastata opettajan kysymykseen ja saada arvosanan, vaan että tiedot opettaisivat suhtautumaan Leninin tavoin synnyinmaahan. Vertaisin tuota nuoren ihmisen sieluntilaa sadepisaraa janoavaan maahan.

Historia on mahtava ja aina elävä voima, joka luo kansalaisen ja kasvattaa aatetovereita ja kollektivisteja. Koulun kasvatustyön tärkeänä yhdysosana on huolenpito siitä, että jokaisella varhaisnuorella ja teinillä olisi kotona historiallisaiheisia kirjoja synnyinmaamme maineikkaasta menneisyydestä ja sen uskollisten poikien elämästä, josta on ikiajoiksi tullut nykyisten ja tulevien polvien henkistä rikkautta. Keskeinen sija noiden kirjojen joukossa on Leninin elämästä ja taistelusta ja Uljanovin perheestä kertovilla teoksilla.

Historiaa, yhteiskuntaoppia, kirjallisuutta ja muita aineita – yhteiskuntaa ja ihmistä koskevien tieteiden alkeita – tutkittaessa alkaa vakiintua kollektiivin älyllisten tunteiden, maailmankatsomuksen, vakaumusten ja toiminnan yhtenäisyys, jos jokainen kasvatti on tajunnut, että hän on työkansan lihaa ja verta, että sorretut pääoman maissa ovat hänen luokkaveljiään ja jokainen yhteiskuntamme työihminen on hänen hengenheimolainen ja toveri taistelussa kommunismin rakentamisen puolesta. Kasvattaja löytää varmimman tien jokaisen kasvatin sydämeen ja herättää tässä kollektiivisia tunteita ja elämyksiä, jos hänen kasvatettavansa paitsi tietävät maailmassa tapahtuvan myös tajuavat selvästi oman luokkakantansa. Luokkakannan määrittely taas riippuu siitä, mille elää kollektiivi ja millaiset ajatukset nykymaailmasta sitä askarruttavat.

Pidän kasvattajan ylevänä tehtävänä opettaa nuorisoa näkemään nykypäivässämme ja sosialistisessa yhteiskunnassamme sankarillista, ihmettelemään tavallista, joka päivä tapahtuvaa, kokemaan ihastusta ja kunnioitusta sosialistisen järjestelmän suurenmoista ihmettä, uutta ihmistä, kohtaan ja tajuamaan itsensä onnelliseksi uhrautuvaisessa taistelussa synnyinmaan maineen ja mahdin puolesta. Eri-koisena kollektiivisena maailmannäkemyksenä esiintyvä halu tulla kunnon kansalaiseksi, tärkeiden yhteiskuntaongelmien syvällinen kokeminen sekä yhteiskunnallisen tajuaminen henkilökohtaiseksi asiaksi on samalla jokaisen kasvatin yksityisen käyttäytymisen kiintopiste.

Kommunistinen ihanne on mahtava lähde, josta kumpuaa uskollisuus kommunismin aatteille, henkinen valmius taistelemaan synnyinmaan kunnian ja maineen puolesta; kommunistinen ihanne on myös elämänmyönteisen optimismin lähde. Pyrin avaamaan kasvattieni silmät näkemään maailmaa niin, että he pitäisivät nälkää näkevien lasten kärsimyksiä omana onnettomuutenaan eikä heille antaisi rauhaa ajatus tuhansista vankiloissa nääntyvistä patriooteista. Juuri nämä ovatkin kärsimysten kautta saavutettuja vakaumuksia ja omakohtaisia näkemyksiä maailmasta.

Kommunistisille ihanteille uskollisten aatetovereiden kasvattaminen ei merkitse, että kasvattiemme tajuntaan juurrutetaan jotain abstraktista totuutta, vaan kiihkeän vallankumouksellisen taistelun totuutta, rakkautta työtätekeviä kohtaan, tinkimättömyyttä aatteellisia vastustajiamme ja vihaa synnyinmaamme vihollisia kohtaan. Taitava opettaja ja kasvattaja noudattaessaan Leninin neuvoja ei pelkästään välitä tietojaan oppilaille, vaan kehottaa ja ohjaa nuoria kansalaisia.

Kollektiivin henkisen elämän hyvin tärkeänä puolena on suhtautuminen varsinaiseen tietojen omaksumistapahtumaan. Ihailemme sydämessämme aina Leninin työteliäisyyttä, sinnikkyyttä, kykyä hankkia tietoja, uskollisuutta tosi tiedettä kohtaan ja mieltymystä kirjoihin. Sivistyneiden ihmisten ja todellisten kollektivistien kasvattamiseksi on opetettava lapsia ja nuorisoa hankkimaan tietoja ja

keskittymään työhönsä niin kuin sen osasi tehdä Lenin. Nykyään on erittäin tärkeää saada kasvattimme vakuuttumaan oman kokemuksensa pohjalta, että tietojen hankkiminen on työtä ja vaikeaa työtä. Kehittääkseen koululaisissa leniniläistä suhdetta opiskeluun kollektiivissa on luotava todellisen työn sekä tiedonhaluisen ja sitkeän ajattelun ilmapiiri. Olemme aina viljelleet ajatusta: mitä vaikeampaa on opiskella, sitä kunniakkaampaa on selviytyä voittajana vaikeuksista.

Vahvat perustiedot ovat meidän päivinämme terävin ase isänmaanystävän kädessä; vain tuolla aseella voidaan nykyään puolustaa sosialistisen synnyinmaamme kunniaa ja arvoa. Keskustelut aatteellisesta kasvatuksesta muuttuvat tyhjäksi sanahelinäksi, ellei tule olemaan matematiikkaan, fysiikkaan, kemiaan ja muihin kouluaineisiin mieltyneitä oppilaita. On huolehdittava, ettei nuoressa sydämessä pääsisi edes syntymään ajatus, että opiskelu on helppoa. Joidenkin nuorten on hyvin vaikeaa opiskella, koska ennemmin opiskelu oli ollut helppoa heille eivätkä he olleet totuttaneet itseään voittamaan vaikeuksia sitkeällä työllä.

Oppilaan on joka päivä ja jokaisella tunnilla hankittava jotain omin ponnistuksin. Se on paitsi nykykoulun opetusopillinen sääntö myös kollektiivin kasvattamisen tärkeä ehto. Voimainponnistus ja löydön aiheuttaman ilon kokeminen ovat välttämättömiä edellytyksiä siihen, että lapsen älyllisen kehityksen jokaisen uuden kauden myötä tiedonhalu ei vähenisi eikä heikkenisi, vaan kasvaisi ja syventyisi. Jos kasvattaja on onnistunut saamaan aikaan lapsissa yhä kasvavan tiedonhalun, suhtautuu kollektiivi ajattelutehtäviin kuin työhön ainakin. Ahkeruus opiskelussa muuttuu älylliseksi uutteruudeksi ja ajatuskuriksi. Tuollaisessa ilmapiirissä koululainen käy erittäin herkäksi sille, mitä mieltä kollektiivi on hänen aivotyöstään ja ahkeruudestaan.

Aatteellisen samanmielisyyden kasvattaminen ja yksilön herkistäminen aivotyönsä moraaliselle arvostelulle kaipaa sellaisten keskinäisten suhteiden luomista koulussa, jotka estäisivät tietojen muuttumisen kuolleeksi ja liikkumattomaksi painolastiksi. Aatteellisten hengenheimolaisten taita-

va kasvattaminen edellyttää, että oppilaiden tiedot olisivat jatkuvassa liikkeessä, että ne olisivat mukana kollektiivin henkisessä elämässä ja että ne sisältyisivät velvollisuuden ja kurinalaisuuden, ystävyyden ja vastuunalaisuuden suhteisiin. Ei saa hetkeksikään unohtaa, että koulun päästöluokalla me, kasvattajat, olemme tekemisissä ihmisten kanssa, joilla on passi kädessä ja joiden on tajuttava itsensä huomispäivän uurastajiksi, isiksi ja äideiksi. Koulukasvatuksen monet vaikeudet, mm. haluttomuus opiskella, laiskuus, toimettomuus, aiheutuvat siitä, että tiedot elävät nuoren ihmisen tajunnassa ja henkisessä elämässä riippumattomina kollektiivin yhteiskunnallisesta elämästä, koulun ja aikuisten työkollektiivin sekä koulun ja yhteiskunnan välisistä suhteista.

Opettajakuntamme on aina pyrkinyt ehkäisemään poikaiän ja nuoruuden varhaiskauden siveelliset puutteellisuudet ja opettamaan tyttöjä ja poikia paitsi omaksumaan tietoja myös jakamaan ne muiden kanssa. Koulumme jokainen nuorisoliittolainen välittää tietojaan nuoremmille tovereille, jakaa henkistä pääomaansa ikätovereilleen ja osallistuu tieteellisten tietojen levittämiseen kolhoosilaisten keskuuteen. Pidämme jokaisen yläluokkalaisen osallistumista kollektiivin henkiseen elämään yhtenä edellytyksenä siihen, etteivät luovat kyvyt, joiden kehitykselle annamme suuren arvon itsekasvatuksen kaikissa vaiheissa, luutuisi varhaisnuoruudessa ja teini-iässä, vaan kehittyisivät eteenpäin. Kouluyhteisö lakkaa olemasta aatteellinen, henkinen ja älyllinen yhteys ilman yksilön järjen kehittymistä, miehistymistä ja kypsymistä. Kollektiivin älyllisen kasvattamisen taito onkin siinä, että kasvattajan avulla jokainen oppilas viisastuisi jatkuvasti ja että halusta tulla entistä kyvykkäämmäksi ja älykkäämmäksi tulisi enitten puoleensavetävä toive.

Koulussamme ovat toimineet nuorten historioitsijoiden, kielitieteilijöiden, matemaatikkojen ja fyysikkojen kerho, kirjallisen luomistyön ja kotiseuduntutkimuskerho, teknisen ja maatalouskerho sekä vieraiden kielten kerhot. Kerhojen jäseninä ovat neljänsien–seitsemänsien luokkien oppilaat, joita ohjaavat yläluokkien nuorisoliittolaiset. Jokainen kerhon ohjaaja laatii opettajan avulla toimintasuunnitelman. Toiminnan tärkeimpänä ohjeena pidetään sitä, että kerhotyö ei ole lisä oppitunteihin, vaan itsenäinen tie tietojen maailmaan ja mielenkiintoinen, mukaansatempaava retki tieteeseen. Tuolla retkellä tietä näyttävänä valona on kirja. Huolehdimme että jokaisella oppilaalla olisi koulutuntien lisäksi tuollainen rikas ja näennäisen vapaaehtoisuutensa ansiosta viehättävä tietojen maailma, henkisen elämän maailma. Tuon maailman luominen käy mahdolliseksi, sillä kollektiivin henkisen elämän perustana on inhimillinen kanssakäyminen: varhaisnuoret ja teinit saavat suurta iloa henkisten rikkauksiensa jakamisesta muille, ja mitä enemmän he jakavat niitä, sitä henkisesti rikkaammiksi he tulevat itse. Alaluokkalaisille uusien älyllisten rikkauksien lähteenä ovat ystävyyssuhteet vanhempien tovereiden kanssa. Nimenomaan se ilo, jota vanhemmat tuntevat antaessaan tietojaan nuoremmille ja välittäessään henkisiä rikkauksiaan muille ihmisille, onkin mahtavana kannustimena, joka panee yläluokkalaiset opiskelemaan sinnikkäästi ja kunnioittamaan kirjaa ja tiedettä.

Koululaisen opiskelu on etupäässä älyllistä työtä, jossa oppilaat kehittävät luovia kykyjään, hankkivat tietoja ja käytännöllisiä tottumuksia. Yksilön ja kollektiivin älyllinen elämä käy itse asiassa mahdottomaksi, ellei älyllisessä kasvatuksessa aseteta ensi sijalle luovien älyllisten kykyjen kehittämistä. Luovat älylliset kyvyt kehittyvät siellä, missä tiedot sisältyvät kollektiivin henkiseen elämään, missä niistä tulee yksilöiden henkisen kanssakäymisen väline ja missä tietojen jakaminen muille on mielihyvän, sydämellisyyden ja huolehtivaisuuden värittämää.

Luovat kyvyt kehittyvät erittäin myrskyisästi, kun nuori ihminen hankkii älyllisiä rikkauksia omasta aloitteestaan. Yläluokkalaiset jakavat älyllisiä rikkauksiaan muutenkin kuin ohjaamalla nuorempien koululaisten kerhoja. Vanhemmilla koululaisilla on omat tieteelliset kerhonsa: historiallinen kotiseuduntutkimuskerho, filosofinen, biologinen, matemaattinen, tekninen ja kirjallisuuskerho. Yläluokkalaiset pitävät kerhotilaisuuksissa referaatteja. Nuorisoliittojärjestö on perustanut Aikalainen-nimisen esitelmätoimiston,

jonka tilaisuuksissa yläluokkalaiset luennoivat tärkeistä nykyajan ongelmista.

Kun kasvatustyö rajoitetaan puitteisiin »lukea läksyt – vastata – saada arvosana», on tietojen muuttuminen vakaumuksiksi yleensä mahdotonta. Vakaumukset syntyvät siellä, missä vallitsevat rikkaat keskinäissuhteet, jotka antavat elämänkokemusta. Tunnettu venäläinen kasvattaja ja tiedemies K. D. Ušinski (1824–1870) viljeli käsitettä: tunteen ja tahdon käytännöllinen elämä. Nimenomaan kollektiivin sisäiset henkiset suhteet ovatkin tuon elämän pohjana. Ušinski kirjoitti, että aivotyö muovaa älyn, mutta vain sydämen ja tahdon käytännöllinen elämä muovaa luonteen. Tuo yksinkertainen ja ilmeinen totuus unohtuu välistä vanhemmilta, kasvattajilta ja opastajilta, jotka luulevat muovaavansa lapsen sydämen ja tahdon moraaliopetusten avulla. Moraaliopetuksilla on vain oma sivistävä osansa älyn kehityksessä; äly voi omaksua ne kuitenkin *niin*, etteivät ne tule vähääkään vaikuttamaan lapsen sydämeen ja tahtoon, joissa voivat samanaikaisesti kehittyä moraalisääntöjen tarkoitukselle aivan vastakkaiset taipumukset.

Mitä laajempi on kasvattiemme tietopiiri, sitä rikkaampaa on oltava kollektiivin henkinen, älyllinen elämä ja sitä tärkeämpää on, että tiedot olisivat kanssakäymisen ja ihmisen tiedostamisen välineenä.

Oppilaskollektiivin älyllinen elämä on tärkeimpiä kasvatusalueita. Jos kouluyhteisö elää rikasta älyllistä elämää ja jos tiedot elävät oppilaiden keskinäisissä suhteissa, niin noissa oloissa voidaan puhua todellisten vakaumusten muovautumisesta. Vakaumuksia ei anneta koneellisesti rinnan tietojen kanssa, niitä ei anneta läksyksi oppikirjan asianmukaisten pykälien kanssa eikä niitä opetella eikä paineta mieleen, vaan ne m u o v a t a a n.

Kollektiivin työelämä on tärkeimpiä edellytyksiä kollektiivin kasvatukselliselle vaikutukselle yksilöön

Henkisestä elämästä tulee kasvattava voima, jos koulussa vallitsee työn henki. Työelämä lapsuudessa, varhaisnuoruudessa ja teini-iässä on sopusointuisen ihmisen muovaamisen tärkeimpiä ehtoja. Kysymys ei ole tietyn työmäärän suorittamisesta, vaan kollektiivin ja yksilön työelämästä. Kollektiivin älyllisten tunteiden, maailmankatsomuksen, vakaumusten ja toiminnan yhteys saadaan aikaan vain sillä ehdolla, että lapsi on pienestä pitäen elänyt työssä ja työlle ja että hän on jo lapsena saanut kokea toisen ihmisen tarpeen nimenomaan yhteistä työntekoa ja luomistyötä varten. Aatetovereiden ja kollektivistien kasvatus käy mahdottomaksi, ellei ihminen ole jo lapsuusvuosina saanut kokea olevansa sekä aineellisia ja henkisiä arvoja luova uurastaja että noiden arvojen säilyttäjä ja ellei lapsi jo pienenä ole oman kokemuksensa pohjalta päätynyt totuuteen: vain työ luo yksilön kunnian ja arvon, nimenomaan työllä ihminen ilmaisee itseään kollektiivissa ja työ antaa moraalisen oikeuden arvostella muita ihmisiä.

Työ on meidän päivinämme saanut jalansijan koulussa, muttei läheskään aina lapsen, varhaisnuoren tai teinin sydämessä. On hyvin harmillista, että joissakin kouluissa työllä on vain tietty sija päiväjärjestyksessä eikä työ ole sitä, mitä sen kuuluisi olla, nimittäin kollektiivin ja yksilön elämäntarkoitus sekä innostuksen ja mielihyvän lähde. Työn antama innoitus, työnilo ja luovuuden värittämän työn herättämä into ovat mahtava henkinen voima, joka lähentää ihmisiä ja herättää lapsessa ensimmäisen tunteen, jonka pohjalla vakiintuvat vähitellen kansalaisarvo, tarve lähestyä toista ihmistä, antaa hänelle henkisiä voimiaan ja tuntea vastuuta toisesta ihmisestä. Yhteisen työn synnyttämä toisen ihmisen tarve onkin tärkeintä kollektiivin työelämässä.

Työn henki syntyy ja elää kollektiivissa ja työsuhteissa. Koko koulun pitää olla työkollektiivi, ja ihmisten,

yhteiskunnan ja kansan hyväksi tehtävän työn on innoitettava yhteistä ajattelua ja yhteisiä pyrkimyksiä. Työkollektiivin puuttuessa oppilaat eivät käsitä oman kokemuksensa pohjalta, miksi on noudatettava kuria ja alistuttava vanhempien ja omien toveriensa vaatimuksiin. Yksilön todellinen sosiaalistuminen alkaa siitä, että ihminen ei tajua työvelvollisuuksiaan pelkäksi välttämättömyydeksi, vaan pitää niitä konkreettisena keinona olla kanssakäymisessä toisen ihmisen kanssa.

Oppilaskollektiivin työelämän perustana on työnilo. Vain kollektiivissa koettu työnilo synnyttää työnteon tarpeen. Tuo tarve on erottamaton toisen ihmisen tarpeesta, tarpeesta olla kanssakäymisessä hänen kanssaan. Työnilo syntyy silloin, kun lapsi keksiessään luovan toiminnan ja tekemisen viehättävyyden keksii samalla myös omien voimiensa ja muiden ihmisten voimien yhdistämisen ilon ja miellyttävyyden.

Lapsikollektiivin kasvattaminen on itse asiassa työnilon etsintää. Työniloa ei voida verrata mihinkään. Sitä ei voida rinnastaa iloon, jota ihmiselle tuottavat esimerkiksi retket, urheilu, leikit, kaunokirjallisuus tai musiikki. Jos lapset eivät ole saaneet omakohtaisesti kokea työniloa eikä heitä kiehdo yhteisen luovan työn viehättävyys, ovat kaikki muut toiminnan lajit kollektiivia muovaavina tekijöinä voimattomia. Työnilo on ennen kaikkea vaikeuksien voittamisen iloa. Lapset nauttivat siitä, että ponnistamalla ruumiillisia ja henkisiä voimia he ovat selviytyneet voittajiksi ja nousseet huipulle, jota ovat kauan havitelleet. Työnilo merkitsee sinnikästä nousua kohti huippua ja voiton saavuttamista.

Kasvatuksen taito onkin siinä, että jokaiselle ihmiselle annetaan tuo verraton ilo jo silloin, kun hän kulkee vielä lapsenkengissä. Älkää pelätkö sumentavanne kultaisen lapsuuden aurinkoa sillä, että lapsen on vaikeaa ja että hän ponnistaen voimiaan saattaa tehdä enemmän kuin tuntuvat sallivan hänen pienet voimansa. Tuossa »enemmän kuin tuntuvat sallivan» onkin ehkä ensimmäinen askel kohti huippua, jota saavuttamatta käy mahdottomaksi työnilo, ihmisen pyrkimys toisen ihmisen seuraan ja ihmetys omien

henkisten voimiensa ehtymättömyyden vuoksi. Tehtyään enemmän kuin mahdollista lapsi tuntee ensi kerran ylpeyden itsensä puolesta, hän ikään kuin keksii itsensä, näkee itsensä muiden ihmisten silmin. Siitä itse asiassa alkaakin kollektiivin työelämä. Ilman ihmisen pyrkimystä toisen ihmisen seuraan, ilman halua yhdistää voimansa ja tuntea iloa siitä, ilman keskinäisen avun ja tuen kokemista on turhaa puhuakin tietoisesta kurinalaisuudesta ja kollektiivin vaativaisuudesta yksityisiä kasvatteja kohtaan.

Lasten ja nuorison kommunististen järjestöjen – pioneeri- ja nuorisolittojärjestön – pohjana on lasten, varhaisnuorten ja teinien työelämä. Valmistautuessaan liittymään pioneerijärjestöön lapset panevat alulle puutarha- tai suojusmetsäistutuksen, tammilehdon tai taimitarhan. Lasten työ kaunistaa maata ja luo rikkauksia, jotka kuuluvat yhteiskunnalle. Lapset istuttavat esimerkiksi pienelle maapalstalle tammenterhoja aikoen kasvattaa tammilehdon. Jokainen lapsi odottaa innostuneena ja kärsimättömänä hentojen taimien ilmestymistä. Tuo työ on lapsille voimien mukaista, mutta samalla melko vaikeaa: vuoden mittaan on useaan kertaan möyhennettävä maa, perkattava rikkaruohot ja kasteltava puita. Tämä vaatii ruumiillisten voimien melkoista ponnistusta.

Yhteisessä työssä ihminen käsittää, että sitkeys, lujuus ja peräänantamattomuus ei ole pelkkää lihasten jännitystä, vaan jotain verrattomasti suurempaa. Se merkitsee sisäistä tahdollista herätettä, sitä verratonta tilaa, kun kädet tuntuvat jo aivan voimattomilta, mutta omatunto panee voittamaan vaikeuksia. Kun alkaa kuivuus ja puut ovat nääntyä kuumuuteen tuntuu siltä, ettei voimat riitä kastella kaikkia puita. Viemme lapsia kohti vaikeuksia. Vietämme useita iltoja maapalstalla ja kastelemme puita. Tällöin on tietenkin tärkeää, että yhdessä lasten kanssa työskentelisi kasvattaja ja että hänen tahtonsa voittaa vaikeuksia palaisi aina sammumattomana tulena lasten edessä. Vihdoin vaikeudet on voitettu ja lapset valtaa voitonriemu. Tuo on kollektiivin sisältörikkaimman henkisen elämän kautta. Työssä saavutettu yhtenäisyys on lujinta yhtenäisyyttä.

Lasten liittyessä pioneerijärjestöön entisellä autiolla paikalla jo viheriöivät pienet tammenalut. Ensimmäiset työn tulokset valaisevat lasten ensimmäiset kansalaisvaikaumukset. Vuosien kuluessa tammilehto nousee yhä korkeammaksi. Sitten pojista ja tytöistä tulee varhaisnuoria ja teinejä, he ovat jo 17–18-vuotiaita, ja sillä paikalla, mihin putosivat heidän ensimmäiset hikipisaransa, humisee vihreä tammilehto. Nuori ihminen voi jo silmäillä kulkemaansa tietä, sillä hänellä on jo oma työkokemuksensa.

Työnilon ja ylpeyden työn tulosten johdosta saavat kokea vain ne, jotka ovat raskain ponnistuksin hankkineet aineellisia hyödykkeitä, jotka ovat kostuttaneet maan hiellä ja jotka ovat kokeneet henkisen yhteyden ja tahdonvoimien yhdistämisen verrattoman tunteen. Muistot lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa suoritetun vaikeimman työn hetkistä ovat valoisimpia muistoja, sillä tuo työ on koitunut siveelliseksi rikkaudeksi, siveelliseksi omaisuudeksi. Jos haluamme lahjoittaa nuorelle polvelle tuon rikkauden, niin meidän ei saa varjella sitä vaikeuksien voittamisen onnelta. En voi kuvitellakaan kouluyhteisön oikeaa aatteellista kasvatusta ilman sitä, ettei ihminen jo lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa ponnistaisi voimiaan eikä kokisi syvää ilontunnetta luovasta työstään ihmisten hyväksi. Tuo tunne onkin se side, joka yhdistää ihmisen yksityisen henkisen maailman – hänen pyrkimyksensä, intressinsä ja ihanteensa – yhteiskunnallisiin intresseihin ja tarpeisiin. Varhaisnuori joka silmäillessään elämänsä kuutta seitsemää viimeistä vuotta näkee sarallaan vaikealla työllään kasvattamansa puun tai vehnäntähkän ja joka on muuttanut kuolleen saven hedelmälliseksi maaksi, ei kosKaan mene kylmäkiskoisena liassa ruostuvan raudanpalan tai maahan karisseen kivennäislannoitteen sivu. Yhteiskunnallinen on hänelle henkilökohtaista kalliimpaa, koska se tuottaa iloa kansalle ja koska hänen ensimmäiset työnilon tunteensa olivat liittyneet huolenpitoon muiden ihmisten hyvästä.

Huolehtimalla kollektiivin työelämästä kasvattaja huolehtii jokaisen kasvatin omastatunnosta, itsekasvatuksesta ja itsekurista. Omantunnon on kuvaannollisesti sanoen

oltava vakaumusten tunnevartija jo silloin, kun toiminnan ja luomisen ilo on vielä ainoana yhdyssiteenä ihmisestä ihmiseen. Tuosta tunnevartijasta tulee valpas siinä tapauksessa, että työnilon kokenut ihminen etsii myöhemmin tuota iloa elämäntiellään tajuten sen onnensa varmimmaksi tekijäksi.

Moraalinen karaiseminen työllä ja vaikeuksilla kuvastuu parhaiten huolenpidossa siitä, mikä on kalleinta yhteiskunnalle ja mitä me emme huomaa, kun se on olemassa, mutta mistä puhumme varsin huolestuneina, kun sitä ei ole. Yllämme viheriöi ja humisee metsä, joka suojelee maata eroosiolta ja kuivuudelta, mutta metsästä emme paljonkaan puhu. Kun pöydällä on leipää, ei kukaan puhu häviöistä eikä kukaan huomaa viljan vastaanottoasemalle johtavalle tielle pudonneita kultaisia jyviä. Huomaamatta jää sekin, että maissisadon korjaamisen jälkeen jokaiselle peltohehtaarille jää runsas sentaali tähkiä. Jos sen sijaan sattuu katovuosi, aletaan kaikesta tuosta puhua ahkerasti, koska se pistää silmään. Vilja on kuitenkin aina raskaan työn takana: sekä silloin, kun sitä on vähän, että silloin, kun viljalaarit ovat haljeta viljasta. Kasvatamme oppilaitamme niin, että he käsittäisivät jo lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa, tietäisivät omasta kokemuksestaan, että leipä on vaikean ja suuren työn takana. Jokainen oppilas on lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa viljaa kasvattavan työkollektiivin jäsen, mikä on kasvatusjärjestelmämme tärkeimpiä yhdysosia. Mitä enemmän kollektiivi on voittanut vaikeuksia, sitä syvemmäksi käy ihmisen tarve olla yhteistyössä muiden ihmisten kanssa ja taistella yhdessä päämäärän saavuttamisen puolesta.

Niinpä ensiluokkalaiset ottavat haltuunsa muutaman neliömetrin suuruisen hedelmättömän maapalstan, jolla ei kasva edes rikkaruoho. Se on kuollutta savea, joka on muutettava hedelmälliseksi maaksi, jotta siinä kasvaisi vehnä. Useiden kuukausien ajan lapset kantavat palstalleen mutaa ja lannoitteita, kääntävät maata ja valmistavat sitä muokkausta varten. Se on rasittavaa työtä, mutta juuri sen vuoksi, että työ on rasittavaa ja yksitoikkoista, se onkin tärkeää kollektiivin kasvattamiselle.

Tahdon yhdistäminen sekä kollektiivin ruumiillisten ja henkisten voimien ponnistaminen raskaassa ja usein vastenmielisessä työssä onkin voitonriemun välttämätön edellytys. Tietäen omasta kokemuksestaan, että jokainen pitkäaikainen voimainponnistus päättyy voittoon, lapset tuntevat iloa myös rasittavassa ja yksitoikkoisessa työssä. Ilon tärkeimpänä lähteenä on tietoisuus siitä, että he työskentelevät yhdessä ja ovat varmoja työnsä menestyksellisestä päättymisestä. Pienten lasten pyrkimysten toivottuna huippuna on vehnän kultainen tähkä, joka on kasvatettu heidän työnsä ansiosta elpyneellä maalla.

Kaikkien yhdessä suorittaman työn antama innoitus on ainutlaatuinen millään korvaamaton tunnetila. Yhteisen riennon innostamana saamattomin ja laiskin ihminenkin muuttuu työteliääksi ja ahkeraksi. Laiskalle, saamattomalle ja kömpelölle lapselle, jota ei ole perheessä totutettu työhön, tuo kollektiivisen innoituksen tila on erittäin hyödyllinen. Tuossa tilassa ihminen on ylpeä tekemästään, ylpeä itsensä puolesta, minkä ansiosta hän tulee herkäksi muiden mielipiteelle itsestään ja sille, miten ihmiset arvioivat hänen työnsä. Yhteinen työ on rehellisin ja oikeudenmukaisin peili, josta lapsi näkee itsensä. Vain tuollaisen peilin ansiosta ihmisellä kehittyy kyky tuntea omantunnontuskia silloin, kun jokin on jäänyt tekemättä tai tehty huonosti.

Kuinka suuri onkaan kollektiivin ilo, kun se näkee, miten tähkii vehnä ja tuleentuu vilja! Ensimmäinen kourallinen jyviä, ensimmäinen omin käsin kasvatettu vilja ja ensimmäinen kansalaisen ylpeydentunne onkin kollektiivin todellista työelämää. Korostan vieläkin, että tuollaisen työelämän on alettava jo lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa, paljon ennen ihmisen itsenäisen työuran alkamista. Menetettyä on mahdoton saavuttaa, jos päästetään ohi kultaisen lapsuuden vuodet, sillä jokainen lapsuudessa vuodatettu hikipisara maksaa monien päivien työjännityksen kypsässä iässä. Jokainen kourallinen lapsuusvuosina kasvatettua viljaa on tavallaan suurimittaista työtä, joka sisältää valtavat kasat kultaista vehnää, hedelmälliset viljapellot ja vanhempien polvien sankarillisen työn.

Kasvattimme tietävät jo lapsena, että heidän työnsä ei

ole leikkiä, vaan hyvin vakavaa, yhteiskunnalle tarpeellista työtä. Koulumme alaluokkien oppilaat valmistavat kesän aikana vasikoille useita tonneja vitamiinipitoista rehua. Tai kolhoosin puutarhuri perustaa pikkukoululaisista pienen työkollektiivin, joka panee alulle puutarhan, missä tullaan kasvattamaan hedelmäpuiden taimia. Jokin lapsiryhmä voi saada tehtäväkseen valita tonnin verran parhaita vehnä- ja maissinjyviä. Lapset tietävät, että heidän työstään riippuu, millaista viljaa kasvaa seuraavana vuonna kolhoosin kylvömailla. Talvisin koululaiset kasvattavat koulun kasvihuoneessa ohraa ja kauraa kolhoosin vuonien lisäravinnoksi. Keski- ja yläluokkien oppilaat työskentelevät karjafarmeilla ja konemiesten työryhmissä. Heidän vastuullaan on karjaa, koneita ja muita aineellisia arvoja.

Kasvattajien täytyy erityisesti huolehtia siitä, että jokaisella lapsella olisi moraalinen oikeus sanoa: »Tuo on minun hedelmällinen maapalstani, olen omin käsin tehnyt sen hedelmälliseksi; nuo ovat minun kasvattamiani hedelmäpuiden siementaimia ja istukkaita; nuo ovat minun vehnänsiemeniä, olen valinnut ne tähkä tähkältä kuumina heinäkuun päivinä; nuo ovat minun vasikoitani, olen itse niittänyt ja kuivannut niille heiniä sekä hoitanut niitä; tuo on minun kynnökseni, olen kyntänyt sen traktorilla.» Kollektiivia luodaan nimenomaan sillä, että jokainen ihminen paneutuu työhön koko sielullaan.

Henkilökohtainen kunnian- ja omanarvontunto jää kehittymättä, ellei yksilö ilmaise itseään aktiivisesti työssä ja ellei hänen henkinen maailmansa pääse aineellistumaan työssä. Kansalaissuhteet joille itse asiassa rakentuukin työkollektiivi, muovautuvat työssä, jonka kulussa ihminen luo aineellisia arvoja monia ihmisiä varten. Nimenomaan tuollainen työ muovaa yksilön vastuuntuntoa kollektiivia kohtaan. Jos suinkin mahdollista kasvattimme ovat välittömästi mukana aikuisten työkollektiiveissa ja osallistuvat omakohtaisesti aineellisten arvojen luomiseen pellolla tai karjafarmilla. Huolehdimme sellaisten suhteiden rakentamisesta kasvattiemme ja aikuisten välille, että aikuiset kaipaisivat kipeästi koululaisten luomia aineellisia arvoja ja että lapset pitäisivät omaa työtään aikuisten työnä. On

huolehdittava, että oppilaiden työssä olisi mahdollisimman vähän koulumaisuutta ja muodollisuutta. Tuota vaatimusta noudattaen kasvatamme lapsia pienestä pitäen huolehtimaan yhteiskunnallisista eduista.

Nuorisoliitto- ja pioneerikokouksissa sekä pioneeriosaston neuvoston istunnoissa puhutaan työstä kuin tärkeimmästä ja vastuunalaisimmasta asiasta. Työhön liittyvät ajatukset, huolet ja elämykset tekevät tytöistä ja pojista henkisesti kypsiä aikuisia ihmisiä. Työhön liittyvillä yhteiskunnallisilla eduilla on tärkeä sija kollektiivin henkisessä elämässä.

Ajatusten ja tunteiden k y p s y y d e n kasvattamiseksi huolehdimme taloudellisten, aineellisten suhteiden vakiinnuttamisesta paitsi koululaisten ja aikuisten uurastajien välille, myös koululaisten välille kouluyhteisössä. Työkollektiivi on kuvaannollisesti sanoen kansalaistunnon kehto. Kollektiivissa ihminen hankkii moraalista kokemusta työstä velvollisuutena, välttämättömyytenä, yhteiskunnallisen ja yksityiselämän sisimpänä olemuksena, yksilön kaikinpuolisen kehityksen välttämättömimpänä edellytyksenä sekä henkilökohtaisen kunnian, omanarvontunnon ja itsekunnioituksen takeena. Ilman aineellisia keskinäissuhteita on mahdotonta myös omatoimisen kollektiivin järjestäminen. Työssä ja vastuuntunnossa aineellisista arvoista tulevat esille myös sellaiset tärkeät kasvatusvaatimukset kuin velvollisuus, välttämättömyys alistua vaatimuksiin ja käskyihin, keskinäisapu, yhteistyö sekä mielipiteiden ja kokemuksen vaihto. Työkollektiivin taloudellisissa, aineellisissa suhteissa muovautuu kansalaistunnon sellainen tärkeä perusta kuin julkinen mielipide yksilön työympäristöstä ja työn tarkoitusperäisyydestä. Siitä mitä mieltä kollektiivi on ihmisestä, riippuu hänen mielipiteensä omasta itsestään ja hänen vaativaisuutensa itseään kohtaan. Sen vuoksi on aivan välttämätöntä, että yksilön vastaanottavaisuus kollektiivin arvostelulle olisi siveellinen arvo, joka rikastuu ja täydentyy kuukausi kuukaudelta ja vuosi vuodelta. Lisäksi ihmisen henkisten ja ruumiillisten voimien karttuessa ja ihmisen aikuistuessa hänen reaktionsa kollektiivin mielipiteeseen olisi entisestään herkistyttävä ja hänen tulisi

entistä voimakkaammin arvostaa julkista mielipidettä. Kaikki tuo riippuu taaskin ihmisen henkilökohtaisesta panoksesta yhteiseen työhön ja siitä kuinka selvästi kasvatti näkee itsensä kollektiivisessa työssä (minun puuni, minun peltoni). Siellä missä ihmisen henkilökohtaiset ponnistukset, taito ja omakohtainen panos kollektiiviseen työhön ei tule esille, ei yksilöstä kehity herkkää julkiselle mielipiteelle ja julkinen mielipidekin käy mahdottomaksi. Ihminen t a h t o o olla hyvä, kun hän ilmaisee itseään työssä ja vertaa työtään kollektiivin muiden jäsenten työhön. Kollektiivin työelämä on jokaisen persoonallisuuden muovautumisen ja kehityksen monimutkainen prosessi.

Pioneeri- ja nuorisoliittojärjestöstä tulee kansalaistunnon kasvattamisen koulu vain siinä tapauksessa, että käsitteet »omatoimisuus», »johtaminen», »alistuminen», ja »kuri» eivät ole pelkkiä sanoja, vaan että niillä on vankka aineellinen, taloudellinen ja työperusta. Kollektiivin työelämä on samalla aatteellista elämää. Aatteet muodostavat kollektiivin ja yksilön henkisen elämän piirin, jos ne ovat muuttuneet vakaumuksiksi. Vakaumusten muovautuminen puolestaan on mahdotonta ilman työntekoa, toimintaa, ilman arvostelevaa suhtautumista muihin ihmisiin ja omaan itseensä.

Organisatorinen yhtenäisyys ja kollektiivin jokaisen jäsenen kyky johtaa ja alistua, olla kurinalainen ja velvollisuudentuntoinen juontavat juurensa työsuhteista. Kokemus vakuuttaa, etteivät pioneeri- ja nuorisoliittojärjestö voi olla organisatorisesti lujia, ellei niillä ole vankkoja työyhteisöjä. Koulumme pioneerijärjestössä on pienoiskoneita käyttävien työryhmä. Se on iso lasten työkollektiivi (se yhdistää tavalla tai toisella kaikki pioneerit), jonka käytössä on erilaista kalustoa, työvälineitä, koneita ja koneistoja. Ne ovat apuna koulun koepalstalla ja lasten polyteknisten kerhojen toiminnassa. Työryhmän hallussa on yläluokkalaisten ja opettajan kokoama pieni traktori, jolla nuoremmat pioneerit tekevät ensi askelensa maatalouskoneisiin perehtymisen alalla. Työryhmä on hankkinut polttomoottoreita, joita käytetään havaintovälineinä nuorten moottorimiesten kerhoissa. Työryhmällä on pikkukoululais-

ten harjaannuttamiseen tarkoitetut kolme pientä autoa, kaksi moottoripyörää (jotka on myös koottu lapsia silmällä pitäen), kaksi kylvökonetta, niitto-, puima- ja viljanpuhdistuskone. Kaikki nuo koneet on tehty koulussa sekä sovitettu lasten työskentelyä varten niin, että vanhemmat koululaiset voisivat ohjata lasten työtä ja opiskelua. Yksistään se, että tuo tekniikka vastaa nykyajan koneita, tuo lasten työhön vakavuutta ja »aikuisuutta».

Työryhmä valitsee 10–12 pioneerista koostuvan neuvoston. Siihen valitaan tietenkin kykyjä ja aktiivisuutta teknisessä luomistyössä ja yhteiskunnalle hyödyllisessä työssä osoittaneita koululaisia. Neuvosto valitsee jäsentensä joukosta työryhmän johtajan, tämän apulaisen ja mekaanikon. Neuvoston jäsenet ovat aineellisessa vastuussa työryhmän omaisuudesta. Heidän hallussaan ovat koneiden ja koneistojen säilytystallien ja -varastojen avaimet. Koneita ja koneistoja työssään käyttävät koululaiset ovat vuorostaan vastuussa aineellisista arvoista neuvoston jäsenille ja mekaanikolle, jona on yksi kokeneista nuorista konemiehistä. Työryhmä suorittaa omin voimin koneiden katsastuksen ja korjauksen.

Kyseinen työyhteisö on omatoimisuuden ensimmäinen koulu, joka aktivoi kollektiivin henkistä elämää. Omatoimisuus syntyy ja siitä tulee yksilöön kasvattavasti vaikuttava tekijä vain siellä, missä kehittyvät aineelliset, taloudelliset ja työsuhteet. Kymmenien riippuvaisuussuhteiden, lähinnä työsuhteiden, ansiosta lapset saavuttavat älyllisen kypsyyden, heissä kehittyy kansalaisaktiivisuus, aloitteellisuus, kollektivismi, vastuuntunto tovereitaan kohtaan ja herkkä omatunto. Työryhmässä on vakaa siveellinen sääntö: sen joka käyttää jotain työvälinettä tai konetta on palautettava se entistä paremmassa kunnossa. Rikkoutuman sattuessa koneella työskennellyt tekee omin voimin korjaustyön (riippumatta siitä, onko oppilas syypää vai ei) tai korvaa aineellisen vahingon, jos konetta on mahdoton korjata. Työryhmän jokainen jäsen on vuoden mittaan velvollinen valmistamaan jotain työkollektiivia varten (yhteisvoimin uuden koneen tai henkilökohtaisesti jonkin työvälineen). Kansalaisen muovaamisen tärkeimpänä lähteenä tuossa omatoimisessa kollektiivissa on se, että lapset käsittävät työnsä oikeaksi aikuisten työksi eikä leikiksi.

Nuorisoliittolaiset ovat yhdistyneet omaksi nuorten konemiesten työryhmäksi. Jokainen nuorisoliittolainen osallistuu ryhmän työhön. Tämäkin työkollektiivi valitsee työryhmän johtajan, kaksi apulaisjohtajaa ja kaksi mekaanikkoa. Erikseen on olemassa nuorten sähkömiesten ryhmä. Konemiesten työryhmän käytössä on »aikuis»-tekniikkaa, kuten nuorisoliittolaiset sanovat: traktori, kaksi autoa, leikkuupuimuri, kylvökone, viljanpuhdistuskoneita, työstökoneita ja koneiden korjaukseen tarvittavia työvälineitä. Työryhmän johtaja, hänen apulaisensa ja mekaanikot ovat aineellisessa vastuussa koneista ja työvälineistä sekä korjaustarvikkeista. Työryhmän johtaja jakaa työt nuorille konemiehille. On suuri kunnia saada tehtävä kevät- tai syyskylvön tai sadonkorjuun aikana. Ennen kuin poika tai tyttö hyväksytään opiskelemaan traktorinajotaitoa, on hänen läpäistävä kokeet (oppilas valmistaa esimerkiksi sorvilla jonkin koneenosan tai osallistuu uuden koneiston asentamiseen). Traktorinajoa opetellaan tavanomaan talvella. Oppilaiden työntekoa pellolla ohjaa aikuinen konemies. Työryhmän johtaja määrää nuorten konemiesten vuorojärjestyksen keväisten ja syksyisten peltotöiden suorittamisessa. Nuorisoliittolaiset työskentelevät pellolla rinnan aikuisten konemiesten kanssa. Aikuinen konemies tarkastaa laadun kannalta ja ottaa vastaan nuorten työn.

Koulumme pioneeri- ja nuorisoliittojärjestössä on vielä kaksi työryhmää: nuorten kasvinviljelijäin ja puutarhurien työryhmät. Niiden käytössä on koepalsta, mehiläistarha sekä työvälineitä kasvinviljelyä ja puutarhanhoitoa varten. On olemassa vielä yksi pieni työkollektiivi: arvokasta orgaanista lannoitetta, palanutta lantaa, talteen kokoava työryhmä.

Pioneeri- ja nuorisoliittojärjestö ovat lukuisten aineellisten arvojen isäntiä. Niiden hallussa ovat koulun koepalstan ja puutarhan sadon myynnistä tulleet varat. Koululaiset itse myyvät vihannekset ja hedelmäpuiden taimet ja

luovuttavat rahat koulun kirjanpito-osastolle, missä niistä pidetään erityistä tiliä. Kirjanpito-osastolle luovutetaan myös realisoidusta rautaromusta, lääkekasveista yms. saadut varat. Vuoden mittaan kertyy huomattava summa. Nuorisoliittokomitea ja pioneeriosaston neuvosto päättävät rahojen käytöstä (tutustumiskäynteihin ja -retkiin, soittovälineiden ostoon jne). Itsenäisyys aineellisissa asioissa ja keskinäinen apu kehittävät pioneereissa ja nuorisoliittolaisissa arvokasta elämänkokemusta, jota ilman ei voi olla todellista kollektivismia.

Lukijalla voi herätä kysymys: onko oikein antaa nuorisoliitto- ja pioneerijärjestön huostaan aineelliset, taloudelliset asiat? Ehkä talousasioiden hoitoa varten olisi oltava erityinen koulujärjestö, omalaatuinen oppilaskomitea? Monivuotinen kokemus vakuuttaa, että jos kasvatustyö on järjestetty oikein, pystyy nuorisoliitto- ja pioneerijärjestö hoitamaan kouluyhteisön kaikki elämänalat. Eikä kollektiivin aatteellista ja työelämää saa irrottaa kollektiivin vaikealla työllään hankkimien aineellisten arvojen määräämisoikeudesta.

Kansan viisaus sanoo, että siitä lähtien kun lapsi oppii viemään lusikan suuhunsa, hänen on tehtävä työtä. Pyrimme toteuttamaan tuota sääntöä sellaisella hienovaraisella kasvatusalalla kuin kansalaisen ja patriootin muovaamisessa. Ihmisten, kollektiivin, yhteiskunnan ja tulevaisuuden hyväksi suoritettava työ on siveellisen tietoisuuden ja siveellisten tunteiden, etenkin henkilökohtaisen kunnian- ja omanarvontunnon, tärkein lähde. Vain siinä tapauksessa, että työstä tulee lapsuudessa, varhaisnuoruudessa ja teini-iässä henkinen tarve ja että ylpeys oman itsensä, oman nimensä ja oman perheensä puolesta juontaa juurensa muiden ihmisten hyväksi suoritetun työn ilosta – vain siinä tapauksessa nuoren kansalaisen henkisen elämän keskiöksi tulee kaikkein kallein: synnyinmaa, kansan kohtalo ja tulevaisuus. Kansalaiskunnian ja -ylpeyden tunne liittyy jokaisella ihmisellä omaan kyläänsä tai kaupunkiinsa, siihen sydämelle kalliiseen kolkkaan, jossa hänelle avautui maailma ja jossa hän koki ensimmäiset lapsuuden ja ensimmäiset kanssakäymisen ilot. Pyrimme siihen, että

jokainen kypsä kansalainen palattuaan lapsuutensa rakkaaseen kolkkaan voisi ylpeänä ja liikuttuneena todeta: »Tuota ei ollut ennen minua, se on minun kätteni työtä; täällä olen viettänyt elämäni onnellisimmat päivät, sillä täällä sain kokea verrattoman ilon kanssakäymisestä muiden ihmisten kanssa.» Jokainen kasvattimme osallistuu lapsuudessaan sellaisten aineellisten arvojen luomiseen, jotka tulevat palvelemaan ihmisiä vuosikymmenien, ehkä vuosisatojenkin mittaan. Nelikymmenvuotiaat naiset ja miehet saapuvat kylänlaidalle ihailemaan lapsuudessaan istuttamaa tammilehtoa. Ihminen jättää itsestään hyvän muiston useiden sukupolvien sydämiin, ja hänestä tulee paitsi kunnon kansalainen myös lastensa ja lastenlastensa oikea kasvattaja. Kolmikymmenvuotiaat isät ja äidit taluttaessaan lapsiaan kouluun näyttävät näille ylpeinä viinitarhan, jonka he istuttivat ihmisten hyväksi muutaman vuoden kuluttua sodasta. Tarhassa kasvatetaan viinirypäleitä vanhuksia ja sairaita sekä pikkulapsia varten. Ihmisten hyväksi suorittamansa työn tuottaman ylpeyden lisäksi lasten vanhemmat välittävät lapsilleen kansan kasvatusopin käskyn: suojele kaikkea isien ja isoisien luomaa, pidä arvossa heidän työtään. Tuo käsky jäisi tyhjäksi lauselmaksi, ellei jokainen sukupolvi tulisi mukaan kansalaismerkityksen omaavaan työhön, joka jalostaa sydämet ja ajatukset ja tekee ihmisestä hyväntahtoisen ja avokätisen. Kasvatustyöni kolmenkymmenenviiden vuoden aikana olen tullut siihen syvään vakaumukseen, että siveellisten arvojen välittäminen sukupolvelta toiselle käy mahdolliseksi vain työpohjalta, kun elämäntielle astuva sukupolvi arvostaa luotuja arvoja.

Luovuus kollektiivissa. Sadun merkitys lasten yhteiselämälle

Luovuus on toimintaa, johon ihminen panee sieluaan, ja mitä enemmän sielunvoimia hän panee, sitä rikkaammaksi hän tulee. Luomistapahtumalle on ominaista se, että varsinaisella työllään ja sen tuloksilla luova henkilö

vaikuttaa voimakkaasti kanssaihmisiinsä. Yksilön henkevyys ja innoitus saa aikaan henkevyyden ja innoituksen muissakin ihmisissä. Luovuus yhdistää sydämet näkymättömillä langoilla. Jotta ihminen voisi vaikuttaa myönteisesti toiseen ihmiseen, vakiinnuttakaa luovuutta kollektiivin ja yksilön henkiseen elämään.

Luovuuden mahdollisuudet ovat rajattomat. Koulussa luovuus alkaa sanasta. Korostettakoon erityisesti, että lasten elämässä etusijalla on oltava sanataiteen. Lapsista tulee sen ansiosta herkkiä hienoimmille vaikutuskeinoille: sanalle ja kauneudelle. Sanaköyhyys merkitsee ajatuksen köyhyyttä, ja ajatuksen köyhyys taas johtaa moraaliseen, älylliseen, emotionaaliseen ja esteettiseen paksunahkaisuuteen.

Kerran vein ensiluokkalaiset arolle. Oli tyyni syysaamu. Taivaalla häämötti muuttolintujen aura. Linnut kuikuttivat hiljaa, mikä antoi arolle suruisan ilmeen. Tuntui kuin aro olisi herkistäytynyt kuuntelemaan jokaista hienointa ääntä. Peltotyöt olivat jo päättyneet eikä ympärillä ollut ketään. Sanoin lapsille:

– Tänään jokainen teistä sepittää pienen kertomuksen syystaivaasta. Katsokaa, tarkkailkaa ja ajatelkaa, millainen on taivas. Miten voitaisiin kuvailla taivasta? Valitkaa kauniit ja osuvat sanat.

Lapset hiljenivät. He katselivat taivasta ja miettivät. Minuutin kuluttua sain kuulla ensimmäiset lauseet.

– Taivas yllämme on sinisen sininen.
– Taivas on vaaleansininen.
– Taivas on kuin vesi joessa, puhdas ja läpikuultava.
– Taivas on puhtaan puhdas.
– Taivas on syksyinen.

Siihen sepittely päättyikin. Muut lapset alkoivat toistella toveriensa sepitelmiä, eikä taivaan määreeksi löytynyt muita sanoja kuin sininen, vaaleansininen, läpikuultava ja puhdas.

Pieni sinisilmäinen Valja-tyttö seisoi vaiteliaana hieman syrjässä.

– Miksi sinä, Valja, olet vaiti?

– Haluaisin sanoa taivaasta omalla tavallani, mutten tiedä sopiiko se.

– Sano vaan oma sanasi.

– Taivas on lempeä, Valja virkkoi hiljaa ja häkeltyi.

– Valja, sinun määritteesi on erinomainen. Kerropas miksi taivas on lempeä.

– Siksi että kohta sataa lumen ja koittavat pakkaset, mutta nyt on vielä lämmin, kun aurinko lämmittää; taivas lämmittelee auringossa ja sen vuoksi onkin lempeä.

Lapset hiljenivät ja kuuntelivat tarkkaavaisesti jokaista Valjan sanaa. He katsahtivat jälleen ympärilleen. Lapset tunsivat Valjan sanoissa luovan ajattelun kipinän, joka sytytti jokaisessa sydämessä luovuuden oman kipinän. Kuulin aivan toisenlaisia, uusia sepitelmiä taivaasta:

– Eilen oli sade, joka pesi taivaan, ja nyt se on puhdas kuin vaaleansinisen krysanteemin terälehti.

– Taivas on mietteliäs. Se ajattelee raskaita mustia pilviä, jotka ovat tulossa kylmiltä mailta.

– Taivas on pehmeä. Katsokaa kuinka se on avannut sylinsä auringolle.

– Taivas on kylmä. Kesällä se oli hehkuvan kuuma, mutta nyt se on jo jäähtynyt ja siltä tipahtelee kastepisaroita.

– Taivas on levoton. Se kuuntelee kurkien kuikutusta ja miettii talven lähestymistä.

– Taivas on rauhallinen. Kesällä sitä repivät salaman nuolet, jotka nyt lentävät kohti aurinkoa.

– Taivas hymyilee ihaillen kukkia, sillä syksyllä kukkia on jo vähän.

– Taivas on kylmä, sillä yöt ovat jo koleita ja se odottaa hartaasti aamua lämmitelläkseen vähän.

– Taivas leikkii. Katsokaa miten taivaansini värehtii auringossa, aivan kuin vesi lammessa.

– Taivas ikävöi leivosta, jonka laulua se joutuu odottamaan kevääseen asti.

– Taivas on iloinen. Mutta kohta pilvet peittävät auringon ja taivas muuttuu synkäksi.

– Taivas on yksinäinen, koska lintuja lentelee nyt vähän. Poissa ovat pääskyset, jotka sinkoilivat taivaan korkeuksiin.

Näin luovuuden pieni leimahdus muuttuu kirkkaaksi säteilyksi; jonkun yhden lapsen ajatus saattaa herättää muiden lasten ajatuksen. Sanataide on lapselle parhaiten sopivaa älyllistä henkevyyttä. En osaa kuvitella kasvattajan työtä ilman lapsikollektiivin retkiä sanan alkulähteille: metsään, kedolle, lammelle, puutarhaan tai pellolle. Yhteinen eläytyminen luonnonilmiöihin, yhteinen ihastuminen ja henkevöityminen merkitsevät kuvaannollisesti sanoen erillisen yksilön ajatusten saattamista koko orkesterin soittoa vastaavaan oikeaan vireeseen. Tuskin voidaan yliarvioida sen seikan kasvatuksellista merkitystä, että lapsi havainnoi ensi kertaa elämässään aamunsarastusta, päivän syntyä, tai noustuaan korkealle arokukkulalle näkee äärettömät vainiot, kaukaisen metsän ja taivaanrannalla väräjävän autereen. Jos toivotte, ettei kollektiivissanne olisi ainoata-

kaan lasta, jonka mieltä ahdistaisi ajatus kyvyttömyydestään ja voimattomuudestaan, niin viekää lapset ajattelun ilon alkulähteelle. Odottakaa sitä onnellista hetkeä, jolloin innoitus valtaa heikoimman ja arimman lapsen sydämen. Kasvatustyönne suurimpana luovana löytönä voitte pitää hetkeä, jolloin lapsi sanoo oman sanansa. Lapsi nousee sillä hetkellä askelta korkeammalle älyllisessä kehityksessään. Mutta kysymys ei ole ainoastaan siitä. Tuollaisen luovuuden kasvatuksellinen merkitys on ennen kaikkea siinä, että se tapahtuu kollektiivissa. Ihminen avautuu toiselle ihmiselle, innoitus herättää innoituksen ja ilosta tulee uuden ilon lähde. Luovuuden hetkellä hioutuu kollektiivin ja yksilön herkkyys viisaudelle. Jokainen tahtoo olla älykäs ja viisas eikä kenenkään haluta olla sivistymätön tomppeli. Oppilaissa kehittyy vastenmielisyys sivistymättömyyttä ja kylmäkiskoisuutta kohtaan, mikä taaskin on mahdollista vain sen ansiosta, että asia tapahtuu kollektiivissa.

Annan suuren merkityksen kasvatuksessa sille, että sanataiteesta tulisi kollektiivin jäsenten henkisen kanssakäymisen väline. Lukija tietänee muista kirjoistani (mm. *Sydämeni lapsille annan* ja *Kansalaisen synty*), miten suuri merkitys koulumme kasvatustyössä annetaan sadulle. Satu on se terä, joka hioo jokaisen lapsen yksilöllisen ajattelun hienoimpia piirteitä ja samalla avaa lasten sydämet toisilleen luoden lapsikollektiivissa herkkiä älyllisiä keskinäissuhteita. Satujen sepittely on merkinnyt onnellisimpia hetkiä henkisessä kanssakäymisessäni lasten kanssa, ja lapsille se on tuottanut verratonta ajattelun iloa.

Koulussamme (kuten jokaisessa oppilaitoksessa) on vaikeasti opiskelevia lapsia. Noilla lapsilla on heikentynyt ja hidastunut ajattelutoiminta ja sangen huono muisti. Heistä tulisi onnettomia ja osattomia ihmisiä, he menettäisivät uskon älyllisiin voimiinsa ja kasvaisivat sivistymättömiksi ja henkisesti rajoittuneiksi, ellei lapsikollektiivissa suoritettaisi erityistä työtä älyllisten keskinäissuhteiden aikaansaamiseksi ja ellei kollektiivissa olisi sijaa sadulle. Opettajan luonnon keskellä kertoma satu on heidän muistinsa salaisiin soppiin tunkeutuva kirkas säde, se on janoi-

seen maahan putoava elähdyttävä vesipisara. Kun istuudun lasten kanssa satavuotisen tammen juurelle, kun yllämme syttyvät ensimmäiset tähdet ja me istumme kylki kyljessä kuunnellen aron ääniä, näen juuri noiden vähäkykyisten lasten silmissä mielenkiinnon ensimmäiset välähdykset. Siinä sepitänkin yksinkertaisen sadun siitä, mitä lapset näkevät tai siitä, minkä he voivat helposti kuvitella. Tärkeintä mistä pidän aina huolen, on että sadussa olisi syvä ajatus. Että lapset vaipuisivat ajattelemaan ja että totuus ihmetyttäisi ja henkevöittäisi heitä. Että noiden heikkojen, vähäkykyisten ja hidasajatuksisten lasten silmiin syttyisi oman ajatuksen välke, että he tahtoisivat sanoa oman sanansa maailmasta ja omasta itsestään ja että kollektiivi näkisi, miten he ilmaisevat itseään ajattelussa ja sanassa. Esitän tässä kaksi satua, joita kerroin ensi- ja toisluokkalaisille.

TYTTÖ JA PÄIVÄNKAKKARA

Kirkkaana aurinkoisena aamuna pieni tyttö tuli leikkimään vihreälle niitylle. Yhtäkkiä hän kuuli jonkun itkevän. Terästettyään kuuloa tyttö tajusi itkun kuuluvan niityn laidalla olevan kiven alta. Kivi oli iso, aivan kaniinin pään kokoinen. Tyttö tuli kiven luo ja kysyi:

– Kuka se siellä kiven alla itkee?

– Minä se itken, Päivänkakkara, kuului hiljainen heikko ääni.– Vapauta minut, tyttö, kivi painaa minua.

Tyttö vieräytti kiven syrjään ja näki Päivänkakkaran hennon kalpean varren.

– Kiitos sinulle, tyttö, Päivänkakkara sanoi oikaistuaan hartiansa ja henkäistyään rinnan täydeltä.–Sinä vapautit minut Kiven ikeen alta.

– Miten sinä olet joutunut kiven alle? tyttö kysyi.

– Kivi petti minut, Päivänkakkara vastasi.–Olin pieni päivänkakkaran siemen. Etsin syksyllä lämmintä paikkaa. Kivi antoi minulle suojapaikan luvaten suojella kylmältä ja kuumuudelta. Mutta kun minulle tuli halu nähdä aurinko, kivi oli vähällä musertaa minut. Nyt tahdon kuulua sinulle, tyttö. Tyttö kävi Päivänkakkaran luona ja he yhdessä katselivat auringonnousua.

– Kuinka hyvä onkaan olla sinun! Päivänkakkara toisteli usein.

– Mitenkäs olisi käynyt, jos olisit kasvanut metsässä tai tien vierustalla? Jos et olisi ollut kenenkään? tyttö kysyi.

– Olisin kuollut murheesta, Päivänkakkara virkkoi hiljaa.–Mutta minäpä tiedän, ettei kenenkään kukkia ole olemassa. Ne ovat aina

jonkun. Esimerkiksi tuo Tulinen Unikko on ystävyydessä Auringon kanssa. Aurinko kuiskailee sille: »Olet minun, Tulinen Unikko.» Kuulen tuon kuiskailun Auringon noustessa, kun Unikko avaa terälehtensä. Tuo Ruiskukka taas on Kevättuulen toveri. Kevättuuli lentää joka aamu ensimmäisenä Ruiskukan luo, herättää sen ja kuiskaa: »Herää!» Kukan olisi mahdotonta elää, jos se ei olisi kenenkään.

POIKA JA KIELON KELLOT

Oli koittanut kevät. Maasta näyttäytyi vihreä taimi. Se jakautui kohta kahdeksi lehdeksi. Lehdet kasvoivat leveiksi. Niiden väliin ilmaantui pieni ohut varsi. Se kasvoi, kallistui toisen lehden puoleen ja kerran aamulla puhkesi kukkaan. Ne olivat valkoisia Kielon Kelloja.

Pikkuinen poika näki valkoiset Kielon Kellot. Häntä hämmästytti kukkien kauneus. Hän ei jaksanut irrottaa katsettaan Kieloista. Poika ojensi käden taittaakseen kukan. Silloin kukat kuiskasivat:

– Poika, miksi haluat taittaa meidät?

– Te miellytätte minua. Olette hyvin kauniita, poika vastasi.

– Hyvä on, Kielon Kellot sanoivat huokaisten hiljaa. – Taita pois, mutta ennen sitä kuvaile, miten kauniita me olemme.

Poika katsahti Kielon Kelloihin. Ne olivat ihania. Ne muistuttivat sekä valkoista pilveä että kyyhkysen siipeä ja vielä jotain ihmeellisen kaunista. Poika tunsi tuon kaiken, muttei pystynyt ilmaisemaan sanoin. Hän seisoi Kielon Kellojen luona lumoutuneena kukkien kauneudesta. Seisoi ja oli vaiti.

– Kasvakaa Kellot, poika lausui hiljaa.

Opettajan luovuus ja sanataiteessa olennoituva ajatus on lasten luovuuden sytyttävä kipinä. Lapsen silmät käyvät entistä tarkkaavaisemmiksi, katse terävämmäksi ja ajatus vilkkaammaksi. Lapsi näkee ympärillään epätavallisia, sadunomaisia yhteyksiä esineiden ja ilmiöiden välillä. Satu syntyy lapsen tajunnassa. Satu tulee kuin salaman leimahdus, kuin kirkas loiste. Satu syntyy lapsen päässä hahmojen kokonaisuutena. Nähtyään ympärillään sadun lapsi kokee sykähdyttävän ilon. Hänen tekee mieli välittää ajatuksensa tovereilleen ja ilmaista itseään sanoin. Lapsi kertoo satunsa tovereilleen, mikä on luomisen kirkkain vaihe ja samalla lasten mitä herkintä henkistä kanssakäymistä. Se on sellaista kanssakäymistä, jossa jokaisen lapsen ajatus elää myrskyisää, jännittynyttä elämää.

Seuraavassa neljä satua, jotka ovat sepittäneet kahdeksanvuotiaat lapset.

LINNUNPOIKANEN TIPAHTI PESÄSTÄ

Tikalla oli pesässä neljä poikasta. Yksi niistä oli hyvin rauhaton. Se kurkisteli pesästä nähdäkseen mitä on pesän ulkopuolella. Mikäs se tuolla lipuu taivasta pitkin? Entä mikä tuo pyöreä, kuuma ja kirkas on?

– Kun kasvat ja lähdet lentoon, niin näet kaiken, Tikka-emo sanoi.

Rauhaton Tikanpoika ei kuitenkaan välittänyt totella emoa. Se työntyi ulos pesästä ja tipahti maahan. Siinä se istui ruohikossa ja itki.

Emo lennähti poikasen luo.

– Miten nyt pelastan sinut, tottelematon lapsi? Istupas selkääni, ota nokalla kiinni sulista ja pidä lujasti kiinni.

Poikanen istuutui emon selkään ja tarrautui kiinni jaloilla ja nokalla. Emo nousi ilmaan, vei lapsensa pesään ja kysyi:

– Vieläkö rupeat kurkistelemaan pesästä?

– En rupea, poikanen sanoi iloisesti ja nosti päänsä kurkistaakseen pesästä. Venyttäen kaulaansa se kysyi:

– Entä mitä tuo on? Ruohoako?

KUINKA VARPUNEN TIEDUSTELI, MINNE AURINKO LASKEE

Aurinko laski taivaanrannan taakse. Taivas punertui. Pesässään istui utelias Varpunen, katseli punaista taivasta ja mietti: »Minnehän Aurinko laskeutui? Lennänpä tiedustelemaan.» Se pyrähti pesästään ja lähti lentämään. Se lensi yli kylän, pellon ja saapui jo metsän tuntumaan. Ylitti metsän ja taas oli edessä pelto. Aurinkoa vain ei näkynyt. Varpunen oli menettänyt kaikki voimansa eikä jaksanut enää lentää. Se putosi maahan ja kohotti päänsä. Varpunen näki ympärillään auringonkukkia, jotka olivat kääntäneet kukkivat päänsä länteen. Eräs suuriteräinen Auringonkukka huomasi Varpusen ja kysyi:

– Minne sinä, varpunen, lennät, onhan jo yö käsillä?

– Tahdon tiedustella, minne Aurinko laski.

Auringonkukka hymähti ja sanoi:

– Odota aamuun. Herätän sinut, kun Aurinko nousee. Siltä sitten kysytkin, mihin se laskee.

Varpunen nukahti suuriteräisen Auringonkukan juurelle. Aamulla Aurinko nousi taivaanrannan takaa. Auringonkukka herätti Varpusen. Varpunen kysyi Auringolta:

– Aurinko, mihin sinä menet yöksi?

Aurinko naurahti ja vastasi:

– Yöllä minä lepään kaukaisten vuorten ja sinisten merten takana. Älä yritä lentää luokseni, Varpusenpoika, sillä et pääse koskaan perille.

KELTAINEN KURKKU

Penkissä kasvoi kurkkuja. Ne piiloutuivat paahtavalta auringolta kärhien suojaan. Kurkut olivat tuoreita, vihreitä ja nyppyläpintaisia.

Joka aamu kasvimaalle tuli tyttö, keräsi pienet vihreät kurkut koriin ja vei mukanaan. Penkkiin jääneet kurkut olivat hyvin uteliaita tietämään, minne tyttö vie korin. Kärhien keskellä loikoi valtavan iso vihreä Kurkku. Se odotti, milloin tyttö ottaa senkin. Mutta tyttö jostain syystä ei huolinut vihreää Kurkkua. Tämä oli vihainen ja alkoi suuttumuksesta kellastua.

Tuossa kurkussa asusti pieniä siemeniä. Kun Kurkku oli vihreä, ne luulivat, että koko ympärillä oleva maailmakin, niin aurinko ja taivas kuin tyttökin, on vihreä. Mutta sitten kaikki ympärillä kellastui. Siemenet ihmettelivät: miksi maailma on tullut keltaiseksi? Ne kysyivät asiaa Kurkulta, mutta se vain vapisi suuttumuksesta. Kärhitkin olivat jo kuivettuneet, mutta keltainen Kurkku vain loikoi paikallaan. Keltaista Kurkkua alkoi viluttaa ja surettaa.

KUINKA MEHILÄINEN VIETTI YÖTÄ KURPITSANKUKASSA

Mehiläinen lensi mettä noutamaan kaukaiselle pellolle. Aurinko oli jo laskemassa mailleen. Mehiläinen saapui laajalle kurpitsapellolle. Kurpitsankukat ovat isoja ja niiden terälehdet keltaisia ja helakoita kuin aurinko. Mehiläinen lenteli kukalta kukalle kooten mettä. Vihdoin se nosti päänsä, katsahti ympärilleen ja huudahti pelosta: aurinko oli jo laskenut, tähdet tuikkivat taivaalla ja pellolla sirkutti heinäsirkka.

»Mikäs nyt neuvoksi?» mietti Mehiläinen.

– Istu minun terälehtieni suojaan, sanoi sille Kurpitsankukka. – Vietät yön siinä ja lähdet aamulla lentämään kotiin.

Mehiläinen istui makeiden heteiden päälle, ja Kukka ummisti terälehtensä sen ylle.

Kurpitsankukka nukkui. Mehiläinen nukkui. Pelto nukkui. Koko maailma nukkui, ja vain tähdet tuikkivat taivaalla ja heinäsirkka sirkutti.

Vihdoin metsän takaa näyttäytyi aurinko. Kurpitsankukka avasi terälehtensä. Mehiläinen heräsi. Oli aika lähteä kotimatkalle. Mutta pienessä Mehiläisen sydämessä ailahti jokin kaihoisa ja lämmin. Jokin pidätti Mehiläistä Kukan luona. Mehiläinen kumarsi Kurpitsankukalle ja virkkoi:

– Kiitoksia sinulle, Kukka, vieraanvaraisuudestasi.

Kukka huokaisi. Senkin oli vaikeaa erota Mehiläisestä.

Aurinko oli jo noussut taivaanrannan yläpuolelle, taivaalla liverteli leivonen ja ympärillä lenteli perhosia: päivä oli alkanut. Mehiläinen teki muutaman kierroksen Kurpitsankukan yllä ja lähti lentämään kotiin vieden mukanaan mettä lapsille.

On mahdotonta kuvitella lasten henkistä kanssakäymistä ilman satua; ilman viehtymystä satuun ei voi syntyä yhteistä elämystä; ilman sadun sepittämistä lapsi ei pysty kokemaan ajatuksen henkevöittämää iloa. Kun puhutaan lapsikollektiivin ominaisluonteesta ja erikoisuuksista aikuisten kollektiiviin verrattuna, niin ennen muuta on analysoitava lasten maailmantiedostamista, lasten henkistä elämää ja heidän luovien kykyjensä ilmaisemista sadussa.

Lapsia jotka ovat juuri aloittaneet opiskelun, vetää tovereiden seuraan kouluun se, että he haluavat kokea yhteisesti sadun synnyttämiä verrattomia elämyksiä. Myös opettaja vetää lapsia puoleensa, sillä he kuulevat sadun hänen suustaan ja kuuntelevat sitä henkeään pidätellen. Opettaja jää koko elämäksi lasten mieleen ennen kaikkea sadunkertojana. Sykähdyttävä muisto lapsikollektiivista painuu lapsen emotionaaliseen muistiin sillä hetkellä, kun lapset tultuaan kouluun istuvat hiljaisina hetkinä vieretysten ja kuuntelevat satua, kun ikkunan takana väikkyy tammikuun hämärä tai on tyyni kesäkuun yö. Satu on siemen, josta itää lapsen elämänilmiöihin kohdistama emotionaalinen arvostelu. Lapset tulevat luokseni lämpiminä kesäiltoina ensimmäisen tähden syttyessä taivaalle. Istuudumme tammen juurelle. Taivas tummuu auringon laskiessa, tähdet alkavat tuikkia, puutarhasta kuuluu salaperäistä kahinaa, heinäsirkka sirittää jossain ja lampi on vaipunut uneen. Sellainen on Koulumme taivasalla. Näin nimitämme noita ihania kesäiltoja. Sadun musiikki vetää lapsia tänne, tuuhean tammen suojaan. Kaikki ympärillämme oleva – omenapuut keltaisine omenineen, lukemattomat tähdet taivaalla ja uninen lampi – synnyttää tajunnassamme satuhahmoja.

Kerron lapsille satuja. Ne syntyvät itsestään. Kukin meistä, sekä minä että lapset, muuttuu noina ihmeellisinä hetkinä runoilijaksi. Ellen minä satu löytämään osuvaa ja tarpeellista sanaa, lapset auttavat minua. Sepitimme tuhansia satuja. Luomistyömme ei ole mitään erikoista eikä poikkeuksellista. Siihen pystyy jokainen opettaja ja jokainen oppilas, sillä kukin lapsi on runoilija, ja opettajan on osattava johdattaa hänet luovuuden maailmaan.

Kerron eräästä tapauksesta. Opettaja vei ensiluokkalaiset metsään. Lapset asettuivat metsäaukeamalle. Metsä humisi hiljaa ja jossain lauloi metsäkyyhkynen: tur-tur. Rotkosta kantautui puron solina.

Opettaja avasi kirjan ja luki sadun. Sadussa kerrottiin, että jossain hyvin kaukana, korkean vuoren huipulla syntyi vaaleansinisen kiven alla Valkoinen Pilvi. Se oli pieni ja hento kuin kyyhkynen vienoine siipineen. Aamulla kevyt tuuli hipaisi Valkoisen Pilven siipiä, ja Pilvi lähti soutamaan taivasta pitkin.

Lapset istuivat hievahtamatta ja kuuntelivat henkeään pidätellen; lasten silmiin oli syttynyt unelmoiva välke. Luettuaan sadun loppuun opettaja sanoi:

– Tämä on satua. Todellisuudessa ei tuollaista ole olemassa. Pilvi ei ole lintu eikä sillä ole siipiä. Eikä Tuuli voi helliä Valkoista Pilveä, kuten sadussa on sanottu. Pilvi koostuu vesipisaroista. Kuin aamusumu, tiedättehän? Sellainen harmaa ja vastenmielinen.

Lasten silmien välke sammui.

Pieni Olja-tyttäreni tuli kotiin itku silmissä.

– Miksi itket, Olja? Kuka on pahoittanut mieltäsi?

Olja kertoi murheestaan. Kuinka onnellinen hän olikaan silloin, kun uskoi Valkoisen Pilven olevan satulintu hentoine siipineen. Mutta sitten osoittautuikin, ettei ole vuorta, ei sadunomaista vaaleansinistä kiveä, ei siipiä eikä lempeää tuulta. On vain kylmä harmaa sumu. »Eläköön Valkoinen Pilvi, jolla on siivet», Olja sanoi hiljaa ja katsahti minuun toiveikkaasti.

Käsitin mistä oli kysymys. Myöhemmin sain tietää, että lapset olivat metsästä palatessaan olleet vaiteliaita ja juroja. He olivat hajonneet eri ryhmiksi eikä opettaja ollut onnistunut tuomaan kylään koko luokkaa. Nähtyään puussa linnun pesän lapset olivat heitelleet sitä multakokkareilla. Kerroin Oljalle oman satuni kaukaisesta vuoresta, satumaisesta vaaleansinisestä kivestä ja Olja-tytöstä.

– Onko se totta? tyttö kysyi ilon ja pelon sekaisesti.

– Totta on, Olja.

Lapsenomainen riemu kirkasti silmät ikään kuin lumikello olisi puhjennut kukkaan.

Muistelen usein tuota tapausta miettiessäni lapsikollektiiviin vaikuttamisen hienouksia. Elämme tiedon aikakautta. Jokaisella esineellä ja jokaisella ilmiöllä on omat lähteensä ja syynsä. Kaikki osoittautuu ymmärrettäväksi, tiedostettavaksi ja lainomaiseksi. On kuitenkin muistettava, että paitsi ulkomaailman järkkymättömiä lainomaisuuksia on olemassa lapsuuden maailma. Lapsi tiedostaa maailmaa ja ikätovereitaan, tiedostaa opettajaa ja vanhempia omalla tasollaan. Lapsen ajatukset lentävät totuuden maailmaan sadun siivillä. Jos valkoinen pilvi esittäytyy lapselle vain harmaiden nestepisaroiden koostumana, kalpenee lapsuuden maailma ja lapsen ajatus käy veltoksi. Köyhdyttämällä lapsuuden maailmaa vaikeutamme lapsen mukaantuloa yhteiskuntaan ja kollektiiviin.

Miksi lapset kuuntelevat satua mielellään yhdessä? Miksi satu tuntuu mielenkiintoisemmalta ja sykähdyttävämmältä silloin kun he kuntelevat sitä istuen kylki kyljessä?

Olen jo maininnut, että lapsi tiedostaa maailmaa ihmettelemällä. Tarkkailkaapa, miten rikas ajatuksen leikki kuvastuukaan lapsen silmistä, kun hän katselee kukalla istuvaa mehiläistä. Lapsi näkee noina hetkinä paljon omituista ja käsittämätöntä, ja hänelle avautuu uusi kuva ympäröivästä maailmasta. Mitä syvemmin ja voimakkaammin käsittämätön ihmetyttää lasta ilmeikkyydellään, sitä aktiivisemmin toimii lapsen ajatus ja sitä enemmän lapsi haluaa tietää.

Kaiken epäselvän, käsittämättömän ja etenkin uskomattoman ja fantastisen ihmettely viehättää lasta nimenomaan siksi, että hän haluaa kertoa ihastuksestaan tovereilleen ja jakaa näiden kanssa vaikutelmansa, tunteensa ja ajatuksensa. Ihmetys jota lapsi tuntee fantastisen edessä, uskomattoman ja mahdottoman, kummallisen ja käsittämättömän edessä herättää lapsessa kiihkeän halun seurustella tovereiden kanssa ja lähentää lapsia henkisesti.

Lapsi tahtoo, että fantastiikassa olisi totuus. Ihmetys uskomattoman ja pelottavan totuuden edessä herättää lapsessa toisen ihmisen t a r p e e n. Opettaja joka on mieltynyt satuun ja joka osaa henkevöityä lasten parissa fantastiikan vaikutuksesta, luo hyvin herkkää ja oikukasta luomusta, kollektiivia.

Kerran esitin lapsille sadun Äiti-mehiläisestä, joka lentelee aamusta iltaan keräten kukista mettä viedäkseen sitä pönttöön pikkulastensa ravinnoksi. Pöntön sisällä riippuu kehtoja ja jokaisessa kehdossa on mehiläisemon hento lapsi. Äiti-mehiläinen kulkee kehdolta kehdolle, tuudittelee lapsia, kantelee pienellä lusikalla mettä, ruokkii lapsia ja laulaa hiljaa kehtolaulua. Kerroin tuon sadun mehiläistarhassa. Yhdessä lasten kanssa sitä kuuntelivat historianopettaja ja vanha mehiläishoitaja Panas-vaari.

Kun lapset olivat lähteneet kotiin, opettaja sanoi:

– Miksi väärennätte totuutta. Eihän mehiläisellä ole lapsia meidän käsityksemme mukaan. Eikä ole sitä äidillistä huolenpitoakaan, joka on ominaista ihmisille.

Minua hämmästytti tuo ylen »viisas» maailmannäkemys siinä määrin, etten tietänyt, mitä vastata. Panas-vaari vastasi puolestani:

– Kyllä kaikki kerrottu on totta. Katsokaapa miten huolehtivaisesti mehiläinen ruokkii lapsiaan, niin rupeatte juuri tuolla tavalla kertomaan lapsille mehiläisistä. On vähän pelkästään tietää, pitää myös rakastaa.

Säilytän muistissa erästä satua, jonka kerron jokaiselle kasvattieni sukupolvelle: valkoinen lumpeenkukka katselee veden kalvoon ja näkee siinä itsensä, muttei tiedä, että se on hän itse. Lumpeenkukasta tuntuu, että siellä on satuolento, kun taas hän on vaatimaton valkoinen kukka, joka kätkeytyy yöksi veteen. Satu muistuttaa jotenkin veden, puhtaan lähdeveden, peilikirkasta pintaa. Sadussa kuvataan maailma sellaiseksi kuin se on todellisuudessa, mutta valkoisesta lumpeenkukasta tuntuu, että se on peilissä paljon kauniimpi kuin todellisuudessa.

Arvoisat lastenkasvattajat, älkää riistäkö lapselta onnea katsella maailmaa sadun taikapeilistä heijastuvana. Mikäli haluatte, että kasvatistanne tulisi älykäs, tiedonhaluinen ja ymmärtäväinen ja että hänen sydämensä tulisi herkäksi muiden ihmisten ajatusten ja tunteiden hienoimmille vivahduksille, kasvattakaa, herättäkää, innoittakaa ja henkevöittäkää hänen älyään sanan ja ajatuksen kauneudella; äidinkielen sanan kauneus ja taikavoima taas tulevat esille ennen kaikkea sadussa. Satu on ajatuksen kehto. Osatkaa järjestää lapsen kasvatus niin, että hän säilyttäisi koko elämänsä ajan sykähdyttävän muiston tuosta kehdosta. Äidinkielen sanan kauneus – sen tunneväri ja tunnevivahdukset – menee lapsen tajuntaan, koskettaa häntä ja herättää hänessä omanarvontunnetta silloin, kun sydän koskettaa sydäntä ja äly koskettaa älyä. Äidinkielen sanan runollinen sointi on musiikkia lapselle silloin, kun hän ottaa käsiinsä soittimen ja luo itse musiikkia, kun hän näkee ja tuntee, kuinka hänen musiikkinsa vaikuttaa muihin ihmisiin. Kerroimme heisipensaan alla istuen kymmeniä kertoja samaa satua. Sadun sanat kuulostivat

meistä ihmeellisiltä ja erikoisilta. Emme halunneet ainoastaan kuulla niitä, vaan myös itse satuilla käyttäen noita sanoja. Kuten laulaja haluaa kokeilla voimiaan uudessa laulussa, niin mekin odotimme malttamattomina aamua kuunnellaksemme yhä uudestaan satua.

Istuimme kerran aamun koitteessa lammen rannalla aamuruskosta lumoutuneina. Kerroin lapsille satua taikurista, joka oli kylvänyt taivaalle vaaleanpunaisia unikkoja. Se oli satu Unikkokedosta. Satu sai vireille lasten ajatuksen. Siellä lammen rannalla, tuona ihmeellisenä aamuna kuulin lasten suusta kymmenen uutta satua auringosta ja kuusta, taivaasta ja leivosesta. Kaikkein arimmat olivat saaneet puhelahjan ja kaikkein heikoimpien ajatus oli lähtenyt lentoon. Sain uudemman kerran vakuuttua, että satu on ajattelun iloa ja että satua luodessaan lapsi vahvistaa kykyään luovaan ajatteluun ja siten myös omanarvontunnetta.

Ilo ja hyväsydämisyys, voima ja omatunto lapsikollektiivissa

Tunnettu neuvostorunoilija Pavel Antokolski kirjoitti, että lapsia on kasvatettava ja opetettava ilahduttamalla eikä pelottelemalla heitä. On avattava heille kukkivan ja kirkkaan maailman värikkäitä kuvia eikä aidattava sitä heiltä abstraktioista johdetuilla kuolleilla kaavoilla ja apriorisilla säännöillä. Elämäniloisen maailmantiedostamisen tunnetila on lapsen henkisen elämän luonteenomaisin piirre. Ellei lapsi tajuaisi häntä ympäröivien esineiden ja ilmiöiden – värien, äänten, tuoksujen, tilojen ja liikkeiden – sopusointuista ykseyttä kauneudeksi, joka on ilon ja täysipitoisen henkisen elämän ehtymätön lähde, olisi lapsen maailma synkkä ja epäystävällinen. On yhtä mahdotonta kuvitella lasta ilman maailman elämäniloista näkemistapaa, ilman olemisen ja ihmissuhteiden hänessä herättämää myrskyisää riemua kuin kuvitella hänet seisovaksi silmät suljettuina erinomaisen maailman keskellä.

Vaikeimmassakaan tilanteessa lapsi ei menetä tiedostamisen ja olemisen iloa eikä maailman elämäniloista näkemistapaa. Fasistisen barbaariuden kauhistuttavassa historiassa on yksi erittäin synkkä lehti: kuolemanleiri Teresinassa. Hitleriläiset olivat kuljettaneet sinne Euroopan maista viisitoistatuhatta juutalaislasta ja tuhonneet heidät: hirttäneet, ampuneet, surmanneet kaasukammioissa, polttaneet elävältä ja revittäneet koirilla. Kun neuvostojoukot vapauttivat tuon kauhean fasistileirin, ei ainoatakaan lasta ollut enää elossa. Mutta onnettomat lapset olivat jättäneet jälkeensä lukuisia äänettömiä todisteita, piirustuksia. Niissä oli kuvattu kaameita kohtauksia: hirttämistä ja ampumista sekä eläviä pikkuisia luurankoja suurine ja surullisine silmineen. Ja monissa piirustuksissa oli perhosia, kirkkaita ja värikkäitä. Kuolemankauhu ei ollut tappanut lapsissa maailman elämäniloista näkemistapaa eikä sammumatonta pyrkimystä iloon. Lapsi ei voi elää ilman iloa, ilman ilon toivoa, ilman uskoa iloon ja käsitystä ilosta. Kuinka mahtavana voimana onkaan lapsen ilo yksilön ja kollektiivin jokapäiväisessä elämässä!

Kysymys ei ole siitä ilosta, jota lapsi tuntee, kun tyydytetään hänen kaikki mielijohteensa. Se ei ole ilon, vaan kyllyyden tunne. Pitämällä vakituisesti yllä tuota tunnetta lapsi voidaan ruokkia liiaksi nautinnoilla, ja hänestä tulee välinpitämätön todellisen ilon lähteitä kohtaan. Ettei lapselta tulisi riistetyksi olemisen ilo ja tukahdutetuksi maailman optimistinen näkemistapa, opettajan on osattava hillitä lapsen mielihaluja. Tarkemmin sanottuna on opetettava lapsi ohjaamaan mielihalujaan. Tuo lapsen henkisen elämän herkkä piirre on erittäin tärkeä edellytys hänen oikealle mukaantulolleen kollektiivin elämään. Vain mielihalujaan hillitsemään pystyvä lapsi kykenee tuntemaan täydessä määrin iloa seurustelusta tovereiden kanssa ja havaitsemaan muissa ihmisissä – opettajissaan ja tovereissaan – yhä uusia ansiopuolia ja arvokkaita ominaisuuksia.

Kysymys on siitä ilosta, joka saa elämässämme ja käytöksessämme alkunsa inhimillisyydestä, sydämellisyydestä, säästeliäisyydestä ja huolehtivaisesta suhteesta elolliseen ja kauniiseen. Kysymys on lapsen rakkaudesta kaikkea sitä kohtaan, mikä ei voi elää ilman ihmisen lempeää kättä, ilman herkkää ihmissydäntä. Kysymys on rakkaudesta elävää ja turvatonta, heikkoa ja hentoa kohtaan.

Ilon tunnetila, jota meidän tulee vakiinnuttaa jokaiseen yksilöön ja kollektiiviin, merkitsee levotonta ja huolehtivaista iloa. Vertaisin sitä iloon, jota lapsi tuntee taitettuaan ruusun ja ojennettuaan sen äidilleen kastehelmisenä. Tuohon iloon liittyy aina sydämen jännitys, huolehtivainen ja herkkä kosketus johonkin heikkoon, hentoon ja herkkään. Kuinka tärkeää onkaan, että lapsi näkisi ja tuntisi ympärillään herkkien ja hentojen olentojen rajattoman paljouden! On tärkeää, että nimenomaan silloin, kun me pidämme häntä heikkona ja hentona olentona, hän tuntisi olevansa jättiläinen, jolta kaikki hento ja heikko odottaa ja vaatii suojelua. Tuollainen tunto on tarpeen, jotta ihmisessä vahvistuisi voima, miehuullisuus, puhdas omatunto sekä leppymätön viha ja armottomuus pahaa kohtaan. Kuulukoon yksi tärkeimmistä kasvatusopillisista käskyistämme seuraavasti: lapsen älyn ja tunteiden ensimmäisten kosketusten ympäröivään maailmaan on oltava helliä ja lempeitä. Hyväsydämisyydessä piilevät ne hienot ja samalla mahtavat juuret, jotka ravitsevat lapsen ilon puuta, iloa saada koskettaa hellästi elävään ja kauniiseen. Hyväsydämisyys tekee lapsesta vastaanottavaisen vanhempien, opettajien ja tovereiden sanalle sekä sivistyneen ja vastaanottavaisen kollektiivin kasvatukselliselle vaikutukselle.

Hallussani on rikosrekisteri, sellaisten varhaisnuorten elämäkerrat (varhaislapsuudesta alkaen), jotka olivat nuoruuden varhaiskaudella tehneet julmuutta, sydämettömyyttä ja sadismia osoittaneen rikoksen. Miltei kaikissa tapauksissa rikoksen ensisijaisena ja tärkeimpänä lähteenä oli ollut elollisten olioiden säälimätön tuhoaminen lapsuudessa.

Pikkulapsen täytyy aina olla hyvä kaikkea elollista kohtaan. Vain hyväsydämisyys avaa lapselle ja lapsikol-

lektiiville olemisen ja kanssakäymisen ilon. Hyväsydämisyyden kasvattaminen vaatii opettajalta suurta tahdikkuutta ja huomaavaisuutta.

Eräät ajattelevat, että kasvattamalla lapsia hyväntahtoisiksi, sydämellisiksi, herkiksi ja vastaanottavaisiksi me teemme heistä turvattomia. Yhä vieläkin ihmiseltä vaaditaan kykyä voittaa säälintunne itsessään. Ehkä murhien näkeminen onkin lapselle välttämätöntä »moraalista karaistusta»? On kohtalokas virhe asettaa vastakkain toisaalta miehuus ja suvaitsematon suhde pahaa kohtaan ja toisaalta hyvyys, ilomielisyys ja sydämellisyys, hellä suhde kaikkeen elolliseen. Julma ja sydämetön ihminen ei voi olla rohkea, voimakas, peloton, rehellinen ja suvaitsematon pahaa kohtaan. Olemisen ilon täytyy lapsen henkisessä elämässä sulautua kunnioitukseen toisen ihmisen elämää ja heikkoutta kohtaan. Pysyköön kärpänen lapselle sadun Pörisijä-kärpäsenä ja hiiri sadun hiirulaisena. Lapsen elämä ei saa alkaa elollisen olion tuhoamisesta vaan suojelusta. Myöhemmin, tultuaan aikuiseksi ihminen ymmärtää, ettei kaikkia tule rakastaa, että suhde elollisiin olioihin riippuu siitä, ovatko ne vahingollisia vai hyödyllisiä. Lapsena taas ihmistä on kasvatettava rakkauden, hyvyyden ja sydämellisyyden hengessä. Hyvyyttä kuten lukutaitoakin on opetettava; tuossa opetuksessa on oltava itsensä elämän ja olosuhteiden tarjoamia oppitunteja. Ihminen luo hyväsydämisyyttä toisessa ihmisessä ja omassa itsessään. Sitä on luotava aina uudestaan, jokaisessa uudessa ihmisessä.

Iloisuus ja hyväsydämisyys ovat se kollektivististen suhteiden henki, jonka ansiosta kollektiivissa vahvistuu j a l o m i e l i s y y s, tuo kollektiivin siveellisten voimien, siveellisen kauneuden ja omanarvontunnon mahtava lähde. Jalomielisessä kollektiivissa, jossa vallitsee sydämellisyys, lempeys ja herkkyys ja jossa toiminta on ensi sijassa hellävaraista kosketusta heikkoon ja turvattomaan, yksilö tuntee itsensä ainutlaatuiseksi kukaksi kukkakimpussa eikä vastan varvuksi. Kasvattajan tehtävä on kehittää sellaiset suhteet kollektiivin jäsenten välille sekä ihmisen ja häntä ympäröivän maailman välille, että ne olisivat hyväsydämisyyden ja jalomielisyyden oppitunteja. Se onkin olemisen ilon täydellisyyttä. Noiden oppituntien tärkeimpänä oppikirjana on elämä. Seuraavassa joitakin hyväsydämisyyden ja jalomielisyyden oppitunteja.

– Seuraavalla tunnilla luemme kertomuksen Jarinka-tytöstä, opettaja sanoi.

Lapset olivat ehtineet jo ajat sitten lukea kaikki lukukirjan kertomukset. He tiesivät, että mainitussa kertomuksessa puhutaan tytöstä, jonka isä oli sairastanut vakavasti ja kuollut.

Vihdoin koitti lukutunnin edellinen väliaika. Kaksi tyttöä Oljonka ja Galja tulivat käytävällä opettajan luo ja alkoivat kuiskaten pyytää tätä:

– Älkäämme lukeko kertomusta Jarinkasta.

– Miksi?

– Meidän Oksanalla on isä sairaalassa. Hän on kovasti sairas, oikein sairas. Oksana itki eilen. Jos kaiken lisäksi luemme vielä kertomuksen...

– Hyvä on, lapset, opettaja virkkoi huokaisten helpotuksesta.

Edellisenä yönä opettaja oli aprikoinut sitä, että tajuavatkohan lapset tuottavansa tuskaa toverilleen lukemalla kertomusta lapsen kärsimyksistä. Nimenomaan siksi, että lapsilla olisi aikaa miettiä ja eläytyä asiaan, opettaja mainitsikin seuraavalla tunnilla luettavasta kertomuksesta. Kun Oljonka ja Galja kääntyivät pyyntöineen hänen puoleensa, opettajan sydän sykähti ilosta.

Oli kuuma kesäkuun päivä. Lähdin kolmasluokkalaisteni kanssa koko päiväksi metsään.

Metsässä oli hauskaa. Lapset leikkivät, lukivat mielenkiintoista kirjaa, kuuntelivat satua ja itsekin sepittivät satuja.

Puolenpäivän jälkeen alkoi taivaalle kerääntyä pilviä, jyrähti ukkonen. Minne piilottautua metsässä sateelta? Tietenkin puun alle. Lapset lähtivät kaksittain ja kolmittain juoksemaan syvemmälle metsään ja kätkeytyivät tuuheiden puiden suojaan. Vitja ei ehtinyt päästä metsän sisään, sillä yhtäkkiä sokaisevasti leimahtanutta salamaa seurasi sellainen korvia särkevä jyrinä, että poika kyykähti pelästyksestä tammen alle, sulki silmänsä ja oli vähällä puhjeta itkuun. Hän avasi jo suun huutaakseen apua, kun huomasi saman tammen juurella luokkatoverinsa Valjan. Tyttö vapisi pelosta. Huomattuaan Vitjan tyttö riemastui:

– Sinäkö se olet, Vitja? Oi kuinka hyvä, etten ole yksin! Nyt en enää pelkääkään.

Vitja hengähti ja katsahti ympärilleen. Metsä oli vetäytynyt vesisuihkujen harmaaseen verkkoon: satoi kuin saavista kaataen. Salamat leiskuivat taivaalla valaisten tuokioksi sinisellä valollaan puut ja pensaat; jyrisi ukkonen. Metsä humisi ja valitti. Vitjasta tuntui kuin koko maailmassa ei olisi ollut ketään muuta kuin hän ja Valja.

Poika tunsi sisimmässään ryhdistyvänsä tuolla hetkellä. Hän häpesi heikkouttaan. Eihän toki sovi pelätä, kun tyttö seisoo vierellä ja olet vastuussa hänestä.

– Älä pelkää, Valja, sanoi Vitja. – Minä en pelkää jyrinää enkä salamaakaan.

Sade jatkui yhtä voimakkaana. Vitjan ja Valjan niskaan alkoi vahvan lehtikatoksen läpi putoilla isoja pisaroita. Poika riisui yltään puseron ja pani sen tytön harteille. Valja painautui pojan kylkeä vasten ja sulki silmänsä. Vitja kosketti kädellään tytön lettiä. Nyt hän ei enää pelännyt ollenkaan.

Lukija voi sanoa, että kaikki tuo tapahtuu sattumalta. Ellei olisi ollut ukkosenilmaa, ei poikakaan olisi voinut ilmaista jalomielisyyttään ja ritarillisuuttaan. Tuolta kannalta katsottuna kollektiivin koko elämä ja kaikki keskinäiset suhteet muodostuvat sattumista. Jos kasvattaja kuitenkin huolehtii, että elämä olisi rikasta, henkisesti sisällökästä ja täysipainoista, niin kollektiivissa »sattuu» tuollaisia tapauksia yhtenään. Nimenomaan siihen, että ne ovat odottamattomia ja että ne ovat »sattumia», pohjautuukin tunnetilojen ja -tilanteiden henkinen jännitys. Mitä hienointa kasvatusopillista taitoa tarvitaan siihen, että saadaan lapsi tuntemaan iloa hyvistä teoistaan. Pidän pyhänä velvollisuutenani saattaa jokainen kasvattini lapsuudessaan sellaiseen tilanteeseen, jollaisessa olivat Vitja sekä Oljonka Galjan kanssa. Se merkitsee nuoren sielun tarkkaa hiomista, ja kyseinen työ on yksilöllistä jokaisen lapsen kohdalla. Jokaisen lapsen on saatava tuntea oma voimansa, miehuullisuutensa ja jalomielisyytensä, jotta hän voisi mielihyvällä todeta olevansa voimakas ja jalomielinen ja että ensimmäisen mielenylennyksensä hän voisi tuntea sen ansiosta, että hän on puolustanut itseään heikompaa oliota. Lapsen ilon pitää olla ennen kaikkea tuollaisen mielenylennyksen ilmentymä. Siitä joka on lapsuudessaan kokenut tuon tunteen, tulee herkkä omaa henkistä maailmaansa kohtaan, hän pystyy näkemään itsensä muiden ihmisten silmin ja tuntemaan omantunnon soimauksia. Jalouden herättämä mielenylennyksen tunne tekee lapsesta helposti kasvatettavan, johon tehoavat kollektiivin vaikutuskeinot. Useita kertoja tuon tunteen kokenut lapsi toivoo, että

muut ihmiset ajattelisivat hänestä hyvää ja pitäisivät häntä hyvänä.

Ensimmäisellä luokalla opiskeli Gennadi-niminen poika; pojan vanhemmat pyysivät, että opettaja ja lapset nimittäisivät poikaa Genkaksi ja että näin merkittäisiin pojan nimi luokan päiväkirjaankin. Genka oli ahkera ja menestyi kiitettävästi opiskelussa. Esittipä opettaja millaisen kysymyksen tahansa poika viittasi aina ja antoi täydellisen vastauksen. Välistä opettaja antoi hänelle kiitettävän arvosanan, mutta toisinaan ei antanut mitään arvolausetta, mikä sai pojan surulliseksi. Genka oli paras kirjoitustaidossa ja ratkaisi nopeimmin kuin kukaan laskutehtävät.

Toverit eivät kuitenkaan pitäneet Genkasta, koska tämä pöyhkeili liiaksi älykkyydellään korostaakseen, että hän on kaikista viisain eikä kukaan vedä vertoja hänelle. Lapset eivät tietenkään osanneet selittää sitä eivätkä pystyneet sanomaan siitä toverilleen, mutta he vaistosivat asian. He näkivät kuinka Genka vastattuaan opettajan kysymykseen katseli ylimielisesti ympärilleen ikään kuin sanoen: »Tepä ette pysty vastaamaan näin.»

Lukuvuosi päättyi ja keväällä luokka päätti lähteä retkelle. Lapset olivat riemuissaan retkestä ja yöpymisestä metsässä.

Lapset alkoivat pohtia, mitä he ottavat mukaansa retkelle, miten tulevat keittämään ruokaa ja järjestämään yösijan. He päättivät ottaa metsään kahta henkeä kohden yhden huovan, yhden ruoka-astian ja yhden taskumatin juomavettä varten. Lapset jakaantuivat nopeasti pareittain. Vain Genkan kanssa ei kukaan halunnut nukkua saman huovan alla eikä syödä samasta kupista. Pikku Petrik sattui jäämään ilman paria, niin että itse kohtalo tuntui määräävän hänet pariksi Genkalle, mutta eipäs: Petrik puhkesi itkuun eikä tahtonut olla Genkan kanssa.

Genkakin purskahti itkemään. Hän tuli opettajan luo ja valitti:

– En ole sanonut kenellekään pahaa sanaa, mistä syystä he eivät pidä minusta?

Opettaja vastasi:

– On hyvin vaikeaa pakottaa itseään puhumaan. Vieläkin vaikeampaa on pakottaa itsensä olemaan vaiti. Sitäkin vaikeampaa on pakottaa itsensä ajattelemaan. Mutta kaikkein vaikeinta on saada itsensä tuntemaan. Sinä et osaa tuntea. Et osaa rakastaa muita ihmisiä.

– Mitenkä minun olisi pakotettava itseni tuntemaan? poika kysyi.

– On katsottava ihmisiin toisenlaisin silmin. Olet iloinen, kun tunnet olevasi muita viisaampi. Mutta sinun pitäisi surra sitä, ettei kukaan ole sinua älykkäämpi.

Siinä on yksi niistä opetuksista, jotka panevat ajattelemaan lapsen itsekkyyden lähteitä. Itsekkyys syntyy siellä, missä ei ole todellista hyväntahtoisuutta eikä syvää myötä-

elämystä vaikeuksien sattuessa. Hyvä kollektiivi riistää vilpittömän, sydämellisen kanssakäymisen ilon siltä, joka ei osaa olla hyvä tovereilleen. Oikea kasvattaja ei koskaan aseta kollektiivin pohdittavaksi kysymystä: miten olisi rangaistava Genkaa hänen itsekkyydestään. Tosi kasvattaja luo sellaiset olosuhteet, joissa kollektiivi tuomitsee jyrkästi itsekkyyden ja ilmaisee ehdottomasti moitteensa toverilleen. Voimakkaimpana rangaistuskeinona on yksilön tuomitseminen kollektiivin taholta, yhteisen kanssakäymisen ilon riistäminen häneltä. Tuollainen voima on vain sellaisella kollektiivilla, jonka henkinen elämä on hyväntahtoisuuden läpitunkema. Siellä mistä puuttuu hyväntahtoisuutta ja missä lapset eivät ota sydämelleen muiden ihmisten harmeja ja huolia, kukoistaa lasten keskuudessa itsekkyys.

Toistettakoon yhä uudestaan, että lapsi omaksuu kollektivismin aakkoset vain silloin, kun hänen sydämensä sykkii muille ihmisille. Koulun seinien sisällä ei saa olla oppilaita, jotka olisivat vain kasvatettavia ja joita aina talutettaisiin kädestä. Olipa lapsi kuinka pieni tahansa, hänen on saatava tukea jotakuta, huolehtia jostakusta ja olla huolissaan jonkun kohtalosta.

Edellä puheena ollut sosiaalistaminen käy mahdottomaksi, ellei lapseen ole vakiinnutettu alkeellista inhimillistä myötäelämyksen tunnetta. Kouluun tulevilla lapsilla on erilainen myötäelämyksen kyky. Oppilaskollektiivista on tultava se orkesteri, jonka mukaan virittäytyy jokainen yksilö. Asianmukaisen tuloksen saavuttamiseksi myötäelämyksen on tultava kollektiivissa erittäin selvästi esiin. Toisen lapsen tunteet vaikuttavat toisen tunteisiin, jo kollektiivisessa suhteessa ihmisiin vakiintuu ja kehittyy kollektiivinen tunne. Se valloittaa jokaisen, sillä se vaatii aktiivista toimintaa. Eikä lapsen olemuksen mukaista ole pakoilla jaloa toimintaa, on osattava vain innoittaa taitavasti kollektiivia.

Sanan ja teon, ajatuksen ja työn, sanalla kasvatuksen ja kollektiivin aktiivisen toiminnan yhteyden ytimenä on myötäelämyksen aikaansaaminen, omantunnon muovaaminen ja itsekasvatuskyvyn kehittäminen. Myötäelämys on jalojen tekojen voimakkaimpia kannustimia. Kasvattajan tehtävänä onkin herättää ja vakiinnuttaa lapsen sydämessä myötäelämyksen kyky ja suunnata lapsen voimat jaloihin tekoihin.

Myötäelämyksen kasvattaminen on perheen hienovaraisimpia ja vaikeimpia tehtäviä. Järkevät vanhemmat opettavat lapselleen tämän tietoisen elämän ensi askelista taitoa muuntautua ajatuksissa toiseksi ihmiseksi, asettaa itsensä toisen ihmisen paikalle. Myötäelämyksen tunnetila on mielestäni omantunnon herkin ja vaativaisin vartija. Suorittaessamme yhdessä vanhempien kanssa kasvatustyötä koetamme saada aikaan että ihminen tuntisi jo varhaislapsuudesta aina ensimmäisen rakkaudentunteen puhkeamiseen saakka sääliä ja myötätuntoa kaikkea elollista kohtaan. Siitä miten ihminen suhtautuu kukkaan ja perhoseen, kodittomaan koiranpentuun ja pesästään tipahtaneeseen varpuseen, miten hän kohtelee »eksynyttä» ja kouluun kotiutunutta koiraa ja jonkun heitteille jättämää kissanpentua, riippuu ihmisen sisäinen kauneus sekä tulevan kansalaisen, uurastajan ja perheenisän tai -äidin kulttuuri.

Nimenomaan huomaamattomilta ensi silmäyksellä näyttävät pikkuseikat muovaavat ihmisen siveellisen olemuksen, sen mitä nimitämme laajassa merkityksessä inhimillisyydeksi. Kerran lapset juoksivat luokseni ja kyynelet silmissä kertoivat jonkun heittäneen kissan syvään kaivoon kylän takalistolla. Nyt kissa naukui valittavasti kaivossa. Mitä oli tehtävä? Ennen kuin ehdimme kaivolle oli kissalle jo löytynyt hyväsydämisiä pelastajia. Kaksi nuorta traktorinkuljettajaa olivat juuri kiinnittämässä köyttä laskeutuakseen kaivoon. Muutaman minuutin kuluttua lahonneiden hirsien varassa ihmeen kaupalla pysynyt kissa oli pelastettu. Tuo »pikkuseikka» jätti syvän jäljen kasvattieni sydämiin. Lapset puhuivat kissan pelastaneista traktorinkuljettajista kuin sankareista. Monet poikakasvateistani olivat tuon »pikkuseikan» vaikutuksesta tulleet pehmeämmiksi ja herkemmiksi.

Monivuotinen kokemus antaa minulle oikeuden väittää, että armeliaisuus kaikkea elollista kohtaan on siveellisen

kulttuurin tärkeimpiä aineksia ja omaksitunnoksi nimitettävälle huipulle johtavia polkuja. Ihminen joka ei ole kulkenut tuota polkua, jää sivistymättömäksi.

Omatunto, kunnia, omanarvontunto ja kyky kunnioittaa itsessään ja pitää arvossa kaikkea inhimillistä alkavat kehittyä pienestä. Koulumme pihaan johtavan sisäänkäytävän vieressä kasvaa hento kuusi, joka on paikkakunnallamme harvinainen kasvi. Edelleen muutaman kymmenen askelen päässä on leikkimajaa muistuttava lasitettu kasvihuone, jossa lasin alla kukkivat krysanteemit ympäri vuoden, sekä paukkuvina tammikuun pakkasina että syksyn räntäsateella. Niin hento kuusi tien laidassa kuin lasinen talokin krysanteemeineen ovat kuvaannollisesti sanoen mittari, jolla me, opettajat, mittaamme siveellisen kasvatuksen, ennen kaikkea kollektiivin henkisen terveyden, tilaa.

Neuvoisin kaikkia koulunjohtajia ja kasvattajia asettamaan tuollaiset »mittarit». Jos satutte odottamatta näkemään taitetun ja tärvellyn oksan tai rikotun lasin, on kollektiivin henkisessä terveydentilassa jotain vikaa ja teidän on ryhdyttävä miettimään siveellisen kunnon ja inhimillisen lempeyden kasvattamisteitä.

Lapsi ojentaa kätensä huonekukkaa kohti ja taittaa oksan. Isä ja äiti, sanokaa lapsellenne: »Tuohan tekee kipeää kukalle. Entäs jos sinulta joku katkaisisi sormen, siihenhän koskisi kipeästi? Niin myös kukkaan koskee kipeästi.» Näin opetamme sekä vanhempia että koululaisia. Tähtäämme siihen, että jokainen poika ja jokainen tyttö ei olisi ainoastaan voimakas ja rohkea, vaan myös hellä, lempeä, huomaavainen ja hyväsydäminen. Ihmisen voimistumisen ja aikuistumisen myötä käy sitäkin tärkeämmäksi, että hän olisi hellä, hyväntahtoinen ja lempeä. Se on kollektiivin kasvattamisen hyvin tärkeitä lainomaisuuksia. Vain hellyyden vahvistama voima synnyttää inhimillisen jalouden, joka luo kauneutta. Jokaisella lapsella on mielityönsä, johon hän panee sydämensä. Vain tuollainen työ panee hänet suojelemaan ja rakastamaan elollista, ja vain tuollaisen työn ansiosta hänessä kehittyy myötäelämyksen henkinen kyky.

Rakkaus elollista kohtaan, elävän ja hennon luominen tuottaa lapselle suurta onnea: hänen sieluunsa juurtuu jotain tavattoman kallista ja läheistä hänelle. Ensin tuona kalliina ja läheisenä ovat kukat ja linnut, sitten ihminen ja myöhemmin ajatukset ja aatteet. Kyky arvostaa elävää, kaunista ja oikeellista on sen mahtavan idun juuri, jota sanomme aatteellisuudeksi. Ilman kykyä arvostaa ihmistä on turhaa puhuakaan yksilön ja kollektiivin aatteellisesta elämästä. Olen aina tähdännyt siihen, että lapset olisivat suhteissaan tovereittensa kanssa herkkiä, huomaavaisia ja lempeitä ja että heidän keskuudessaan ei olisi välinpitämättömiä.

Mitä syvällisemmin lapsi osoittaa lempeyttä, hellyyttä ja pehmeyttä, sitä herkemmin hän suhtautuu vierellään elävään ja työskentelevään ihmiseen ja sitä hienostuneemmiksi käyvät suhteet kollektiivissa. Se joka on useat kerrat käynyt tapaamassa sairastavaa toveriaan tuottaen tälle iloa, huolestuu ehdottomasti, jos hänen toverinsa ei satu tulemaan kouluun. Omatunto ei anna hänen kulkea välinpitämättömänä tyhjän pulpetin sivu. Omatunto hioutuukin juuri sen ansiosta, että lapsi katkeroituu sydänjuuriin asti toverinsa poissaolosta. Opettakaa lapsia ottamaan sydämelleen se, mitä tapahtuu kasvattienne perheessä. Lapsen murheeseen on suhtauduttava erittäin tahdikkaasti.

Lapsia täytyy opettaa pitämään lähellä sydäntään myös ilotapahtumat tovereidensa perheessä. Taito jakaa ilo on omantunnon kasvattamisen tärkeimpiä kannustimia. Miltei jokaisen kasvattini perheessä sattui riemukas tapahtuma, pikkuveljen tai -siskon syntyminen. Pidin kasvatuksellisena tavoitteena saada lapsi pitämään uuden elämän syntyä korkeimpana ihmisonnena. Valmistimme yhdessä lahjoja äideille ja teimme leluja pienokaisille.

Perhe on se perusympäristö, jossa ihmisen on opittava tekemään hyvää. Perhe on jokapäiväisessä ja jokahetkisessä kosketuksessa kouluyhteisön henkiseen elämään. Koulu ei tule toimeen ilman perhettä. Koulussa valitsevan kollektivismin siveellinen kulttuuri on monessa suhteessa perhekasvatuksen hedelmä. Huolehdimme siitä,

että lapset olisivat huomaavaisia ja sydämellisiä poikia ja tyttäriä, että äiti olisi heille maailman kallein ihminen ja että pojan tai tyttären suurimpana toiveena olisi halu nähdä äitinsä henkisesti kauniina. Lapsi on hyvin kasvatettu, jos hän on mielellään äitinsä seurassa, pyrkii auttamaan äitiään ja ottamaan harteilleen äitinsä huolet. Lapsen kouluelämän ensi hetkestä asti huolehdimme, että hän uhraisi mahdollisimman paljon voimia äidilleen, isälleen, mummolleen ja vaarilleen. Pidämme kasvatuksen kannalta hyvin tärkeänä, että lapsen työtä henkevöittäisi jo varhaisiässä huolenpito äidistä. Istuttaessaan hedelmäpuuta äitinsä kunniaksi ja tuodessaan äidille ensimmäisiä hedelmiä lapsi oppii olemaan uskollinen pyhimmälle ja kalleimmalle, mitä on ihmiselämässä. Uskollisuus ja rakkaus äitiä kohtaan, hellä ja vaativainen, sydämellinen ja levoton rakkaus, merkitsee ensimmäistä kollektivismin koulua. Jos ihminen on tuon koulun käytyään jäänyt tietämättömäksi ja taitamattomaksi, ei hän pysty tulevaisuudessa läpäisemään kansalaistunnon korkeinta koulua eikä ajamaan uskollisesti synnyinmaan etuja.

Olen aina pyrkinyt siihen, että isä ja äiti, mummo ja vaari olisivat lapselle kalliita ihmisiä ja että lapsen rakkaus omaisiaan kohtaan olisi uhrautuvaista ja pyyteetöntä. Lapsen velvollisuudentunto ja hyvä kasvatus ilmenevät siinä, miten hän eläytyy sydämellään omaistensa hienoimpiin tunnevivahduksiin ja miten hän reagoi heidän henkiseen elämäänsä. Opettajan on osattava virittää herkästi lapsen sielu ja avata hänen silmänsä. Luin lapsille laatimastani *Etiikan lukukirjasta* äidin kohtalolle, sydämelle ja urotyölle omistettuja kertomuksia. Sain suurekjälkeen kasvattieni sanovan: »Voi, kuinka minun on ikävä äitiä!» Lepo- ja juhlapäivinä lapset olivat mielellään äidin ja isän seurassa.

Koulumme järjestää lasten vanhemmille erityisiä keskustelutilaisuuksia, joissa käsitellään lasten itsekkyyden ja kylmäkiskoisuuden ehkäisemiskysymyksiä. Tuollaiset keskustelut ovat koulunjohtajan suorittaman kasvatustyön tärkeimpiä sarkoja. Pyrimme vaikuttamaan vanhempien

tajuntaan niin, että he huolestuisivat ja syventyisivät miettimään lastensa tulevaisuutta. Keskustelen esikoululaisten vanhempien kanssa vuotta ennen lasten tuloa kouluun. Käännyn vanhempien puoleen seuraavin sanoin.

Andrei-poika on ainut lapsi perheessä. Isä ja äiti ihastelevat loputtomiin poikaansa. Andrei on myös mummon ja vaarin ihastelun kohde.

»Olet kaikista kaunein», äiti sanoo.

»Olet kaikista viisain», isä virkkaa.

»Olet kaikista onnellisin», mummo lausuu.

»Olet kaikista rohkein», vaari toteaa.

Koitti aika, jolloin Andrein oli aloitettava koulunkäynti. Häntä saattoivat kouluun äiti, isä, mummo ja vaari. Opettaja kutsui lapset luokkaan ja ryhtyi istuttamaan näitä pulpetteihin. Opettaja aikoi istuttaa Andrein toiseen pulpettiin, mutta tämä nosti sellaisen parkunan, että opettaja muutti mieltä ja pani pojan istumaan ensimmäiseen pulpettiin.

Alkoi ensimmäinen tunti. Luokassa oli neljä ikkunaa. Ensimmäisestä ikkunasta kurkisteli luokkaan äiti ihaillen miten Andrei istuu pulpetissa. Toisesta ikkunasta kurkisteli isä ihaillen miten Andrei viittaa. Kolmannesta ikkunasta kurkisti sisään mummo ihaillen miten Andrei avaa suutaan. Neljännestä ikkunasta kurkisti vaari ihaillen miten Andrei laskee kolmeen.

Andrei katsoo kulmainsa alta ikkunoihin ja tietää, että tultuaan kotiin saa hyvityksen kaikesta: siitä että istuu ensimmäisessä pulpetissa, siitä että viittaa, siitä että avaa suutaan ja siitä että laskee kolmeen. Andrei katsoo ympärilleen ja hänestä tuntuu kuin koko maailma pyörisi hänen ympärillään. Hänestä tuntuu, että hän, Andrei, on kotka ja kaikki muut hänen ympärillään ovat pikku itikoita. Heidän, itikoiden, osana on mönkiä maassa, kun taas hän, kotka, on luotu lentämään taivaalla.

Eikä kenenkään päähän juolahda, että tuo kotka putoaa joskus taivaan korkeudesta loukaten itsensä ja tuottaen murhetta muillekin.

Tämä on yksi niistä kertomuksista, jotka on tarkoitettu vanhemmille ja opettavat rakastamaan lapsia.

Tärkeimpänä kollektiivia henkevöivänä toimintana on huolenpito ihmisestä. Toisen ihmisen auttaminen ja huolehtiminen ihmisestä ei ole niinkään yksinkertaista kuin ensi silmäyksellä saattaa näyttää. On herätettävä lapsissa halu panna henkisiä voimiaan toisen ihmisen onnen luomiseen. Nuo huolet ovat vaikeasti samastettavissa johonkin työmäärään. Ruumiilliset ponnistukset ovat jalostavia

vain silloin, kun ne ilmentävät henkisiä voimia ja pyrkimystä tuottaa iloa toiselle ihmiselle.

Myötäelämys merkitsee sitä, ettei lapsi voi elää olematta kanssakäymisessä toisen ihmisen kanssa; lapsen ornatunto panee hänet antamaan sielunvoimansa toisen ihmisen hyväksi. Olen aina pyrkinyt siihen, että kollektiivin henkisen elämän keskiönä olisi yksityinen ihminen suruineen ja iloineen ja että huolenpito ihmisestä olisi kasvattien suurin tarve.

Myötäelämyksestä ja huomaavaisuudesta vierasta, tuntematonta henkilöä kohtaan alkaa itää rakkaus ja kunnioitus opettajaa kohtaan. Jotta kasvattinne ymmärtäisivät herkästi ja inhimillisesti teitä ennen kaikkea ihmisenä hermoineen ja väsymyksineen, suuttumuksineen ja lukuisine huolineen ja että te olisitte pojille ja tytöille elävä persoonallisuus ettekä pelkkä tietojen lähde, jonka täytyy ja joka on velvollinen.., opettakaa heitä jo pienenä ottamaan lähelle sydäntään »vieraan» ja »kaukaisen» ihmisen vastoinkäymiset ja ilot. Kollektiiviksi sanomamme ihmisten henkinen yhteisyys, sen kyky olla herkkänä kasvatuskohteena ja sivistyneenä inhimillisenä järjestönä riippuu itse asiassa siitä, miten kasvatit suhtautuvat vanhempiin ihmisiin, isään, äitiin ja opettajaan. Älkää unohtako kollektiivin kasvattamisen erittäin tärkeää lainomaisuutta: mitä enemmän opettaja ponnistelee vastaanottavaisen ja herkän kollektiivin kasvattamiseksi, sitä paremmin kollektiivi pystyy olemaan kasvattavana voimana, lujana ja horjumattomana voimana.

Ihanteelliset käsitykset kauniista käyttäytymisestä ja niiden kasvattaminen. Itsearvostelu ja vaatimustaso

Kasvattajan vaikeimpia tehtäviä on mielestäni muovata jokaisessa kasvatissaan luja ja horjumaton siveellinen kanta, vakiinnuttaa ihanne, antaa koko elämäksi mahtava henkinen lataus, joka panisi ihmisen olemaan suvaitsematon pahaa kohtaan, ja kehittää ihmisessä kyky suunnistautua itsenäisesti vaikeissa elämäntilanteissa. Persoonallisuuden kasvattaminen merkitsee sellaisen vankan ja horjumattoman siveellisen asenteen muovaamista, jonka ansiosta ihmisestä itsestään tulee muihin jalostavasti vaikuttava voima, joka kasvattaa itse ja itsekasvatuksen prosessissa vahvistaa entisestään siveellistä asennettaan.

Jokaisen kasvatin olisi varhaisnuoruudessa ja teini-iässä kasvatettava jotakuta ja uhrattava voimiaan ihmisen ja ihmisonnen hyväksi. Se on yksi kasvatusoppiimme totuuksia: ellei ihminen kasvata ketään, huolehdi kenestäkään, puolusta ja suojele ketään eikä yritä koskettaa sydämellään toisen ihmisen sisintä, ei hän itsekään voi olla sivistynyt.

Pyrimme kasvatustyömme käytännössä siihen, että jokainen yläluokkalainen olisi nuorempien koululaisten pienen ryhmän kasvattaja. Koulussa toimii erilaisia kerhoja, teknisiä ja maatalouskerhoja sekä amatööritaiteen kerhoja, joita ohjaavat nuorisoliittolaiset ja vanhemmat pioneerit. Meillä on lisäksi kolme lasten nukketeatterikollektiivia. Niiden ohjaajina ovat pioneerit, jotka pitävät suuresti lapsista ja taiteesta.

Eräät nuorisoliittolaisista ovat ongelmallisten alaluokkalaisten kasvattajia. Jos ryhdyttäisiin kertomaan yläluokkalaisten henkisen elämän tästä puolesta, niin muodostuisi jännittävä kirja. Tuon kirjan arvokkaimpia lehtiä olisivat ne, joilla nuoret kasvattaessaan muita kasvattavat myös itseään.

Yksilön siveellinen arvo, syvä vakuuttuneisuus toimintansa oikeellisuudesta ja sen yhteydessä koettu henkisen täysipainoisuuden, ilon ja tyydytyksen tunne ovat mielestäni välttämättömimpiä edellytyksiä kollektiivin olemassaololle henkisenä yhteytenä. Mitä on käytännössä tehtävä, että nuo edellytykset muuttuisivat todeksi?

Kasvattajan on osattava vaikuttaa kasvattien tajuntaan ja tunteisiin sillä tavalla, että ihmiskäytöksen siveellinen kauneus kiehtoisi heitä jo varhaislapsuudessa ja että lapsi pyrkisi itse siveelliseen kauneuteen. Kiintyneisyys on lapselle yleensä mieluinen henkinen tila. Lapsen kiinnostuksen kohteesta riippuu huomattavassa määrin hänen siveel-

lisen olemuksensa muovaaminen. Viehtymys ei ole niinkään yksinkertainen asia kuin ensi silmäyksellä saattaa tuntua. Viehtymys ei ole pelkästään sitä, mitä haluttaa tai mikä miellyttää. Siveellisiä viehtymyksiä vailla oleva ihminen on persoonaton olento, ja hänen käyttäytymiseltään puuttuu selvää linjaa ja määrätietoisuutta.

Millä keinoin lapsi ja varhaisnuori saadaan siihen henkisen ylennyksen tilaan, josta alkaa siveellinen viehtymys? Viehtymys sellaisiin ylevyyden ja jalomielisyyden perikuviin, joissa siveellinen kauneus ei esittäytyisi kasvateille luopumisena henkilökohtaisesta onnesta korkean kansalaisvelvollisuuden nimessä, vaan henkilökohtaisen onnen perustana. Jotta lapsi pyrkisi olemaan siveellisesti kaunis, hänet on johdatettava ajatukseen, että siveellisesti kaunis ihminen on onnellinen nimenomaan siksi, että hän panee voimansa taisteluun yhteisen hyvän ja kansan onnen puolesta. Jalon siveellisen pyrkimyksen herättämiseksi on juurrutettava lapseen ylevä käsitys henkilökohtaisesta onnesta. Kertoessani inhimillisen käyttäytymisen kauneudesta ja sankareiden urotöistä panen emotionaalisen ja aatteellisen painon siihen, että siveellisesti kauniit ihmiset ovat ennen muuta onnellisia ihmisiä. Tähtään siihen, että jokaisen kasvatin mielen valtaava pyrkimys siveelliseen kauneuteen olisi samalla pyrkimystä henkilökohtaiseen onneen. Tuo on välttämättömimpiä edellytyksiä siihen, että vaikutus yksilön henkiseen maailmaan olisi oikeaa, sillä vain onnellinen ihminen pystyy olemaan uskollinen ylevälle aatteelle ja on syvästi vakuuttunut sen ylevyydestä, minkä nimessä hän elää.

Seuraavassa alaluokkien oppilaille tarkoitettu kertomus siveellisestä kauneudesta.

Neuvostojoukot löivät fasisteja yötä päivää. Jokainen voitto saavutettiin kalliilla hinnalla. Fasistit jättivät jälkeensä poltettuja kaupunkeja ja kyliä.

Oli päiviä, jolloin divisioona murrettuaan vihollisen asemat eteni nopeasti ja neuvostosotilaat marssivat pysähtymättä kaksikymmentä ja kolmekymmentäkin kilometriä päivässä.

He kulkivat läpi savun ja tulen, ja edessä marssi Rautainen Komissaari. Näin sotilaat nimittivät divisioonan komissaaria. Hän oli hämmästyttävän lujaluonteinen ja urhoollinen mies. Hänestä kerrottiin legendoja. Puhuttiin ettei hän väsy koskaan. Kun retki oli erittäin raskas, Rautainen Komissaari rohkaisi väsyneitä aloittamalla laulun. Hän asteli hieman ontuen. Sotilaat utelivat häneltä:

– Miksi te onnutte, toveri komissaari?

– Sain pienen naarmun vielä sodan ensimmäisellä viikolla.

Eräänä synkkänä syysyönä divisioona oli edennyt länttä kohti neljäkymmentä kilometriä. Sotilaat pääsivät töin tuskin eteenpäin ollen hukkua lokaan. Koitti aamu, mutta sotilaat eivät saaneet pysähtyä. Oli kiirehdittävä eteenpäin: täytyi vallata leveän joen ylimenopaikka.

Rautainen Komissaari kulki edellä horjuen väsymyksestä. Yhtäkkiä hän kaatui. Sotilaat kiiruhtivat hänen luokseen.

– Kuoli sydänhalvaukseen, lääkäri totesi.

Komissaarin ruumis nostettiin varovaisesti tykinlavetille.

Vasta nyt sotilaat näkivät, että heidän Rautaisella Komissaarillaan oli jalkojen asemesta proteesit. Tuo tieto välitettiin hetkessä tuhansille sotilaille.

Rautaisen Komissaarin mahtava sydän oli pysähtynyt vain tuokioksi. Nyt oli alkanut sen uusi elämä tuhansien miehuullisten sydämien sykinnässä.

Lapsille on tarpeetonta selittää ja tulkita siveellistä kauneutta koskevia johtopäätöksiä, jos tuo kauneus on saattanut heidät ihmetyksiin ja ihastuksiin. Tärkeintä on itse ihastus, joka synnyttää siveellisen pyrkimyksen. Syventyköön jokainen lapsi miettimään tosiasioita ja käsittäköön ne itsenäisesti. Semminkään ei lasta saa soimata, sillä soimaukset sulkevat lapsen ja etenkin varhaisnuoren silmät näkemästä siveellistä kauneutta; soimaukset kasvattavat vain silloin, kun ne lähtevät omastatunnosta, ja kasvattajan tehtävänä onkin muovata lapsissa herkkä omatunto.

Koetan käytännöllisessä työssäni saada lapset miettimään kertomaani, sillä ihastuksen tunne on mahdoton ilman itsenäistä mielipidettä, ilman tosiasioiden ja ilmiöiden moraalista arviointia. Viehtymys siveelliseen kauneuteen ja pyrkimys siihen on loogisen ja emotionaalisen tiedostuksen ykseyttä. Tähtään siihen, että ihminen osaisi jo varhaisnuoruudessaan pohtia sellaisia monimutkaisia yhteiskuntapoliittisia ja eettisiä ongelmia, kuten velvollisuus yhteiskuntaa kohtaan, ihminen ja yhteiskunta, uskollisuus aatteellisille vakaumuksille, horjumattomuus taistelussa ihmiskunnan onnen puolesta, velvollisuus ja henkilökohtainen

onni, pysyminen sanassaan, ihmisen uskollisuus toista ihmistä kohtaan sekä leppymätön viha pahaa ja ulkokultaisuutta kohtaan.

Kyseisten ongelmien pohdiskelu on yksilön monimutkaista henkistä toimintaa. Tuo toiminta saa alkunsa opettajan sanoista ja jatkuu mietiskelynä kirjan parissa. Kirja on ajattelun ilon tärkeimpiä lähteitä. Kasvatustyössä on erittäin tärkeää saada jokainen varhaisnuori viehtymään kirjaan, jossa siveellisyysihanne on olennoitunut taidekuvassa. Tuolla alalla pedagogin sivistys kollektiivin kasvattajana pääsee ilmenemään erittäin havainnollisesti. Siitä kuinka syvästi opettajan ja oppilaiden suhteet panevat ajattelemaan ja pohtimaan tärkeitä eettisfilosofisia ongelmia, riippuu mikä tulee koskettamaan ja askarruttamaan kasvatteja varhaisnuoruudessa ja teiniiässä, millaisia kirjoja he tulevat lukemaan, mikä tulee kiinnostamaan heitä ja mihin he tulevat pyrkimään.

Kuten jo sanoin, kollektiivin kasvatuksessa on suuri merkitys työllä, aineellisten arvojen luomisella ja säästäväisellä suhtautumisella yhteiskunnalliseen omaisuuteen. Työstä tulee siveellisen kasvatuksen tekijä vain silloin, kun ihmistä innoittavat jalot pyrkimykset ja ihanteet. Työ ei pysty täyttämään tyhjää sielua jaloilla tunteilla. Työ jalostaa, se on totta, mutta se jalostaa vain silloin, kun opettaja on kylvänyt kasvatin sieluun jalomielisyyden siemenet. Yksilön kaikinpuolinen kehitys vaatii, että koululaisen elämä ei olisi ainoastaan intellektuaalista, vaan myös työelämää tämän sanan suoranaisessa merkityksessä, ts. koululaisen on luotava aineellisia hyödykkeitä. Intellektuaalisen ja työelämän yhteyden saavuttamiseksi on huolehdittava yksilön ja kollektiivin aatteellisesta henkevöittämisestä.

Miksi tapaa vielä sellaisia varhaisnuoria, jotka asettavat ikään kuin muiden nähtäväksi karkeutensa, jopa kyynisyytensä, halveksivan suhteensa velvollisuuksiin ja vanhempiin ihmisiin, tahdittomuutensa, julkeutensa ja häpyttömyytensä tyttöjen kohtelussa ja miksi heidän ikätoverinsa ja etenkin nuoremmat katsovat tuollaista »uskalikkoa» lumoutuneina tämän rohkeudesta ja alkavat

itsekin jäljitellä hänen kelvotonta käyttäytymistään ikään kuin koetellen itseään ja vahvistaen tahtoaan? Miksi toisessa kollektiivissa ihminen on aina omantunnon kirkkaassa valokeilassa, kun taas toisessa on kollektiivin ja omantunnon välillä umpiseinä? Miksi joskus ahkeruus, työteliäisyys, häveliäisyys ja sydämellisyys suhteissa äitiin, mummoon ja tyttöön saavat osakseen halveksuntaa ja pilkkaa koulutovereiden taholta? Tuollaisten suhteiden vallitessa on turhaa puhuakin todellisesta kollektiivista.

Miksi kadulla voi usein tavata savuke suupielessä kulkevan varhaisnuoren, joka katselee ylimielisesti vastaantulijoita pöyhkeillen teollaan? Miksi on varhaisnuoria, jotka suoritettuaan rikoksen ja jouduttuaan oikeuden eteen eivät lainkaan tunne omantunnon soimauksia, vaan päinvastoin ikään kuin ylpeilevät moraalittomalla teollaan?

Jotta päästäisiin selville kaikkien mainittujen ilmiöiden monimutkaisesta, joskus kummallisesta yhteenpunoutumasta, täytyy päästä perille kollektiivin yksilöön kohdistaman vaikutuksen hienoimmista »mekanismeista» ja ymmärtää kollektiivin ja yksilön katsomusten, vakaumusten ja ihanteiden keskinäinen riippuvaisuus sekä olot, joissa muovautuu toisaalta kollektiivin kyky vaikuttaa yksilöön ja toisaalta yksilön kyky olla sivistynyt kollektiivin vaikutuksesta. Kysymys on kollektiivin reagoinnista yksilöllisen käyttäytymisen etiikkaan ja sen ymmärtämisestä, mikä on hyvää ja mikä pahaa.

On hyvin harmillista, että koulukasvatuksen käytännössä vallitsee alkukantainen käsitys henkilökohtaisen käyttäytymisetiikan arvioinnista kollektiivin taholta: kollektiivi on muka velvollinen reagoimaan moitittavaan tekoon, tuomitsemaan tuon teon ja suorittamaan joitain »toimenpiteitä». Kaikki tuo rajoittuu joko rangaistukseen tai syyllisen tyhjänpäiväiseen lupaukseen »olla vastedes tekemättä noin». Kukaan, ei lupauksen antaja paremmin kuin saajakaan, pidä tuota lupausta vakavana. Yhteiskunnallisen käyttäytymisen etiikkaa rikkonut teeskentelee katumusta, mutta sisimmässään hän tuntee voitonriemua, sillä hänestä on tullut huomion keskipiste ja häntä

ihaillaan, kuka salaa ja kuka avoimesti pitäen moitittavaa tekoa voimakkaan yksilön ilmentymänä.

Joidenkin kasvattajien mielestä kollektiivinen naurunalaiseksi saattaminen on tehokkain keino vaikuttaa syylliseen. Mutta mitä tarkoittaa kollektiivinen naurunalaiseksi saattaminen? Voiko sen järjestää? Henkinen valmius moitittavan teon pilkkaamiseen on pitkäaikaisen ja vaikean kasvatustyön tulos. Ellei kollektiivilla ole oikeaa käsitystä hyvästä ja pahasta, niin mitään pilkkaa ei synny piirrettiinpä kurinrikkojasta kuinka paljon tahansa pilakuvia seinälehteen tai satiiriseen lehtiseen. Naurun aseen käyttämistaidon opettaminen on hienovaraisimpia ja vaikeimpia tehtäviä siveellisten, eettisten ja esteettisten katsomusten, vakaumusten ja kiinnostusten muovaamisessa. Pilkantekoa ei voida järjestää, sillä se voi kääntyä itseään opettajaa vastaan. Nauru on ihmisen henkisen elämän emotionaalinen, esteettinen ja moraalinen tila, joka liittyy kiinteästi maailman tiedostamiseen, käsitykseen hyvästä ja pahasta sekä vakaumuksiin. Kyky nauraa o s u v a s t i on kollektiivin ja yksilön siveellisen terveyden osoitin. Ellei kollektiivi pysty nauramaan osuvasti, ellei kollektiivi ole henkisesti valmis siihen, kuulostaa kehotus nauraa yhtä mielettömältä kuin esimerkiksi kehotus rakastaa tai vihata sitä, mistä kasvateilla ei ole vähäisintäkään käsitystä.

Pilkanteko kollektiivin erityisenä yksilöön vaikuttamisen keinona on ajattelematonta senkin vuoksi, että olkoonpa teko kuinka moitittava tahansa, sillä on aina omat syvälliset syynsä, joiden joukossa on usein raskas, muilta ihmisiltä huolellisesti salattu sielunvamma. Siinä tapauksessa pilkanteko aiheuttaa uuden vamman. Pilkkaa voi yleensä verrata äkkiä vaikuttavaan voimakkaaseen lääkkeeseen; käyttämällä sitä kasvattaja toivoo tekevänsä »yhdellä iskulla» lopun moitittavasta teosta luullen, että naurunalaiseksi saattaminen koskettaa arkaan kohtaan. Kasvatustyössä on noudatettava sääntöä: pahan poistaminen ei saa synnyttää uutta pahaa. Kysymys ei ole reagoinnista pahaan, joka on jo olemassa, vaan ennen kaikkea pahan ehkäisemisestä. Kasvatuksellinen viisaus ei

ilmene siinä, että löydetään keino vaikuttaa koululaiseen, joka on repäissyt vihosta lehden huonoine arvolauseineen ja mestaroi siitä lentokonetta, vaan siinä, että tuollaista ei tapahtuisi ja että lapsi kärsisi omantunnon soimauksista.

Ihmiselle on ominaista halu olla miellyttävä. Opettajan, vanhempien sekä pioneeri- ja nuorisoliittotyön ohjaajien ei saa hetkeksikään unohtaa tuota asiaa. Oikein ymmärrettynä tuo halu on siveellisen käyttäytymisen ehtymätön lähde etenkin varhaisnuoruudessa ja teini-iässä. Jo lapsi haluaa ilmentää omaa henkistä perusluonnettaan ja sisäistä olemustaan jossain sellaisessa, joka kiinnittäisi muiden ihmisten huomiota ja panisi heidät ihmettelemään ja ihastelemaan. Tuollainen halu syntyy jo silloin, kun lapsi ei vielä tajua sisäistä henkistä maailmaansa, yhteiskunnan vaatimuksia eikä kollektiivin etuja. Sitä paitsi lapsi ei vielä pysty alistamaan haluaan järjen valtaan eikä valvomaan halua kokemuksellaan. Lapsi haluaa ilmaista itsensä – millainen olen! – heti paikalla, odottamatta mitään moraalisesti motivoitua tapausta. Lapsesta tuntuu, että kun häntä tullaan ihmettelemään epätavallisena oliona (siinä mielessä, ettei hän muistuta toisia), niin se merkitsee, että hän on miellyttävä ja kaunis. Lapsen käsityksessä miellyttävyys ja kauneus sulautuvat yhteen; lapselta puuttuu vielä kokemusta erottaa todellinen kauneus teennäisestä vaikutuksen tavoittelusta. Elleivät perhe ja koulu (lapsen ja myöhemmin varhaisnuoren elinympäristö yleensä) anna hänelle oikeaa, ihanteellista käsitystä kauniista käyttäytymisestä, kehittyy hänellä vääristynyt ja kiero käsitys siitä. Ihminen jolla on väärä käsitys kauniista käyttäytymisestä, on erittäin halukas teeskentelemään (se on muistettava kaikkien kasvattajien), sillä kiero käsitys on aina sisäisen henkisen köyhyyden johdannainen, ja siellä missä hallitsee henkinen köyhyys, mistä puuttuu rikas ajatus- ja tunne-elämä, ihmisen aktiiviset voimat tulevat tuhlatuiksi itsetehostukseen.

Luotaessa ihanteellista käsitystä ihmiskauneudesta ei saa eristäytyä elämästä. Usein tapahtuu niin, että muut vaikutukset tekevät tyhjiksi kasvattajan pitkäaikaisen varhaisnuoreen vaikuttamisen tulokset, sillä edelliset voivat

varhaisnuoresta tuntua opettajan sanoja arvokkaammilta.

Poikkeuksellisen tärkeää kollektiivin kasvatuksellisen vaikutuksen aikaansaamiselle on muovata kasvateissa oikeat käsitykset kauniista käyttäytymisestä. Se on varmin keino tehdä kollektiivista tosi kasvattaja ja yksilöstä sivistynyt ihminen, ettei kollektiivin henkisessä elämässä tarvitsisi ensi sijalla olla moitittaviin tekoihin reagoinnin ongelman.

Mitä siihen tarvitaan käytännöllisesti? Millaisin metodein se on toteutettavissa?

Kollektiivia voi verrata isoon orkesteriin, jossa jokainen soittaa omaa soitintaan. Ihanteellisesti soinnutetussa orkesterissa ei yksikään soitin saa synnyttää soraääntä. Se merkitsee, että jokaisen henkilön luontaisten taipumusten on päästävä ilmenemään. Ihanteelliset käsitykset kauniista käyttäytymisestä saadaan kasvatettua silloin, kun jokainen kasvateista harrastaa jotain sellaista, jossa ilmenee hänen pyrkimyksensä jalouteen ja inhimillisen korostumiseen itsessään. Tuon ongelman ratkaisemiseksi on lapsen ja varhaisnuoren syvimpiin viehtymyksiin saatava hivenen verran ihanteellista, jotta lapsen ja varhaisnuoren henkiseen elämään sisältyisi itsensä täydellistämiseen ja itsekasvatukseen tähtäävä toiminta. Toisin sanoen ihanteellinen käsitys kauniista käyttäytymisestä tulee yksilön pyrkimykseksi ja elämänohjeeksi siinä tapauksessa, että ihminen tuntee puoleensa vetäväksi ja toivotuksi sen, mikä vaatii suurta ahkeruutta ja tahdon ponnistusta. Tähtäämme siihen, että jokainen lapsi tahtoisi näyttää kykynsä ja tulla huomatuksi älynsä, taitojensa, jonkin saavutuksensa, mestaruutensa ja työteliäisyytensä ansiosta sekä lukemiseen, työhön ja luovuuteen mieltymyksensä ansiosta, sisältörikkaiden älyllisten harrastustensa, luonteensa eheyden ja inhimillisyytensä ansiosta. Pyrkimys siihen mikä kohottaa ihmistä, mikä ylentää hänet omissa silmissään, on kaiken raukkamaisen, moitittavan ja ihmistä alentavan paras ehkäisemiskeino.

Kasvatustyömme tavoitteena on saada aikaan, että lapsen ja varhaisnuoren käyttäytymistä ohjaisi halu olla älykäs, että hän olisi kiintynyt tieteeseen, opiskeluun ja

kouluun ja että opiskelusta, lukemisesta ja älyllisestä rikastumisesta tulisi hänen tärkein intohimonsa ja harrastuksensa.

Ihmisen ilmentyminen hänen pyrkimyksissään ja harrastuksissaan, viisaudessaan ja tiedoissaan on kasvatustapahtuman sen alan vaikeimpia ongelmia, joka liittyy ihmisen omien kykyjensä ja kutsumuksensa tajuamiseen ja muovaamiseen. Kasvatustyöni monivuotinen kokemus on saanut minut vakuuttumaan, että kutsumus riippuu suuressa määrin ihmisen käyttäytymisestä lapsuudessa ja etenkin varhaisnuoruudessa. Jos käyttäytyminen on sopusointuisessa yhteydessä haluun olla älykäs, kehittynyt ja viisas, niin juuri tuo halu kannustaa ihmistä älyllisesti rikkaaseen luovaan työhön. Kutsumus ei ole mikään ihmisen ulkopuolella oleva abstraktinen voima, vaan ihmisen sisäisten henkisten voimien ilmentymä, jossa tulee esille ihmisen kyky nähdä, ymmärtää ja kasvattaa itseään.

Myönteinen suhde tieteeseen, tietoihin ja sivistykseen, etenkin kirjaan, on ratkaiseva tekijä, joka kannustaa ihmistä sitkeään ja ahkeraan opiskeluun. Aloittaessani työn ensiluokkalaisten parissa näen heidän kasvatuksensa, henkisen kasvunsa ja kehityksensä tavoitteen lähinnä siinä, että jo ensimmäisinä kahtena kolmena opiskeluvuotena jokainen heistä mieltyisi kirjaan ja lukemisesta tulisi heidän suurin intohimonsa ja että kollektiivin henkinen elämä rakentuisi ennen kaikkea ajatuselämän pohjalle ja jokaisen lapsen pyrkimykselle saavuttaa yhä uusia tavoitteita. Muovaan kasvateissani kiinnostusta kirjaan avaamalla heille kotikirjastoni ovet; sieltä jokaiselle löytyy kirja, oma ihastuksen ja intohimon kohde. Minun kirjojeni ihastelu herättää lapsessa halun omistaa oma kirjastonsa. Tulkoon kirjojen keräilystä lapsen tärkein mielihalu ja harrastus. Tuon harrastuksen ja intohimon kasvattaminen on aloitettava silloin, kun ihmiskunnan kulttuuriarvot alkavat vasta avautua lapselle, kun kollektiivin henkinen elämä on vasta alullaan ja kun ihminen tiedostaa maailmaa erittäin terävästi eikä ainoastaan älyllä, vaan myös sydämellä.

Lapsen sieluun ei mahdu lukemattomasti harrastuk-

sia. Jos lapsi on viehtynyt elokuviin ja jos hän ei voi elää käymättä kolmesti viikossa elokuvateatterissa ja istumatta joka päivä television ääressä eläytyen yhdessä vanhempien kanssa perätysten kaikkien filmien tapahtumiin, niin hänen henkiseen maailmaansa vakiintuu sellaisen vaatimattoman kuluttajan käytös, jonka voi tyydyttää jokapäiväinen annos kevyitä huvituksia. Tuollaisen käytöksen ehkäiseminen on hyvin vaikeaa ja työlästä. Opettajan tehtävänä on taistella lasten viehtymysten puolesta, ja vain sitä tietä omaksutaan ihanteellinen käsitys ihmiskauneudesta. Ensimmäisellä sijalla tulee olla viehtymys kirjaan, joka liittyy läheisesti koko olemisen inhimillisyyteen – siinä on lapsen moraalisen käyttäytymisen ja rikkaan henkisen elämän ydin. Tuon viehtymyksen herättäminen käy mahdolliseksi vain kasvattajan oman esimerkin pohjalta. Lapsen on nähtävä opettajassa lukuhalun elävä henkilöitymä. Se on hyvien tekojen tärkein vaikutin.

Vakiinnutamme lapsikollektiiviin perinteitä, jotka pohjautuvat kirjan ja kulttuurin harrastamiseen. Järjestetään kirjajuhlia, joissa ystävykset ojentavat toisilleen kirjoja lahjoituskirjoituksineen. Sinä päivänä myös isät lahjoittavat kirjoja lapsilleen; neuvomme heitä antamaan sellaisia kirjoja, joiden sisältö kuvastaisi jossain määrin perheen kasvatuksellista ihannetta. Luokkakollektiivit lahjoittavat tuona päivänä pieniä kirjakokoelmia vanhuksille ja invalideille, etenkin yksinäisille.

Kollektiivissa jossa jokainen oppilas on viehtynyt kirjaan, suhtaudutaan halveksivasti ja suvaitsemattomasti henkiseen tyhjyyteen, köyhyyteen ja matalahenkisyyteen.

Pyrimme kasvatuksessa niin ikään siihen, että lapsen ja varhaisnuoren käyttäytyminen olisi kiinteässä yhteydessä työhön. Ihanteellinen käsitys kauniista käyttäytymisestä muovautuu silloin, kun ihmispersoonallisuus pääsee ilmenemään työssä ja kun avautuu jokaisessa ihmisessä piilevä lähde: kiintymys mielityöhön. Olen kokemukseni perusteella tullut siihen tulokseen, että ihminen on rajattoman rikas taipumustensa, mahdollisuuksiensa ja kykyjensä puolesta, ja tuon rajattomuuden ilmentämisessä hän on ainutlaatuinen. Luonnossa ei ole olemassa sellaista ruumiillisesti ja psyykkisesti tervettä ihmistä, josta voitaisiin sanoa: hän ei pysty mihinkään. Kommunistisen kasvatuksen viisaus ja todellinen inhimillisyys onkin siinä, että jokaisessa ihmisessä avataan luovan työn toistumaton lähde ja autetaan jokaista katsahtamaan itseensä, tuntemaan itsessään tuon inhimillisen toistumattomuuden sekä tulemaan henkisesti voimakkaaksi ja voittamattomaksi taistelijaksi oman itsensä puolesta. Kieroutunut käytös voi olla sellaisella ihmisellä, joka ei tunne omaa itseään, joka ei voi olla ylpeä mistään, koska ei ole totuttanut itseään mihinkään hyvään. Konstikkaimmatkin kasvatusjärjestelmät kaatuvat kuin korttitalo, jos kasvattaja pyrkii kasvatin sielun valtiaaksi luottaen vain omaan moraaliseen oikeuteensa käskeä ja alistaa. Olen kasvattini sielun valtias vain sikäli, mikäli olen pystynyt saamaan aikaan sen, että hänestä, minun kasvatistani, on tullut omantuntonsa valtias.

Huomatkaamme, että kasvattaja käskee joka askelella. Oikeus käskeä on hienovaraisimpia välineitä, jota on käytettävä hyvin varovaisesti. Tuo oikeus saavutetaan vasta silloin, kun kasvatti on jo näyttänyt pystyvänsä johonkin ja kun hän voi olla ylpeä sisäisestä kauneudestaan ja omanarvontunteestaan. Mitä enemmän kasvattaja opettaa kasvattiaan ilmentämään itseään työssä, sitä arvovaltaisemmaksi kasvatti tajuaa hänet.

Kasvatuksen viisaus, monimutkaisuus, tuskallinen vaikeus ja samalla ilo on saada jokainen kasvattimme jo lapsuusiässä ja etenkin varhaisnuoruudessa viehtymään johonkin työhön ja saavuttamaan siinä täydellisyys. Se on tie tietoisen kansalaisen ja tietoisen uurastajan ihanteelliseen käyttäytymiseen.

On herätettävä jokaisessa ihmisessä halu ilmaista itseään. Kasvattajan täytyy sitä varten ohjata kasvattiensa luovia voimia ja kykyjä niin, että jokainen lapsi ja varhaisnuori olisi ennen muuta oman itsensä kasvattaja, korostan tätä vielä kerran; vain tuolla ehdolla hänestä tulee teidän kasvattinne.

Mikäli haluatte, että jo lapsuudessa ja etenkin varhaisnuoruudessa kasvattinne ilmaisisivat itseään ja että

toisen käyttäytyminen kannustaisi toista käyttäytymään oikein, luokaa ja osatkaa säilyttää sekä henkevöittää itsekasvatuksen ilmapiiriä koulussa. Jossain asiassa täydellisyyden saavuttanut ihminen innoittaa muita käyttäytymisellään – käyttäytyminen näkyy lähinnä suhteessa työhön – ja elvyttää toisen ihmisen ainutlaatuisen persoonallisuuden. Se on kollektiivin elämän tärkeimpiä lainomaisuuksia.

Kymmenluokkalaisnuorukainen ohjaa erinomaisesti oikeaa traktoria, sillä hän on jo ensimmäisestä luokasta saakka ollut tekemisissä koneiden kanssa; hän on kuudesluokkalaisen kasvattaja ja välittää nuoremmalle toverilleen taitoaan ohjata konetta. Kuudesluokkalaisella vuorostaan on nuorempi ystävä, toisen luokan oppilas, joka opettelee ohjaamaan oikealla polttomoottorilla varustettua pientä autoa. Ihminen täydellistää itseään vain siinä tapauksessa, että hän ilmaistessaan itseään ikään kuin valaisee omalla innostuksellaan tietä muille, ja mitä syvempää on tuo innostus, sitä pysyvämmin vakiintuu kollektiivin henkiseen elämään lainomaisuus: käyttäytymistä ei määrätä ohjeilla eikä asetuksilla, vaan se seuraa ihmisen sisäisistä vaikuttimista ja yksilöiden keskinäisistä suhteista. Tuossa itsekasvatuksen suuressa orkesterissa kasvattajan vastuullisena tehtävänä on olla kapellimestari ja säveltäjä, ensi viulu ja arvostelija. Ensimmäinen vaikutin, jonka ansiosta ihminen ilmaisee itseään ja innoittaa muita, on lähtöisin opettajalta ja vain häneltä. Siinä mielessä kollektiivin käyttäytyminen riippuu kasvattajasta niin kuin musiikin kauneus ja orkesterin sopusointu ovat riippuvaisia säveltäjästä ja kapellimestarista.

Olisimme aivan voimattomia eivätkä meidän sanamme, opetuksemme ja neuvomme koskettaisi nuoria sydämiä, ellei jokaisen kasvattimme käytös ilmentäisi ylpeyttä oman itsensä puolesta ja uurastajan omanarvontunnetta. Vain pyrkimyksellä olla älykäs, sivistynyt, viisas ja taitava onnistutaan säilyttämään ja suojelemaan opinhalua.

Lasten, varhaisnuorten ja nuorison opinhalu... Kuinka usein se onkaan kasvattajalle tavoittamaton satulintu! Opinhalu on syvästi yksilöllistä, mutta se on kiinteässä

yhteydessä kollektiivin henkiseen elämään. Opinhalu riippuu siitä tekijästä, jota tiedemiehet sanovat yksilön v a a t i m u s t a s o k s i. Esimerkiksi te jaatte oppilaille vihkoja tarkastettuine tehtävineen. Kaikki kirjoitustehtävät kiitettävällä arvolauseella suorittanut oppilas on tällä kertaa saanut hyvän arvosanan. Hän masentuu syvästi tuosta arvosanasta pitäen sitä vastoinkäymisenä. Hänen rinnallaan istuu huono-oppinen koululainen, joka saa usein huonon arvosanan suorituksistaan. Saatuaan tarkastustehtävästä tyydyttävän arvosanan hän on iloinen. Miksi tapahtuu niin, että toisessa oppilaassa herättää tyytymättömyyttä hyvä arvosana, kun taas toinen riemuitsee tyydyttävästäkin arvosanasta? Miksi luokassa on melkoinen määrä oppilaita, jotka saatuaan työstään tyydyttävän tai hyvän arvosanan eivät tunne pettymystä eivätkä erikoista iloakaan? Kysymys on siitä, että jokaiselle oppilaalle kehittyy oma vaatimustasonsa. Se on suhde omaan itseensä, käsitys omista voimistaan, mahdollisuuksistaan ja kyvyistään, se on itsearvostusta. Jokaisella oppilaalla on tietenkin omat luonnontaipumuksensa, joskaan yksilölliset kyvyt eivät ole mitään kertakaikkisesti kohtalon määräämiä ja yksinomaan »jumalan tahdosta» saatuja lahjoja. Kasvattajan tehtävä onkin juuri siinä, että kykyjä kehitetään vakituisesti ja että lapsi ja varhaisnuori tuntisi jatkuvasti kasvavaa tiedon hankkimisen tarvetta. Toisin sanoen vaatimustason täytyy kohota samanaikaisesti kykyjen kehityksen kanssa. Mitä tuntuvampaa on vaatimustason kohoaminen sitä paremmin kehittyvät yksilön kyvyt.

Jokaisen yksilön vaatimustason ja kykyjen elimellisen yhteyden ja keskinäisen riippuvaisuuden määrää kollektiivin ihanteellinen käsitys kauniista käyttäytymisestä ja yleensä käyttäytymisestä sekä se, missä määrin jokainen yksilö on herkkä kollektiivin mielipiteelle itsestään. Siitä puolestaan riippuu, millaiseksi lapsi tai varhaisnuori näkee itsensä ja miten suhtautuu itseensä. Yksilön suhtautuminen itseensä on kollektiivissa vallitsevan tietoisen kurin tärkeimpiä kehityskriteerejä, sillä suhteessa itseensä ilmenee itsekuri. Alhaisen arvosanan saanut oppilas pystyy tuntemaan hämmennystä ja huolestusta sellaisessa kollek-

tiivissa, missä jokaisen käyttäytyminen ilmenee ennen kaikkea viehtymyksenä työhön ja luovuuteen. Yksilön vaatimustaso kohoaa jatkuvasti siinä kollektiivissa, missä kunnioitetaan laajoja tietoja, työteliäisyyttä, lukeneisuutta, mieltymystä kirjoihin ja menestystä luovassa työssä. Vain siellä, missä käyttäytyminen ilmentää viehtymystä ja syventymistä tieteeseen, tulee tiedoista, työstä, luovuudesta, menestymisen ilosta ja menestymisen tarpeesta yksilön tunnusomaisia piirteitä. Menestymisen tarvetta tunteva ihminen taas ottaa sydämelleen vastoinkäymisen. Vastoinkäyminen ei tuossa tapauksessa aiheuta ihmisessä epäuskoa omiin voimiinsa, vaan antaa päinvastoin herätteen älyllisten ja tahdonvoimien uuteen ponnistukseen.

Yksilön vaatimustasosta puhuttaessa täytyy aina muistaa se elimellinen yhteys, joka on toisaalta käyttäytymisen olennaisimpana ilmentymänä olevan harrastuksen ja toisaalta tahdonvoimien välillä. Niin sanotut »kolmosniekat» ovat heikkotahtoisia, usein aivan tahdottomia ihmisiä. Mitä enemmän kollektiivissa on tuollaisia keskinkertaisia oppilaita, sitä heikompi on kollektiivi kasvattavana voimana yleensä ja sitä vaikeampaa opettajan on löytää keinot vaikuttaa erinäisiin kasvatteihin. Kolmosilla opiskeleva ei edes haaveile hyvästä tai kiitettävästä arvosanasta, ja hänen tahdottomuutensa on vaatimustason luutumisen seuraus. Jokainen meistä on saanut seurata, millaisen henkisen järkytyksen ja hämmennyksen kokee keskinkertainen oppilas saatuaan yhtäkkiä kiitettävän arvosanan. Hänessä voivat herätä suuret tahdonvoimat, kylläkin vain siinä tapauksessa, että kollektiivissa on päässyt nousemaan vaikkapa pienelle taimelle se puu, jota sanon käyttäytymisen ja aivotyöhön, lukemiseen ja luovuuteen innostuneisuuden yhteydeksi. Innostus siveellisesti kehuttaviin ja puoleensavetäviin asioihin on tahdonvoimien elähdyttävä lähde.

Taito ohjata yksilön vaatimustasoa ja kiihottaa sen kohoamista on niitä kasvatuksen aloja, missä opetus sulautuu yhteen kollektiivin kasvattamisen kanssa ja missä kollektiivin henkinen elämä on sinä mahtavana voimana, joka määrää ihmisen suhteen omaan itseensä ja vihdoin

kannustaa häntä itsekasvatukseen. Jotta kasvattaja voisi olla todellinen luoja tuolla alalla, hänen on noudatettava seuraavia tärkeitä sääntöjä.

Ensinnäkin on pidettävä huoli, ettei kollektiivissa pääsisi vakiintumaan mielipide, että joku oppilaista on pystyvä kaikkeen ja joku toinen taas ei pysty mihinkään. Kollektiivissa ei missään tapauksessa saa olla »viimeisten» asemaansa tyytyneitä, sitä on pelättävä kuin ruttoa. Jokaisen, kirjaimellisesti jokaisen kollektiivin jäsenen täytyy harrastaa jotain, ilmentää jossain asiassa kykyjään, vakituisesti kehittää noita kykyjä, saavuttaa tiettyä menestystä, olla ensimmäinen jossain ja esimerkkinä muille. Ihmisen psyykkinen suuntautuminen siihen, ettei hän pysty mihinkään, masentaa tahdon ja synnyttää välinpitämättömyyttä itseään kohtaan, mikä vuorostaan johtaa alhaisimpaan vaatimustasoon. Tosi kasvattaja ei voi kuvitella työtään ilman sitä, ettei hänen kasvattinsa menestyisi kiitettävästi jossain aineessa. Jos aineenopettaja on oikea kasvattaja, on hänen meneteltävä niin, että korkeimman arvosanan joistain oppiaineen jaksoista saanut oppilas tuntisi pystyvänsä omaksumaan koko tietojen paljouden. Kysymys ei suinkaan ole liikojen pisteiden antamisesta koululaiselle, vaan tämän tahdon kehittämisestä, jotta hän voisi tuntea itsensä kollektiivissa persoonallisuudeksi. On hyvin tärkeää, että työtoiminnan jollain opiskeluun välittömästi liittymättömällä alalla oppilaasta tulisi tosi mestari (mestaruuden mittaamisessa on tietenkin käytettävä lapsen mahdollisuuksien mittakaavaa). Tämä on tarpeellista vaatimusten kohottamisen kannalta sen vuoksi, ettei ihminen ponnistelisi voimiaan arvosanan saamiseksi: mitä vaikeammin lapsi tai varhaisnuori omaksuu tietoja ja mitä kalliimmalla hinnalla tulee saavutettua jokainen arvosana, sitä tärkeämpää on, että heidän elämässään olisi saavutuksia, jotka eivät tähtää arvolauseen saamiseen, vaan yksistään siihen, että kasvatti saisi tuntea inhimillistä ylpeyttä ja tuntea itsensä kollektiivissa persoonallisuudeksi.

Toiseksi ei voida kuvitella kollektiivin kasvatusta oikeaksi, jos kunkin lapsen kyvyt pysyvät koko opiskeluajan samalla tasolla. Katsokaamme asioita järkevästi ja totuu-

dellisesti. Kollektiivissa on hyvin heikkokykyisiäkin lapsia, ja opettaja joutuu panemaan paljon voimia siihen, että nuo lapset opiskelisivat vaikkapa tyydyttävästi. Silti noitakin kykyjä on kehitettävä, että ihminen (kysymys on ruumiillisesti ja psyykkisesti terveestä ihmisestä) tuntisi kasvunsa ja kokisi menestyksen iloa. Tämä on hyvin vaikea ongelma, ja kasvatuksen tällä alalla pedagogin on oltava ennen kaikkea huomaavainen, sydämellinen ja tahdikas. Kykyjen rajoittuneisuuteen, joka on suhteellista ja johtuu vajavaisesta kasvatuksesta esikoululaisiässä, on suhtauduttava kuin lapsen onnettomuuteen. Vain siinä tapauksessa voidaan ymmärtää lasta. Kykyjen kehitykselle on tarpeen eräs hyvin tärkeä edellytys, nimittäin tietojen luova käyttö, ts. sellainen käyttö, että tiedot eivät ole ainoastaan uusien tietojen hankkimisen väline, vaan ne muovaavat myös uusia taitoja ja tottumuksia, mikä saa ihmisen uskomaan muistamis- ja luomiskykyynsä. Mitä vajavaisempaa on ollut lapsen älyllinen kasvattaminen esikoululaisena, sitä tärkeämpää on, että muistamisella olisi huomattavasti pienempi sija tietojen omaksumisessa kuin luovalla työllä kollektiivissa ja henkisellä kanssakäymisellä muiden oppilaiden kanssa.

Kolmanneksi on varottava ylistelemästä vähäisin ponnistuksin saavutettuja menestyksiä. Kasvattajan on yleensä annettava ymmärtää, että menestys on tunnollisen työn hedelmä. On hyvin tärkeää, ettei kollektiivissa, etenkin hyvät luonnonlahjat omaavien kasvattien kollektiivissa, olisi ainoatakaan sellaista, joka ei pitäisi saavutettua menestystä sitkeän työn tuloksena. Mitä enemmän kollektiivissa saadaan satunnaisia ja välistä ansaitsemattomia arvosanoja, sitä alhaisemmaksi käy kasvattien itselleen asettamien vaatimusten taso.

Miehet ja naiset kollektiivissa

Pätevä kasvatus käy mahdottomaksi, ellei oteta huomioon, että jokainen kouluyhteisö koostuu ihmissuvun kummankin sukupuolen edustajista. Tyttöjen ja poikien, neitosten ja nuorukaisten välisten suhteiden moraalisesta

kulttuurista riippuu koko yhteiskuntamme moraalinen kulttuuri sekä uusien sukupolvien onni ja hyvinvointi. Kollektiivin jokapäiväisissä suhteissa ei kasvateta ainoastaan kansalaisia, vaan myös miehiä ja naisia, ja kollektiivissa vakiintuvat tulevien isien ja äitien katsomukset ja vakaumukset. Ei tule hetkeksikään unohtaa, että koulun tehtävänä on kasvattaa sivistyneitä, työteliäitä ja synnyinmaalle uskollisia kansalaisia, ihmisiä, jotka ovat siveellisesti valmiita jatkamaan itseään lapsissaan ja lapsenlapsissaan ja myötävaikuttamaan tulevien polvien henkisen maailman täydellistymiseen. Tyttöjen ja poikien väliset suhteet ovat kollektiivin yleisen moraalisen kulttuurin varmin osoitin. Kasvattajan huolenpito poikien ja tyttöjen välisten suhteiden jaloudesta käsittää liioittelematta puolet moraalisen kasvatuksen huolista. Moraalinen, eettinen, esteettinen ja kansalaiskypsyys, jonka muovaaminen kuuluu koulun tehtäviin, ilmenee ennen kaikkea siinä, kuinka syvästi kasvattimme ovat varhaisnuoruudessaan tajunneet sen tärkeän totuuden, että heidän tulee ruumiillisesti ja henkisesti olla kunnon miehiä ja kunnon naisia. Niinpä tärkeimpiä kasvatustavoitteitamme on saada varhaisnuoret ja nuoriso ymmärtämään syvästi, että he ovat tulevia aviomiehiä ja -vaimoja, äitejä ja isiä ja että muutaman vuoden kuluttua heillä tulee olemaan lapsia ja heidän vastuunsa yhteiskunnan tulevaisuudesta tulee ilmenemään lähinnä siinä, miten he kasvattavat omat lapsensa ja millaisia ihmisiä näistä tulee. Kasvattiemme on käsitettävä, että heistä täytyy tulla kunnon ihmisiä ennen kaikkea siksi, että he ovat lastensa tulevia kasvattajia.

Kunnon miesten ja kunnon naisten kasvattaminen aloitetaan yksilön kansalaisolemuksen muovaamisesta. Kunnon miehen kasvattaminen on aloitettava jo ensiluokkalaisesta ja esikoululaisesta, ja tuon kasvatustyön menestyminen riippuu suuressa määrin kollektiivissa vallitsevista keskinäissuhteista, siitä millainen sija tulevilla miehillä on kaikessa, missä yksilöltä vaaditaan luonnetta, tahdonlujuutta ja määrätietoisuutta. On kolme asiaa, joita on vakiinnutettava poikiin ja nuorukaisiin: miehistä velvollisuuden-, vastuun- ja omanarvontunnetta.

Kokemus vakuuttaa, että poikien kasvatuksessa täytyy luoda erityisiä tilanteita, jotta pojista tulisi kunnon miehiä. Asiaa on kuitenkin toteutettava hienovaraisesti ja tahdikkaasti, ettei tytöistä kasvaisi tahdottomia ja epävarmoja. Tytöillä ei saa missään tapauksessa syntyä ajatus, että he ovat poikia heikompia.

Miten on meneteltävä käytännössä?

Poikia on totutettava ennen kaikkea siihen, että he ottaisivat kaikessa hartioilleen suuremman työtaakan ja suuremman vastuun. Mennessämme retkelle pojat kantavat melkein kaikki tavarat varjellen tyttöjä liialliselta voimainponnistukselta. Luistinrataa kunnostettaessa pojat suorittavat raskaimman työn. Puita istutettaessa pojat kaivavat kuoppia ja kantavat vettä; tytöt mitoittavat palstan ja kastelevat istutuksia. Ajaessamme autolla peltotöihin tytöille annetaan parhaat paikat. Pojille on tarpeen selittää, että jos he toivovat, että heitä pidettäisiin miehisinä miehinä, on heidän noudatettava näitä ja monia muita miehen ja naisen suhteiden moraalisääntöjä. Ei ole suinkaan pahaksi, jos sanotte pojalle suoraan: tyttöystävästäsi tulee joskus äiti niin kuin sinunkin äitisi, joten kunnioita tytössä tulevaa äitiä.

Pidämme hyvin tärkeänä momenttina kunnon miehen kasvattamisessa, että poika aloittaisi tyttöä ennemmin palkallisen tuottavan työn ja että hänen palkkansa menisi perheen yhteiseen budjettiin. Tottukoon poika jo pienestä pitäen ajatukseen, että hän tultuaan aviomieheksi ja isäksi tulee ehkä elättämään koko perhettä. Sitä vaatii miehen velvollisuus, vastuuntunne ja omanarvontunto. Poikien on suhtauduttava halveksivasti ja suvaitsemattomasti loisena elämiseen ja toisen ihmisen niskoilla olemiseen.

Suuri kasvattava merkitys on silläkin, että pojat olisivat jo lapsena ja varhaisnuorena ylpeitä siitä, että he ovat tulevia sotilaita ja neuvostosynnyinmaansa puolustajia. Poikien täytyy karaistua henkisesti ja ruumiillisesti, jotta he olisivat valmiita suurten vaikeuksien voittamiseen. Mitään velttoutta, mitään ruikutusta eikä mitään toivetta, että joku muu ottaa niskoilleen vaikeudet, jotka ovat

sinun voitettavina – nämä ovat kunnon mieheksi kasvattamisen välttämättömiä ehtoja.

Pojat osallistuvat sotaleikkeihin jo neljänneltä luokalta alkaen. Sotaleikkejä järjestetään niin kesällä kuin talvellakin. Niiden tavoitteena on kehittää pojissa mielenmalttia vaikeuksien voittamisessa. Ruumiillisten ja henkisten voimien karttumisen myötä on leikin aikana voitettavien vaikeuksien myös lisäännyttävä. Niinpä kuudensien – seitsemänsien ja etenkin kahdeksansien – yhdeksänsien luokkien pojille järjestetään erityisiä talvisia leikkejä, joiden aikana joutuu koko päivän olemaan ulkona, suorittamaan kaukaisia retkiä, keittämään ruokaa ja lepäämään metsässä. Leikki vaatii usein erilaisten lumi- ja jäälinnoitusten rakentamista.

Sotaleikit kaipaavat ruumiillisten ja henkisten voimien melkoista jännittämistä; kyky osoittaa ruumiillista kestävyyttä riippuu suuresti henkisestä ponnistuksesta ja tahdonvoimien keskityksestä. Mitä voimakkaampi ja maltillisempi poika tai nuorukainen on henkisesti ja ruumiillisesti, sitä syvempi on hänen miehinen omanarvontuntonsa, sitä herkemmin ja jalomielisemmin hän suhtautuu tyttöön ja naiseen ja sitä suvaitsemattomampi hän on matalamielisyyttä, likaa ja kyynisyyttä kohtaan. Henkisten ja tahdonvoimien jännitys fyysisten vaikeuksien ja esteiden voittamiseen synnyttää nuorukaisessa ja pojassa erikoisen tunnon: oman voimansa ja jalomielisyytensä tunnon.

Poikien ja tyttöjen henkisessä elämässä koittaa vihdoin kausi, jolloin he tuntevat heräävän rakkaudentunteen ja alkavat kysellä, mitä on rakkaus. Muistakaa, kasvattaja, että teidän sananne rakkaudesta on mitä herkintä kosketusta nuoren sydämen pyhimpään kohtaan. Hetkinä jolloin kasvattienne luottavaiset sydämet avautuvat teille ja te antaudutte mitä avomielisimpään ja vilpittömimpään kanssakäymiseen nuorten ihmisten kanssa, muistakaa, että edessänne ovat naiset ja miehet ja te ette ole heille ainoastaan toveri ja ystävä, vaan ennen kaikkea isä ja äiti. Isällinen ja äidillinen korostus jokaisessa sanassa rakkaudesta, avioliitosta, perheestä ja lasten kasvatuksesta on ikään kuin taikavoimainen tahtipuikko viisaan

kapellimestarin kädessä; todellinen musiikki käy ilman sitä mahdottomaksi. Mutta tuo taikasauva menettää lumovoimansa, jos kapellimestarin sielusta puuttuu musiikki. Ilman isällistä ja äidillistä tunnetta ei kannata edes aloittaa keskustelua lapsen kanssa rakkaudesta, sillä vaikka he ovatkin miehiä ja naisia, pysyvät he äidille ja isälle aina lapsina.

Rakkaudesta täytyy puhua korkein, ylevin sanoin. Puhuessani kasvateille rakkaudesta pyrin vahvistamaan heidän sydämissään itsekunnioitusta ja kunniantuntoa. Todellinen rakkaus on ihmisen todellista kauneutta. Rakkaus on siveellisyyden kukkanen; jos ihmiseltä puuttuu terve siveellinen juuri, ei hän pysty jaloon rakkauteenkaan. Keskustelut rakkaudesta ovat henkisen kanssakäymisen onnellisimpia hetkiä. Tytöt ja pojat odottavat noita hetkiä salaisin toivein, sillä he etsivät kasvattajan sanoista vastausta niihin kysymyksiin, joista ei ihminen koskaan puhu kenellekään. Kun varhaisnuori kysyy, mitä on rakkaus, niin hänen ajatuksissaan ja sydämessään elää aivan toisenlainen kysymys: mitä minun on tehtävä omalle rakkaudelleni? Noihin sydämen salaisiin sopukkoihin on kosketeltava hyvin varovaisesti. Älkää koskaan puuttuko yksilölliseen asiaan älkääkä tehkö yleisen tarkastelun kohteeksi sitä, minkä ihminen haluaa kätkeä mahdollisimman syvälle. Vain häveliäs rakkaus on jaloa rakkautta. Älkää ohjatko miesten ja naisten henkisiä ponnistuksia »rakkauskokemuksen» kartuttamiseen. Rakkauden pitää ihmisen ajatuksissa ja sydämessä olla ympäröity romanttisuuden ja koskemattomuuden kehällä. Ei tarvitse järjestää kollektiivissa väittelytilaisuuksia rakkaudesta. Se on kerrassaan sopimatonta, se on äärimmäistä moraalista sivistymättömyyttä. Te sekä lasten isät ja äidit saatte puhua rakkaudesta, mutta he olkoot vaiti. Vaitiolo on nuorten parasta keskustelua rakkaudesta.

Samalla nuoret kaipaavat kuin ilmaa järkeviä opetuksia, järkeviä neuvoja ja järkevää kertomusta ihmisen siveellisestä kauneudesta. Kerron kasvateilleni luottavaisen ja vilpittömän kanssakäymisemme hetkinä Tristanin ja Isolden, Romeon ja Julian, Farhadin ja Širinin, Leilan ja

Madžnunin sekä Danten ja Beatricen romanttisesta ja kuolemattomasta rakkaudesta.

Miljoonat elävät oliot elävät ja jatkavat sukuaan, mutta rakastaa vain Ihminen. Vain siinä tapauksessa, että hän osaa rakastaa inhimillisesti, hän on Ihminen.

Verrattaessa kasvattajan työtä kuvanveistäjän työhön voidaan sanoa, että kasvattajan sana rakkaudesta, avioliitosta ja lasten syntymisestä on kosketusta marmoriin mitä hienoimmin välinein niinä luomistyön hetkinä, jolloin veistos muistuttaa jo ihmisolentoa. Tuon erittäin herkän kasvatusalueen olemus onkin juuri siinä, että ilman ihmisen henkevöimistä jaloin rakkaudentuntein hän vain muistuttaa ihmistä, muttei vielä ole ihminen. Ihmisviisauden vaikeimpia tehtäviä on tajuta älyllä ja tuntea sydämellä, mitä on rakastaa niin, että rakastamasi henkilö olisi onnellinen ja että onnellisena tulisi maailmaan se, jonka rakkaus on synnyttänyt. Siitä miten nuoret polvet tulevat omaksumaan tuon viisauden, riippuu muukin kuin henkilökohtainen onni. Siitä riippuu koko yhteiskunnan kauneus, siveellinen puhtaus ja onni.

Ihmiselämän tärkeän puolen muodostavat henkiset ja moraalis-esteettiset suhteet: perhe, lapset, vanhempien velvollisuus lapsiaan ja lasten velvollisuus vanhempiaan kohtaan. Tuolla alueella ihminen on vielä valitettavan usein sivistymätön ja muuttuu joko orjaksi tai heittiöksi. Jokainen noista onnettomuuksista – ja ne ovat kauheita onnettomuuksia – on sosiaalinen vitsaus. Henkisten ja moraalis-esteettisten suhteiden alalla sivistymätön, orjamainen tai heittiömäinen ihminen ei voi tulla kunnon kansalaiseksi, isänmaanystäväksi ja luojaksi.

Ihminen on yhtä monipuolinen, rikas ja rajaton kuin eheäkin ilmentymissään. Ihmisen kasvattamisen eheys riippuu kollektiivin henkisen elämän eheydestä, sopusointuisuudesta ja kauneudesta. Olen varma, että suhteiden jalous lapsi-, varhaisnuoriso- ja nuorisokollektiivissa riippuu tahdonvoiman ja lempeyden, miehekkyyden ja hyväsydämisyyden, pelottomuuden ja hellyyden sekä vaikeuksien voittamisessa tarvittavan horjumattomuuden ja toisaalta pehmeyden sopusoinnusta. Kaiken tuon on sopusointuisesti

yhdistyttävä jokaisessa ihmisessä ja muodostuttava kollektiivin koko elämän emotionaalis-esteettiseksi hengeksi. Täytyy vielä kerran korostaa, että johtava merkitys kollektiivin elämässä on miehisellä sivistyneisyydellä ja jaloudella. Kunnon miesten kasvattamiseksi on kuitenkin kasvatettava kunnon naisia. Kollektiivin maaginen siveellinen vaikutus on siinä, että mieheen on vaikutettava naisen kautta vakiinnuttamalla mieheen siveellistä kauneutta. Siellä missä naisilta puuttuu kunnian- ja omanarvontuntoa, rehottaa miesten moraalinen sivistymättömyys, eikä tuossa tapauksessa voi olla puhettakaan todellisesta kollektiivista.

Keskustelu rakkaudesta ei ole turhaa. On varoitettava virheistä, joita monet tytöt tekevät; nuo virheet joudutaan hyvin usein maksamaan kalliilla hinnalla: onnella, ilolla, terveydellä ja joskus vieläpä hengelläkin. Inhimillisen rakkauden tulee olla paitsi kaunis ja uskollinen myös viisas, harkitseva, tarkkaavainen ja vaatelias. Rakkaus on kaunista ja onnellista vain siinä tapauksessa, että se on viisasta ja harkitsevaista. Sanon kasvateilleni: »Muistakaa että elämässä on muutakin kuin kauneutta ja jaloutta. On valitettavasti olemassa myös pahuutta ja kavaluutta. On henkistä tyhjyyttä ja sivistymättömyyttä. Naisen sydämen ei tule olla ainoastaan avoin ja hyväntahtoinen, vaan myös ankara, päättäväinen, vaativainen ja suvaitsematon pahaa ja henkistä tyhjyyttä kohtaan». Kevytmielisyys on vahingollinen ihmiselämän kaikilla aloilla; henkisissä ja moraalis-esteettisissä suhteissa kevytmielisyys on turmiollista ja tuhoisaa.

Tärkeintä niiden elämässä, joita me opetamme koulussa kymmenen vuotta, on ihmiseksi kasvaminen. Kaikistahan tulee joskus aviomiehiä ja -vaimoja, isiä ja äitejä. Tärkeintä on tulla ihmiseksi. Jos kasvattaja unohtaa tuon totuuden, lähtee koulun seinien sisältä seitsemän- ja kahdeksantoistavuotiaita lapsia, jotka ovat ruumiillisesti kypsiä synnyttämään lapsia, mutta sielullisesti kypsymättömiä rakastamaan ja kasvattamaan. Niin, on opetettava rakastamaan ja kasvattamaan; vain näiden kahden asian yhteyteen perustuu ihmisen kasvattaminen, joka on vaikeinta ja ja riemukkainta, raskainta ja onnellisinta työtä.

Koulun tehtävänä on kasvattaa ihmistä sopusointuisessa yhteydessä: kasvattaa kansalaisia ja uurastajia, rakastavaisia ja uskollisia aviopuolisoja, isiä ja äitejä. Suureksi iloksi koululle ja opettajille on se, kun äiti ja isä – meidän entiset oppilaamme – taluttavat ensimmäiseen luokkaan lapsensa ja kun me, kasvattajat, saamme vakuuttua, että kasvattimme ovat omassa luovuudessaan paitsi toistaneet itsensä myös nousseet askelta ylemmäs ihmiskauneuden ja siveellisen rohkeuden alalla. Tämä vakuuttaa meitä yhä uudestaan, että koulussa täytyy puhua ihmisrakkaudesta kuin suuresta ja vaikeasta työstä. Siinä se on, tuo työ: avoimin silmin maailmaa katselevan pienokaisen hahmossa. Niin, rakkaus ihmistä kohtaan on tavattoman jännittynyttä, onnellista, jaloa ja ylevien vaikuttimien henkevöimää työtä.

Tosi rakkauteen pystyy vain henkisesti voimakas ihminen. Koulun, perheen ja vanhempien sukupolvien tehtävänä on antaa nuorelle ihmiselle (etenkin naiselle se on erittäin tärkeää) tuo viisas voima. Koko koulukasvatus on itse asiassa rakkauden ja leppymättömyyden, rakkauden ja ihmisylpeyden, rakkauden ja vihan kasvattamista. Täytyy opettaa rakastamaan synnyinmaata ja kansaansa, vihaamaan sen vihollisia, rakastamaan äitiä ja isää ja rakastamaan ihmistä, jonka kanssajatkat sukua ja jonka kanssa tulet ikään kuin yhdeksi olennoksi sulauttaen häneen omat katsomuksesi, vakaumuksesi, pyrkimyksesi ja toiveesi.

Tyttöjen parissa on suoritettava erityistä kasvatustyötä ja paljastettava heille rakkauden viisasta voimaa. Kasvattajan sanalla ja neuvoilla on valtava merkitys. Puhumme tytöille seuraavaan tapaan: »Jos nuorukaisen läsnäollessa tai pelkästä hänen ajattelemisestaan sydämesi alkaa sykkiä kiivaammin ja jos toivot, että nuorukainen katselisi sinua ihastunein silmin ja pitäisi ainoana maailmassa, niin sinussa on herännyt Nainen, herännyt Äiti, uuden elämän luoja.»

Äidin herääminen ei merkitse ainoastaan sukupuolista vetoa eikä vaistomainen voima, joka vetää poikaa tyttöön ja tyttöä poikaan, ole vielä todellista inhimillistä rakkautta. Kuvitelkaa marmorijärkälettä. Kuvanveistäjä voi

veistää tuosta järkäleestä ihanan kukan; se vetää vertoja elävälle, tuoksuvalle kukalle, jonka terälehdillä kimmeltää kastehelmiä ja aamutähden kajastus. Kuvanveistäjä näkee elottomassa kivessä kukan. Hän ryhtyy veistämään ja kohta elottoman materian syvyydestä alkavat jo piirtyä elävän kauneuden, ihmiskätten luoman kauneuden, ääriviivat. Tuo kauneus on marmorista, mutta marmori pysyy elottomana kivenä siihen asti, kunnes siihen koskettavat sisäisen inhimillisen kauneuden ja lahjakkuuden henkevöimät ihmiskädet. Inhimillinen rakkaus onkin juuri tuollaista käsin luotua kauneutta. Täytyy olla suuri mestari tuodakseen se esille karkean kiven syvyydestä, avatakseen maailmalle ja herättääkseen ihastusta ja ylpeyttä sen luojan puolesta. Se joka ei ymmärrä rakkautta, tuntuu minusta nahkoihin verhoutuneelta alkukantaiselta olennolta, joka katselee marmorijärkälettä tietämättä, että tuon möhkäleen salaperäisiin syvyyksiin kätkeytyy ihmeellinen kauneus.

Poikaikä ja varhainen nuoruus ovat ihmiselämän aamunkoittoa, jolloin ihmisen on luotava hengenvoimia viisasta ja miehuullista ihmisrakkautta varten. Juuri niin: luotava omia voimiaan, oman sielunsa voimia rakkautta varten, joka on kannettava kautta elämän, jota on varjeltava myrskyiltä ja roudalta ja säilytettävä kuolemaan asti. Suuri kasvatuksellinen viisaus on siinä, että tyttöjä opetetaan olemaan tunteidensa valtiaita. Henkinen ja sielullinen orjuus on peräisin emotionaalisesta sivistymättömyydestä, alkukantaisesta tunteiden kehittymättömyydestä. Sukupuolisen kiintymyksen aalto tempaa tytön mukaansa ja tämä antautuu tunnekuohujensa valtaan tietämättä itsekään, mihin ui, ja luullen tuntojensa olevankin todellista onnea. Jos tyttö antautuu alkuvoimien, ajattelemattomuuden ja hetkellisen nautinnonhimon valtaan, on hän suuressa vaarassa: kukka jota kohti hän kurkottaa, kätkee itseensä kuolettavan myrkyn. Moraalittomuus ja emotionaalinen sivistymättömyys on sopimatonta tytölle. Itse luonto on määrännyt tytöt olemaan lujaluonteisia, jopa lujempia kuin pojat, ja luonto vaatii heitä olemaan viisaita, harkitsevaisia, varovaisia ja vaateliaita.

Yksi tyttöjen siveellisen kasvatuksen käskyistä, jonka tajuamiseen me johdatamme tyttöjä koulukasvatuksen ensi askelista, kuuluu seuraavasti: ole kunnon nainen siitä hetkestä, kun luonto herättää sinussa Naisen. Yleinen sopusointu koittaa henkisten ja moraalis-esteettisten suhteiden alalla silloin, kun rakkauden valtiaaksi tulee Nainen, joka asustaa urheasti ja viisaasti tytön sielussa. Naisen urheus, pelottomuus ja lujaluonteisuus tekevät miehen henkisesti jaloksi, kauniiksi ja uskolliseksi. Spartan tyttöjä kasvatettiin kuin poikia: tytöt osallistuivat sotaleikkeihin ja heitä varten oli kehitetty erityisiä voimisteluliikkeitä. Muinaiskreikkalaisten historioitsijoiden väittämän mukaan aviollisen uskollisuuden rikkomista ei Spartassa voitu kuvitellakaan. Eräs ulkomaalaisnainen oli moittinut spartalaisnaisia siitä, että nämä pitivät muka miehiään tohvelinsa alla. Historia on tuonut tietoomme spartalaisvaimon arvokkaan vastauksen: »Me olemme myös ainoita naisia, jotka annamme maailmalle miehiä.»

Naisen täytyy olla ylpeä. Se on kouluyhteisön kasvattamisen hyvin tärkeä laki. Vain lujamielinen nainen pystyy olemaan ylpeä.

Miten on käytännössä kasvatettava tyttöjä, ettei heistä tulisi tahdottomia, kevytmielisiä ja sisäisesti tyhjiä?

Tällä paremmin kuin muillakaan kouluelämän aloilla ei ole mitään määrättyjä sääntöjä. On tehtävä hyvin paljon kasvattaakseen tytöistä lujaluonteisia, ylpeitä ja suvaitsemattomia henkistä sortoa ja passiivisuutta kohtaan.

Ensinnäkin täytyy, että jokaisesta tytöstä kehittyisi omaperäinen ja voimakas persoonallisuus ja että poikkeuksetta jokaisesta tytöstä tuntuisi sietämättömältä jopa ajatuskin jäädä huomaamattomaksi, passiiviseksi ja heikkotahtoiseksi. Tytön orientoiminen aktiiviseen osallistumiseen yhteiskunnalliseen tuotantoon eikä kotirouvan passiiviseen rooliin, joka rajoittaa naisen toiminnan lasten katsomiseen, on hyvin tärkeää siinä yleissävyssä, jonka on luonnehdittava koulun henkistä elämää. Äitinä ja lastensa kasvattajana oleminen on hyvin ylevä ja kunniallinen tehtävä. Mutta vain selkeä elämäntavoite antaa naiselle sen henkisen voiman, joka tekee hänestä tunteiden valtiaan.

Kasvattajan velvollisuus on auttaa jokaista tyttöä löytämään opiskeluun liittyvässä monipuolisessa toiminnassa tytön yksilöllisten kykyjen ilmaisualue. Lujaluonteisten, viisaiden ja urheiden naisten kasvattamiseksi on hyvin tärkeää saada heidät luovaan henkiseen toimintaan, joka liittyisi ehdottomasti yhteiskunnalle hyödylliseen kansalaistoimintaan. Huolehdimme siitä, että jokaisella tytöllä olisi omat mielikirjansa, mieliaineensa, mieliharrastuksensa ja työnsä. Jotta tytöstä kehittyisi lujaluonteinen, riippumaton ja omaperäinen ihminen, on sangen tärkeää, että hän jo lapsuudessa ja etenkin varhaisnuoruudessa saisi kokea tutkijan, ajattelijan ja luovan persoonallisuuden ylpeyttä ja että koulutehtävien tunnollisen ja ahkeran täyttämisen ohella tytöllä olisi rikas henkinen elämä. Koulumme kerhoissa – nuorten luonnontutkijoiden, kasvinjalostajien, fyysikkojen, kemistien, radioteknikkojen ja suunnittelijoiden kerhoissa – tytöt eivät suorita toisarvoisia, vaan johtavia, luovuutta vaativia tehtäviä. Tyttöjen aktiivinen luova toiminta on voimakkaana vaikuttimena, joka kasvattaa poikia ja herättää heissä miehistä ylpeyttä.

Mitä rikkaampaa on kollektiivin henkinen elämä, sitä kirkkaammin mies avautuu naiselle ja nainen miehelle ennen kaikkea monipuolisena ihmisenä eikä vain vastakkaisen sukupuolen edustajana. Se on hyvin tähdellistä kunnon naisten ja kunnon miesten kasvattamiselle. Ennen kuin nuorimies on valmis rakastumaan tyttöön, on hänen hankittava moraalista kokemusta tytön kunnioittamisesta lahjakkaana, omaperäisenä, viisaana ja riippumattomana yksilönä. Taito rakastaa ihmistä, jonka kanssa olet jokapäiväisessä kosketuksessa, on verraton inhimillinen taito, jota meidän tulee kasvattaa sekä tytöissä että pojissa.

Toiseksi tytölle tulee kuulua johtava rooli siinä koulussa välttämättömässä ilmapiirissä, jota leimaavat vastuuntunne ihmisestä ja vaativaisuus omaa itseään ja muita kohtaan. Rakennamme keskinäissuhteita kollektiivissa niin, että tyttö olisi yhdessä pojan kanssa nuorempien koulutovereiden kasvattaja ja jakaisi pojan kanssa huolet ja vastuun kasvateista. Niinpä esimerkiksi nuoremmista koululaisista perustetaan luonnonsuojelijoiden pieni kerho. Sitä ohjaa

kaksi yläluokkalaista: kahdeksannella luokalla opiskeleva tyttö ja yhdeksännellä luokalla opiskeleva poika. Kerhokollektiivi saattaa toiminnassaan joutua sellaiseen tilanteeseen, että vanhemmat koululaiset ovat vastuussa sekä siitä, miten nuoremmat täyttävät erinäiset työtehtävät, että siitä, kuinka järkkymättömiä, sinnikkäitä, lujatahtoisia ja pelottomia he ovat taistelussa hyvyyden ja oikeudenmukaisuuden puolesta. Yhteinen vastuuntunne ihmisestä on kasvatuksen kannalta välttämättömimpiä ja arvokkaimpia tytön ja pojan välisiä suhteita kollektiivissa. Noissa suhteissa vahvistuu tosi miehuus ja inhimillisyys.

Kolmanneksi poikkeuksellisen tärkeää kollektiivin henkisessä elämässä on se, että pojan pyrkimystä vahvistaa miehuutensa, tahdonlujuutensa ja pelottomuutensa kannustaisi naisen tarkkaavainen ja vaativainen katse. Toisin sanoen poika ja nuorukainen yrittää käyttäytyä kuin miehinen mies, ettei hänen tarvitsisi tuntea häpeää naisen edessä. Tuo nuorukaisten herkkyys tyttöjen mielipiteelle ja arvostelulle onkin itse asiassa se mahtava, joskin huolellisesti salattava voima, joka kasvattaa oikeita miehiä. Siellä missä on kehittynyt tuollainen herkkyys, on miehen rakkaus naista kohtaan puhdasta ja jaloa ja naiset ovat miesten tunteiden tosi valtiaita tuolla henkisen elämän alalla. Mitä pidemmälle on kehittynyt tuo herkkyys, sitä enemmän yhä uutta kauneutta mies avaa naisessa ja sitä rikkaampaa henkisesti on heidän rakkautensa avioelämässä. Kuinka tärkeää onkaan, että miehen itsekasvatuksen säätäjänä olisi ajatus: mitä mieltä vaimoni tulee olemaan minusta ja miten hän suhtautuu käyttäytymiseeni?

Neljänneksi kollektiivin toiminta on järjestettävä niin, ettei siinä olisi varta vasten miehille ja varta vasten naisille tarkoitettuja toimintalajeja (tämä ei tietenkään merkitse, että naisten ja miesten on jaettava keskenään raskainkin ruumiillinen työ). Mitä monimutkaisempaa ja tarkempaa on työ, mitä enemmän se kaipaa älyä ja neuvokkuutta, sitä ahkerammin on innostettava tyttöjä siihen, sitä paremmat mahdollisuudet avautuvat salatulle kilpailulle ja sitä enemmän tuo kilpailu tempaa mukaansa

myös opiskelun. Täytyy välttää sellaisia työsuhteita, joissa tytöt joutuisivat palvelemaan poikia ja totuttautumaan sitä tietä kotirouvan ominaisuuteen. Sekä miehen että naisen on osattava yhtä taitavasti suorittaa kaikki kotiaskareet.

Huumori kollektiivin henkisessä elämässä

Puhuessani huumorista tarkoitan lasten naurua ja kykyä nähdä ja ottaa vastaan optimistisesti ja elämäniloisesti ympäröivä maailma. Kysymys ei ole ainoastaan yksilön ja kollektiivin iloisesta ja elämänmyönteisestä mielialasta, vaan ennen muuta erikoisesta maailman näkemistavasta, erikoisesta suhtautumisesta ihmisiin, tilanteisiin, tapahtumiin ja omaan itseensä sekä ihmisten erikoisista keskinäissuhteista kollektiivissa.

Kyky nauraa on aito inhimillinen ominaisuus; herkkyys huvittavalle, sisäinen »valmius» nauramaan kaipaa suurta kehittyneisyyttä, kiihkeää toimintaa ja älyllisten voimien leikkiä. Sanoisin naurua ajattelun vastapuoleksi. Huumorintajun kehittäminen ja opettaminen on samalla lapsen älyllisten voimien ja kykyjen lujittamista sekä maailman herkän ja viisaan näkemistavan kehittämistä. Tarkkaillessaan maailmaa lapsi kohtaa joka askelella jotain odottamatonta, joka saattaa joko ihmetyttää, pelästyttää tai naurattaa. Nauru on iloista ihmettelyä. Nimenomaan iloinen ihmettely vaikuttaakin herättävästi lapsen älyllisiin voimiin, joita tarvitaan sanalliseen luomistyöhön (satujen sepittelyyn). Näen suuren kasvatuksellisen merkityksen siinä, että lapsi opetetaan katsomaan maailmaa elämäniloisesti hymyillen, näkemään siinä huvittavaa ja ihmettelemään iloisesti. Se on erityinen ja hyvin tärkeä puoli kollektiivin kasvattamisessa (se kaipaa erikoistutkimusta; yksilön ja kollektiivin kyvystä ihmetellä iloisesti, joka on erityistä ajatuksen ja tunteiden virittyneisyyttä, olisi kirjoitettava enemmän, siihenhän on erinomaista aineistoa).

Iloisen ihmettelyn koulu on esikoululaisten ja pikkukoululaisten valmentamista kollektiivin rikkaaseen ja täysipainoiseen henkiseen elämään, elämäniloisten vakaumusten henkevöimiin herkkiin suhteisiin yksilöiden välillä, toisen ihmisen maailman ymmärtämiseen ja kykyyn tuntea vierellään toinen ihminen. Aloitatte kasvatustyönne esikoululaisista valmentaen heitä koulunkäyntiin. Opettakaa heitä ihmettelemään iloisesti: sepittäkää heidän kanssaan lyhyitä kertomuksia ja satuja, jotka olisivat elämäniloisen huumorin sävyttämiä. Noiden kertomusten ja satujen aiheeksi kelpaa lukematon määrä ilmiöitä ja tapahtumia, joita sattuu joka askelella ja joka hetki. Osatkaa katsella maailmaa iloisesti ihmetellen. Lasten ympärillään näkemistä asioista sepitettyjen satujen ja kertomusten huumori opettaa lapsia keksimään tunteenomaisesti todellisuuden ristiriidat ja kasvattaa vertailu- ja rinnastuskykyä. Meidän opettajakunnassamme on tultu lujaan vakaumukseen, että huumorintaju herkistää ja terävöittää maailman näkemistapaa. Kyky katsoa ulkomaailmaa ihmetyksen ja ihastuksen hymy huulilla on se päämäärämme, johon pyrimme oppilaiden älyllisessä kehittämisessä ja heidän kollektiivisten suhteidensa muovaamisessa.

Kasvattajan tehtävänä on kehittää jalon huumorintajua, ts. kykyä yhdistää iloinen ihmettely myötämielisyyteen, myötäelämykseen ja sääliin. Mitä herkemmin ja jalomielisemmin ihminen osaa suhtautua inhimillisiin heikkouksiin, jotka sekä huvittavat että herättävät myötätuntoa, sitä huomaavaisempi hän on toisen ihmisen murhetta kohtaan ja sitä suvaitsemattomampi töykeyttä, matalahenkisyyttä ja kyynisyyttä kohtaan. Huumorintajuinen lapsi, joka osaa olla myös myötätuntoinen ja sääliväinen, ei tule koskaan pilkkaamaan ja ivaamaan avun tarpeessa olevaa ihmistä.

Jos kasvattinne nauraa toverinsa epäonnistumiselle, virheelle tai osaamattomuudelle, voi hänestä tulla julma ihminen. Pelkään julmaa naurua kuin ruttoa. Koko elämäkseni on jäänyt muistiini seuraava tapaus.

Pikkuinen ensiluokkalaistyttö oli koulumatkallaan osunut lumikinokseen. Hän yritti päästä pois kinoksesta, mutta huopikkaat olivat juuttuneet lumeen. Kun tyttö yritti nostaa toista jalkaa, jäi huopikas lumeen, kun hän laski jalan takaisin huopikkaaseen, tuntui huopikas jälleen löyhtyneen. Tytön silmissä oli kyynelet. Paikalla seisoi kaksi poikaa, tyttösen ikätovereita, katsellen tytön touhua ja nauraen. Nauretuaan tarpeeksi pojat jatkoivat matkaansa kouluun.

Tuo oli julmaa naurua. Sitä ei voiteta kiellolla eikä rangaistuksella. Ihmistä johtaa tuollaiseen menettelyyn hänen henkisen elämänsä ominaislaatu, hänen hyvän ja pahan näkemistapansa sekä hänen moraalinen, emotionaalinen ja esteettinen kulttuurinsa, etenkin se, mitä Janusz Korczak sanoi maailman tiedostamiseksi sydämellä. Se joka ei osaa tiedostaa maailmaa sydämellä ja jossa toisen ihmisen onnettomuus ja murhe eivät herätä sääliä eikä myötätuntoa, pystyy nauramaan ilkeämielisesti.

Kyvyttömyys maailman hilpeään näkemistapaan, jota sävyttäisi myötätunto ihmistä kohtaan, on itsekkyyden, sydämettömyyden ja kylmäkiskoisuuden suurimpia syitä. Tuo taito, tuo henkinen kyky on pitkäaikaisen valmistustyön, ihmisen tunteiden hienohionnan tulos. Suurta huomiota tuossa työssä kiinnitetään inhimilliseen hyväntahtoisuuteen. Hyväntahtoisuutta vailla oleva ihminen ei pysty iloiseen ihmettelyyn. Hyväntahtoisuus on se henkinen voima, jonka ansiosta ihminen pystyy osoittamaan myötämielisyyttä toiselle ihmiselle tilanteessa, joka ensi silmäyksellä herättää hilpeyttä. Mitä herkemmäksi on kehittynyt kollektiivin jokaisen jäsenen sydän sitä vähemmän lapsi pelkää joutuvansa naurunalaiseksi, mikä ei ole vähäpätöinen seikka yksilön ja kollektiivin henkisessä elämässä. Nimenomaan pelko joutua pilkan kohteeksi kahlitsee monia lapsia ja lamauttaa heidän ajatuksensa ja puheensa. Se on erittäin vaarallista varhaisiässä, kun lapsen psyyke on niin notkea ja altis kasvatukselliselle vaikutukselle. Nimenomaan tuossa iässä lasten tunteet ja taito ihmetellä iloisesti, osoittaa myötämielisyyttä ja sääliä, myötäelämystä ja hyvänsuopuutta ovat vielä alkeisasteisia.

Ellei lasten tunteita kehitetä alituisesti kollektiivin reippaan, huomaavaisen ja hyvänsuopaisen elämän pohjalta, kollektiivissa pääsee vallalle emotionaalinen paksunahkaisuus ja kehittyy paha tapa nauraa pahansuovasti. Kerrassaan sietämätön on kollektiivi, jossa ei tunneta hymyä, vaan ainoastaan pilkanteko. Tuollainen tunnoton ja kovasydäminen kollektiivi raaistaa yksilön tunteet. Lapsi tulee kouluun suojattomin sydämin. Lapsen ei ole lähes-

kään helppoa olla vakituisesti kolmenkymmenen vähän tutun ja vielä vieraan ihmisen silmätikkuna. Meitä, aikuisiakin, jännittää, kun valmistaudumme esiintymään muutaman kymmenen toverimme edessä lyhyin tiedotuksin. Mitä sitten tuntenee lapsi. Kun lapsen suojattomuus kohtaa myötätunnon asemesta kylmäkiskoisuutta ja pahansuopuutta, jota lisäksi osoitetaan naurulla, menettää lapsi vähitellen herkkyytensä kasvatukselliselle vaikutukselle ja hänestä tulee välinpitämätön ja huonosti kasvatettu lapsi. Mitä useampien ajattelemattomien ja varsinkin ilkeämielisten kasvatusvaikutusten alaiseksi lapsi joutuu varhaisiässä, sitä ongelmallisempi hän tulee olemaan kasvattina ja sitä voimattomampi on kollektiivi kasvattajana. Naurulla on kasvatuskeinona erityinen sija muiden kasvatuskeinojen joukossa. Se voi joko haavoittaa pahasti tai lääkitä ja tukea ihmistä, jos se on hyvänsuopaa. Huumori on niin vakava asia, että kollektiivia ja yksilöä on pitkään valmistettava henkisesti vastaanottamaan huumorin kasvatuksellista vaikutusta.

Sen mukaan, mitä kollektiivi pitää huvittavana ja mikä herättää kasvateissa naurua, voidaan erehtymättä päätellä kollektiivin moraalisesta terveydestä ja kollektiivin kasvattavasta vaikutuksesta. Pahimpana vaarana on typerä nauru, kylmäkiskoisten ja tunteettomien ihmisten nauru. Tuota pahaa ei pystytä voittamaan eikä juurimaan pois millään erikoisilla, tuohon vitsaukseen tarkoitetuilla keinoilla. Tarvitaan sitkeää, valpasta ja pitkäaikaista työtä: on tarpeen kehittää kasvattien emotionaalista, eettistä ja esteettistä kulttuuria, kykyä tajuta ihmisen henkisen maailman monimutkaisuutta sekä taitoa olla hyväsydäminen ja hyvänsuopa. Inhimillisesti osaa nauraa se, joka todella rakastaa ihmisiä.

Lapsi ei voi elää nauramatta. Ellette ole opettanut häntä nauramaan iloisesti ihmetellen, ollen myötämielinen ja hyvänsuopa ja ellette ole saanut herätettyä hänessä viisasta ja hyväntahtoista hymyä, tulee hän nauramaan häijysti, pahansuopaisesti ja vahingoniloisesti, ja hänen naurunsa on pilkallista. Mitä hienostuneempaa on kollektiivin ja jokaisen yksilön emotionaalinen ja siveellinen kult-

tuuri, sitä enemmän jokainen kasvatti panee voimiaan tuottaakseen hyvää toiselle ihmiselle ja sitä paremmin avautuvat lapsen silmät näkemään tiloja, tilanteita ja piirteitä, jotka ansaitsevat tervettä hymyä. Tuollainen hymy ilmaisee hyväntahtoisuutta ja myötämielisyyttä; se jolle tuo hymy on tarkoitettu, ei tunne ahdistusta, vaan henkistä ylennystä ja yhteyttä kollektiiviin ja pyrkii jollain vahvistamaan samanmielisyytensä. Kollektiivin kasvattamisen taito ilmeneekin juuri siinä, että itsensä luonnon jokaiselle lapselle myöntämä naurun määrä tulisi annetuksi täydellisesti iloiselle ihmettelylle. Iloisesti ihmetellen voidaan suhtautua inhimillisen käyttäytymisen mitä odottamattomimpiin käänteisiin, ihmisen henkisen maailman rikkauteen, ihmisen heikkouksiin, joista hän tahtoisi päästä eroon, muttei vielä ole päässyt (ja ehkä ei koskaan pääsekään, sillä ilman erinäisiä heikkouksia ei olisi voimakkaita persoonallisuuksiakaan).

Huumori on elämän vuolaan kymen pohjavirtaa, kollektiivin älyn ja tunteiden sisäistä leikkiä, jossa sydän ja ajatukset koskettavat joka hetki toisiaan. Huumorissa ilmenee älyn sivistys, ajattelun inhimillisyys ja kollektiivin moraalinen terveys. Terve kollektiivi huomaa ja arvioi hyväntahtoisella hymyllä sellaisia ilmiöitä kuin kömpelyyttä, kerskailua, sanavuolautta, hätiköintiä tai päinvastoin kankeutta. Tervettä kollektiivia ei vaivaa laiskuus eikä kylmäkiskoisuus. Jos erinäisillä oppilailla sattuu ilmenemään laiskuuden oireita, niin tuo ilmiö saa osakseen erittäin sukkelaa vitsailua.

Suuren kasvatuksellisen merkityksen mainitussa tilanteessa saa naseva vihjaus ja niiden tapausten muistuttaminen, joita voi sattua laiskalle. Niinpä esimerkiksi luokka hankkiutuu metsäretkelle aikoen viettää yötä teltoissa. Opettaja pohtii ääneen: »Mutta miten käy Mišalle? Hänellä kun ei muutenkaan ole aikaa läksyjen lukemiseen.» Huumorintajuisessa kollektiivissa Mišan toverit ehdottavat tuota pikaa: »Ottakaamme metsään mukaan pulpetti, jotta Miša voisi suorittaa läksynsä, kun ei hänellä ole siihen aikaa kotona.» Vihjaus panee pojan ryhdistäytymään, häntä alkaa hävettää tovereidensa edessä.

Muistettakoon, että huumori vaikuttaa vain silloin, kun vika ei ole vielä ehtinyt juurtua ja kun ihminen pystyy katsomaan itseään sivusta. Vain herkän omantunnon omaava on herkkä huumorille. Siellä missä paha on tullut häpeämättömäksi, ei kollektiivi pysty huumoriin.

Lapsikollektiivin elämässä, etenkin aikaisemmalla nuoruuskaudella, syntyy tilanteita, jolloin kasvattien suhteissa on paljon naurettavaa, mutta kollektiivin kasvatuksellinen vaikutus tulee näkyviin nimenomaan siinä, ettei naurettava herätä vitsailua. Aikuisen kannalta mitä naurettavimpaan asiaankin kasvattajan on osattava suhtautua vakavasti ja ikään kuin hän ei huomaisikaan mitään naurettavaa ryhdyttävä lasten tai varhaisnuorten kanssa leikkiin. Se on leikkiä kasvattajalle, mutta tosi elämää kasvateille. Sanoisin noita suhteita sisäiseksi huumoriksi. Sillä on suuri kasvatuksellinen merkitys. Kasvattajan on suhtauduttava hyvin tahdikkaasti ja hellävaroen sisäisen huumorin hienoimpiin ilmentymiin ja osattava asettaa itsensä lapsen kannalle. Opettajan tahdittomuus ja sielullinen karkeus haavoittavat kipeästi lapsia, jotka tajuavat tuon vihamieliseksi pilaksi ja muuttuvat töykeiksi ja kylmäkiskoisiksi.

Seuraavassa kirkas esimerkki kollektiivin henkisen elämän sisäisestä huumorista.

Opettajat sanovat viidettä b-luokkaa kauheaksi. Siinä on paljon kurinrikkojia. Miša-poika saattaa esimerkiksi pyydystää tunnilla kärpäsen, kastella sen jalat musteeseen ja panna sen vierustoverinsa pöydälle. Kärpänen kävelee ja piirtelee hassunkurisia kuvioita pulpettiin, mikä panee pojat nauramaan. Kerran Miša piirsi otsaansa kukon.

Toinen poika kiipesi eräällä tunnilla hissukseen ulos luokan ikkunasta, asettui istumaan puun oksalle ja kirjoitti siellä sanelua. Tunnin lopulla hän hyppäsi takaisin luokkahuoneeseen ja istui pulpettiin luovuttaakseen työn opettajalle. Tämä ihmetteli: »Mutta sinuahan ei ole ollut luokassa. Mistä olet ilmestynyt?» Kaikki nauroivat.

Petja osasi sirkuttaa kuin sirkka. Kerran hän yltyi sirkuttamaan niin, että opettajakin viehättyi kuuntelemaan: »Missä se elää? Tulen illalla kuuntelemaan. Teen mielelläni koruompelua sirkan soittaessa.» Eivätkä lapset päässeet selville, laskiko opettaja leikkiä vai oli todella saan uskonut, että luokkaan on kotiutunut sirkka. Petja punastui eikä sen koommin äännellyt sirkan tavoin.

Gritskon paita oli aina ollut mustetäplissä.

Keväällä viidennelle b-luokalle tuli uusi oppilas Natalotška. Hänellä oli siniset silmät ja pitkä vaalea letti. Pojat eivät olleet koskaan

nähneet noin sievää tyttöä. Tytön katse oli niin lempeä ja hyväntahtoinen, etteivät pojat voineet kestää sitä, vaan laskivat silmänsä.

Mikä ihme tapahtuikaan nyt kauheassa luokassa. Kaikista huimapäistä ja rasavilleistä tuli vaiteliaita ja hiljaisia. Mišalle opettaja oli ennen sitä joutunut jo kolmen viikon ajan muistuttelemaan, että tämä leikkauttaisi tukkansa, mutta opettajan sanat olivat kaikuneet kuuroille korville. Nyt poika ilmaantui yhtäkkiä kouluun tukka leikattuna ja alkoi siitä lähtien kantaa taskussaan pientä peiliä. Eikä hän enää koskaan piirtele kukkoja otsaansa. Fedja aloitti kaikista aineista uudet vihot. Kerran joku kuiskasi tunnilla Petjan korvaan, että tämä sirkuttaisi sirkan lailla, mutta sai vastaukseksi muksun.

On mahdotonta seurata hymyilemättä noita yllättäviä muutoksia. Kaikkeen tuohon on selvästikin syynä soma Natalotška. Noita sielunliikkeitä, joissa on niin paljon huvittavaa, täytyy vaalia erittäin huolellisesti. Niiden paljastaminen koko kollektiiville merkitsee niiden tekemistä naurunalaiseksi, ja siinä tapauksessa on kaikki mennyt myttyyn: pojat alkavat käyttäytyä vasiten karkeasti ja häikäilemättömästi. Se että pojat tahtovat esittäytyä tytölle hyvinä, on selvä merkki heidän turmeltumattomuudestaan. Eikä heidän kujeissakaan ole mitään hälyttävää; nuo lapselliset kepposet voidaan helposti tehdä vaarattomiksi. Miten? Huumorin, vain opettajan huumorin avulla. Miksi pojan veitikka tekee kärpäsestä taiteilijan, hyppää ikkunasta ulos ja kirjoittaa sanelua puussa tai sirittää sirkan tavoin? Hän tekee noin saadakseen toverinsa nauramaan. Lapsi ei voi elää ilman naurua, minkä eräät opettajat kuitenkin unohtavat. Kun sitten lapset ihmettelevät iloisesti tovereidensa vitsikkyyttä, niin opettaja saattaa vihastua. Se on harmittavimpia kasvatuksellisia virheitä. Ei saa olla vihainen, kun lapset nauravat. Tarpeeton ja tilanteeseen sopimaton nauru on saatettava häpeään huumorin avulla. Yleensä kun kasvattaja joutuu tekemisiin lasten kujeiden kanssa olivatpa ne kuinka sopimattomia ja tyhjiä tahansa, ei hän saisi koskaan menettää huumorintajua. Kasvattaja lakkaa olemasta kasvattaja, jos hän pitää kujeilevaa koululaista vihamiehenään ja ryhtyy tämän kanssa kaksinkamppailuun. Kyky nähdä kurinrikkomuksessa jotain huvittavaa ja saattaa se häpeään nauramalla ilmentää taitoa ymmärtää älyllä ja sydämellä lapsen sisäistä maailmaa.

OPETTAJAN HENKILÖLLISYYS, OPETTAJAKUNTA JA KASVATTIEN KOLLEKTIIVI

Opettajan henkilöllisyyden merkitys kollektiivin ja yksilön henkiselle elämälle

Kasvatustapahtuman olemusta miettiessämme on aihetta syventyä Karl Marxin sanoihin, että ihminen »näkee itsensä ensiksi kuvastuvan toisessa ihmisessä. Vasta sen kautta, että Pekka on suhteessa itsensä kaltaiseen ihmiseen Paavoon, hän asettuu suhteessa itseensä ihmisenä»*. Kasvattaja löytää tästä syvästä ajatuksesta selityksen monivaiheisen kasvatustapahtuman monimutkaisiin ilmiöihin. Meidän jokapäiväisen työmme tärkeimpiä, joskin vaikeasti havaittavia puolia on se, ettemme me kasvata millään määräkeinoilla tai -menetelmillä, vaan ennen kaikkea oman henkilöllisyytemme, oman yksilöllisyytemme vaikutuksella. Menetelmä pysyy kuolleena kaavana, ellei sitä henkevöitä opettajan eloisa ajatus ja innostus. Siitä hetkestä alkaen, kun lapsi ottaa ensi askelensa maan kamaralla, hän alkaa vertailla itseään henkilöön, joka häntä kasvattaa, asettaa hänelle vaatimuksia, panee häneen henkisiä voimiaan ja haluaa nähdä hänessä oman ihanteensa. Kouluyhteisön kasvattamismetodiikkaa on mahdotonta kuvitella erillään opettajan henkilöllisyyden merkityksestä niin kuin lukeminen olisi mahdotonta ilman aakkosten opettelemista.

Marxin ajatus, että kasvatustapahtuman kulussa kasvatettavamme alkaa suhtautua itseensä ihmisenä, on hyvin tärkeä ajatus.

---

* *Karl Marx*. Pääoma, 1. osa, 2. painos, kustannusliike Progress, Moskova 1979, s. 61.

Sellainen henkisen elämän piirre kuin suhtautuminen itseensä ihmisenä luonnehtii ja määrää viime kädessä kasvatustapahtuman kulttuuritason. Vain siinä tapauksessa, että kasvattaja on opettanut kasvattinsa suhtautumaan itseensä määrätavalla, hän luo sielullisen ja moraalisen edellytyksen kollektiivin vaikutukselle yksilöön, niin kuin tuota jokapäiväisessä käytännössä sanotaan.

Kollektiivi on kuin herkkä soitin, ja sen virittäjänä on kasvattajan henkilöllisyys tai oikeammin kasvattien mielipide pedagogista ihmisenä, se mitä he näkevät ja avaavat hänessä. Kasvattajan henkilöllisyys, aatteelliset vakaumukset ja henkisen elämän rikkaus ovat sinä voimana, joka panee jokaisen kasvatin katsahtamaan itseensä, miettimään omaa käyttäytymistään ja hallitsemaan itseään, mistä itse asiassa alkaakin todellinen kasvatus. Puhuttaessa kollektiivista suurena kasvattavana voimana sitä voitaisiin verrata vihreään kukkivaan puunlatvaan, jota ravitsevat syvät ja huomaamattomat juuret; noina juurina onkin kasvattajan inhimillinen rikkaus.

Jotta kasvatti alkaisi suhtautua itseensä ihmisenä, on kehitettävä hänessä pyrkimystä itsekasvatukseen ja vahvistettava hänen tahdonlujuuttaan, joka on siveellisen itsekasvatuksen välttämätön tekijä.

Miten kasvatit saadaan suhtautumaan oikein omaan itseensä ja pyrkimään itsekasvatukseen?

Se tapahtui vaikeana sodanjälkeisenä vuotena. Lapset aikoivat lähteä metsään. Ennen aamunsarastusta he kerääntyivät koululle. Jokaisella oli mukana eväskäärö: leipää, keitettyjä perunoita ja sipulia. Vain muutamalla lapsella oli mukanaan silavaviipale tai keitetty kananmuna. Lapset ottivat eväänsä pois paketeistaan, käärivät ne yhteen isoon paperiarkkiin ja panivat reppuun. He päättelivät: olemme yhtä perhettä, niin minkä tähden meidän pitäisi jokaisen pitää kiinni omasta pussistaan.

Leonid oli myös pannut reppuun leivänkannikkansa ja muutaman perunan, mutta jättänyt taskuunsa silavanviipaleen. Äiti oli sanonut pojalle: »Syö niin, ettei kukaan näkisi.»

Metsään tultuaan lapset leikkivät, lukivat kirjaa ja kertoivat satuja nuotion ääressä. Sitten levitettiin liinan päälle eväät ja ryhdyttiin aterioimaan. Leonidin vierellä istui laiha vaalealettinen Maija. Tytön isä oli kaatunut rintamalla sodan viimeisenä päivänä.

Jokainen sai yhteisistä eväistä pienen silavanviipaleen. Leonid myös.

– Syö, Leonid, silavanviipale, opettaja sanoi. – Teillä ei varmaankaan ole sitä kotona.

Leonid punastui. Jäljellä oli vielä yksi silavanviipale.

– Maija, ota tuo viipale ja syö.

– Olen jo syönyt kyllikseni, Maija vastasi.

– No anna se sitten Leonidille.

Maija ojensi viipaleen pojalle. Tämä piteli sitä kädessään eikä rohjennut nostaa katsettaan. Pojasta tuntui, ettei hänen taskussaan ole pieni tovereilta kätketty silavanviipale, vaan polttava kivi.

Kun lapset olivat ateroineet, opettaja sanoi:

– Lapset, kootkaa paperit ja polttakaa.

Kun paperipalat oli koottu kasaan, Leonid heitti huomaamattomasti siihen oman silavakäärönsä.

Opettaja vaistosi, mitä tapahtui lapsen sisimmässä. Opettaja oli osannut käyttää konkreettista tilannetta saadakseen lapsen katsahtamaan itseensä kollektiivin silmin.

Kasvattajan kannalta ihanteellinen olisi sellainen asiaintila, että hänen jokainen kasvattinsa olisi lujien kommunististen vakaumusten ihminen, että hän olisi suhteessa itseensä ja muihin periaatteellinen, rehellinen, vaativainen ja kurinalainen sekä osaisi puolustaa hyvää ja vihata kaikkea pahaa. Tuo käy mahdolliseksi vain kollektiivissa ja vain sillä ehdolla, että kasvattaja vaikuttaa jokaiseen yksilöön pitäen mielessään, että yksilö elää henkisesti kollektiivissa, tajuaa itsensä kollektiivin osaseksi ja kehittää itsessään moraalikäsityksiä, -vakaumuksia ja -ihanteita kollektiivin elämän pohjalla.

Tarkastelkaamme miten tapahtuu tuo kasvattajan henkilöllisyyden monitahoinen vaikutus kollektiiviin ja kollektiivin kautta jokaisen kasvatin henkiseen elämään. Miten kasvattajan henkilöllisyys muovaa kasvatin henkilöllisyyttä? Mitkä lainomaisuudet panevat ihmisen ilmaisemaan aktiivisesti siveellisiä voimiaan, mikä tulee esiin ihmisen suhtautumisessa itseensä ja taidossa hallita itseään? Millainen pitäisi olla kasvattajan, että hänen jokainen sanansa virittäisi tarvittavaan vireeseen sen monimutkaisen soittimen, jota sanomme kollektiiviksi?

Uskomme vakaasti, että nuo kysymykset ovat kasvatustapahtuman kulttuurin ja teknologian vaikeimpia ja mitä arkisimpia kysymyksiä. Syventykäämme sellaiseen kä-

sitteeseen, kuin kasvattajan kasvatuksellinen vaikutus kollektiiviin ja yksilöön. Joudumme sen kanssa tekemisiin joka päivä. Mitä on ihmisen vaikuttaminen ihmisiin: yksilöiden henkiseen, luovaan, älylliseen ja työyhteisöön? Tuo vaikutus on mahdoton ilman kasvattien tietynlaista aktiivista suhtautumista kasvattajaan. Ei riitä, että minä kasvattajana otan huomioon kasvattieni asenteen minuun nähden. Minun on luotava eheäksi kokonaisuudeksi käsitetyn kasvattikollektiivin tietty asenne itseeni. Vasta sen jälkeen, kun olen saanut aikaan tuon monipuoliselle kasvatustapahtumalle tarpeellisen kasvattien suhteen itseeni, käy mahdolliseksi minun henkilöllisyyteni vaikutus kollektiiviin ja kollektiivin kautta jokaiseen yksilöön.

Miettikäämme tuota lainomaisuutta: jotta minä voisin vaikuttaa eheänä kokonaisuutena esiintyvään kollektiiviin, täytyy kollektiivin suhtautua minuun jollain tavalla. Mutta millä tavalla? Kasvattajina olemme me, aikuiset, muun muassa lasten vanhemmat ja opettajat. Me kasvatamme jokaisella askelellamme ja jokaisella teollamme. On aina muistettava, että lapsi, jolle maailma on vasta avautumassa, tiedostaa ihmistä teidän, siis kasvattajan, kautta. Teidän käytöksestänne, teoistanne, etenkin suhteestanne muihin ihmisiin, lähinnä heihin, kasvatteihin, ja siitä, miten ja millä te ilmaisette itseänne, lapsi päättelee, millaisia ihmiset ovat yleensä, onko hyvyyttä olemassa ja millaista se on ja mikä on ihanne.

Kasvattien suhteen kasvattajansa henkilöllisyyteen voisi luonnehtia seuraavasti: kasvattajan henkilöllisyys vetää kasvatteja puoleensa, ihastuttaa ja henkevöittää heitä eheydellään, aatteellisten ja elämänkatsomusten sekä eettisten periaatteiden jaloudella. Muistakaa että siitä hetkestä, kun nuoressa sydämessä herää ensimmäinen halu jäljitellä teitä, olla teidän kaltaisenne, saa jokainen sananne erityisen painon kasvattinne mielessä ja jokaisesta ajatuksestanne tulee kasvattinne ajatus ja vakaumus.

Kuulemme usein sanottavan: tietojen on tultava vakaumuksiksi. Se on kasvatusopillisen viisauden tärkeä totuus. Miten tiedoista tulee vakaumuksia, mitä edellytyksiä siihen tarvitaan? Tiedoista tulee vakaumuksia

vain silloin, kun kasvattinne haluavat jäljitellä teitä, kun he tahtovat olla teidän kaltaisenne, kun teidän huuliltanne lähtevä totuus on puoleensavetävä ja innoittava ja kun tiedettä henkevöittää sydämenne elävä ja kiihkeä sykintä.

Mikä opettajan persoonallisuudessa vetää puoleensa lapsia, varhaisnuoria ja teinejä ja mikä tekee heistä teidän oppilaitanne tämän sanan syvällisessä merkityksessä? Mikä yhdistää henkisesti kasvattejanne ja luo aatteellisen, moraalisen ja henkisen yhteyden, kollektiivin? Nuoria sydämiä kiehtovana valonsäteenä ja johtotähtenä on kasvattajan sanoissa ja teoissa ilmenevä ihanteiden, periaatteiden, vakaumusten, katsomusten, viehtymysten, kiinnostusten, sympatioiden ja antipatioiden sekä eettisten periaatteiden sopusointuinen yhtenäisyys. Lisäksi on hyvin tärkeää, että tuo yhtenäisyys tulisi esille kasvattajan elimellisenä tarpeena ja hänen elämänsä lakina, jota ilman hän ei voi kuvitellakaan onnea eikä täysipainoista henkistä elämää.

Vain siinä tapauksessa, että kasvattajan henkilöllisyys edustaa mainittua sopusointuista yhtenäisyyttä, tiedot saavat kasvattavan voiman, sillä kaikki, mitä välitämme kasvatillemme, kulkee sydämemme kautta. Kasvattajan arvovalta on hänen älynsä ja sydämensä luomus, se on hänen taitoaan vakiinnuttaa kollektiiviin syvä kunnioitus ihanteitaan, periaatteitaan ja vakaumuksiaan kohtaan. Arvovallasta tulee mahtava kasvattava voima vain silloin, kun sen on saanut aikaan kasvattajan tekojen, käyttäytymisen ja sanojen sopusointuinen yhtenäisyys. Kasvattajan arvovallan pohjana on hänen toimintansa, josta on tullut kasvateille esikuva.

Mitä tarvitaan siihen, että opettajan ihanteiden, vakaumusten, taipumusten, kiinnostusten, sympatioiden ja antipatioiden sopusointuinen yhtenäisyys henkevöittäisi kollektiivia? Siihen tarvitaan ennen kaikkea opettajan korkeaa, todellista sivistyneisyyttä. Meidän, kasvattajien, täytyy tajuta erittäin vakavasti ja vastuuntuntoisesti se tosiasia, että me kasvatamme ajatuksilla ja tiedoilla. Toimintamme on ajatuksen elämää ja taitoa sytyttää

kasvatteihin tiedonjano. Kollektiivin elämä on täysipainoista, kun se on kyllästetty ajatuksilla, henkisillä harrastuksilla ja tarpeilla. Tiedoilla kasvattaminen ei merkitse valmiiden totuuksien siirtämistä oppilaiden päähän. Koulun kasvatuksellisena tehtävänä on vakiinnuttaa nuoriin sydämiin tietoinen suhde ja luja aatteellinen asenne tietoihin. Kasvattien tajuntaan välittämistämme ja vakiinnuttamistamme tiedoista on tultava heidän omaisuuttaan. Oikea kasvattaja on se, joka menee kasvattiensa luo omine ajatuksineen ja jolla on henkinen tarve rikastuttaa tiedoillaan muita ihmisiä ja saada tuntea suurta iloa siitä, että hänen ihmistä ja totuutta ylistävät vakaumuksensa puolustavat korkeinta totuutta, kommunistisia aatteita, ja että hänen vakaumuksistaan tulee muiden ihmisten vakaumuksia.

On mahdotonta kuvitella kasvattajan toimintaa ilman hänen rikassisältöistä elämäänsä kirjojen maailmassa. Vakituisesti täydentyvä opettajan kirjasto on ajatuksen ja siveellisen tarmon lähde.

Teidän omat ajatuksenne valaisevat kirjoista ammentamianne tietoja, ja teidän tajuntanne johtoajatuksena on saada vaikkapa tippa teidän älyllisestä ja emotionaalisesta rikkaudestanne liukenemaan kasvattienne henkiseen maailmaan. Tuo halu valtaa tajuntanne ja te menette kasvattienne luo. Teidän tapaamisenne eivät ole pelkkää luettujen kirjojen kertomista. Tulette varhaisnuorten luo omine ajatuksinenne ja vetoatte heihin kuin aatetovereihin ja itsenne veroisiin ihmisiin.

Uskon vakaasti, että kasvattajan todellinen rakkaus kasvatteihin merkitsee valtavaa, voittamatonta halua välittää näille se, mitä hän pitää kalleimpana itsessään, välittää koko kollektiiville eikä jollekulle yhdelle ja saada kasvatit nousemaan astetta ylemmäs aatteellisessa ja poliittisessa kehityksessä. Kasvattajan rakkaus kasvatteja kohtaan ei ole mikään valmis tunne, joka rinnassaan kasvattaja tulee kasvatustyön saralle. Se on alituista, vaikeaa ja mukaansatempaavaa luovaa työtä, jossa vahvistuu eheäksi kokonaisuudeksi muovautuvan kollektiivin aatteellinen ja moraalinen yhtenäisyys. Vain tällaista rak-

kautta tuntevasta kasvattajasta tulee mahtava puoleensa vetävä voima sekä kollektiiville että erilliselle kasvatille.

Miten herätetään yhteinen pyrkimys kaikkeen ylevään ja jaloon? Kasvattajan moraaliperiaatteiden sekä hänen elämäntavoitteensa ja -ohjelmansa ilmentämisen pohjalta, jotka kiehtovat ja vetävät puoleensa lapsia, etenkin varhaisnuoria ja teinejä. Oppilaskollektiivilla tulee olla varma usko siihen, että opettaja ohjaa sitä kohti jaloa päämäärää. Yksinomaan vastauksessa kehotukseen tulevat esille nuorten ihanteet; mitä suurempaa vastakaikua opettajan kehotus herättää varhaisnuorissa, teineissä ja lapsissa, sitä määrätietoisempana ilmenee yhteinen pyrkimys. Itse asiassa kollektiivi saakin alkunsa siitä, että kasvatit seuraavat kasvattajansa esimerkkiä.

Kasvattajan taito vaikuttaa kasvattien kollektiiviin ilmenee siinä, että hän puhuessaan jostain aiheesta ikään kuin koskettaa tiettyjen kasvattien sydämiä saaden nämä ajattelemaan ja olemaan huolissaan omasta itsestään ja johdattaen nämä vihdoin kasvatuksen elävöittävälle lähteelle, pyrkimykseen.

Erittäin tärkeää kasvatustyössä on ottaa huomioon yksilön kyky olla altis kollektiivin vaikutukselle. Kun luokassani on ongelmalapsi, mietin miten minun olisi puhuttava tuon lapsen moraalisesta puutteellisuudesta koko kollektiiville, jotta lapsi tajuaisi ja syventyisi ajattelemaan, että hänen puutteellisuutensa on suurena haittana jokaiselle ja että hänen viastaan puhutaan, koska halutaan varoittaa muita siitä. Puhuttaessa kollektiiville jonkun kasvatin huonosta ominaisuudesta täytyy olla hyvin tahdikas ja varovainen. Taito puhua kollektiivin kanssa erinäisten oppilaiden elämästä, murheesta ja iloista ilmenee siinä, ettei kovaonnista osoitella sormella eikä häntä katsella tuomitsevasti. On puhuttava niin, että jokainen joutuisi ajattelemaan välejään tovereidensa kanssa, suhdettaan ihmiseen ja omaa käyttäytymistään. Antaa kasvatin itsensä miettiä omaa käytöstään ja tekojaan, jotta hän kuultuaan opettajan kehotuksen yrittäisi tulla paremmaksi. Huono kasvatus saa mielestäni alkunsa sellaisesta perhe-elämästä, jossa

lapsi kasvaa kuin rikkaruoho: kukaan ei kehota häntä mihinkään, mikään ei kiinnosta häntä elämässä eikä hän pyri mihinkään. Tuollaiselta »villiltä» pohjalta kehittynyt lapsen käyttäytyminen on vaistonvaraista ja omavaltaista, ja siitä kuvastuu moraalinen holtittomuus ja tyhjyys. Juuri sen vuoksi tähtäämme kasvatustyössä vanhempien kanssa ennen kaikkea siihen, että lapsissa kehitettäisiin pienestä pitäen pyrkimystä moraalisesti puoleensa vetävään päämäärään.

Kasvattajan todellinen sivistyneisyys ilmenee siinä, että kasvatit näkevät hänessä henkilön, joka ohjaa heitä kohti siveellisyyden huippua ja tajuavat hänen sanansa kehotukseksi olla uskollinen jaloille vakaumuksilleen ja suvaitsematon pahaa ja valhetta kohtaan.

Mikäli toivot kasvattajana, että ajatuksesi vetäisivät puoleensa ja panisivat nuoret sydämet sykkimään kiivaammin, mene ja kerro kasvateillesi siitä, mikä on hämmästyttänyt sinua itseäsi ja pannut sydämesi sykähtämään ylpeydestä tai suuttumuksesta, ilosta tai vihasta. Tuollaiset keskustelut ovat henkisen kanssakäymisemme onnellisimpia hetkiä. Noina hetkinä kehittyy ja lujittuu kollektiivin aatteellinen ja moraalinen yhtenäisyys: ajatellessaan yhteistä ja yleiskansallista jokainen ajattelee samalla itseään, ja tuollaisesta yhteiskunnallisen ja henkilökohtaisen yhteensulautumasta syntyy todellinen kansalaistunto ja hioutuu, herkistyy ja joustuu vastuuntunto kollektiivia kohtaan.

Eräiden tieteellisen työn tekijöiden ja opettajien suusta kuulee vielä valitettavasti virheellisen väittämän, että monissa kouluissa kasvatustyön heikkous selittyy muka siitä, että se on »sanallista kasvatusta». Todellisuudessa taas kasvatustyö käy heikoksi ja tehottomaksi juuri silloin, kun unohdetaan, että hallussamme on itse asiassa yhteinen hienovarainen ja luotettava, kaikkivoipa ja terävä kasvatuksen väline, sana. Termi »sanallinen kasvatus» kuulostaa joistakin perin oudolta, ja siitä löydetään lukuisia puutteita. Kasvatustaito vaatii hallitsemaan täydellisesti viisaan sanan tarjoamia kasvatuskeinoja. Sanan kautta ilmenee ihmistenvälisten suhteiden

olemus. Lapsen sydämen pitää olla avoin kasvattajan sanalle, ajatukselle, vakuuttelulle ja opetukselle.

Sellaiset kollektivistiset suhteet kuin ystävyys, keskinäinen auttavaisuus, kommunistinen kurinalaisuus ja vaativaisuus kehittyvät herkistä sielunliikkeistä: suhteesta omaan itseensä ja avonaisesta mielestä kollektiivin mielipiteelle. Avomielisyys on hienotunteisuutta vaativa ominaisuus, jonka merkitystä kollektiivin kautta tapahtuvalle kasvatustyölle on mahdotonta yliarvioida. Vasta sitten, kun olette kollektiiviin vaikuttamalla saaneet avomieliseksi jokaisen kasvatin, tulee kollektiivista mahtava kasvattava voima.

Kuvitelkaa että kasvatettavananne on neljäsluokkalaisten kollektiivi. Siinä on lapsi, jolla on kovettunut sydän ja joka on välinpitämätön, haluton ja kuuro muiden neuvoille ja ehdotuksille. Hän käyttäytyy omavaltaisesti. Hänen varhaislapsuutensa oli sujunut itsekkyyden, sydämettömyyden ja jopa julmuuden ilmapiirissä. Olette useaan otteeseen keskustelleet lapsen kanssa, mutta turhaan. Silloin turvaudutte tehokkaimpaan ja samalla hienovaraisimpaan vaikutuskeinoon: koetatte avata lapsen sydämen jalolle ja ylevälle aatteelle nimenomaan silloin, kun avautuvat kaikkien kasvattien sydämet ja kun koko kollektiivi syttyy kasvattajan vetoomuksesta. Älkää etsikö kollektiivia kasvattamaan tarkoitettua keskustelua varten aihetta, joka liittyisi jollain tavoin mainitun oppilaanne tekoihin tai käytökseen. Älkää yhdistäkö aatteita keinotekoisesti tosiasioihin, sillä lapset vaistoavat herkästi ja hylkäävät tuollaisen keinotekoisuuden. Menkää kollektiiviin puhuaksenne siitä, mikä on kirpaissut teidän sydäntänne, tajutkaa kollektiivi eheäksi kokonaisuudeksi, mutta muistakaa samalla myös ongelmallinen oppilaanne, jonka sydän on saatava aukeamaan.

Te kerrotte esimerkiksi luokkaan tultuanne sydäntänne riipaisseesta tapauksesta: pieni poika näki uimassa ollessaan kaksi hukkumaisillaan olevaa tyttöä, jotka eivät nähtävästi osanneet uida. Poika pelasti kummankin, mutta itse hukkui. Se ei ole pelkkä kertomus vaikuttavasta asiasta, vaan teidän elämänkatsomuksenne, teidän moraalis-eettisen ohjelmanne ja teidän elämänsuuntanne ilmaisemista. Kuun-

nellessaan teitä kasvattinne uskovat, että te, heidän kasvattajansa, menettelisitte samalla tavalla. Kollektiivia ei kiehdo ainoastaan ihmisen jalomielisyys, vaan myös sydämellisyytenne ja kiihkeytenne. Nimenomaan siellä, missä jalo aate ja kasvattajan henkilöllisyys ikään kuin sulautuvat yhteen kollektiivin silmien edessä, tulee kasvateista kasvattajan hengenheimolaisia ja aatteellisia seuraajia.

Tuollaisina hetkinä ihminen avautuu toiselle ihmiselle, ajatus avautuu ajatukselle ja sydän sydämelle. Yhteisen innostuksen vallassa ongelmallinen oppilaanne tarkkailee noina hetkinä muita ihmisiä ja tuntee siveellisen kauneuden kiehtovan kasvattajaa ja kymmeniä tovereitaan. Hänestä tuntuu, että kollektiivi katsoo tutkivasti häneen ikään kuin kysyen: kuka olet? millainen ihminen olet? Noina yhteisen siveellisen ylennyksen hetkinä jopa kylmäkiskoisessa ja virheellisen kotikasvatuksen runtelemassa sydämessäkin herää pyrkimys kohti ihannetta. Kyseisten ajatusten ja tunteiden vaikutuksesta ongelmallisen kasvattinne valtaa erikoinen sieluntila: lapsi vaistoaa, että kaikki hänen toverinsa ja kasvattaja toivovat hänelle hyvää ja haluavat nähdä hänet henkisesti rikkaana ja siveellisesti kauniina.

Sananparsi »seura tekee kaltaisekseen» sisältää syvän ja viisaan ajatuksen: vakaumuksia luodaan vakaumuksilla, pyrkimyksiä herätetään vain pyrkimyksillä ja leppymättömyys syttyy vain leppymättömyyden säkenestä. Nuoren ihmisen siveellisen kunnon, käyttäytymisen ja suhteen hyvään ja pahaan määräävän henkisen ytimen lujuus riippuu opettajan persoonallisuudesta, hänen aatteellisesta rikkaudestaan ja uskollisuudestaan elämämme totuutta kohtaan.

Pidän kollektiivin parissa suoritettavan työn tärkeimpänä ja vaikeimpana tehtävänä kasvattien varustamista positiivisten elämännäkemysten järjestelmällä. Kaikki mitä välitän nuorille sydämille luodessani kollektiivin aatteellista ja kansalaisperustaa, on sen ajatuksen sävyttämää, että onnellisinta on ylevien, jalojen, kommunististen aatteiden läpitunkema elämä. On mahdotonta vakiinnuttaa nuoriin sydämiin positiivisia katsomuksia

ilman intohimojen paloa ja ilman kiihkeää, armotonta ja leppymätöntä vihaa kaikkea pahaa, valhetta, ihmisarvon alentamista ja periaatteettomuutta kohtaan. Hyvyys ja sisäinen kauneus, siveellinen omanarvontunne ja rohkeus valtaavat nuoren sydämen vain siinä tapauksessa, että minä vakiinnutan siihen poikkeuksellista herkkävaistoisuutta pahaa kohtaan sekä sisäistä kykyä torjua sydämestään siveelliset paheet ja taistella pahaa vastaan kaikissa ilmentymissä. Opetan nuorisoa elämään ihmisten hyväksi ja samalla vihaamaan siveellistä selkärangattomuutta, periaatteettomuutta, itsekkyyttä ja etuilua. Yritän esittää kasvateilleni positiivisten elämännäkemysten järjestelmän niin, että he oppisivat jo nuoruusvuosinaan inhoamaan ja vihaamaan leppymättömästi mukautuvaisuutta ja poroporvarillista syrjään vetäytymistä. Kunnon ihminen tuntee kaiken maailmassa tapahtuvan koskevan suoranaisesti häntä, vaikuttavan hänen sisimpäänsä ja olevan hänen sydäntään lähellä.

Ensimmäisellä sijalla kasvattieni lapsuudessa, varhaisnuoruudessa ja teini-iässä tiedostamien arvojen joukossa on tutustuminen sellaisten ihmisten elämään, joiden siveellinen kauneus on ilmennyt velvollisuuden täyttämisenä muita ihmisiä, yhteiskuntaa, kansaa ja isänmaata kohtaan.

Kollektiivin parissa suoritettavan kasvatustyön perustana ovat kollektiivin työ velvollisuuden hyväksi ja velvollisuudentunnon synnyttämät suhteet. Opettajakunnassamme on monien vuosien mittaan päädytty erittäin tärkeään vakaumukseen: nuoren ihmisen siveellinen karaiseminen edellyttää, että täyttäessään velvollisuutta muita ihmisiä, yhteiskuntaa ja isänmaata kohtaan hän tuntisi korkeinta onnea ja suurinta tyydytystä. Johdatamme jokaisen kasvatin tuollaiselle onnen lähteelle kannustamalla häntä osallistumaan aktiivisesti aatesisällykseltään rikkaaseen yhteiseen työhön.

Jokaisen kasvatin valitseman elämäntien oikeellisuus riippuu viime kädessä siitä, missä toiminnassa ihminen koki onnen aikaisemmalla nuoruuskaudellaan. Työläisen ja talonpojan työn tuottaman onnen yhteinen kokeminen on se akkuna, josta nuori ihminen näkee

jo koulussa ollessaan oman tulevaisuutensa. Jokaiselle kasvatille avautuu oma akkunansa vain kollektiivissa ja vain luovassa kiintymyksessä tavalliseen työhön.

On mahdotonta kehittää kasvateissa positiivisia katsomuksia, ellei heillä ole omaa itsekasvatuksen ja itseopiskelun järjestelmää. Itsekasvatus on kouluelämän keskeisiä ongelmia. Itsekasvatustaidon opettaminen kasvateille on mitä vaikeinta työtä kasvattajalle. Se mitä käytännössä sanotaan henkilökohtaisten vakaumusten muovaamiseksi, merkitsee itse asiassa sitä, että kasvatetaan kykyä olla silmätysten omantuntonsa kanssa. Tuon hyvin tärkeän siveellisen piirteen vakiinnuttamiseksi varhaisnuoriin ja nuorisoon on opetettava jokaista tarkkailemaan huolellisesti itseään.

Järjestän erityisiä keskustelutilaisuuksia, jotka on omistettu itsensä tiedostamiselle, itsekasvatukselle, itsensä täydellistämiselle ja taidolle olla kahden omantuntonsa kanssa. Kehotamme kasvattejamme olemaan rehellisiä ja vilpittömiä oman itsensä kanssa ja asettamaan itselleen sellaisen elämäntavoitteen, jota kohti mentäessä jokapäiväinen työ tajuttaisiin lähestymiseksi tuota tavoitetta kohti.

Varhaisnuorten ja nuorison monivuotisen kasvattamisen kokemus antaa aihetta väittää, että harkitseva, syvällinen ja vaativainen suhde omaan itseensä, taito pakottaa itseään ja kyky tuntea omantunnon soimauksia ja häpeää riippuvat siitä, millainen sija työllä on kasvatin henkisessä elämässä. Vain työ, vain ruumiillisten ja henkisten voimien ponnistaminen ja vaikeuksien voittaminen, vain työllä saavutetun päämäärän tuottama ilo avaavat ihmisen silmät näkemään omaa itseään. Keskustelu itsekasvatuksesta on ennen kaikkea keskustelua työnilosta. Kehotamme kasvatteja: pakottakaa itsenne ponnistamaan voimia ja keskittymään ja kehittäkää itsessänne kykyä syventyä työhön niin, että aika kiitäisi huomaamatta ja että suurimpana nautintonanne olisi työnilo, vain tässä tapauksessa teistä tulee oman käyttäytymisenne ja omien tekojenne tuomari. Kehotukset työntekoon eivät rajoitu abstraktisiin toivomuksiin. Kehotamme kasvattejamme tutkimaan syvällisesti sitä oppiainetta, joka kutakin kiinnostaa eniten, ts.

lukemaan ja kartuttamaan vähitellen kotikirjastoaan, jotta avartuisi näköala rikassisältöisen älyllisen elämän onnelliseen maailmaan. Itsenäinen työskentely kirjan parissa on sellaisen ihmisen itsekasvatuksen tärkeimpiä alueita, jonka elämänsisältönä on tietojen omaksuminen. Oppilas pystyy tiedostamaan ja kasvattamaan itseään vain silloin, kun työn käsite kytkeytyy hänen henkisessä elämässään kiinteästi kirjaan.

Kyky olla oman sielunsa tuomari ja pyrkiä siveelliseen kauneuteen ja ylevyyteen kehittyy ainoastaan kollektiivissa, sillä tuon kyvyn lähteenä on ihmisten hyväksi suoritettavan työn tuottama yhteinen ilo. Vain siinä tapauksessa, että ihminen on kokenut tuon ilon lapsuudessa, varhaisnuoruudessa ja teini-iässä, hän pystyy miettimään, mitä hän on tehnyt muiden ihmisten hyväksi ja mitä mieltä ihmiset ovat hänestä. Taito eritellä elämäänsä kehittyy silloin, kun ihmisarvo on saavutettu kollektiivisessa työssä ihmisten hyväksi, työssä, jonka perusteella kollektiivissa muodostetaan käsitys ihmisestä.

Vain henkilökohtaisella työllään ihmisarvon saavuttanut oppilas on herkkä ja vastaanottavainen opettajan sanalle mielihalujensa hillitsemisestä. Tämäkin on itsekasvatuksen tärkeimpiä alueita. Kasvatustapahtuman koskemattomaksi uudismaaksi voidaan liioittelematta sanoa niitä toimia ja menetelmiä, joiden avulla kollektiivissa kehitetään vastaanottavuutta mielihalujen valvontaan liittyville neuvoille ja opetuksille sekä mielihaluja ja niiden tyydyttämistä koskeville ehdotuksille. Usein käy niin, että kasvattiensa moraalin kannalta perusteettomien mielihalujen huolestuttama kasvattaja ryhtyy juurimaan pois noita mielihaluja etsien siihen joitain erikoiskeinoja. Se on jo tulipalon sammuttamista eikä ehkäisemistä. Kasvattien itsetarkkailukyvyn kehittämiseen tähtäävien neuvojen ja opetusten joukossa kuuluu erityinen sija mielihalujen hallitsemista koskevalle neuvolle. Kasvateille jotka ovat moraalisesti valmiita vastaanottamaan tuon neuvon, kerromme mielihalujen sisäisestä kurista, joka on henkisen, siveellisen kulttuurin erottamattomia piirteitä. Tällöin on erittäin tärkeää, että mielihalujen lähteenä olisi siveellisesti oikeu-

tettu velvollisuus vanhempia ja yhteiskuntaa kohtaan. Mitä herkemmäksi on kehittynyt kollektiivinen ja henkilökohtainen velvollisuudentunne, sitä syvemmin tuo tunne läpitunkee kouluyhteisön sisäisiä suhteita ja sitä vaativaisempi yksilö on omia mielihalujaan kohtaan.

Olen pitkäaikaisen kokemuksen perusteella tullut siihen lujaan vakaumukseen, että kollektiivin kasvatuksellinen voima riippuu nimenomaan sen jäsenten mielihalujen kulttuuritasosta. Kollektiivin valta yksilöön merkitsee itse asiassa kollektiivin valtaa yksilön mielihaluihin. Kollektiivin kasvattamisen perusolemuksena on tuon vallan sitkeä, asteittainen ja viisas vakiinnuttaminen.

Kasvatuksen ja itsekasvatuksen yhteyden saavuttamiseksi on kiinnitettävä suurta huomiota jokaisen oppilaan työjärjestykseen, viehtymyksiin ja harrastuksiin. Jotta varhaisnuoret ja nuoriso oppisivat kasvattamaan itseään, täytyy herättää heissä ennen kaikkea innostusta työhön. Taitava luokanvalvoja huolehtiessaan oppilaiden itsekasvatuksesta tavoittelee sitä, että nuori ihminen tajuaisi siveellisen täydellistymisensä tapahtuvan työnteon kautta. Innostus työhön saa alkunsa ahkerasta opiskelusta. Itsekasvatus alkaakin siitä, että varhaisnuori tai nuorukainen pitää tietojen omaksumista, lukemista ja tiedonhalua käyttäytymisensä moraalisena näkökohtana.

Opettaja- ja kasvattikollektiivit

Opettajakollektiivi on koulun omaperäinen ydin. Koulu kasvatuksen ahjona, vanhemman sukupolven nuorisoon kohdistaman siveellisen ja aatteellisen vaikutuksen sekä monipuolisen henkisen elämän keskuksena elää vain opettajakollektiivissa.

Sukupolvi toisensa perään lapset tulevat kouluun ja päättävät sen, kun taas koulu elää katoamattomille henkisille arvoille vähä vähältä kartuttaen niitä. Noiden arvojen perijänä ja säilyttäjänä on opettajakollektiivi, joka elää ikuisesti, niin kauan kuin koulukin. Nimenomaan siitä, kuinka viisaasti, huolellisesti ja hellävaroin

lujitetaan vuodesta vuoteen tuota koulun tärkeintä juurta, riippuu koulun voima kasvatuksen ahjona ja sen vaikutus kasvattien tajuntaan ja tunteisiin.

Opettajakollektiivi luo koulun kasvot. Koulusta tulee tehokas kasvattava voima, jos opettajakollektiivi vaalii katoamattomia henkisiä arvoja opettajien vakaumuksissa, katsomuksissa, perinteissä ja tottumuksissa, jokaisen opettajan omaperäisyydessä, opettajien ja oppilaiden välisissä sekä lasten välisissä suhteissa.

Erotamme kouluyhteisössä kasvattien ja kasvattajien kollektiivit; mitä merkittävämpiä ovat opettajakollektiivin monien vuosien mittaan kartuttamat ja vaalimat henkiset arvot, sitä selvemmin oppilaskollektiivi esiintyy paitsi kasvatuksen kohteena myös kasvatustapahtuman aktiivisena ja tehokkaana voimana ja osanottajana, varsinaisena kasvattajana. Oppilaskollektiivista tulee tehokas kasvattava voima sen ansiosta, että siihen vaikuttavat henkiset arvot ja saavutukset, jotka ovat tajuttuja, elävän luovuuden viisastamia sekä opettajien tietojen ja aatteellisten vakaumusten henkevöimiä.

Opettajan lahjakkuus, tarmo ja luova työ ovat riittämättömiä siihen, että kasvattajan henkilöllisyydestä tulisi reaalisesti vaikuttava voima. Tuon voiman virikkeenä ovat opettajakollektiivin luomat arvot, ts. sen katsomukset, vakaumukset, perinteet ja aatteet, jotka ovat eläneet koulussa jo useita vuosikymmeniä.

Sellainen tärkeä ja tarpeellinen asia kuin etumaisen kokemuksen soveltaminen opetus- ja kasvatustyöhön käy mahdolliseksi vain siinä tapauksessa, että erinäisten opettajien kokemuksesta tulee koko kollektiivin omaisuutta. Koulussa jossa opettajakollektiivi on henkisten kasvatusarvojen viisas vaalija, tulee nuoresta opettajasta pian ja kivuttomasti kokenut kasvattaja ja opettaja, joka välttyy monilta virheiltä. Todellisen opettajakollektiivin puuttuminen tekee opettajan työn hyvin vaikeaksi: jokainen kulkee eteenpäin itse asiassa haparoiden, ja myönteinen kokemus ei tule edes viereisessä luokassa työskentelevän opettajan tietoon. Opettajakollektiivin puuttuessa ei ole myöskään oppilaskollektiivia.

Miten ja minkä ansiosta saadaan luoduksi opettajakollektiivi? Sitä luovat kollektiivinen ajatus, aatteet ja luova toiminta. Koulunjohtajasta tulee opettajakollektiivin järjestäjä ja johtaja, mikäli hän pystyy yhdistämään opettajien ponnistukset kollektiivista ajattelua varten sekä osaa löytää ja osoittaa sen kehitystien luovassa työssä ja, mikä tärkeintä, osaa yhdessä opettajien kanssa kartuttaa vuodesta vuoteen opetus- ja kasvatusprosessin henkisiä arvoja. Ennen kuin koulunjohtaja pystyy tuohon, hänen on työskenneltävä koulussa useita vuosia. On mahdotonta luoda todellista opettajakollektiivia sellaisessa koulussa, jossa myötään vaihtuvat johtajat.

Tarkastelkaamme kysymystä: millaisia koulun hankkimia henkisiä arvoja tulee suojella ja kartuttaa, millaisten arvojen ansiosta saadaan luoduksi opettajakollektiivi ja miten nuo arvot vaikuttavat oppilaskollektiivin kasvatukseen ja opettajien yksilölliseen luovaan työhön? Monien vuosien aikana hankkimani kokemus antaa minulle aihetta vastata noihin kysymyksiin seuraavasti.

Jotta opettajakollektiivista tulisi jokaisen opettajan ajatusten, luovuuden ja etsintöjen lähde ja että käytännöllinen työ olisi kasvatusopillisten aatteiden innoittamaa sekä ajatuksen ja teorian valaisemaa, on saatava aikaan, että opettajia yhdistäisivät vakaumukset, katsomukset, ajatukset ja perinteet.

Kasvatustyössä tarvitaan ennen muuta syvää uskoa kasvatuksen voimaan. Tuosta uskosta täytyy tulla jokaisen opettajan omantunnon asia ja koulun tunnus. Usko kasvatuksen voimaan merkitsee uskoa omaan työhön, uskoa siihen, että kykenen kasvattajana olemaan kasvatieni ajatusten ja tunteiden valtias ja kasvattamaan ongelmallisimmastakin oppilaasta kunnon ihmisen. Kasvattajan usko kasvatuksen voimaan on samaa kuin lääkärin usko elämän mahtavaan voimaan ja hänen henkinen valmiutensa taistelemaan viimeiseen hetkeen asti ihmisen hengestä. Siellä missä uskotaan kasvatuksen mahtavaan voimaan ja missä ei koskaan tarvitse kuulla lohdutonta sanontaa »hänestä ei tule mitään», on oppilaskollektiivin henkinen elämä ainutlaatuisen optimistista sävyltään. Päästäkseen

selville siitä, ravitseeko opettajakollektiivia kasvatusopillisen viisauden elähdyttävä juuri vai ei, riittää kun viettää koulussa kolmisen päivää ja tunnustelee kasvattien kollektiivin elämänsykintää. Siellä missä opettajakollektiivi on kollektiivi nimenomaan sen ansiosta, että uskoo kasvatuksen mahtavaan voimaan, luonnehtii oppilaskollektiivin henkistä elämää avosydämisyys. Oppilaat tajuavat opettajan sanat, neuvot ja evästykset hyvänsuopaisen isän tahdoksi, isän, jolle lapsensa elämä ja kohtalo on kalleinta maailmassa. Vastaukseksi opettajan sanaan ollaan vilpittömästi valmiita täyttämään viisas ja hyvänsuopa neuvo. Kasvatit pyrkivät täyttämään opettajien tahdon lähinnä siksi, että he haluavat tuottaa iloa ja mielihyvää sekä antaa sielunrauhan kasvattajille varoen tuottamasta näille harmia, mielipahaa ja katkeruutta. Koulussa jossa uskotaan kasvatuksen mahtavaan voimaan, vallitsee vanhempien viisas tahto. Ei mielihalujen omavaltaisuus, joka voi johtaa kaaokseen, vaan nimenomaan tahto, ankara, tinkimätön ja samalla viisas tahto.

Usko kasvatuksen voimaan tekee opettajan sydämestä herkän kasvatin jokaista menestystä ja vastoinkäymistä kohtaan. Oikea vaativaisuus ja todellinen työkuri on mahdollinen vain siellä, missä uskotaan tosissaan kasvatuksen tehokkuuteen. Usko kasvatuksen voimaan saa koulussa aikaan ilmapiirin, jossa sekä oppilaskollektiivi että perhe tajuaa ja kokee opiskelun työksi, josta ihminen on pienestä pitäen samanlaisessa kansalaisvastuussa kuin ollaan työvelvollisuudesta yleensä.

Opettajakollektiivin varmuudesta, että kasvatus on inhimillisen kulttuurin, viisauden ja tahdonvoiman huippu, juontuvat ne oppilaskollektiivin henkisen elämän hienoimmat juuret, jotka ravitsevat tuon kollektiivin kasvattavaa voimaa ja vaikutusta yksilöön. Noina juurina pidän opettajakollektiivin huolenpitoa jokaisen kasvatin siveellisestä, henkisestä ja älyllisestä kasvusta sekä luomiskyvyn ja työtaidon kehittymisestä. Kysymys on lähinnä niistä oppilaista, joita on vaikea sekä opettaa että kasvattaa. Mikäli tuollaiset oppilaat kasvavat henkisesti, on kollektiivista tullut kasvattava voima. Heidän henkinen kasvunsa, jon-

ka on pannut alulle kasvatuksen voimaan syvästi uskovan opettajan innokas työ, jatkuu edelleen jo kollektiivin vaikutuksesta. Toisin sanoen opettajakollektiivi luo oppilaskollektiivin kasvattavan voiman auttamalla jokaista yksilöä tuomaan esille kykynsä niin, että kollektiivi tulee huomaamaan yksilössä joitain hyviäkin puolia. Muuten, kasvatit tajuavat vain tätä tietä myös opettajan neuvot itsekasvatuksesta.

Kouluyhteisön kasvattavan voiman mahtavana, suorastaan ihmeitä tekevänä lähteenä ovat koulun saavuttamat voitot taistelussa epäsuotuisia ja vahingollisia vaikutuksia vastaan, joita eräät kasvatit joutuvat kokemaan perheessään. Kasvatus on usein taistelua erinäisten lasten sielun puolesta. Kouluun tulee välistä perheen runtelemia ja turmelemia lapsia. Opettajakollektiivi miettii, miten voitaisiin tehdä vaarattomaksi ja tehottomaksi perheen vahingollinen vaikutus ja saada etusijalle koulun ja kollektiivin vaikutus. Sekä opettajia että kasvatteja, etenkin yläluokkalaisia, yhdistää vastuuntunne noiden lasten kohtalosta. Opettaja- ja oppilaskollektiivin tällainen velvollisuus ilmentää valtavaa henkistä omaisuutta, joka rikastuu vuosi vuodelta yhä uusilla voitoilla taistelussa ihmissielun ja siis myös ihmisonnen puolesta. Ajat sitten koulun päättäneet ja aikuisiksi tulleet ihmiset saapuvat lapsineen meidän, opettajien, luo ja lausuvat lämpimät kiitoksensa koululle siitä, että se on avannut heille tien inhimilliseen jalouteen. He kiittävät erittäin sydämellisesti kasvattajien isällisestä vaativaisuudesta ja siitä, että kasvattajan sana oli koulussa rikkomaton laki. Opettajakollektiivin syvä vakaumus, että sen oikeus isälliseen vaativaisuuteen on todellista uskoa kasvatuksen voimaan, uskoa ihmiseen ja uskoa omiin voimiinsa, vahvistaa entisestään opettajan velvollisuudentunnetta ja vastuuntuntoa kasvattien kohtalosta.

Se että entiset kasvattimme aikuistuttuaan ja tultuaan isiksi ja äideiksi saapuvat luoksemme kuin koulumme pojat ja tyttäret, on koulun mittaamaton henkinen arvo, jonka ansiosta kouluyhteisössä elävät kaikki muutkin arvot. Nimenomaan tuo arvo panee jokaisen kasvatin

suhtautumaan kouluun kuin omaan äitiinsä ja vahvistaa kasvattien sydämissä ja tajunnassa velvollisuudentuntoa opettajia ja opettajakollektiivia kohtaan.

Väsymätön työ ja luovuus synnyttävät uskon kasvatuksen voimaan. Uskoakseen ponnistustensa tehokkuuteen kasvattajan täytyy tietää ja ajatella paljon. Korostan vieläkin, etta kollektiivinen usko tieteeksi ja työksi käsitettyyn kasvatukseen on reaalinen voima, joka syntyy siellä, missä elää kollektiivinen ajattelu ja kollektiivinen analyysi.

Koko opettajakollektiivimme kokoontuu aika ajoin yhteen keskustellakseen erinäisistä lapsista: analysoidakseen huomioita heidän älyllisestä, ruumiillisesta, siveellisestä ja esteettisestä kehityksestä ja viitoittaakseen lapsen henkisen kasvun näkymiä. Huolenpito erillisestä lapsesta on tärkeimpiä keinoja, joiden avulla opettajakollektiivista muovataan oppilaskollektiivin kasvattaja.

Toisena vakaumuksena, jonka ansiosta opettajakollektiivista tulee jokaisen opettajan kasvatuksellisen voiman ja viisauden lähde, on varmuutemme siitä, että kasvateista muovautuu kollektiivi vasta silloin, kun heitä yhdistää vastuun- ja velvollisuudentunne neuvostoisänmaata, kansaa, sen menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta kohtaan. Mikäli toivotte, että oppilaskollektiivi olisi luja aatteellinen yhteenliittymä, että se kasvattaisi kunnon ihmisiä, joiden tekoja ohjaisivat jalot tunteet ja periaatteet, juurruttakaa jokaiseen nuoreen sydämeen rajatonta uskollisuutta synnyinmaata ja kansaa kohtaan.

Jokaisen kasvatin tulee ennen kaikkea olla isänmaansa poika. Tämä on oppilaskollektiivin henkisen elämän johtava arvo. Opettajakollektiivimme tähtää siihen, että jokaisen kasvatin lapsuuden kehtona ja onnelana muistoissa säilyvä koulu painuisi ikiajoiksi mieleen ja sydämeen myös synnyinmaan kallisarvoisena osasena. Olemme kokemuksen perusteella tulleet siihen uskoon, että aatteellinen samanmielisyys suhteessa koko kansan etuihin onkin se mahtava voima, joka avaa kasvattien ja opettajan sydämet toisilleen ja yhdistää heidät taistelussa yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Me, opettajat ja kasvatit, olemme saman

kouluyhteisön jäseniä lähinnä sen ansiosta, että meissä elää velvollisuudentunto isänmaata kohtaan. Jokainen opettaja koettaa avata kasvateille ulkomaailman niin, että nämä tuntisivat ylpeyttä ja levottomuutta, uskollisuutta ja jaloa pyrkimystä vahvistaa arvonsa isänmaansa patrioottina ja poikana. Kasvattien henkisten voimien yhdistäminen työssä, luovassa toiminnassa ja taistelussa synnyinmaamme kunnian, mahdin ja riippumattomuuden vahvistamisen nimessä on meidän kasvatuksellinen tehtävämme, jonka ansiosta meistä, oppilaidemme vanhemmista tovereista, tulee heidän opastajiaan ja aatetovereitaan.

Kolmantena kasvatusopillisena vakaumuksenamme on usko järjen valtaviin mahdollisuuksiin. Opettajakollektiivimme uskoo vakaasti, että ihminen pystyy omaksumaan useita kertoja laajemman tietopiirin, mitä hän omaksuu nykyään; siihen tarvitaan koulutoiminnan järkiperäistä organisaatiota sekä opetuksen ja kasvatuksen saattamista sopusointuun. Nuorissa on lisäksi kehitettävä ja vahvistettava tiedonjanoa.

Kaikkinainen opetusmetodiikka pysyy kuolleena kaavana, ellei oppilaita kasvateta tiedonhaluisiksi, ellei jokaisella ole kiihkeää pyrkimystä tulla todella sivistyneeksi ihmiseksi ja ellei oppilas tunne ylennystä mahdollisuudesta olla älyllisten rikkauksien valtias. Pidämme ihmisjärjen valtavien mahdollisuuksien avautumiselle tarpeellisena kehittää lapsissa älyllisiä tarpeita ja harrastuksia riippumatta siitä, mille alalle he aikovat antautua.

Kyseisen kasvatustyön sisältö, suunta ja vaikutus riippuvat siitä, mille elää opettajakollektiivi. Millään sanoilla tai neuvoilla ei pystytä herättämään kasvateissa tiedonjanoa, ellei sitä ole opettajakollektiivissa. Kasvattaakseemme oppilaskollektiivia kasvatamme itseämme, opettajakollektiivia. Vain meidän tiedonjanomme ja rikassisältöinen elämämme ajatuksen ja kirjojen maailmassa synnyttää oppilaskollektiivissa älyllisiä tarpeita ja harrastuksia, herättää järjenvoimia ja tuo esille kyvyt ja taipumukset. Vain tiedonhaluinen opettajakollektiivi pystyy turvaamaan sen tärkeimmän, minkä on oltava koulu-

elämän sisältönä, mikäli halutaan koulun olevan kasvatuksen ja sivistyksen ahjo, ts. turvaamaan eloisan ajattelutoiminnan ja älyllisten rikkauksien vakituisen vaihdon oppilaskollektiivissa.

Opettajakollektiivilla on oikeus isälliseen vaativaisuuteen ja kunnioituksen nauttimiseen kasvattien taholta vain sikäli, mikäli se ajattelee lapsen terveyttä ja henkistä maailmaa, lapsen tarpeita, harrastuksia sekä itsekasvatukseen tarvittavia sisäisiä moraalisia ja tahdonvoimia, taipumuksia, kykyjä, kutsumuksia ja elämäntien valintaa, erinäisten lasten älyllisen kehityksen poikkeuksellisuuksia yms.

Ajatuksen kohdistaminen lapseen on laaja käsite, joka sulkee piiriinsä opettajien ja koulunjohtajan psykologisissa seminaareissa pitämiä esitelmiä, pitkäaikaisen tarkkailun pohjalta laadittuja ja kollektiivin käsittelemiä psykologisia ja kasvatusopillisia luonnekuvia sekä kasvattiemme henkisen elämän erinäisten puolten – käyttäytymisen, tekojen, oppilaskollektiivin sisäisten suhteiden, kykyjen kehityksen ja ihanteiden muovaamisen – analyysia.

Ajatus lapsesta sammuisi, ellemme me lukisi kasvatusopillista kirjallisuutta emmekä miettisi lukemaamme. Kollektiivinen ajatus lapsesta on jokaisen kasvattajan henkilökohtaisen mietinnän ja yksilöllisen luovuuden lähde. Kasvattajiemme erittäin voimakkaana harrastuksena on psykologia. Jos kasvatusoppia verrataan monimutkaisia kojeita valmistavaan laitokseen, niin psykologia voidaan rinnastaa tuossa laitoksessa käytettäviin monimutkaisiin työvälineisiin. Jos työvälineitä ei tule olemaan tai ne muuttuvat epätarkoiksi, jäävät laitoksesta jäljelle vain pelkät seinät.

Jokaisen opettajan pitää olla oppiaineensa pätevä asiantuntija. Hänen on seurattava tarkkaavaisesti sen tieteen »etulinjaa», jonka alkeita hän opettaa. Tieteellisaiheisista esitelmistä on tullut kasvatuskollektiivimme samanlainen tarve kuin psykologisten ja kasvatusopillisten tietojen syvällisestä omaksumisesta.

Opettajakollektiivi ja yläluokkalaisten kollektiivi muodostavat henkisessä elämässä yhtenäisen koulukollektiivin.

Koulussa pidettävät tieteen ja kulttuurin illat ovat opettajien ja yläluokkalaisnuorten yhteinen asia. Esitelmiä pitävät rinnan sekä opettajat että yläluokkalaiset. Oppitunteihin välittömästi liittymättömän älyllisen elämän rikkaus innoittaa opiskelutyötä tunnilla. Ilman tieteen ja kulttuurin iltoja, ilman esitelmiä ja yläluokkalaisten tieteellisissä ainekerhoissa suorittamia tutkimuksia, ilman tieteellisen kirjallisuuden lukemista ja kotikirjastojen kokoamista muuttuisivat tunnit pelkäksi velvollisuudeksi. Sytyttämällä ja pitämällä oppilaskollektiivissa alituisesti yllä älyllisten harrastusten liekkiä herätämme koululaisissa opinhalua, pyrkimystä omaksua tietoja ja elää todella sivistyneen ihmisen sisältörikasta elämää.

Koulumme opettajakollektiivi uskoo vakaasti kollektiivin, yhteiskunnan ja kansan hyväksi tehtävän työn suureen kasvatukselliseen voimaan. Työ ei ole ainoastaan kasvatusväline. Se on kollektiivin ja yksilön elämän varsinainen olemus ja sisältö. Työkasvatus-yhdyssanan merkitysosat liittyvät erottamattomasti yhteen: kasvatus vasta silloin onkin kasvatusta, kun se on työkasvatusta; ilman työntekoa, joka on tullut mukaan lapsen henkiseen elämään jo pienestä pitäen, käy mahdottomaksi niin siveellinen ja esteettinen kuin ruumiillinen ja älyllinen kasvatus. Kollektiivi on mahdoton ilman työntekoa, sillä vain työssä, ruumiillisten ja henkisten voimien käytössä muiden ihmisten hyväksi ja ihmisonnen luomisessa syntyvät velvollisuuden- ja vastuuntunnon sekä vaativaisuuden suhteet.

Opettajakollektiivimme huolehtii siitäkin, etteivät kasvattiemme lapsuus, varhaisnuoruus (etenkin varhaisnuoruus) ja teini-ikä sujuisi kevyesti ja huolettomasti. Kouluun tulleista kehittyy hyvin kasvatettuja ihmisiä vain siinä tapauksessa, että he saavat kouluvuosina kokea omakohtaisesti vaikeuksia. Saamme kasvattajina hankituksi oikeuden isälliseen vaativaisuuteen vain sen ansiosta, että käsitteet »työ» ja »vaikea» sulautuvat kasvattiemme elämässä ihmisen muovautumisen elimelliseksi lainomaisuudeksi. Ellei ihminen joudu omakohtaisesti kokemaan, mitä on vaikeus, hänestä voi kasvaa kovasydäminen ja hävitön. Pyrimme siihen, että jokainen kasvattaja iskostaisi oppilaskollektiivin tajuntaan ajatuksen: ken ei työtä tee, sen ei syömänkään pidä. Tämä on oikeudenmukaisimman yhteiskunnan inhimillisin ja jaloin aate, ja mikäli se jää oppilailta ymmärtämättä, ei heistä tule yksimielistä kollektiivia. Tuon ajatuksen tajuaminen merkitsee, että jokainen varhaisnuori, jokainen nuorukainen ja tyttö on tietoinen, mistä tulevat leipä ja kansanvarat, ja jokainen heistä tuntee kunnioitusta niitä kohtaan, jotka luovat aineellisia arvoja kansan hyväksi. Se merkitsee myös, että suhteet kollektiivissa rakentuvat ennen kaikkea työvelvollisuuden täyttämisen pohjalle.

Kasvattajat tietävät kuinka vaikeaa on saada ihminen jo kouluvuosina pyrkimään tietoisesti moraaliseen täydellisyyteen, että hän haluaisi näyttäytyä kollektiivin edessä kunnon kansalaisena, tunnollisena uurastajana, hyväsydämisenä ja lempeänä ihmisenä. Nuo pyrkimykset syntyvät nuoressa sydämessä vain silloin, kun kollektiivin henkinen elämä pohjaa ihmisen ja yhteiskunnan hyväksi tehtävään työhön.

Kasvattajan viisas valta yksilöön ja kollektiiviin

Kasvattajan valta yksilöön ja kollektiiviin on kasvatuksen perusongelmia.

Tunsin erään opettajan, joka oli työskennellyt koulussa jo kolmisenkymmentä vuotta. Ivan Kornejevitšia pidettiin koulussa ja piirissä uutterana ja tunnontarkkana kasvattajana. Koulunjohtaja luonnehti häntä seuraavasti: »Hän saa lapset tekemään työtä. Ei siedä toimettomuutta. Hän tekee laiskimmastakin työteliään. Opettaja ei salli tuttavallisuutta. Mutta kumma kyllä, että lapset eivät pidä hänestä. En käsitä syytä. Ehkä sen vuoksi, että hän on liian vaativainen.»

Satuin kolmesti käymään Ivan Kornejevitšin tunneilla. Tulin näkemään opettajan ja lasten väliset suhteet myös tuntien ulkopuolella, kun opettaja ja oppilaat tapaavat noin vain.

Jokin Ivan Kornejevitšin suhteessa lapsiin valpastutti minut jo ensimmäisellä tunnilla. Mutta mikä, en voinut ymmärtää. Opettaja

puhui lapsille ylenpalttisen suvaitsevaisesti. Tuo vika on kuitenkin monilla eikä se itse asiassa ole mikään paha. Tarkkailin opettajan jokaista sanaa päästäkseni kiinni niiden taka-ajatuksesta. Vihdoin tunnilla tapahtunut pieni välikohtaus ikään kuin avasi silmäni. Jakaessaan vihkoja kotitehtävineen Ivan Kornejevitš pysähtyi Petrikin pulpetin kohdalla.

– Kuinka kauan sinä tulet kirjoittamaan virheellisesti tuon sanan? opettaja kysyi.

En kuullut hänen sanoissaan levottomuutta enkä huolestusta, vaan uhkauksen. Poika seisoi pää painuksissa.

– Minkäs tekisin sinulle? Ivan Kornejevitš jatkoi.

Huomasin ihmeekseni, että hänen silmänsä olivat käyneet iloisiksi.

»Hänhän ihailee valtaansa ja nauttii siitä», iski päähäni ajatus. »Hän kokee mieluisia hetkiä pohtiessaan, miten rankaisisi Petrikiä huolimattomuudesta.»

– Minkäs tekisin sinulle? Ivan Kornejevitš toisti kysymyksen. – Montako kertaa kirjoitat tämän sanan, että oppisit ajattelemaan paremmin, että pääkkönen tekisi työtä? (Myöhemmin sain tietää tuon sanonnan – »että pääkkönen tekisi työtä» – olevan hänen mielisanontojaan.)

– Kymmenen kertaa, virkkoi Petrik huokaisten.

– Arvasit ajatukseni, Ivan Kornejevitš huomautti siihen. – Kymmenen kertaa, se toistaiseksi riittää.

Luokassa koitti hiljaisuus, jonkinlainen raskas ja ahdistava hiljaisuus. Petrik kirjotti kiusallista sanaa, ja opettaja jatkoi sillä välin vihkojen selailua. Huomattuaan virheen Ilko-pojan vihossa hän kysyi jälleen ikään kuin itseltään:

– Minkäs tekisin sinulle?

Ilko käyttäytyi toisin kuin Petrik. Hän katsoi rukoilevasti Ivan Kornejevitšin silmiin ja lupasi olla tekemättä virheitä. Opettaja myöntyi:

– No mikäs siinä, olkoon menneeksi tällä kertaa. Mieti tuon sanan oikeinkirjoitusta ja keksi kotona lause käyttäen tuota sanaa. Entäs jos teet jälleen virheen siinä, niin montako kertaa kirjoitat sen?

– Kaksikymmentä kertaa, Ilko kiirehti vastaamaan ja painoi päänsä alas.

– No niin, muistakin se!

Oli selvää, että lapset pitivät rangaistuksena sanan kymmen- ja kaksikymmenkertaista kirjoittamista. Miksi? Sattuuhan sitäkin joskus tarvittavan, ja lapsi tekee sen mielellään. Miksikäs tässä tapauksessa oppilaat suhtautuivat työhön kuin rangaistukseen?

Eräs oppilas oli unohtanut kotivihon kotiin. Ivan Kornejevitš mietti taas ääneen, minkäs tekisi pojalle, lähettäisikö hänet kotiin vihkoa hakemaan vai antaisiko anteeksi (poika asui kahden kilometrin päässä koulusta). Sillä tavalla opettaja nautiskeli rankaisuoikeudestaan.

Pikkuinen Zoja-tyttö oli eräällä tunnilla suorittanut tehtävän

huonolla käsialalla. Mietittyään ääneen, minkäs tekisi Zojalle, Ivan Kornejevitš käski: »Mene luokan eteen, nosta vihkosi ja näytä muille, miten sinä kirjoitat.» Kun Zoja oli kohottanut avatun vihkonsa, Ivan Kornejevitš kysyi:

– Lapset, miten Zoja kirjoittaa?

– Huonosti, lapset vastasivat jotenkin väkinäisesti ja pelokkaasti.

Kolmannella tunnilla Ivan Kornejevitš seisotti nurkassa vilkasta mustasilmäistä Kolja-poikaa sen vuoksi, että tämä oli tönäissyt toveriaan ja naurahtanut opettajan selittäessä jotain. Käskiessään poikaa nurkkaan opettaja ilmoitti: »Seisot niin kauan kuin päätät, miten tulet käyttäytymään edelleen. Kun päätät käyttäytyä hyvin, viittaa, niin lupaan sinun mennä paikallesi.» Kolja seisoi tunnin loppuun asti. Hänen iloiset ja uhmaavat silmänsä puhuivat ilmeikkäästi, että hän on valmis seisomaan vaikka viisi tuntia, muttei antaudu. Oli katkeraa katsoa ihmistä, joka oli asetettu tovereidensa eteen ties millä tarkoituksella, mutta samalla teki mieli mennä Koljan luo ja sanoa: »Kelpo poika, ole taipumaton aina! Sääli vain, ettei opettaja ole tarjonnut sinulle mitään muuta taipumattomuuden kasvattamiskeinoa.» Olin mielessäni iloinen tämän pojan puolesta ja katsoin säälivästi Ilkoa, sillä tuo lapsi oli jo masennettu, pelotettu ja kiusattu loppuun.

Mitä on sanottava Ivan Kornejevitšin »metodista»? Kerroin tuon näyttääkseni, miten taitamattomasti ja alkukantaisesti opettaja käyttää hienovaraista ja herkkää välinettä: valtaansa toiseen ihmiseen. Kasvattajan vallan tuollainen ilmentäminen synnyttää ihmisessä epäluottamusta, jopa vihaa toista ihmistä kohtaan. Tuollaisessa ilmapiirissä ei voi olla puhettakaan kollektiivista, sillä lapsia ei yhdistä mielityö. Jos työnteko on käynyt vihatuksi, jos opettaja käyttää sitä rangaistuskeinona ja jos kasvatti pelkää kasvattajaa, tulee lapsen sydän raa'aksi, kylmäksi ja välinpitämättömäksi.

Jokaisen meistä täytyy suhtautua harkiten tuohon ammattimme erittäin tärkeään opettajan vallan ongelmaan, ihmisen valtaan toiseen ihmiseen nähden, vanhemman valtaan nuorempaan nähden. Opettajan käytössä olevien kasvatuskeinojen joukossa opettajan valta lapsiin on yleisin, kaikkikäsittävä ja samalla terävä, hienovarainen, herkkä ja vaarallinen keino. Opettajan valta on väline, jolla voidaan tehdä kivuton ja huomaamaton leikkaus, mutta voidaan myös kipeästi haavoittaa lapsen herkkää sielua. Tuo väline on hyvin tarpeellinen, mutta myös

vaarallinen. Kaikki riippuu siitä, miten sitä käytetään ja millaiset vaikuttimet ovat määrääviä toisen ihmisen kohtelussa. Lasten hallitseminen on kasvattajan vaikeimpia tehtäviä ja kasvatusopillisen sivistyksen osoittimia.

Tultuamme kouluun ja päätettyämme omistaa elämämme Ihmisen luomisen jalolle asialle muistakaamme, ystävät, että meitä vaanii suuri vaara joutua hetkellisen oikukkaan mielialan valtaan. Mielialan vaikutus on salamannopea, kun taas harkinta laahustaa jossain takanapäin, mikä usein riistääkin kädestämme vallan monimutkaisen aseen. Opettajan kasvatusopillinen viisaus riippuu suuressa määrin hänen taidostaan hallita tunteitaan.

Marx kirjoitti eräässä kirjeessään luottamuksen suojattomuudesta. Toiseen ihmiseen rajattomasti luottava ihminen on jossain määrin suojaton. Kokenut opettaja ei unohda koskaan tuota tosiasiaa. Lapsen luottamus hyvään opettajaan on todella rajaton. Tultuaan kouluun ja antauduttuaan teidän kasvatiksenne hän luottaa tavattomasti teihin, ottaa jokaisen sanan pyhästä todesta ja pitää käyttäytymistänne elävän viisauden ja siveellisyyden esikuvana. Lapsen luottamus opettajaan on puhdas kastepisara ruusunlehdellä: varokaa pudistamasta sitä pois. Kasvatusopillinen viisaus edellyttää lapsen luottavaisuuden ja siis myös suojattomuuden kunnioittamista, minkä pitää olla koko teidän työnne perusperiaatteena. Kasvattajan sivistymättömyys alkaa siitä, että opettaja tuntematta lapsen henkistä maailmaa pyrkii tekemään lapsen suojattomuudesta häkin, jonne hän ahdistaa pikkulinnun tehdäkseen sille sitä, mikä tuntuu hänestä hyödylliseltä ja välttämättömältä. Se ettei opettaja käsitä lapsen suojattomuutta eikä osaa vaistota sitä sydämellään, on yksi syistä opettajan surkeaan asemaan, jossa hän loppujen lopuksi menettää vallan lapseen.

Kasvatusopillisen uskoni yhtenä totuutena on sääntö: olen oikeutettu opastamaan vain silloin, kun ymmärtäessäni ja vaistotessani sydämellä lapsen rajattoman luottamuksen ja sen yhteydessä väistämättömän suojattomuuden pohjaan valtani lapseen tuohon luottamukseen ja suojattomuuteen. Mitä enemmän lapsi luottaa minuun ja mitä

kernaammin hän seuraa minun jälkiäni, sitä suuremmassa vastuussa olen jokaisesta hänen ja omasta askelestani.

Miettikäämme mitä on rajaton luottamus. Ehkä lapsi luopuu tietoisesti kaikesta yksilöllisestä ja luottaa sokeasti teihin, kasvattajaan? Ei, asia ei suinkaan ole niin. Lapsen luottamus, oli se sitten kuinka rajatonta tahansa, on sellaisen yksilön luottamusta, joka pyrkii henkiseen rikkauteen, henkilökohtaisen elämänsä sisällökkyyteen ja monipuoliseen inhimilliseen kanssakäymiseen. Lapsi tahtoo, että joku vanhempi, viisas ja elämänkokemuksen rikastuttama henkilö ottaisi huolen ja vastuun paitsi lapsesta itsestään ja hänen parhaastaan myös hänen iloistaan ja mielenliikkeistään. Tuota lapsen mielihalua on vaalittava verrattomana rikkautena. Niin kauan kuin se elää, on tie lapsen sydämeen avoinna teille. Kasvatustaito onkin luvalla sanoen siinä, että suojellaan lapsen toivomusta saada teistä ystävä. Mutta epätavallinen ystävä. Lapsi ymmärtää hyvin, että olette vanhempi ja viisaampi. Mitä enemmän te avaudutte kollektiiville viisaana, älyllisesti ja emotionaalisesti auliina, moraalisesti kauniina ja esteettisesti rikkaana ihmisenä, sitä enemmän lapsi iloitsee siitä, että olette hänen ystävänsä. Lapset kunnioittavat viisauttanne ja pitävät teitä ystävänään, mikä merkitsee kasvattienne tunteiden sopusointua ja kollektiivin luottamusta teihin.

Opettajaan rajattomasti luottava lapsi vaistoaa sydämellään, että vanhempi, viisas henkilö löytää aina ulospääsyn vaikeimmastakin tilanteesta. Muistan aina erään tapauksen.

Lähdin kuumana heinäkuun päivänä pienten kasvattieni kanssa metsään. Istahdimme levähtämään tuuhean tammen suojaan. Paahde raukaisi lapsia ja eräät heistä nukahtivat heti laskeuduttuaan nurmelle. Hetken kuluttua korviini kantautui ukkosen jyrinä. Taivas tummeni ja metsän syvyydestä alkoi henkiä kylmää. Korva erotti lähestyvän huminan. Tammen vierellä olevan matalan rotkon pohjalla ryöppysi raju virta: jossain etäällä olleen kaatosateen synnyttämä virta oli ehtinyt jo tänne saakka. Tulin sillä hetkellä ajatelleeksi tilanteen vaarallisuutta: lapsiahan ympäröi vesi. Mikäs neuvoksi, jos vesi alkaa nousta ylemmäs? Samassa muistin, että kolmisenkymmenen askelen päässä on pensasta kasvavan vanhan rotkon rinteessä tilava ja kuiva luola. Mieleni kävi heti kevyemmäksi.

Yllämme räsähti ukkonen ja tammemme latva alkoi savuta. Alhaalta meitä uhkasi vesi ja ylhäältä tuli. Toisiinsa painautuneet lapset istuivat hiljaa ja katsoivat minuun. Heidän suuriksi revähtäneissä silmissä ei ollut noina hetkinä kauhua, näin niissä vain rajattoman luottamuksen. Ainoa ihminen, joka tunsi kauhistuttavan kuolemanvaaran, olin minä, heidän kasvattajansa. Tajusin että lakkaan ainiaaksi olemasta heidän kasvattajansa, jos he näkevät silmissäni neuvottomuuden tai hädän itseni eikä heidän puolestaan. Tietoisuus lasten suojattomuudesta ja siitä, että minä olen heidän ainoa turvansa, antoi minulle voimia. Voitin kauhuni ja rohkaistuin, koska lapset luottivat minuun.

»Pitäkää kiinni toisistanne ja kiivetkää perässäni», sanoin lapsille. Kiipesimme rinnettä ylös. Muutaman minuutin kuluttua pääsimme luolan suulle. En voinut hetkeksikään irrottaa katsetta noista elävistä keristä, jotka luottivat minuun niin äärettömästi. Vihdoin viimeinenkin lapsi suojautui luolaan.

Nuo hetket antoivat minulle koko elämäksi yhden viisaimmista kasvatuksellisista opetuksista. Kuunnellessani ukkosenjyrinää tunsin omantunnon soimauksia. Häpesin itseni puolesta, kun muistin jotkin aikaisemmista välikohtauksista: lapsi saattoi tehdä jonkin vallattomuuden ja katsoi jälkeenpäin minuun puhtain, kirkkain ja luottavaisin silmin, kun taas minä luulin lapsen teeskentelevän ja vihastuin. Kuinka huonosti tunsinkaan noina hetkinä lapsen sielua! Kuinka suuressa arvossa onkaan pidettävä lapsen luottavaisuutta ja kuinka viisas ja rakastava lasten puolustaja kasvattajan onkaan oltava, jotta hänen ja lasten kesken säilyisivät aina sopusointuisina ystävälliset, sydämelliset ja hyvänsuopaiset suhteet. Kuinka viisasta pitäisikään olla kasvattajan vallan lapseen! Älkää unohtako hetkeksikään, että lapsi haluaa kuulua teille vain silloin, kun hän rakastaa teitä, ja hän rakastaa teitä silloin, kun luottaa teihin. Lapsen halu etsiä puolustusta aikuiselta perustuu luottamukseen ja rakkauteen. Niin kauan kuin lapsi katsoo teihin toiveikkaasti ja luottaa teihin, olette todellinen kasvattaja, opastaja ja elämän opettaja, olette auktoriteetti, rehellisyyden henkilöitymä, ystävä ja toveri. Muistakaa että nuo suhteet ovat varsin hauraita ja särkyvät helposti. Jos särjette ne, merkitsee se perikatoanne kasvattajana. Teistä tulee silmälläpitäjä eikä kasvattaja.

Ilman lapsen vilpitöntä luottamusta vanhempaan, ilman hänen harrasta toivoaan saada turvaa opastajalta ja tuntea hänen huolenpitoaan on kollektiivi yksilöiden aatteellisena ja emotionaalisena yhteytenä mahdoton, koska sydämet avautuvat toisilleen vain silloin, kun ihminen luottaa toiseen ihmiseen. Kasvatin syvä luottamus kasvattajaan on kollektivismin perusta. Lasten, varhaisnuorten ja nuorten henkisessä elämässä on eräs hyvin hienovarainen seikka, nimittäin kollektiivin tahto. Meillä on oikeus puhua kollektiivin tahdosta reaalisena kasvattavana voimana vain silloin, kun kasvatti katsoo häpeälliseksi ja raukkamaiseksi suhtautua kylmäkiskoisesti koko kollektiivin innostavaan asiaan. Kollektiivin tahto syntyy silloin, kun yksityisen lapsen luottamus kasvattajaan kohtaa joka askelella toisen lapsen luottamuksen, ja noista yksilöllisistä sielunliikkeistä muodostuukin kollektiivinen luottamus ihmiseen. Vain luottamus onkin kollektiivin tahdon lähde ja näin ollen myös yksilön velvollisuuden ja vastuun lähde, vastuun omasta käytöksestään kollektiivin edessä.

Miten pidetään yllä lapsen luottamusta? Miten lapsessa kasvatetaan pyrkimystä hakea turvaa kasvattajalta?

Se on kollektiivin kasvattamistaidon syvimpiä salaisuuksia. Elämä on todennut, että tärkeintä tuolla kasvatuksen hyvin herkällä alueella on lapsen maailman syvä ymmärtäminen ja vaistoaminen sydämellä, lapsuuden tunto. Luodessamme, kasvattaessamme kouluyhteisöä meidän on aina käytettävä kompassinamme sitä tosiasiaa, että olemme tekemisissä lapsen kanssa. Lapsuus, lapsen maailma on erikoinen maailma. Lapsilla on omat, lapsenomaiset käsityksensä hyvästä ja pahasta, omat lapsenomaiset kauneuden kriteerinsä, jopa oma ajanmittauksensa: lapsuudessa päivä tuntuu vuodelta ja vuosi ikuisuudelta. Oltaessa tekemisissä lapsenomaisen kanssa on muistettava sekin, että huomenna kasvattinne ei enää ole lapsi, mutta hänen lapsenomaiset käsityksensä, kriteerinsä ja katsomuksensa jäävät elämään hänessä eikä kasvattinne menetä niitä maitohampaidensa tavoin. Lapsen sydämeen on vakiinnutettava lapsenomaista, mutta koko elämänajaksi. Lapsenomaisten käsitysten, kriteereiden, katsomusten ja vakaumus-

ten täytyy olla pieniä, mutta vankkoja ituja, joista kasvaa mahtavia puita.

Kasvattimme on kuitenkin lapsi ja kollektiivimme on lapsikollektiivi. Jotta meille avautuisi tie lapsuuden ihmelinnaan, on meidän osattava muuntautua, tulla jossain määrin lapsiksi. Vain tuossa tapauksessa pystymme toteuttamaan viisasta valtaamme lapseen. Vastakkaisessa tapauksessa lapset tulevat pitämään meitä sattumalta heidän linnaansa päässeinä olentoina ja vartijoina, jotka suojelevat heidän lapsuudenmaailmaansa, mutta ovat välinpitämättömiä siitä, mitä tapahtuu heidän lapsuutensa ihmelinnassa.

Älkää luulko, arvoisa lukija, minun idealisoivan lapsuuden maailmaa. Ymmärrän hyvin, että lapsuus rakentuu siitä, mitä me, aikuiset, panemme lapseemme. Mutta juuri sen vuoksi, että lapsi on se hento taimi ja heikko vesa, josta on kasvava mahtava puu, lapsuus kaipaakin erikoista huolenpitoa, hellyyttä ja varovaisuutta.

Opettajan viisas valta merkitsee ennen muuta kaiken ymmärtämiskykyä. Mikäli haluatte päästä lapsuuden ihmelinnaan sen erikoisine lakeineen, omaksukaa ennen kaikkea se tosiasia, ettei lapsella ole koskaan halua tehdä tahallaan pahaa. Kasvatusopillinen sivistymättömyys ilmeneekin juuri siinä, että kasvattaja panee lapsen tilille halun tehdä pahaa ja esittää hänet kollektiiville pahantekijänä pakottaen kollektiivin ajattelemaan yhtä virheellisesti kuin ajattelee kasvattaja itsekin. Tuon seikan jättäminen huomion ulkopuolelle kostaa julmasti kasvattajalle: siellä missä lapsille tyrkytetään vääriä mielipiteitä, ei koskaan voi olla luottamusta kasvattajaan eikä kollektiivin tahtoa, ja itse asiassa kollektiivikin on siellä mahdoton. Syytös pahanteon tahallisuudesta, joka useimmiten ei pidä paikkaansa, tuntuu lapsesta vääryydeltä ja loitontaa häntä kasvattajasta. Lapsi menettää luottamuksen kasvattajaan eikä koskaan enää pyri etsimään häneltä minkäänlaista turvaa. Siinä piileekin jo suuri vaara. Ei tarvita kuin kolme neljä »pahantekijää», jotka opettaja on työntänyt luotaan, että luokkakollektiivista katoaisi yksimielisyys ja luottamus kasvattajaan.

Älkää kiirehtikö julistamaan lapsen kujeita ilkeämieliseksi järjestyksen rikkomiseksi, lapsen tarkkaamattomuutta laiskuudeksi ja lapsen muistamattomuutta leväperäisyydeksi. Ymmärtäkää että lasten kujeet, tarkkaamattomuus ja muistamattomuus ovat aina olleet olemassa ja tulevat säilymään ikuisesti. Kaikki tuo kaipaa ymmärtämistä: ei murskaamista, vaan huolellista ja viisasta korjaamista ja ohjaamista. Pyrkiessänne murskaamaan jotain lapsessa ja vielä kollektiivin avulla te murskaatte lasten luottamuksen itseenne. Te kannustatte lasta uppiniskaisuuteen, tahalliseen (ei ilkeämieliseen) tottelemattomuuteen, omavaltaisuuteen ja pyrkimykseen tehdä kaikki vastoin neuvojanne ja vaatimuksianne. Kaikki tämä ilmenee siinä tapauksessa, että lasten luottamus teihin on saanut särön.

On suhtauduttava erittäin harkitsevasti ja varovaisesti lasten erilaisiin ajattelemattomiin tekoihin, jotka eivät merkitse tahallista ilkeyttä, vaan hairahdusta, jota kasvattajalta puolustusta etsivä lapsi pystyy itsekin paheksumaan tai jo paheksuukin (ellei lapsella ole tuota kykyä, on sitä kehitettävä hänessä). Älkää tuossa tapauksessa kiirehtikö vetoamaan kollektiivin tuomioon. Yleensä säästäkää kollektiivin tuomiota vain äärimmäiseen tapaukseen (onnistakoon teitä työskentelemään ilman sitä vuosikymmeniä), jota ei ehkä koskaan tulekaan.

Usein lapsen pahan teon on oltava vain kasvattajan tiedossa. Vuosikymmeniä jatkunut koulutoimeni on saanut minut vakuuttuneeksi, että kasvattaminen kollektiivin kautta ei ole ainoa eikä yleispätevä kasvatuskeino. Kollektiivin kasvattava voima tehoaa vain silloin, kun siihen ei turvauduta joka askeleella. Kasvattajan välitön vaikuttaminen kasvatin sieluun on kasvatuksessa yhtä tarpeellista ja tärkeää kuin kollektiivin kasvattava voimakin. Enemmänkin, opettaja ei pysty vaikuttamaan kollektiiviin, ellei hänellä ole suoranaista kasvatuksellista vaikutusta jokapäiväisissä arvaamattomissa tilanteissa. Koulun suurena saavutuksena on pidettävä sitä, että jokainen kasvattaja tulee täydellisesti hallitsemaan yksilöön vaikuttamisen taidon ja mestaruuden.

Se tapahtui ensimmäisenä sodanjälkeisenä vuonna. Puheena oleva henkilö on nykyään jo perheenmies ja kolmen lapsen (he ovat koulumme oppilaita) isä. Mutta silloin Saško oli viidesluokkalainen. Hänen eräälle toverilleen isä osti värikynät, joita pidettiin kylässä siihen aikaan todellisena aarteena. Tuon aarteen omistaja pani kynät luokan kaappiin, että jokainen halukas olisi voinut piirtää luokassa vapaa-ajalla. Kuinka haltioituneena Saško avasikaan kynälaatikkoa. Piirtäessään poika unohti kaiken ympärillään: hänen silmiensä edessä ei ollut väritetty paperiarkki, vaan elävä, vihreä keto, sininen taivas ja salaperäiset metsän tiheiköt. Muistan kuinka hartaasti Saško piirsi haikaraa iltaruskon taustalle.

Kerran kynät katosivat. Se oli suru kaikille. Kukaan luokkamme ulkopuolinen ei ollut voinut ottaa kyniä, se oli aivan selvää. Päähäni juolahti ajatus, jota en itsekään tahtonut uskoa: kynät on ottanut se, joka on eniten kiintynyt piirtämiseen. Siis Saško.

– Kyniä ei ole varastettu, koetin uskotella lapsille. – On sattunut pelkkä erehdys. Joku teistä unohti panna kynät kaappiin ja vei ne erehdyksissään kotiin. Ne ovat jollakulla teistä kotona pöydällä. Huomenna ne ovat jälleen kaapissa: se joka erehtyi, tuo ne takaisin. Puhukaa vähemmän siitä, niin kaikki järjestyy.

Jo ensimmäiset sanani saivat Saškon painamaan päänsä alas. Hänen kasvonsa sävähtivät väliin punaisiksi, väliin kalpenivat, ja pojan silmistä kuvastui levottomuus. Niin, kynät oli ottanut hän. No eipä hätää, poika tuo kynät ja panee kaappiin.

Aamulla pistäydyin koulun puutarhaan ja istahdin lukemaan. Äkkiä kuulin jonkun kiipeävän aidan yli. Se oli Saško. Sydäntäni kouristi, kun katsahdin pojan silmiin: niistä kuvastui niin tuskainen rukous, että nousin tahtomattani penkiltä ja lähdin poikaa vastaan.

– Mitä on tapahtunut, Saško?

– Kynät...

– Sepä hyvä. Pane ne kaappiin.

– Koulu on kiinni. Mitenkäs nyt? poika kysyi epätoivon vallassa.

– Anna kynät minulle, äläkä puhu siitä kenellekään. Älä puhu myöskään erehdyksestäsi. Minä otan kynät päiväksi kotiin, piirtelen vähän.

Saško huokaisi helpotuksesta. Tulimme yhdessä luokkaan, kun kaikki lapset olivat jo paikoillaan. Näin lasten silmissä odotuksen ja huolestuksen.

– Kynät olivatkin minulla, sanoin iloisesti lapsille. – En käsitä, miten olin pistänyt ne salkkuuni. Tuon kynät huomenna takaisin, piirrän vain puron ja koivun sen reunalle.

Huolestus vaihtui riemuun. Tunsin että noina hetkinä jokainen kasvattini ikään kuin muuttui sisäisesti: luopui kiusallisesta ja vastenmielisestä varkausajatuksesta ja totuttautui ajatukseen erehdyksestä. Kohtasin Saškon katseen. Hänen silmänsä loistivat kiitollisuutta. Tunsin tuolla hetkellä pojan halun tulla luokseni ja sanoa minulle jotain. Tuo mielihalu ei antanut hänelle rauhaa. Jäin välitunnilla

luokkaan selailemaan vihkoja. Saško tuli jo pöytäni eteen, mutta silloin joku kutsui häntä ja hän poistui luokasta.

Palasimme tuntien jälkeen koulusta kahden Saškon kanssa. Kuinka pelkäsinkään pojan alkavan kiitellä minua! Onneksi sitä ei tapahtunut. Saško oli vaiti, ja hänen vaitiolonsa oli kiihkeitä sanojakin ilmeikkäämpää. Minua ilahduttivat hänen lämpimät ja luottavaiset silmänsä. Olin onnellinen, että olin pelastanut pojan masennuksesta, joka saattoi jättää arven lapsen mieleen ja muistuttaa itsestään hyvin kauan, ehkä koko elämänajan. Olin onnellinen, että onnistuin säilyttämään lapsen luottamuksen ja vilpittömän halun etsiä turvaa kasvattajalta.

Tuo tapaus on aina muistuttanut minulle, ettei lapsen maailmaan saa siirtää koneellisesti aikuisten maailmaan kuuluvia käsityksiä, periaatteita ja suhteiden lainomaisuuksia. Erittäin varovaisesti on syytettävä lapsia varkaudesta, laiskuudesta ja valehtelusta. Lapsella ei koskaan ole pahaa aikomusta. Lapsi voi erehtyä. Mikäli me autamme häntä ymmärtämään oikein hairahduksensa ja paheksumaan sitä, tajuaa hän koko sydämellään tekonsa moraalisen puolen ja yrittää välttää samantapaista erehdystä, joskaan se ei aina tule onnistumaan häneltä. Lapsi on hyvin herkkä syytökselle, jopa epäilykselle pahasta aikeesta. Lapsen herkän sydämen tuntohermot ovat avoinna, ne eivät ole niin kuin aikuisilla elämänviisauden suojaamat. Älkää salliko, että herkkää ja vastaanottavaista lapsen sydäntä tunnusteltaisiin eri puolilta ja tarkasteltaisiin uteliain silmin. Mitä useammin ihminen joutuu lapsuudessaan ja varhaisnuoruudessaan olemaan syytetyn asemassa, sitä välinpitämättömämmin hän tulee suhtautumaan muiden ihmisten arvosteluun kypsyysvuosina. Useimmissa tapauksissa lasten erehdyksiä ei kannata ottaa kollektiivin käsiteltäväksi. On verrattomasti parempi, jos lapsen erehdyksestä tulette tietämään vain te yksin.

Miten olisi käynyt, jos Saškon hairahduksesta olisi saanut tietää kollektiivi, jos olisi järjestetty, kuten sitä usein sanotaan, julkinen mielipide? Miten yleensä käy tuollaisissa tapauksissa? Sekä hairahtunut että kollektiivi saa tuolloin moraalisen vamman. Lapsi kokee suurekssi vääryydeksi liian uteliaiden tovereidensa kosketuksen herkkään sydämeensä ja oman sielunsa paljaaksi riisumi-

sen, sillä hänen tekonsa ei juuri koskaan ole ilkeämielinen ja sitä paitsi hän katuu vilpittömästi käytöstään. Ihmisen liian aikainen asettaminen kollektiivin tuomittavaksi tekee ihmisestä tunnottoman. Se tuottaa pahan vamman, joka jättää jäljen koko elämäksi. On estettävä lapsi joutumasta tovereidensa silmätikuksi, kun nämä hämmästelevät ja ihmettelevät toverinsa pahuutta ja kelvottomuutta. Lapsikollektiivin ihmetellessä ilkeämielisyyttä (mutta ilkeämielisyyshän puuttuu!) syntyy katkeruus ja mieliharmi. Kollektiivin reagointi lapsen erehdykseen ei tavallisesti anna kasvattajan toivomaa tulosta. Vääryys painuu sydämeen katkeruutena, ja muisti säilyttää moniksi vuosiksi jokaisen tovereiden tai opettajan lausuman sanan. Kun ihminen tuntee, että häntä pidetään pahantekijänä, hän sulkeutuu itseensä ja eristäytyy kollektiivista. Ihmisen sydämessä on katkeruus muita ihmisiä kohtaan – voiko kasvatuksessa olla mitään sen pahempaa. Tuollaisen katkeruuden seurauksena on uhmamieli. Jos erehdykset toistuvat ja lasta »läksytetään» loputtomiin, jos lapsuudessa häneltä jää kokematta se ilo, että ihmiset ovat iloisesti yllättyneitä hänen siveellisestä kauneudestaan, uljuudestaan, sydämensä puhtaudesta ja kunnollisuudestaan, voi uhmamieli muuttua julmuudeksi ja epäluottamukseksi muita ihmisiä, mm. kasvattajia kohtaan, sekä pettymykseksi hyvissä, vilpittömissä toiveissa ja aikomuksissa.

Voiko koulussa olla mitään sen sopimattomampaa ja mielettömämpää kuin julma lapsi. Lapsen pitää olla vain hyväntahtoinen, herttainen ja avosydäminen, mikä yksistään antaa hänelle jalon kyvyn vihata pahaa. Kätketty julmuus on panos, joka uhkaa joka hetki räjähtää. Olette kai joutuneet kouluelämässä näkemään seuraavanlaisia tapauksia. Ilkeämieliseen tekoon ei tunnu olevan mitään näkyvää syytä, mutta lapsi aivan kuin tahallaan tuottaa muille mieliharmia. Mistä on kysymys? Miksi lapsi menettelee vastoin tervettä järkeä ja omia etujaan. Se juuri onkin räjähdys, johon riittää varomaton, harkitsematon ja kevyeltä tuntuva, mutta hyvin kipeä kosketus lapsen sydämeen. Tuo räjähdys ei lähimainkaan

aina tapahdu heti, kun lapsen sieluun on ladattu »panos», vaan melko pitkän ajan kuluttua, ja opettaja kohauttelee vain ihmeissään olkapäitään.

Entä mitä tapahtuu kollektiiville, kun opettaja »järjestää» lapsen erehdyksen »tuomitsemisen»? Lapsiin vakiintuu ajattelemattomuus ja kovasydämisyys. Mitä olisivat voineet sanoa lapset esimerkiksi Saškon teosta? Vain aikuisten suusta kuulemiaan valmiita lauselmia. Lapsillahan ei vielä ole elämänviisautta: he eivät pysty tajuamaan syvällisesti tapahtunutta. He olisivat sanoneet erehdystä varkaudeksi, mutta eivät olisi sisimmässään tajunneet sitä varkaudeksi, joten heidän sanansa olisivat olleet vilppiä. Saško olisi tajunnut tovereidensa sanat vilpiksi, muttei olisi pystynyt sanomaan sitä, koskei läheskään kaikkea sydämellään käsittämää lapsi voi ilmaista sanoin. Juuri siinä onkin syy, miksi paheksuttavan teon kollektiivisen käsittelyn aikana syytetty on useimmiten vaiti, ja kasvattaja joutuu lypsämään syyllisyyden tunnustuksen ja katumuksen sanan. Tuo turmelee kollektiivia ja kasvattaa ulkokullattuja suupaltteja, jotka ovat valmiita puhumaan ja lupaamaan mitä tahansa.

Pikkulapset eivät vielä osaa järjellään syventyä tekojen motiiveihin, ja myötäelämyksen sekä myötätunnon moraalinen kokemus on heillä vielä rajoittunut, joten he tuomitsevat helposti toverinsa tai oikeammin myöntyvät opettajan lausumaan tuomioon. Kollektiivisia vakaumuksia kehitettäessä ei saa luottaa lasten näennäiseen yksimielisyyteen heille vielä käsittämättömässä asiassa.

Lapsuudessa tulee tehtyä tekoja, joita ihminen muistelee koko elämänsä mieliharmia ja omantunnon soimauksia tuntien. Kasvattajan viisaasta vallasta riippuu, että sydän säilyttäisi nuo omantunnon soimaukset koskemattomina ja puhtaina. Kollektiivin on oltava hyvin herkkä noille sielunliikkeille, että niistä tulisi yksilön siveellinen saavutus ja kollektiivin henkisen elämän omaisuus.

Yhdeksänvuotiaalla Andreilla oli vain äiti ja isovaari. Isovaari oli täyttänyt yhdeksänkymmentäseitsemän. Kahdeksankymmentäviisi vuotta hän oli uurastanut maatöissä. Heikoksi oli isovaari käynyt. »Teissä ei ole mitään sairautta, heikkous johtuu korkeasta iästä».

lääkäri oli todennut. Kerran illansuussa vaari alkoi tuntea pahoinvointia. »Henkeä ahdistaa», sanoi hän pojantyttärelleen, Andreinäidille. Äiti lähetti Andrein apteekkiin. Poika lähti, mutta viipyi matkalla: hänen toverinsa pelasivat palloa ja hänkin liittyi heihin. Andrei pelasi puristaen nyrkissä lääkereseptiä ja rahoja. Kohta hän kuitenkin havahtui ja muisti, mihin hänet oli lähetetty. Poika kiiruhti apteekkiin, osti lääkkeen ja riensi juoksujalkaa kotiin.

Isovaari oli jo kuollut. Äiti istui kumartuneena vaarin vierellä. Hän ei sanonut Andreille sanaakaan. Poika muisti kuinka hän oli pelannut palloa ja kauhistui. Häntä poltti ajatus, että isovaari oli saattanut kuolla hänen kevytmielisyytensä tähden. Poika pillahti itkuun ja kertoi kaiken äidilleen. Äiti katsoi häneen ikään kuin mitään ymmärtämättä ja sanoi: »Älä kiusaa itseäsi, poikani. Sinä et ole syypää. Mitkään lääkkeet eivät olisi auttaneet. Vaari menetti tajuntansa heti lähtösi jälkeen.» Andrei ei ikään kuin kuullut noita sanoja. Häntä kiusasi ajatus syyllisyydestään. Yöllä poika itki istuen penkillä omenapuun alla, jonka isovaari oli joskus istuttanut.

Puolenyön aikaan kuulin hiljaisen koputuksen ikkunaan. Näin ruudun läpi Andrein itkettyneet kasvot. Lapsen silmistä kuvastui niin syvä epätoivo ja avunpyyntö, että kiirehdin heti ulos. Andrei alkoi puhua omasta kevytmielisyydestään: »Jos olisin heti hakenut lääkkeen, niin vaari olisi ehkä elossa.»

Menimme yhdessä pojan äidin luo ja tämä kertoi kaiken. Mieleni keventyi, mutta poika vain itki. Äidin uskottavista vakuutteluista huolimatta syyllisyydentunne poltti kitkerän myrkyn tavoin lapsen mieltä. Kuinka tärkeää olikaan saada tuo sieluntila vaikuttamaan jalostavasti ihmiseen koko hänen elämänsä ajan. Jälkeenpäin keskustelimme paljon Andrein kanssa hyvästä ja pahasta. En yrittänyt muuttaa pojan kantaa enkä uskotella hänen syyttömyyttään. Antaa pojan tuntea omantunnon soimauksia. Johdattakoon tuo tunne hänet kollektiivin pariin. Minua ilahdutti, että pojasta oli tullut entistä herkempi kaikelle ympärillä tapahtuvalle. Tarvittiin suurta mielenmalttia ja tahdikkuutta, ettei lapsen sydämeen olisi päässyt pesiytymään hämmennys ja epätoivo, ettei poika olisi päässyt tuntemaan, kuten välistä tapahtuu, että joku aikuisista pitää häntä häijynä, ja ettei hänestä todella olisi tullut sellainen. Kasvattajan valtaa oli tuossa tapauksessa käytettävä hyvin harkitsevaisesti ja varovaisesti. Huolehdin useiden vuosien mittaan siitä, että omantunnon soimaukset pakottaisivat Andreita tekemään hyvää. Oli suojeltava ihmistä epäilyksiltä oman itsensä suhteen.

Ehkä lukijasta tuntuu oudolta, että puhun tässä lapsen suojelusta. Älkää vain luulko, että näen joka askelella pahaa ja vaaroja, jotka uhkaavat lasta. Elämässä on verrattomasti enemmän hyvää kuin pahaa. Älkää kuitenkaan unohtako, että kysymys on maailman hennoimmasta olevaisesta, lapsen sielusta. Meistä huomaamaton aikuisen sana voi koitua lapselle vaaraksi. Seuratessani monien opettajien kasvatustyötä tarkkailen erityisesti niitä konflikteja, jotka jäytävät kouluelämää, ellei niitä ehkäistä. Jouduin esimerkiksi sellaisen tapauksen silminnäkijäksi, että vakava opettaja (joka oli työskennellyt koulussa jo kaksitoista vuotta) toi välitunnilla opettajahuoneeseen »kuulusteltavaksi» pikkuisen viidesluokkalaisen:

– Miksi sinä naureskelet tunnilla?

Poika on vaiti. Hän ei voi sanoa mitään. Yleensä olisi ihme, jos viidesluokkalainen yhtäkkiä vastaisi opettajalle siihen sävyyn ja tyyliin kuin oli asetettu kysymys. Oppilas ei useimmiten tiedä itsekään, miksi hän nauraa, mutta opettaja ei voi olla tietämättä sitä. Opettajalla ei ole oikeutta olla epätietoinen, miksi lapsi on suorittanut jonkin teon; kasvattajan velvollisuutena on ymmärtää ja tietää kaikki. Sattuu kuitenkin molemminpuolinen väärinkäsitys: kasvattaja ei ymmärrä lasta ja lapsi ei ymmärrä kasvattajaa. Välistä seuratessaan heitä tulee ajatelleeksi, että he taitavat puhua eri kieltä. Tämä on sitä, mistä puhuin edellä: aikuinen osuu sattumalta lapsuuden maailmaan, jossa on toisenlaiset elämänsäännöt, toisenlaiset katsomukset, jopa toisenlainen kielikin. Aikuinen on osunut sinne ja yrittää heti paikalla saattaa voimaan tuossa hänelle käsittämättömässä maailmassa oman järjestyksensä; lapsuusmaailman väestö ei käsitä, mitä tahtoo tuo kummallinen matkamies, ja tämä suuttuu ja menettää malttinsa. Lapset kohauttelevat vain olkapäitään käsittämättä mitä tuo matkalainen on vailla.

Lapsuuden maailmaan perehtymätön ei ymmärrä myöskään lasten tekojen motiiveja. Kasvattaja ei ymmärrä, miksi kellonsoiton kuultuaan oppilaat eivät riennä luokkaan, vaan haluavat »vaikkapa hetkisen vielä» juoksennella vihreällä nurmikolla; miksi Fedja ei kuuntele laskutehtävän ehtoja, vaan katsoo henkeään pidätellen luokkaan eksynyttä mehiläistä; miksi Oksana ei lue sitä, mitä kaikki lukevat, vaan piirtää kukkaa; miksi metsäretkellä kolme poikaa jättäytyvät tahallaan jälkeen luokasta ja piilottautuvat pensaikkoon. Niin, tahallaan,

muttei ilkimielisesti. Tahallista koulussa tapahtuu hyvin paljon, mutta ilkimielistä ei moraalisesti terveessä kollektiivissa tapahdu milloinkaan. Tahallista ei voida arvata ennalta ja ehkäistä, sen sijaan ilkeämielinen teko voidaan ehkäistä. Kun tietäisimme aina, miksi lapsi tekee juuri niin eikä toisin, niin kasvatus olisikin tiedettä paitsi teoriassa myös käytännössä. Miksi, miksi, miksi? Satoja miksi ja satoja konflikteja.

Konflikti opettajan ja lapsen kesken, opettajan ja kollektiivin välillä on koulun suuri vitsaus. Konflikti syntyy useimmiten silloin, kun opettajalla on väärä käsitys lapsesta. Ymmärtäkää lasta oikein, niin konflikteja kaan ei tule olemaan. Mitä vähemmän on konflikteja, sitä syvemmälle kollektiivin henkiseen elämään pääsee keskinäinen luottamus ja sitä kirkkaammin yksilö ilmaisee itseään ja näyttää kykynsä. Taito välttää konfliktia on opettajan kasvatusopillisen viisauden yhdysosia. Ehkäisemällä konfliktin opettaja paitsi säilyttää myös kehittää kollektiivin kasvattavaa voimaa.

Se tapahtui kolmannella luokalla. Selitin juuri sääntöä, lapset kuuntelivat ja kirjoittivat vihkoonsa esimerkkejä. Myös Dmitri näytti olevan kiinni työssä, mutta sydämeni oli levoton tuosta pojasta. Pojan eloisat silmät välkehtivät. Mitähän siellä pulpetin takana oikein puuhattiin? Lähestyin hiljaa pojan pulpettia ja näin, että hänen edessään oli puoleksi avattu tulitikkulaatikko, jossa liikkui jotain. Dmitri oli kokonaan uppoutunut puuhaansa, hänen silmänsä ja ajatuksensa olivat keskittyneet tuohon laatikkoon. Katsahdettuani tarkemmin huomasin laatikossa jonkin epätavallisen koppakuoriaisen. Se koetti toisella sarvellaan kuin sahalla leikata poikki vankilansa seinää. Olisin voinut tietenkin vihastua ja heittää ulos ikkunasta sekä laatikon että koppakuoriaisen, olisin voinut saattaa Dmitrin kyynelliin (ja hermostuttaa itseni) ja pakottaa hänet katumaan, mutta mitä se olisi toimittanut. Kysymys ei ole ainoastaan turhasta ajan haaskauksesta. Koppakuoriaisesta olisi tullut koko luokan viihdyke, lapset olisivat kadehtineet Dmitriä ja naureskelleet suuttumukseni kustannuksella. Minua askarrutti kysymys, mitä tapahtui tuon lapsen sisimmässä. Miksi hän ei voinut pakottaa itseään panemaan puoleksi tunniksi syrjään koppakuoriaista ja syventymään kieliopin sääntöön? Otin pojalta laatikon, suljin sen ja piilotin taskuuni. Laskin käteni Dmitrin pään päälle, selitin vielä kerran säännön ja poika ryhtyi kirjoittamaan. Huomasin hänen ymmärtävän hyvin kaiken edellä selittämäni. Huolimatta siitä, että poika oli seuraillut tarkkaavaisena ja ihaillut

koppakuoriaisen puuhia, hänen muistiinsa oli sittenkin jäänyt jotain opettajan selityksestä.

Tunnin jälkeen Dmitri tuli luokseni vaiteliaana ja pää painuksissa. Pitkien silmäripsien taakse kätkeytyneiden kirkkaiden silmien katse oli hieman sumentunut, mutta poika ei sittenkään voinut salata silmäkulmassa leikkivää iloista veitikkaa. Palautin pojalle koppakuoriaisen ja kysyin kertomaan, mistä hän oli löytänyt tuon ihmeellisen olion ja mitä hän aikoo tehdä koppakuoriaiselle. Dmitri kertoi mielellään ja hänen silmänsä välkehtivät tiedonhaluisina. Hän veti minut kädestä pensaiden luo, missä tuollaiset koppakuoriaiset tulevat hänen kertomansa mukaan esille maasta ja lähtevät lentoon kerran kolmessa vuodessa. Päästimme yhdessä Dmitrin kanssa koppakuoriaisen pois laatikosta ja se kätkeytyi kiireesti tiheikköön.

Tuollaisista kertomuksista kuultaa tietenkin läpi kasvattajan vihje, kuinka hän laskeutuu suopeasti kasvatusopillisen viisautensa huipuilta lapsenomaisten harrastusten arkipäiväisen maailman tasalle sallien itsensä olla hyvä lasta kohtaan. Lapset eivät siedä tuollaista suopeutta. Todellinen kasvatus ei tarkoita kasvattajan laskeutumista huipulta maan pinnalle, vaan hänen kohoamistaan lapsuusmaailman herkkien totuuksien tasalle. On kohottava eikä laskeuduttava. Ei saa lirkutella lapsille eikä mukautua lapsenomaisten harrastusten rajoittuneisuuteen (tuollaista rajoittuneisuutta ei tule olemaan, ellemme itse koeta rajoittaa lapsen maailmankuvaa). Kasvattajan on oltava viisas opastaja: hänen on hallittava viisasta valtaa, ymmärrettävä kaikki ja nähtävä lapsi läheisessä henkisessä yhteydessä muihin lapsiin.

Opettajan viisas valta lapseen merkitsee suurta luovuutta, syvällistä ja sydämellistä hakeutumista lasten ajatusten ja tunteiden maailmaan, lapsuuden kielen ymmärtämistaitoa sekä kykyä vaalia itsessään lapsuutta ja samalla olla asettumatta lapsen kehitystasolle. Aina kun näen miten opettaja – tuo aikuinen ihminen ja itsekin isä – taluttaa opettajahuoneeseen viidesluokkalaisen ja koettaa saada lapsesta irti, miksi tämä tekee paperista lentokoneita ja laskee niitä lentämään luokassa, tai kun opettaja riistettyään lapselta pallon huutaa ja hermostelee, niin minusta tuntuu, että opettaja on antautunut lasten leikkiin, muttei ymmärrä sen olevan leikkiä ja pitää sen sääntöjä hyvin vakavina ja aikuisina.

Välistä opettaja luulee, että tuomalla parantumattoman peuhaajan opettajahuoneeseen, asettamalla hänet luokan eteen tai kirjoittamalla mielenosoituksellisesti päiväkirjaan kutsun lapsen vanhemmille, hän varoittaa siten kollektiivia ja panee muut ajattelemaan: »Ei minun sovi käyttäytyä noin kuin Miša, muuten minullekin käy noin.» Todellisuudessa tapahtuu vallan muuta. Kollektiivi on myötämielinen sitä kohtaan, johon opettaja kohdistaa vihansa. Mitä selkeämmin kollektiivin jokainen jäsen käsittää, että hänellekin voi käydä samoin, sitä syvempää myötätuntoa hän osoittaa kärsivälle. Älkää tehkö yksityisen lapsen teosta kollektiivin myötätunnon kohdetta. Älkää yleensä tehkö lasten kujeista onnettomuuksia älkääkä totuttako lapsia myötätuntoon murhetta kohtaan, jota ei itse asiassa olisi ollutkaan, ellette itse olisi sitä aiheuttanut.

On hyvin tärkeää pitää mielessä mainitunlaisten tilanteiden toinenkin puoli. Kasvatti saattaa vähäisistä kujeista siirtyä paljon vakavampiin, paheksuttaviin tekoihin. Mikäli lapset tulevat osoittamaan myötätuntoa kujeista kiinni saadulle, niin he tulevat olemaan myötämielisiä myös sitä kohtaan, joka ei ole pystynyt salaamaan vakavaa, tuomittavaa tekoa. Tuollainen taas turmelee kollektiivia ja vakiinnuttaa siinä nurinkurista käsitystä ystävyydestä ja toveruudesta. On hyvin vaarallista, kun toveruuden tunne muovautuu pienestä pitäen toverin paheksuttavan teon salaamisen pohjalta. Ettei tuollainen pääsisi syntymään ja kehittymään, älkää tehkö kärpäsestä härkästä älkääkä ampuko tykillä kärpäsiä. Tykin jymäys ei tee sotilaistanne rohkeita, vaan pelkureita.

Opettajan viisas valta yksilöön ja kollektiiviin edellyttää sen asian syvää tajuamista, että lapsi on vakituisesti itsensä tiedostamisen, oman arvon vahvistamisen ja itsekasvatuksen tilassa. Lapsi haluaa näyttää jollain tavoin kykynsä, vahvistaa ennen kaikkea tahtonsa, älynsä, rekseliäisyytensä ja hoksaavaisuutensa. Ihminen joka teidän avullanne tiedostaa maailmaa ja yrittää olla yhteistoiminnassa sen kanssa, kehittyy vähitellen persoonallisuudeksi. Tuossa persoonallisuuden vaikeassa muovautumistapahtumassa on kasvattajan vallan oltava hyvin harkitsevaa.

Vanhemman henkilön tahto voi välistä muuttua omavaltaisuudeksi ja ihmisen rankaisemiseksi syyttä.

Vallan toteuttaminen lapseen nähden edellyttää, ettei murreta, vaan kehitetään lapsen henkisiä voimia, ettei hävitetä lapsen henkisten voimien yksilöllisiä ominaisuuksia, vaan vahvistetaan lapsen omanarvontuntoa. Varokaa käyttämästä voimakkaita, tahdollisia vaikutuskeinoja lapseen, joka on sattunut tekemään jotain väärin. Voimakkaat keinot todistavat voimattomuuttanne. Varokaa huutamista ja nyrkiniskua pöytään. Älköön teitä vetäkö puoleensa mahdollisuus nähdä vilkas, rohkea ja paikallaan pysymätön veitikka sammuneena ja nöyryytettynä, surusilmäisenä ja onnettomana. Tuo olisi kelvoton tulevaisuudenkuva. Suojelkaa lapsen kunnian koskemattomuutta kuin korkeinta arvoa. Muistakaa, että veitikka, jolla on kaikesta oma mielipiteensä ja oma näkemyksensä, juuri onkin teidän onnenne; sen sijaan tahdoton kuin varjo kasvatti, jonka päästä teidän voimakkaat vaikutuskeinonne ovat karkottaneet kaikki henkilökohtaiset ajatukset ja joka kaikessa alistuu ääneti tahtoonne, on teidän onnettomuutenne. Tietäkää että hillitön peuhaaja ja tappelupukari osoittautuu tarvittavalla hetkellä hyväntahtoiseksi ja sydämelliseksi ihmiseksi, kun taas tahdoton ja nöyrä henkilö paljastuu kylmäkiskoiseksi, usein julmaksikin ihmiseksi, joka on valmis harppaamaan lähimmäisensä onnettomuuden yli omaa hyvää tavoitellessaan. Voimakkaat tahdolliset vaikutuskeinot murtavat lapsen tahdon ja tekevät hänestä sydämettömän. Kerron joku aika sitten eräässä koulussa sattuneen tapauksen.

Viidennen d-luokan valvojan Olga Ivanovnan tunneilla vallitsi aina täysi hiljaisuus. Kaikista opettajan tunneilla käyneistä tuo hiljaisuus tuntui vastenmieliseltä ja jotenkin uhkaavalta. Kolmekymmentäkolme tyttöä ja poikaa istui kädet pulpetille asetettuina ja katsoi hievahtamatta opettajaan. Ainoastaan Miša K., kolmaskymmenesneljäs kasvatti, Olga Ivanovnan ainainen kiusankappale (kuten opettaja sanoi poikaa), ei pysynyt hetkeäkään paikallaan, vaan kääntelehti ja naureskeli alituiseen. Olga Ivanovna seisotti poikaa usein nurkassa ja välistä ajoi pois luokastakin. Kerran tuli Olga Ivanovnan tunnille koulunjohtaja ja sanoi: »Viidennessä b-luokassa on vähän oppilaita, teillä taas on liian paljon. Siirrämme teidän luokastanne viitisen

oppilasta sinne. Kuka haluaa siirtyä, kootkaa välitunnilla kirjanne ja istuutukaa viidenteen b-luokkaan.» Kun kello oli soinut ja Olga Ivanovna sanonut lapsille hyvästit, kolmekymmentäkolme poikaa ja tyttöä otti laukkunsa ja kiiruhti viereiseen luokkaan. Hämmästynyt Olga Ivanovna ei ollut uskoa silmiään. Luokkaan oli jäänyt istumaan vain Miša. Kalpeaksi käynyt, surun murtama Olga Ivanovna lähestyi poikaa ja kysyi: »Entä sinä, Miša, miksi et mennyt muiden mukana?» »Minun on sääli teitä», poika vastasi ja hänen silmiinsä kihosivat kyynelet.

Älä syytä minua, arvoisa lukija, että tällä tarinalla kehotan antamaan myöten lasten kurittomuudelle. Luokassa tarvitaan järjestystä ja hiljaisuutta, mutta ne on saatava aikaan muilla keinoilla.

Muistissani on säilynyt pikkuisen mustasilmäisen Timka-pojan tarina. Jo ensimmäisellä oppivuodella avautui pojan hienovarainen ja herkkä henkinen maailma. Poika eli satujen maailmassa; se oli hänelle ikioma ja kallis maailma, jossa asusti hyviä ja häijyjä olentoja. Ennen tuntien alkamista ja väliajoilla poika keräsi tavallisesti ympärilleen yhtä pieniä kuin hänkin lapsia, ja tuo ryhmä eli jonkin aikaa satumaailmassa. Sattui niinkin, että poika ei ollut ehtinyt kertoa väliajalla satua loppuun, joten hänen lähettyvillään istuvat tytöt ja pojat kuuntelivat jonkin ajan tunnista hänen supatustaan. Ei siinä malttanut opettajaa kuunnella.

Opettaja oli valitettavasti kaukana siitä maailmasta, jossa Timka eli. Hän julisti sodan lapsen ihmeelliselle harrastukselle ja tosi lahjakkuudelle, josta olisi pitänyt iloita. Opettaja kielsi Timkaa keräämästä välitunnilla lapsia, koska nämä myöhästyvät tunnille. Kiellosta ei ollut apua. Lapset löysivät piilopaikkoja, joista opettaja ei edes aavistanut. Kerran joku poika ja tyttö olivat niin syventyneet kuuntelemaan toverinsa kertomaa satua, että tulivat luokkaan aivan tunnin lopulla. Silloin opettaja kielsi Timkaa tulemasta kahtena päivänä kouluun. (»Istu vähän kotona, niin ehkä vieraannut seurastasi».) Poika katkeroitui tuosta. Jäätyään kotiin hän paimensi lehmää. Hänen luokseen tuli käymään kaksi ensiluokkalaista (itse poika opiskeli jo toisella luokalla). He kehuskelivat ruokopilleillään, vaikkeivät osanneetkaan vielä soittaa hyvin. Timka sanoi: »Antakaapa tänne pillinne, niin opetan teidät soittamaan.» Luottavaiset lapset ojensivat pillinsä, mutta silloin tapahtui jotain outoa: Timka heitti pillit nuotioon.

Ei oikein jaksanut uskoa, että noin hyväntahtoinen ja lapsista pitävä poika olisi voinut tehdä noin. Mitä oli tapahtunutkaan lapsen sydämessä? Opettajan käyttämät voimakkaat vaikutuskeinot peittivät vähitellen pojan sydämen julmuuden jääkerroksella. Pojan arvon alentaminen myrkytti hänen sydäntään. Hänessä syntyi viha opettajaa, tovereitaan ja yleensä ihmisiä kohtaan. Pikkuinen vääryys koituu

usein valtavaksi suuttumukseksi, mieliharmiksi ja epätoivoksi. Vääryyden synnyttämään lapsen suuttumukseen kätkeytyy suuri vaara. Tuollaisen suuttumuksen vallassa oleva lapsi saattaa tuottaa pahaa jopa sillekin, jolla ei ole mitään yhteyttä hänen mieliharmiinsa.

Timka siirrettiin rinnakkaisluokkaan, ja opettajaa autettiin ymmärtämään se paha, jonka hän oli herättänyt pojan sielussa. Oli suuren työn takana, että lapsen sydämeen saatiin palaamaan rakkaus toista ihmistä kohtaan.

Opettajasta riippuu, millaiseksi tulee lapsen sydän: herkäksi kukaksi vai kuivettuneeksi kaarnaksi. Jokaisen ajattelevan opettajan toiveena on, että kasvatin sydän olisi herkkä hänen jokaiselle sanalleen ja että lapsen sielu vastaisi kuin vieno soitin kasvattajan sielun herkkään musiikkiin. Katson valtani lapsen sydämeen saavuttaneen huippunsa, jos lapsi ymmärtää minua puolesta sanasta, jos hän näkee sanojeni takaa kasvatuksellisen ihanteeni, jos hän vaistoaa ääneni hienoimmista sävyistä ilon ja surun, innostuksen ja levottomuuden, hyväksymyksen ja mieliharmin ja jos hän arvaa silmistäni ajatuksenkulkuni pienimmätkin käänteet. Jos kasvattaja joutuu toistamaan kolmesti sanansa korottaen joka kerta ääntään ja lopettaen puheensa korkeaan nuottiin sekä pamauttaen vielä nyrkillä pöytään, niin viisaus ja taito ovat siitä kaukana. Se ei ole valtaa, vaan voimattomuutta, jolla verhotaan usein omavaltaisuutta.

Mennessäni luokkaan minulla saattaa olla raskas paino sydämellä. Vaikka kuinka tahtoisin salata sieluntuskani, silmäni kielivät sen. Eikä minkäänlaisesta viisaasta vallasta lapsiin voi olla puhettakaan, elleivät lapset näe silmistäni tuskaa ja elleivät he pysty kurkistamaan silmieni kautta sydämeeni. En sano lapsille mitään katkeruudestani enkä pyytele heitä istumaan hiljaa, sillä he ovat jo itse tajunneet kaiken. Luokassa vallitsee hiljaisuus ja kestittyneisyys, mikä juuri onkin todellista valtaa lapsen sieluun. Pyrin lapsen kouluelämän ensi päivistä vaalimaan ja kehittämään sydämellistä pehmeyttä ja tunteiden herkkyyttä. Siitä kuinka herkästi, tahdikkaasti ja huomaavaisesti lapset suhtautuvat ympäröivään maailmaan, riippuu minun valtani heihin. Eihän valta merkitse huutoa

tai rangaistusta (valitettavasti jotkut opettajista kuvittelevat opettajan vallan jonkinlaiseksi kasvattien kurittamisen ylimääräiseksi oikeudeksi). Valtani lapseen merkitsee lapsen kykyä reagoida sanaani, joka voi olla lämmin ja lempeä, hellä ja levoton, ankara ja vaativainen, mutta sen on aina oltava rehellinen ja hyvänsuopa. Mitä herkempiä ovat lapsen tunteet ja mitä herkemmin lapsen sydän vastaa totuuteen, kauneuteen ja inhimillisyyteen, sitä voimakkaampi on sanani, joka ilmentää valtaani lapseen. Uskon vakaasti, että lasta voidaan kasvattaa ennen kaikkea lempeydellä ja hyvyydellä.

Jotta tavallinen ihmissana tehoaisi lapseen, on kehitettävä lapsen tunteiden herkkyyttä. Se on tavallaan ruutia, joka odottaa kasvattajan viisaan vallan kipinää. Ellei tuollaista ruutia ole, ei asiassa auta soihtukaan, saatikka sitten kipinä. Yksi kasvatuksen tärkeimmistä säännöistä on siinä, että lapsia opetetaan vaistoamaan sydämellä ihmishengen hienoimpia liikkeitä ja vastaamaan sydämellä ajatuksiin ja elämyksiin. Kasvattimme täytyy jo lapsena käsittää ihmissielun kauneus, ja se, että on ylevää ja kaunista olla uskollinen korkeille ihanteille ja velvollisuudelle isänmaata sekä lähimmäisiä ihmisiä, isää ja äitiä, kohtaan. Ei mikään pysty vaikuttamaan lapsen sieluun niin voimakkaasti kuin kyky ihailla ihmistä ja ihmetellä ihmisen siveellistä kauneutta ja ylevyyttä.

Hallittaessa lapsen ajatusten, tunteiden ja elämysten maailmaa ei saa hetkeksikään unohtaa, että joka lapselle on ominaista hyvä tahto ja hyvät aikomukset. Todellinen kasvatus ei siedä huutoa, uhkailua eikä yrityksiä haavoittaa lapsen sydäntä. Ei saa muuttaa lapsen sydäntä pelokkaaksi pikkulinnuksi, joka häkkinsä nurkkaan painautuneena odottaa selväntekoa. Valtani lapseen on oikeutettua ja viisasta siihen saakka, kunnes vetoan lapsen älyn ja sydämen hyviin ja aktiivisiin voimiin. Hyvyydelle, lempeydelle, oikeudenmukaisuudelle ja hyvänsuopuudelle herkkä sydän ei kaipaa äänen korottamista, saatikka huutoa. Keskinäinen kunnioitus ja yhteisymmärrys, hyväntahtoisuus, sydämellisyys ja ystävällisyys muodostavat sen moraalisen rikkauden, jota on pidettävä arvossa

ja jonka pohjalta on rakennettava suhteemme lapsiin. Kasvattajan viisas valta merkitsee, että hänen tahdostaan on tullut lapsen mielihalu. Kasvattajan tahdon ja kasvattien mielihalujen sopusointu on kollektiivin henkisen elämän välttämätöntä ja monivivahteista sopusointua. Siinä ilmenevät suhteet ilmentävät keskinäistä luottamusta sekä kasvattajan ja kasvattien pyrkimystä yhteiseen päämäärään: siveelliseen täydellisyyteen, henkiseen rikkauteen ja kansan hyväksi elettävän elämän täyteisyyteen ja onneen.

SISÄLTÖ

Kouluyhteisö 5

Kouluyhteisön kasvattamisperiaatteet 7

Ihmisen huolenpito ja vastuuntunne toisesta ihmisestä on kouluyhteisön organisatorisen ja moraalisen yhteyden perusta 12

Eri-ikäisten oppilaiden moninaiset suhteet kouluyhteisössä 15

Kollektiivin kansalais-aatteellinen perusta

Kollektiivin ja yksilön henkisen elämän kansalais-aatteellinen perusta 22

Yksilön ja yhteiskunnan kanssakäyminen on kollektiivin ja sen jokaisen jäsenen kansallis-aatteellisten vakaumusten muovaamisen perusta 25

Keskusteluja kansalaistunnosta 29

Kollektiivin kasvatuksellinen vaikutus yksilöön

Sosiaalistumisprosessi 47

Kanssakäyminen kollektiivissa 54

Kollektiivin elämän emotionaalinen rikkaus 63

Kollektiivin ja yksilön henkinen elämä ajatuksen maailmassa 75

Kollektiivin työelämä on tärkeimpiä edellytyksiä kollektiivin kasvatukselliselle vaikutukselle yksilöön 91

Luovuus kollektiivissa. Sadun merkitys lasten yhteiselämälle 103

Ilo ja hyväsydämisyys, voima ja omatunto lapsikollektiivissa 115

Ihanteelliset käsitykset kauniista käyttäytymisestä ja niiden kasvattaminen. Itsearvostelu ja vaatimustaso 128

Miehet ja naiset kollektiivissa 144

Huumori kollektiivin henkisessä elämässä 156

Opettajan henkilöllisyys, opettajakunta ja kasvattien kollektiivi

Opettajan henkilöllisyyden merkitys kollektiivin ja yksilön henkiselle elämälle 163

Opettaja- ja kasvattikollektiivit 176

Kasvattajan viisas valta yksilöön ja kollektiiviin 185